

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**EMEK PİYASASINDA GEÇİCİ VE KALICI ŞOKLARIN
ANALİZİ VE İŞSİZLİK ORANLARININ GENİŞLEME VE
DARALMA REJİMLERİNE GÖRE ASİMETRİK TEPKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Özde Özyünel

Zonguldak 2017

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**EMEK PİYASASINDA GEÇİCİ VE KALICI ŞOKLARIN
ANALİZİ VE İŞSİZLİK ORANLARININ GENİŞLEME VE
DARALMA REJİMLERİNE GÖRE ASİMETRİK TEPKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
Özde Özyünel**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Tezcan Abasız**

Zonguldak 2017

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

10.07.2017

Özde ÖZYÜNSEL

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İktisat Anabilim Dalında 145282102012 numaralı Özde Özyünel'in hazırladığı "*Emek Piyasasında Geçici ve Kalıcı Şokların Analizi ve İşsizlik Oranlarının Genişleme ve Daralma Rejimlerine Göre Asimetrik Tepkisi: Türkiye Örneği*" konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 09/06/2017 Cuma günü saat 14:30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OY BİRLİĞİYLE/OY ÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan _____

Prof. Dr. Recep TARI

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Zafer ÖZTÜRK

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Tezcan ABASIZ (Danışman)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM

Enstitü Müdürü

10.07.2017

ÖZET

Kurum	: BEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Emek Piyasasında Geçici ve Kalıcı Şokların Analizi ve İşsizlik Oranlarının Genişleme ve Daralma Rejimlerine Göre Asimetrik Tepkisi: Türkiye Örneği
Tez Yazarı	: Özde Özyünel
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Tezcan Abasız
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans, 2017
Sayfa Adedi	:158

Bu çalışmada, Türkiye’de işgücü piyasalarındaki şokların özellikleri araştırılarak işsizlik oranlarının büyüme ve daralma rejimlerine göre gösterdiği tepkiler analiz edilmiştir. Bu anlamda işsizlik oranlarında meydana gelen trend eğilimden sapmalar ve arkasında yatan temel sebeplerin neler olduğu konusu, politika yapıcılar açısından son derece önemli bir konu haline gelmekle birlikte istikrar ve büyümenin eşanlı olarak sağlanması noktasında kendilerine esneklik tanınmıştır. Özellikle iktisadi birimlerin bilgiye kolaylıkla erişimi ve beklentileri anında uyarlamaları, bahsedilen değişkenin daralma ve genişleme rejimlerine göre farklı tepkimelerde bulunmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu ilişkileri dikkate almayan çalışmalardan elde edilen bulgulara dayalı yapılan politika çıkarsamalarında hatalar meydana gelmiştir. Bu eksiklik çalışmada dikkate alınmış olup işsizlik oranlarının rejimlere gösterdiği tepkiler; tarih, süre ve şiddet açısından MBBQ (Harding-Pagan), TR (Time Reversible), eğiklik ve basıklık kriterleri kullanılarak tespit edilmiştir. Testlerden elde edilen sonuçlara dayalı olarak işsizlik olgusunun asimetrik hareketi, istihdam yaratmayan büyüme, işsizlik histerisi ve doğal oran gibi teorik yapıların var olup olmadığı ortaya koyulmuştur. Eğitim ve yaş serilerinde şokların rejimlere tepkisi ve rejimlere ait özet istatistikleri topluca değerlendirildiğinde sonuç olarak, daralma rejiminin işsizlik üzerindeki etkisi genişleme rejimi etkisine göre daha yüksek bulunmuştur. Çünkü ekonomide meydana gelen şokların etkileri daralma rejiminde daha şiddetli görülmektedir. Kriz dönemlerinde ekonomide meydana gelen daralma çoğunlukla eğitim seviyesi düşük olan bireyleri etkilemektedir. Bu kriterle bağlı olarak bireylerin eğitim düzeyini ve kadınların işgücü piyasasına katılımlarını arttıracak politikalar uygulanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: İş Gücü Piyasası, Şoklar, Büyüme, Daralma, İşsizlik Histerisi, İstihdam, Asimetri

ABSTRACT

Kurum : BEÜ Institute of Social Sciences, Department of Economics
Tez Başlığı : Analysis of Temporary and Permanent Shocks in the Labor Market and Asymmetric Reaction According to Expansion and Contraction Regimes of Unemployment Rates: The Case of Turkey
Tez Yazarı : Özde Özyünel
Tez Danışmanı : Asst. Prof. Dr. Tezcan Abasız
Tez Türü, Yılı : MSc. Thesis, 2017
Sayfa Adedi : 158

In this study, impact of unemployment rates in case of the economic contraction and economic growth regimes are analyzed by investigating features of shocks in labor force markets in Turkey. In this manner, deviations from trend of unemployment rates and main reasons behind of this situation bring flexibility to the policy makers to reach the stability and economic growth targets simultaneously. Easy access of economic units to the information and immediate adjustment of their expectations cause mentioned variable to react in different way to economic contraction and economic growth regimes. Therefore, findings obtained from any study ignoring these relations bring about wrong policy implications. Absence of this is taken into consideration in this study and reaction of unemployment rates to the regimes is detected in terms of date, duration and strength by using MBBQ, TR, skewness and kurtosis criteria. Based on findings from tests, existence of theoretical structures such as asymmetric movement of unemployment phenomenon, growth not generating employment, unemployment hysteresis and natural rate are presented. Reaction of shocks to the regimes in education and age series and summary statistics of regimes are evaluated as a whole and results show that contraction regime has higher impact on unemployment than growth regime. Because effects of shocks in contraction regime is more severe. During the crisis period, contraction in economy mainly affects people having low education level. As a result of this, policies increasing education level of people and participation of women to the labor market should be implemented.

Keywords: Labor Market, Shocks, Growth, Contraction, Unemployment Hysteria, Employment Asymmetry

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. İŞSİZLİK TANIMI VE İŞSİZLİĞİN ÖLÇÜLMESİ.....	5
1.1. İşsizlik Oranı	9
1.2. İşsizlik Türleri	12
1.2.1. Açık İşsizlik.....	13
1.2.1.1. Friksiyonel (Arızı) İşsizlik	13
1.2.1.2. Konjonktürel İşsizlik	16
1.2.1.3. İradi ve Gayri İradi İşsizlik	18
1.2.1.4. Mevsimsel İşsizlik.....	19
1.2.1.5. Bölge ve Sektör İşsizliği.....	20
1.2.1.6. Teknolojik İşsizlik.....	21
1.2.1.7. Yapısal İşsizlik	22
1.2.1.8. Doğal İşsizlik.....	24
1.2.1.9. İşsizlik Histerisi	27
1.2.2. Gizli İşsizlik	29
1.3. İşsizliğin Maliyeti.....	30
1.4. İşsizlik Teorisinde İktisat Ekollerinin Görüşleri	31
1.4.1. Merkantilizmde İşsizlik.....	34
1.4.2. Klasik Teoride İşsizlik	35
1.4.3. Neo-Klasik Teoride İşsizlik	38
1.4.4. Yeni Klasik Teoride İşsizlik.....	39
1.4.5. Keynesyen Teoride İşsizlik	39
1.4.6. Yeni Keynesyen Teoride İşsizlik	42
1.4.7. Monetarist Teoride İşsizlik.....	44
2. İŞGÜCÜ PİYASASINDA ASİMETRİNİN VARLIĞI VE ORTAYA ÇIKIŞI	46

2.1. Asimetrinin Tanımı	46
2.1.1. Asimetrinin Ortaya Çıkışı	47
2.1.2. Asimetrinin Çeşitleri	50
2.1.2.1. Derinlik-Enlemsel Asimetrisi ve Testleri.....	53
2.1.2.2. Keskinlik Asimetrisi ve Testleri.....	54
2.1.2.3. Diklik-Boylamsal Asimetrisi ve Testleri.....	56
2.2. İş Gücü Piyasasında Asimetrinin Önemi	57
2.3. İşgücü Piyasasında Asimetrinin Etkileri	59
2.3.1. İşgücü Piyasasında Asimetrik Etkilerin Nedenleri.....	60
2.3.1.1. Asimetrik Fiyat ve Ücret Yapışkanlıkları	61
2.3.1.2. Kapasite Kullanımı.....	63
2.3.1.3. Menü Maliyetleri.....	65
2.3.2. Pozitif ve Negatif Şokların Asimetrik Etkileri.....	69
3. İŞSİZLİK ORANLARININ GENİŞLEME VE DARALMA REJİMLERİNE	
GÖRE ASİMETRİK TEPKİSİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ.....	75
3.1. Literatür Taraması	75
3.2. Veri Setinin ve Ekonometrik Yöntemin Tanıtılması.....	79
3.2.1. Veri Seti.....	79
3.2.2. Ekonometrik Yöntem	80
3.2.2.1. Türkiye Ekonomisinde Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Parametrik Olmayan Yaklaşımların Test Edilmesi	85
3.2.2.2. Değişkenlerin Dönüm Noktalarının Tespitinde MBBQ Yaklaşımları	89
3.2.2.3. Aylık Frekanstaki Veri Setleri İçin Türkiye’de Dönüm Noktalarının Tespiti ve Asimetrik İlişkiler.....	105
3.2.2.4. Türkiye Ekonomisine Ait İşsizlik Gerçeklerinin Değerlendirilmesi ve Elde Edilen Sonuçların TR İstatistikleri ile Doğrulanması	105
3.2.2.5. Genişleme ve Daralma Dönemlerinde Şokların İşsizlik Üzerine Etkileri	117
3.2.2.5.1. Doğrusal Ototregresif Süreçlerin Tahmini ve İstatistiksel Analizi	117
3.2.2.5.2. Varyans-Oynaklığın Kırılma Testi.....	118
3.2.3. Tahmin Sonuçları ve Yorumlanması.....	129
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	130

KAYNAKÇA	134
EKLER	147
EK 1: Eğitim Ve Yaş Kriterlerine Göre Kadın Ve Erkek İşsizlik Oranları	147
EK 2: Eğitim Ve Yaş Kriterlerine Göre Değişkenlerin Dönüm Noktaları Analizi	149
ÖZGEÇMİŞ	158

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Klasik Modelde İşsizlik; Nominal Ücret Katılığı.....	37
Şekil 1.2: Keynesci Ekonomide Emek Piyasası Modeli.....	41
Şekil 2.1: Derin – Enlemsel – Keskin Asimetri.....	51
Şekil 2.2: Dik - Boylamsal Asimetri.....	52

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: İmalat Sanayinde Kapasite Kullanım Oranları (%).....	65
Tablo 3.1: Veri Setinin Tanıtılması	80
Tablo 3.2: Değişkenlere İlişkin Eğitim Durumuna Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Erkek).....	81
Tablo 3.3: Değişkenlere İlişkin Eğitim Durumuna Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Kadın)	82
Tablo 3.4: Değişkenlere İlişkin Yaş Aralıklarına Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Erkek).....	83
Tablo 3.5: Değişkenlere İlişkin Yaş Aralıklarına Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Kadın)	84
Tablo 3.6: Erkek Eğitim Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı	90
Tablo 3.7: Kadın Eğitim Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı	95
Tablo 3.8: Erkek Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı	99
Tablo 3.9: Kadın Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı	103
Tablo 3.10: Eğitim Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Erkek).....	109
Tablo 3.11: Eğitim Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Kadın)	111
Tablo 3.12: Yaş Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Erkek).....	113
Tablo 3.13: Yaş Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Kadın).....	115
Tablo 3.14: Eğitim Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Erkek)	121
Tablo 3.15: Eğitim Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Kadın).....	123
Tablo 3.16: Yaş Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Erkek).....	125
Tablo 3.17: Yaş Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Kadın)	127

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: İşgücü İstatistikleri-İşsizlik oranı (%) (Aylık)	11
Grafik 3.1: ER2 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı	92
Grafik 3.2: ER6 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı	93
Grafik 3.3: KR4 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı.....	97
Grafik 3.4: KR7 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı.....	98
Grafik 3.5: ER25-29 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı.....	101
Grafik 3.6: KR30-34 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı	104

KISALTMALAR LİSTESİ

- ER1 : Okuma-yazma bilmeyen erkek işsiz oranı
- ER2 : Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkek işsiz oranı
- ER3 : İlkokul mezunu erkek işsiz oranı
- ER4 : Ortaokul veya dengi meslek okul mezunu erkek işsiz oranı
- ER5 : Genel lise mezunu erkek işsiz oranı
- ER6 : Lise dengi meslek okul mezunu erkek işsiz oranı
- ER7 : Yüksekokul veya fakülte mezunu erkek işsiz oranı
- ER8 : İlköğretim mezunu erkek işsiz oranı
- KR1 : Okuma-yazma bilmeyen kadın işsiz oranı
- KR2 : Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadın işsiz oranı
- KR3 : İlkokul mezunu kadın işsiz oranı
- KR4 : Ortaokul veya dengi meslek okul mezunu kadın işsiz oranı
- KR7 : Genel lise mezunu kadın işsiz oranı
- KR6 : Lise dengi meslek okul mezunu kadın işsiz oranı
- KR7 : Yüksekokul veya fakülte mezunu kadın işsiz oranı
- KR8 : İlköğretim mezunu kadın işsiz oranı
- ER1519 : 15-19 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER2024 : 20-24 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER2529 : 25-29 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER3034 : 30-34 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER3539 : 35-39 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER4044 : 40-44 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER4549 : 45-49 yaş arası erkek işsiz oranı

- ER5054 : 50-54 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER5559 -: 55-59 yaş arası erkek işsiz oranı
- ER6064 : 60-64 yaş arası erkek işsiz oranı
- KR1519 : 15-19 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR2024 : 20-24 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR2529 : 25-29 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR3034 : 30-34 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR3539 : 35-39 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR4044 : 40-44 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR4549 : 45-49 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR5054 : 50-54 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR5559 : 55-59 yaş arası kadın işsiz oranı
- KR6064 : 60-64 yaş arası kadın işsiz oranı
- ILO : International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
- MBBQ : Harding-Pagan tarafından BBQ (Bry-Boshan) algoritması için gerekli dönüm noktalarını gösteren eşik değerleri optimize edilerek düzeltilmiş, geliştirilmiş algoritma
- NAIRU : Nonaccelerating Inflation Rate of Unemployment (İşsizliği Hızlandırmayan Enflasyon Oranı)
- TR : Time Reversible
- TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
- TÜSİAD : Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

GİRİŞ

Tüm ülkelerin ortak sorunu olan ve ülke ekonomisinde derin izler bırakan işsizlik olgusunun sebepleri üzerine birçok araştırma yapılmış, çözümlenmesi noktasında politikalar geliştirilmiştir. Ancak işsizlik yalnızca bireyleri değil tüm ülkeyi etkilediğinden politikalar ile uzun vadede istenilen sonuçlar alınamamıştır. İşsizlik, her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Türkiye 1960 yılından bugüne kadar neredeyse her dönem görülen yüksek işsizlik oranlarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Özellikle 1980’lerden sonra küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve üniversite mezunlarının işgücü piyasasına katılmaları nedeniyle artmaya başlayan işsizlik oranı, 1990’larda evrensel ölçülere göre yüksek sayılan düzeylere ulaşmıştır. 2001’de yaşanan ekonomik kriz ile işsizlik daha da derinleşmiş ve krizden sonra istihdamdaki toparlanma ekonomik büyümedeki toparlanmanın aksine çok yavaş ve sınırlı olmuştur. Hızlı nüfus artışı, eğitim ve istihdam ilişkisi, yatırım yetersizliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi nedenler bu sorunun daha da ağırlaşmasına, işgücü piyasasının kötüleşmesine ve üretimin azalmasına neden olmuştur.

İşsizliğin nedenleri araştırıldığında teknolojinin gelişmesi ve küreselleşmenin etkileri görülmektedir. Çünkü küreselleşme ile ülkeler arasında iktisadi, sosyal ve siyasal ilişkiler gelişmektedir. Bunun sonucunda da işgücü piyasasında rekabet artmakta ve büyümenin istihdam yaratıcı etkisi düşmektedir. Son yıllarda yaşanan işsizliğin sebepleri araştırıldığında büyümenin istihdam yaratıcı etkisinin azaldığı yönünde bir sonuca varılmaktadır. İstihdam yaratmayan büyüme sorununun, ekonomide meydana gelen yapısal sorunlara, bireylerin mesleklerine/becerilerine göre iş tercihinde bulunmalarına, firmalarla ücret konusunda anlaşamamaları nedeniyle oluştuğu söylenebilir. Bu sorununun daha da artmasının diğer bir nedeni ise Türkiye’de görülen nüfusun yapısı ve durumudur. Çünkü emek arz ve talebi, ülkelerin nüfus durumlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Kadın ve genç işsiz nüfus, eğitim seviyelerini göz önünde bulundurarak iş ararken daha seçici davranmaktadır. Üniversite mezunu genç işsiz nüfusun giderek artması teknolojide yaşanan gelişmelere bağlanabilir. Yani teknolojinin gelişmesi ile insan gücünün yerini makinaların alması sanayi sektöründeki

verimliliği arttırmıştır. Buna bağlı olarak büyüme oranlarında bir artış olsa bile işsizlik oranlarında bir azalış meydana gelmemektedir.

Emek piyasasında dengesizliklere yol açan şokların yani ekonomik büyümeye rağmen işsizlik sorununun devam etmesinin nedenlerinin ortaya konulması, işsizlikle mücadelede uygulanabilecek politikaların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada, işsizlik oranlarının kalıcı ve geçici şoklara bağlı olarak genişleme ve daralma rejimlerine göre tepkisi asimetrik olarak analiz edilmiş olup emek piyasasında cinsiyet kriteri baz alınarak, eğitim düzeyi ve belirli yaş aralıklarında işsizlik oranlarının şoklara verdiği tepki hızı, dönüm noktalarına ait tarih ve süre aralıklarının tespiti; histeri, doğal oran ve istihdamsız büyüme süreçleri araştırılmıştır.

Bu çalışmadaki amaç, Türkiye’de işgücü piyasalarındaki şokların özellikleri araştırarak işsizlik oranlarının büyüme ve daralma rejimlerine göre gösterdiği tepkiler ve bu tepkilerin geçici ve kalıcı şoklarla genişleme ve daralma rejimlerine göre tepkisini asimetrik olarak analiz etmektir. Bu bağlamda işgücü piyasasında şoklar sonucu meydana gelen etkilerin değerlendirilmesine ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Türkiye’de işgücü piyasasının, özelliklerinin ve rejimlere göre asimetrik tepkisinin incelendiği bu çalışmada, son dönemlerde daha da önem kazanan eğitim düzeyi yaş kriterine ve cinsiyete göre Türkiye açısından ele alınmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda işsizlikte meydana gelen dönüm noktalarının tarih ve süre aralıkları tespit edilerek ilgili değişkenin rejimlere gösterdiği tepki kapsamında histeri, doğal oran ve istihdamsız büyüme süreçleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Genişleme rejiminden daralma rejimine geçişin oldukça sert ve hızlı bir şekilde gerçekleştiği, buna karşın daralma döneminden genişleme dönemine geçişin etkilerinin ise bu denli olmadığı diğer bir ifade ile işsizlik oranlarına asimetrik etkinin varlığının kabul edilmesi çalışmanın temel varsayımıdır. Ekonominin daralma ve genişleme rejimlerine göre gösterdiği tepkimenin süre ve şiddet açısından farklılık göstermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde işsizlik olgusunun tanımı, kavramsal ve kuramsal çerçevesi ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olup, işsizlik türlerine ve iktisat ekollerinin işsizlik hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. İktisat ekollerinin nasıl oluştuğu, birbirlerinden nasıl etkilendikleri ve hangi konularda fikir ayrılığı yaşadıkları ayrıntılı

bir şekilde incelenmiştir. İşgücü piyasasında kısa ve uzun dönemde meydana gelen etkilerin birbirinden farklı olması nedeniyle her bir iktisadi ekol ayrı bakış açısı geliştirmiştir ve Türkiye ekonomisinde yaşanan hali ile açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise, işgücü piyasasında asimetrinin varlığı, ortaya çıkışı, asimetrinin işgücü piyasasını nasıl etkilediği ve yaşanan kriz dönemlerinin ekonomide meydana getirdiği olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. İşgücü piyasasındaki asimetrik etkiler, asimetrik etkilerin nedenleri pozitif ve negatif şoklar kapsamında ele alınmıştır. Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta, şokların değişim sonucunda işsizlik üzerindeki etkileşim derecelerinin birbirinden farklı oluşunu açıklamaktır. Bununla birlikte daralma ve genişleme dönemleri arasındaki geçiş evreleri, her bir evrede meydana gelen daralma ve genişleme yönündeki hareketlerin birbirinden farklı hız, şiddet ve oranda gerçekleşmesinin kaynağı incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan son bölümünde ise aylık veri setlerinin kullanımıyla işsizlikte meydana gelen daralma ve genişleme evrelerine ait tarih ve süre aralıklarının belirlenmesinde parametrik ve parametrik olmayan yaklaşımlar kullanılmıştır. Bu yöntemler Bry ve Boschan (BBQ) algoritma ve türevleri olan Harding-Pagan (MBBQ), Portmanteau TR istatistiği ve doğrusal otoregresif süreçlerin tahmini metodlarından oluşmaktadır. Elde edilen bulgular hem doğrusal hem de doğrusal olmayan zaman serisi özellikleri kullanılarak güvenilirlikleri arttırılmaya çalışılmıştır. Cinsiyet kriteri baz alınarak, eğitim seviyelerine ve belirli yaş aralıklarına göre test edilen işsizlik oranları, nedenleriyle birlikte açıklanmıştır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılarak asimetrik reaksiyonlar sonucunda ortaya çıkan şokların süre ve şiddet açısından ekonomi üzerinde yansımaları, olumlu ve olumsuz etkileri elde edilen ampirik bulgular çerçevesinde sunulmuştur. Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye'deki işsizliğin temel nedenleri olarak, kırsaldan kente göç sürecinin devam etmesi ve sanayileşmenin yavaş kalması gibi yapısal sorunlar gösterilmektedir. Türkiye'deki demografik özelliklerin bu sorunları derinleştirdiği görülmektedir. Kırdan kente göç süreci, eğitimsiz bir kent nüfusunun artmasına yol açarak sektörler arası geçiş nitelikli değişim yaratmamaktadır. Eğitim seviyelerine göre işçi çalıştırılması ile işsizlik sorunu

özmlenememektedir. Çünkü kırsalda yaşıyan, niversite mezunu olmayan kesim kente göç ettiğinde iş bulmakta zorlanmaktadır. Bu da istihdam yaratmayan büyüme kavramının gelişmesine neden olmuştur. Öte yandan kadınların işgücüne katılım oranının düşük kalması ve gençlerde işsizliğin yüksek olması önemli problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kentsel alanlarda üretim yapan, ülke ekonomilerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağını hazırlamak için eğitime ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

1. İŞSİZLİK TANIMI VE İŞSİZLİĞİN ÖLÇÜLMESİ

Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin çok uzun yıllar devam eden en büyük iktisadi sorunsallarının başında işsizlik gelmekte ve göz ardı edilemeyecek bir olgu olarak ülke ekonomileriyle birlikte hanehalkını da büyük oranda ilgilendirmektedir. İşsizlik ve sonuçları, doğrudan ve dolaylı olarak tüm bireyleri etkileyen bir konudur (Muratoğlu, 2011:20). Gerek yaşamı sürdürebilme, gerek ülkelerin gelişmesindeki rolünü üstlenebilmesiyle büyük önem arz etmektedir. İşsizlik sorunu üzerinde durulması gerektiğine inanan araştırmacılar Büyük Buhran'ın yaşanıldığı 1930'lu yıllarda ilk çalışmalarını, savundukları gerekçelerle ve ülke ekonomisinin durumuna göre yorumlayarak gerçekleştirmişlerdir (Baum vd., 1986:509-510). Geçmişten bugüne kadar artarak devam eden işsizlik problemi için dikkat edilmesi gereken nokta işsizliğin ekonomik boyutlarıdır. Bu konuya çözüm aranırken öncelikle ekonomik unsurlar üzerinde durulmaktadır. Çünkü dünya çapında işsizlik probleminin etkileri çok net hissedilmektedir. Bunun sonucunda işsizlik olgusu giderek insanların dayanamayacağı bir duruma ve içinden çıkılmaz bir hale gelmektedir. İşsizliğin ekonomik boyutu önemli bir nokta olmasına karşın işsizliğin etkilediği tek alan değildir. İşsizliğin ekonomik sorun teşkil etmesi iktisadi birimlerin yaşam koşullarının tam olarak sağlanmadığı anlamına gelmekte ve daha birçok ciddi sorunu beraberinde getirebilmektedir. Ekonomik boyutunda oluşan sorunlar sosyal ve psikolojik yönleri ile birlikte ele alınmalıdır. Bu sorunlar, işten çıkan/çıkarılan bireyin algısında olumsuzluklar oluşmasına, çevresiyle anlaşmazlıklar yaşamasına, maddi ve manevi olarak zarar görmelerine neden olmaktadır (Güler, 2005:374).

İşsizlik genelde hızlı nüfus artışı, çalışabilecek durumda olan genç nüfusun fazla oluşu gibi demografik olgularla yakından ilgilidir. Bununla beraber, iş sahası yüksek kesimlere olan iç göç ve sanayi sektöründeki gelişme ile kentleşme oranında artış görülmektedir. Bireylerin geçimlerini sağlayabilmeleri için mevcut iş hakkında ihtiyaç duyulan yetkinliğin kazanılamaması, eğitim ve bölgelere olan dağılımda meydana gelen dengesizlikler işsizliğin artmasında önemli bir yere sahiptir (Bozdağlıoğlu, 2008:50).

Genç nüfus yapısına sahip ülkeler için işsizlik probleminin etkileri en çok gençlerde görülmektedir. İşsizler, genelde herhangi bir okuldan mezun olduktan sonra

ve askerliğini tamamladıkları 20-24 yaş grubunda olan kesimlerde yoğun olarak görülmektedir. İlk kez iş arayanların sayısı ise oldukça fazladır. Nüfus artışının hızı, tarım sektöründeki düşüşle sanayi sektörüne geçiş ve kentleşmenin sürmesi sebebiyle işgücü arzında hızlı bir artış görülmesine neden olmaktadır. Türkiye’de genç nüfusun fazla olması nedeniyle bünyesindeki işgücünün tamamını istihdam edememekte ve bu istihdamını sağlayamadığı işgücünün bir kısmını ülke dışına göndermek zorunda kalmaktadır (Yılmaz, 2005:49).

Genelde çalışmayan nüfusun büyük bir kısmı kentlerde yaşamaktadır. Şehirdeki işsizlik kırsal alandaki işsizlikten oldukça yüksektir. İnsanlar yaşam standartları gereği şehirde daha kaliteli bir yaşam süreceklere düşüncesiyle kırdan kente göç etmektedirler. Uzun süredir devam eden, iş bulma düşüncesiyle şehirlere taşınan kırsal alandaki açık işsizler veya gizli işsizler şehirlere de işsizliğin artışına sebep olmaktadır. Bu durum işsizlik olgusuna olan önemi daha da arttırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen iç göçler sonucu niteliklerine göre işsiz olarak adlandırılan bireyler belli başlı şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Çünkü bilindiği üzere iş sahasının çok olduğu ve sanayi sektörünün geliştiği kesimlerde iş bulma oranı daha yüksektir. Bu nedenle kırsal alanlardan şehre göçler genellikle ekonomik nedenlerden ve şehirlerin yaşam koşullarının iyi olmasından çok, kırsal alanlardaki zorluklardan kaynaklanmaktadır. Şehre taşınanların neredeyse hepsi denecek kadar çoğunun istihdamı sağlanamamakla birlikte şehirdeki iş imkanlarından faydalanamayanların bir kısmı marjinal sektörün¹ oluşmasına sebep olmaktadır. Kırsal alanda mesleği çiftçilik-hayvancılık olan biri şehir hayatının gereği başka sektörlerle yönelmek mecburiyetinde kalmaktadır. Ayrıca kentlerin yoğun göç alması nedeniyle iş olanaklarının gelişme oranı düşmekte, kamuda ve özel sektörde istihdam edilecek işgücünün oranı artmaktadır (Yılmaz, 2005:54). Bu sorunların önüne geçebilmek için birçok araştırma yapılmakta ve bu konu hakkındaki çalışmalar hala devam etmektedir. Tamamen önlenemese bile asgari düzeye indirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü işsizlik olgusu sadece işsiz kişinin kendisini ilgilendiren bir sorun olarak kalmamaktadır. Zamanla çevresine karşı olumsuzluklar teşkil etmektedir.

---

¹ Marjinal sektör: nüfusun hızla artması, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçildiği dönemde genellikle az gelişmiş ülkelerde çarpık bir kentleşme olgusuna neden olmaktadır. Marjinal kesim çarpık kentleşme ya da kentleşmemiş, kentin yasal ve kurumsal sektörler tarafından sömürülmemiş, sosyal, kültürel ekonomik değer ve özellikleri bir bütün oluşturmamış, bir kesim olarak tanımlanmaktadır (Görmez, 1991: 70)

İşsizliğe ilişkin problemlerin giderilmesi; var olan eğitim sisteminin tüm dünya ülkelerinde geçerli mesleki özellikleri dikkate alarak bireylere yetkinlik kazandırıp bireyleri vasıflı işçi haline getirmekle mümkündür. Herhangi bir işte ehliyet sahibi olmayan işgücünün tamamen ortadan kaldırılamasa bile en aza indirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bu özellikteki işsizi yetenek sahibi birey haline getirecek ve yetkinlik kazandıracak şekilde, süresine bakılmaksızın sonunda sertifika sahibi yapılacak eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Bu eğitimlerin tüm ülke genelinde herhangi bir ücret talep etmeden yaygınlaştırılması, kişilerin teşvik edilmeleri ve uygulamaya konulması gerekmektedir.

İşsizlik durumu, kişinin kendisine, ailesine, çevresine dolayısıyla da topluma maliyetler yükleyen ve küresel bir boyut taşımakla birlikte ülkelerin sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak farklılık gösteren, azımsanmayacak şekilde etkileri görülebilen, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bakılmaksızın bütün ülkeler için en önemli sorunların başında gelmektedir. İşsizliğin yarattığı sorunların başında kişilerin maruz kaldığı gelir kaybı yani ekonomik özgürlükten yoksun kalma gelmektedir. Çalışmanın getirdiği maddi ve manevi avantajlardan yoksun kalan kişi birçok sorun yaşayabilmekte, yaşanan sorunlar ise toplum düzenini bozabilmektedir. İşlerinden çıkarılmış ya da iş bulamayan bireylerin psikolojik olarak karşılaştığı sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Güler, 2005: 377; Prussia vd. 1993: 382-383; Tınar, 1996: 107-108).

- Kendilerine olan güvenlerini kaybetmektedirler.
- Algılanan yeterlilik (perceived competence) ve özyeterlik düzeylerinde azalma yaşamaktadırlar.
- Hayat tatminleri azalmaktadır.
- Depresif duyguları artmaktadır.
- Stres düzeyleri yükselmektedir.
- Genel olarak sağlık ve iyilik hallerinde önemli bir düşüş yaşanmaktadır.
- Umutsuzluk, çaresizlik içine girmektedirler.
- İçine kapanma, yalnızlık duygusu hissetmektedirler.

- Özsayılarının zedelendiği gözlenmektedir.

Ülke refahının sağlanması için bu sorunların tamamen ortadan kaldırılmasa bile en aza indirilmesi, tüm ülkelerin işsizliğin olumsuz etkilerinden kurtulması için yerine getirilmesi ya da çözüm üretilmesi gereken en önemli meseledir.

İşsizlik; herhangi bir ekonomik toplumda cari ücret düzeyi üzerinden çalışmak isteyip de iş bulamayan kişilerin bulunması olarak tanımlanmaktadır. Ülke ekonomilerinde daima 16 yaş ve üzeri kimseler işsiz grubunda sayılmaktadırlar. Bir başka deyişle, bir ülkede çalışma potansiyeline sahip olan ve çalışma arzusunda olan bireylerin bir kısmının maddi gücünü temsil eden işinin olmaması işsizlik, bu konumda olan kişilere de işsiz denilmektedir. Tanımdan da yola çıkılarak işsizlik, çalışabilecek güce ve imkana sahip olan kişilerin bir kısmının kendi istekleriyle çalışmak istememeleri ve buna bağlı olarak da iradi olarak çalışmamalarından doğan bir sonuç değildir. Tam tersine işsizlik, çalışabilecek güce ve imkana sahip olan kişilerden bir bölümünün çalışma arzusunda olduğu halde işverenler tarafından kabul edilmeyen kriterlerde olması ya da mesleğe yatkınlığının olmaması ile işe alınmaması, sonucunda da gayri iradi olarak işsiz olmaları durumundan kaynaklanan bir unsurdur. Yine işsizlik, üretimin olması için gerekli olan işgücünün kullanılmaması hali, çalışma kapasitesine sahip ve çalışma isteğinde olan ve yaşamlarını devam ettirebilmek için cari ücretten çalışmayı kabul edip, işe alınmayan ya da bulamayan işgücünün mevcut olması olarak da tanımlanmaktadır (Karabulut, 2007:3). Resmi olarak Türkiye İstatistik Kurumunun işsizlik tanımı şu şekilde ifade edilmektedir: “Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kar karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içerisinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dahildir” (TÜİK, 2017: 2).

Yine Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan işsiz tanımı da şu şekilde ifade edilmektedir: “İşsiz: Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan

tüm kişiler işsiz nüfusa dahildirler. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına dahildirler” (TÜİK, 2012).

İşsizliğin sebepleri yapısal ve konjonktürel sebepler olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Yapısal işsizlik sebepleri arasında yer alan kriterler; Türkiye’de nüfusun hızla artması ve genç nüfusun çok olması, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçildiği dönemde yapısal düzenlemelerde yapılması gereken unsurların sağlanamaması, eğitim şartlarının gelişmesiyle eğitim seviyesinde ve okul hayatını devam ettiren nüfusun, okula gitmesi şart olan nüfusla oranlanması yani okullaşmanın oranındaki artışla kadınların emek piyasasına katılması ve emek maliyetlerinde meydana gelen artış şeklinde sıralanabilir. Konjonktürel işsizliğe sebep olan kriterler arasında ise, globalleşme sonucu rekabet baskısının artması, işgücü uygulamalarında daha esnek olunması, istikrarsızlıkların yaşandığı dönemlerde yatırımlarda meydana gelen azalış, bilgi ekonomisine bağlı olarak teknolojik gelişmelerle işgücü piyasasında meydana gelen değişimler ile istihdam ve iş yapısında da değişmelerin yaşanması olarak sıralanmaktadır (TÜSİAD 2004:16-18).

1.1. İşsizlik Oranı

İşgücü piyasasının en çok eleştirilen konularının en başında işsizlik oranı gelir ve genelde ülke ekonomisinin performansını gözlemleyebilmek için önemli bir ölçüdür. İşgücü piyasasında üretimi arttıracak unsurların geliştirilebilmesi ekonomi politikalarının önem arz eden kaynaklarının başında gelmektedir. Bunlara bağlı olarak, ülke ekonomisinin neredeyse tümünün günlük yaşantıyla paralel olarak yorumlanabilmesi ve işgücü piyasasında uygulanan politikaların başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için işsizlik sorunu en iyi şekilde ifade edilmelidir. İşsizliğin ölçülmesinde karşılaşılabilecek sorunların ortadan kaldırılması ve en doğru şekilde yapılması gerekmektedir (Yüceol, 2005:119). Ülke ekonomileri açısından bakıldığında işsizlik oranı ne derecede doğru hesaplanırsa o ülke için gerekli olan ve uygulanabilecek politikalar da o derecede tutarlı olacaktır. Bu nedenle aktif şekilde iş arayan işsizleri, iş arama sürelerini ve ne kadar çalışmaya istekli olup olmadıkları yapılan/yapılacak ölçüm sonuçları ile doğru bir şekilde öğrenilmesi mümkündür.

Bryne ve Strobl (2004), çalışmalarında aktif iş arama gereksiniminin amacı, işgücüne bağlı olanları⁴, yani makul derecede bekleyecek ve yakın gelecekte çalışmak isteyecek olanları tanımlamaktır. Aktif iş arama gereksinimi konusunda bu ampirik araştırmalarında üstünde durulan aktif işsizliği tanımlama, genellikle bireyin zaman içindeki işgücü piyasasındaki geçişlerin daha esnek olduğu üzerinedir. Bununla birlikte, bu konu gelişmekte olan ülkeler için tartışmasız çok önemlidir. Çünkü çalışabilecek durumda olan nüfusun çalışmaya olan kabiliyeti, işe yatkınlığı yani tecrübesi göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle ekonomik, teknolojik, ücret yetersizliği gibi nedenlerle işten çıktığında/ çıkarıldığında başka bir firmada, sektörde iş bulması daha kolaydır ve bu da aktif olarak çalışmasına bağlanabilir. Tüm ülkeler ele alındığında çalışan nüfusun aktif şekilde faaliyette olduğu kaçınılmaz bir sonuçtur. Ülke nüfuslarının yaşamlarını devam ettirip ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gelir elde etmek maksadıyla ekonomik faaliyetlerde bulunup emek harcadığı kısma dahil olan nüfusa “aktif nüfus” , ”çalışan nüfus” ya da “iktisaden faal nüfus” denilmektedir. Tanım gereği aktif nüfusu kapsayan kısma, çalışabilme yaşında, çalışabilme gücüne sahip ve herhangi bir işte çalışmaya devam edenlerin yanında çalışma arzusunda olup da iş aramalarını sürdüren nüfus dahil edilmektedir. Ancak, tanımdan da yola çıkılarak, süreklilik arz eden bir işte çalışmayanlar yani, öğrenciler, ev hanımları, emekli yaşlı kesim ve çalışma gücüne sahip olmayan küçük çocuklar çalışan/aktif nüfusa dahil edilemezler (Yüceol, 2005:125).

Aktif olarak işgücüne sahip kimselerin çalışma arzusunda olması halinde gerek işveren gerek iş arayan kriterleri yönünden iş bulamayanların, aktif/çalışan nüfusa oranı, işsizlik oranı olarak adlandırılmaktadır. Yani işsizlik oranı ne kadar yüksekse ekonomik politikalar da bir o kadar başarısız demektir (Eleren ve Karagül, 2008:4). Aktif işgücü piyasası politikasının en açık amacı, refah kaybını azaltmak için işsizliği azaltmaktır (Calmfors, 1994:18).

Calmfors (1994) çalışmasında, bir iş kaybından refah azalması ve ücret seviyesi arasında olumsuz bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. İşsiz kalanlar için yüksek ücretlerden sağlanan refah kazançlarını, işsiz kalanların refah kayıplarına karşı koyduğunu gözler önüne sermektedir. İşverenlerin, çalışanların emeklerini teşvik etmek

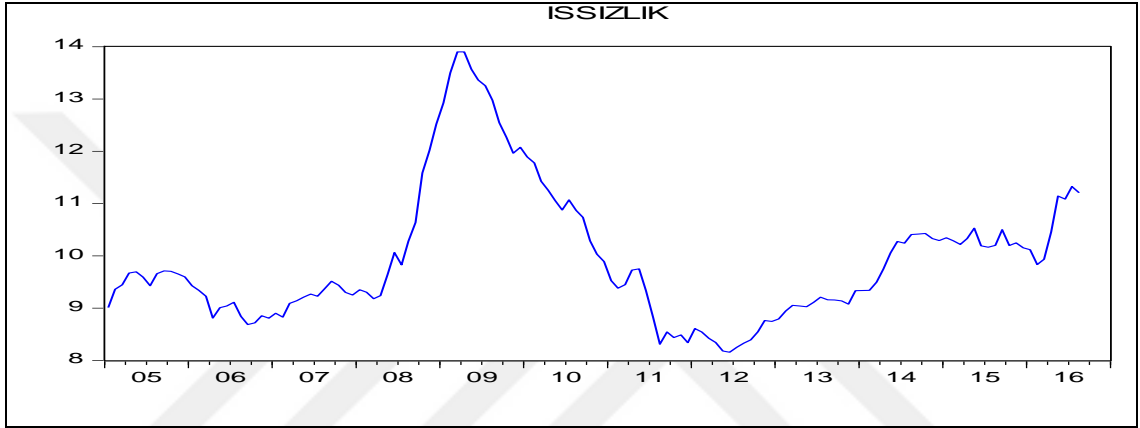

için ve sürekli işsiz olan bir iş arayanın refahı daha yüksek olduğunda verimliliğin de artacağını ileri sürmektedir.

İşsizlik oranı, iş bulamayan iş gücünün toplam işgücüne oranıdır.

$$\text{işsizlik oranı} = \left[\frac{\text{işsiz sayısı}}{\text{iş gücü}} \right] \times 100 \quad (1.1)$$

Grafik 1.1: İşgücü İstatistikleri-İşsizlik oranı (%) (Aylık)

Kaynak: TÜİK, 2005:01-2016:10, Erişim Tarihi: 19.07.2016

Grafik 1.1’de mevsimsellikten arındırılmış, aylık frekanstaki veri seti TÜİK veri tabanından alınmış olup, 2005: 01 - 2016: 10 dönemleri arasında kapsamaktadır. Grafikte 1’de Türkiye’de 2008 yılında meydana gelen ekonomik bunalımlar sonucu ani bir sıçrama ve daha sonrasında keskin bir düşüş gözlenmektedir.

Türkiye’de işgücü piyasasıyla ve işsizlik konusuyla ilgili olarak ülke ekonomisinin büyük ölçüde etkilenmesine neden olan bazı sorunlar bulunmaktadır. Bunların başında hiç şüphesiz, işgücü piyasasındaki veri toplama yöntemleri ve sonuçları, sonuçları ölçme ve değerlendirmede karşılaşılan/karşılaşılabilecek problemler gelir. Bu sorunlara çözüm bulunduğu sürece refah düzeyindeki artış, ülke genelini büyük ölçüde etkileyecektir. İşsizlik oranının tanımlanması ve ölçülmesi ile alınan olumsuz sonuçlar önemli sorunları beraberinde getirmektedir.

Son zamanlarda ekonomide meydana gelen krizler de göz önünde tutulduğunda, işsizlikte meydana gelen artışın hangi sorunlardan kaynaklandığını anlamaya yönelik

yapılan incelemeler, tüm ülkelerde etkisi görüldüğü gibi Türkiye’de çok net bir şekilde yaşanan hem ekonomik hem sosyal sorunların çözümünde kilit nokta olduğu düşünülmektedir. İşsizlik olgusunun önemi gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha fazladır, daha çok üzerinde durulması gereken konular arasında yer almaktadır ve bu konuda sürdürülen çalışmalar devam etmektedir. İşgücü piyasasında meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmek için gereken istatistiki verilerin tabanını ekonomideki aktif nüfus, tam istihdam, eksik istihdam ve işsizlikle alakalı veriler ve bu konuların bilgileri oluşturmaktadır. Bu unsurlara ilişkin veri tabanları ve bilgiler istihdam, işgücü piyasası ve diğer ekonomide uygulanan politikaların işleyişine yardımcı olmaktadır. İşsizlik oranı gelişmiş ülkelerin sosyal yapısında, o ülkelerin emek kaynaklarının ne ölçüde ekonomide kullanıp kullanmadığı, değerlendiremediği bölümünü işsizlik oranını ölçmede yeterli olacak şekilde gösterirken, gelişmekte olan ülkelerin sosyal yapısında o ülkenin emek kaynaklarından ekonomide kullanılmayan ve değerlendirilemeyen kısmı, birbirine benzeyen yöntemlerle ölçülse de, aynı politikalar uygulansa da açık işsizlik oranını gereken ölçüde yansıtamamaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde ekonomideki emek kaynaklarının kullanılmayan ve verimli bir şekilde değerlendirilemeyen çok az bir kısmı açık işsiz olarak meydana gelmektedir (Yüceol, 2005:119-120). Burada gelişmekte olan ülkelerde veri toplama, ölçme ve değerlendirmenin ne kadar önemli olduğu bir kere daha vurgulanmaktadır.

İşsizlik yalnızca gelişmekte olan Türkiye için değil tüm dünya ülkeleri için önemli bir sorun oluşturmaktadır. “*ILO (International Labour Organization- Uluslararası Çalışma Örgütü) tarafından açıklanan yıllık Küresel İstihdam Eğilimleri raporunda, tüm dünyadaki işsiz sayısının 2006 yılında tarihsel olarak en yüksek düzeye ulaştığı belirtilmiştir*” (ILO Basın Duyurusu, Erişim: 18.02.2017).

1.2. İşsizlik Türleri

İşsizlik kavramı tüm ülkeleri yakından ilgilendirdiği gibi bu ülkeleri ne şekilde etkilediği de önemli bir unsurdur. İşsiz bireylerin işsizlik sebeplerinin araştırılması bu nedenle önem arz etmektedir. İş bulamama nedenleri üzerinde durulmalı ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü işsizlik hali yalnızca işsiz bireyi olumsuz etkilemekle kalmamaktadır. Yaşadığı çevreye olan etkileri de göz önüne alınması gerekmektedir.

İşsizlik türleri konusunda geçmişten bugüne kadar birçok araştırma yapılmış ve yeni teoriler ortaya atılmıştır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, etnik köken gibi çeşitli kişisel özelliklere göre bir ayırım yapabilmeyen yanında toplumların yaşadığı coğrafik konum, meslek dalları ve işsizliğin ne kadar sürdüğüne ve neden işsiz kaldığına bağlı olarak da ayırım yapılabilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008:47).

1.2.1. Açık İşsizlik

İşsizliğin çeşitli özellikleri dikkate alındığında bir türü olarak değerlendirilen açık işsizlik kavramıyla karşılaşılmaktadır. İşsizliğe neden olan birçok sebep ve etkilediği birçok kişi bulunmakla birlikte ekonomi üzerindeki etkileri tüm ülkeyi sarsmaktadır. Bu durum gelir düzeyi düşük işgücü piyasalarında daha çok hissedilmektedir. Buna bağlı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin karşılaşılması kaçınılmaz bir sorun olduğu gibi işsizliğin gelişmekte olan ülkelerde daha çok ve şiddetli görünmesi, iş arama nedeniyle ve gönüllülük esasına bağlı olmasıdır (Harris ve Todaro, 1970:126; Harris ve Sabot, 1982:65) ve işsizlik oranlarında meydana gelen değişme işten çıkarılmaktan çok gönüllü olarak işten ayrılmaktan, fiyat düzeyi daha iyi bir iş bulabileceğini düşünmekten kaynaklanmaktadır (Berry, 1975:289). Açık işsizliğe genellikle gelir seviyesi düşük kesimlerde rastlanır ve gelişmekte olan ülkelerde bu oran oldukça yüksektir (Berry, 1975:291). Bireyleri tatmin edici ve olması gereken ücret düzeyinde, çalışma arzusu ve çalışma gücünde olmasına rağmen kişinin kendi isteği dışında işsiz konuma geçmesi durumunda açık işsizlik meydana gelmektedir. Bir başka ifadeyle ise iş sahalarının bulunduğu yerlerde yaşayan işgücüne sahip nüfusun, iş arayışında bulunmalarına rağmen çalışamayacak durumda olması açık işsizlik olarak adlandırılır. Gönüllülük koşulu kişinin istediği kriterlerde bir iş bulana kadar kendi geçimini idare etmesine bağlanabilir. Bu işsizler düşük geçim ücretine sahip kişilerdir.

1.2.1.1. Friksiyonel (Arızı) İşsizlik

İktisat teorisinde, büyük önem taşıyan ve uzun yıllar varlığını sürdüren, işgücü piyasasında sorun teşkil eden bir soru ile karşılaşılmaktadır. Bu soru ise, mal ve hizmet piyasalarında görülen fiyatın (buradaki fiyattan kasıt reel ücrettir) ve miktar ayarlamalarının, arz ve talebin eşitlenememesinin neden kaynaklandığıdır. Diğer piyasaların işleyişinde olduğu gibi işgücü piyasasının işleyişinde de emeğin karşılığı

tam olarak alınamamaktadır. Bir düzene oturtulmuş fiyat ve miktar ayarlamaları sonucunda ekonomide büyük etkiler yaratmayan, firmalara büyük zararlar yüklemeyen bir piyasada, friksiyonel işsizlikten başka bir işsizlik türüyle karşılaşılacaktır. İşsizlik oranları da % 2-%3 gibi düşük seviyelerde görülecektir (TÜSİAD, 2002:23). Çünkü emek piyasasında işsizlik sürekli değişim gösteren bir unsurdur.

Friksiyonel işsizlik, insanların hayat şartlarına göre yer ve meslek değiştirmeleri sonucunda meydana gelen olumsuz etkileri diğer işsizlik türlerine göre en az olan işsizlik türüdür. Kısmi ve kalıcı olmayan bir işsizlik olduğu için çalışma arzusunda olan kişilerde kalıcı toplumsal sorunlara neden olmamaktadır. Friksiyonel işsizlik, iş sahibi olan bir kişinin işinden istifa etmesiyle kendi kriterlerine uygun yeni bir iş arayışına girmesi olarak ya da işgücü piyasasına yeni giriş yaparak iş aramaya başlamasıyla iş bulma arasında geçen süreç olarak da tanımlanmaktadır. İşgücü piyasasında mevcut işçi arayan firmalar kendi aradıkları yeteneğe sahip kişilerden iş arayan çalışmayan kişilerde kendine uygun işten ve işverenden haberdar değildir. Birbirlerinden haberdar olmalarına kadar geçen sürede ortaya çıkan işsizlik türü friksiyonel işsizliktir. Üniversiteyi bitirip iş hayatına adım atmak isteyen bir öğrencinin iş arama sürecine dahil olması ile kendi yetkinliğinde bir iş bulmasına kadar geçen zamandaki işsizliği de bu türdendir. Ya da, bir firmadaki işinden herhangi bir sebeple ayrılmış olan işçinin, başka bir firmada iş bulup aradan biraz zaman geçtikten sonra başlayacak olması da kişinin friksiyonel işsizliğini tanımlar (Bulut, 2011:11).

Friksiyonel işsizlik, bireylerin daha iyi iş arama çalışmalarında bulunmaları ile istihdamda meydana gelen değişimlerin sonucu olarak görülür. Bu durumla birlikte kişilerin emek piyasasına dahil olmaları ve emek piyasasından çekilmeleri, yeni iş ve iş ortamlarının yaratılması ve kaybolması friksiyonel işsizliğin kaynakları olarak gösterilebilir. Bütün piyasalarda olduğu gibi işgücü piyasasında da kimsenin işsiz kalması tercih edilmese bile, hiçbir firma işine yaramayan bir işçiyi çalıştırıp ücret ödemek istemez. Çünkü üretim kalitesinin düşmesi, bu firmaların aleyhine bir durumdur. Bu işsizlik türü iş arayanların ve işverenlerin birbirleriyle bağlantılı olarak aynı dönemde karşılaşmaları yani iş arayanlarla işçi arayanların birbirlerini aynı zamanda bulmaları emek piyasasında hareketliliğin sonucu olarak arzu edilen bir dönemdir. İşverenler ve işçiler bu dönemdeki piyasadan yüksek kazanç

sağlamaktadırlar. Belli bir dönemi kapsadığı için bu işsizlik türüne iş arama süresi de denir (Ataman, 2003:66). Ayrıca kısa süreli iş arama olarak da belirtilmektedir.

Friksiyonel işsizlik türü, bireylerin daha iyi işlerde çalışmak ve firmalarında daha iyi işçi çalıştırmak istemeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. İş ve şehir değiştirme gibi geçici nedenlere bağlı olsa bile, etkileri ülke ekonomisini pek sarsmamaktadır. İşgücü piyasasının ekonomiyi kuvvetlendirecek bir şekilde planlanmamış olması sonucu yaşanan aksaklıklar, işgücü piyasasındaki bilgi eksiklikleri (her firmanın açıklık konusuna hakim olamaması), işgücünün mobilite eksikliği yani piyasaya istedikleri gibi girip çıkamamaları, çalışma gücünde olan aktif nüfusa yeni katılımların olması friksiyonel işsizliği meydana getiren sebepler arasında sayılmaktadır. Bunlara ek olarak friksiyonel işsizliğin, kişinin kabiliyetine, gücüne ve firmanın sunduğu ücretin ihtiyaçlarını karşılaması koşullarına uygun işyeri bulamayıp bir süre işsiz kalmaya razı olmaları, aradığı kriterlerde çalışabileceği bir işe girmek için mevcut işlerinden ayrılmaları nedeniyle meydana geldiği görülmektedir (Karabulut, 2007:13).

Friksiyonel işsizlik süresinin kısa ve geçici olması sebebiyle emek piyasasında meydana gelen işsizliğin ölçülüp etkisinin araştırılmasında tutarlı sonuçlara ulaşılamamaktadır ve sıfırlandığı görülmemektedir. Tarihten bu duruma örnek verilirse eğer akla ilk olarak 2. Dünya Savaşı döneminde, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) işsizlik oranının %1'in altına düşmediği görülmektedir ve emek piyasası işleyişinin çok yüksek olduğu bir dönemdir. 2. Dünya Savaşı'dan sonra ABD'den sağlanan dış yardımlarla ekonomide meydana gelen canlanma yaşandığı dönem de bile işsizlik oranı %3 seviyesinin üstünde seyretmiştir. Burada friksiyonel işsizlik türünde, tam rekabet piyasasının tüm koşullarının sağlandığı durumlarda dahi işsizlik seviyesinin sıfırlanmadığı açıkça görülmektedir ve bu durum friksiyonel işsizlik türünün en kritik noktası olarak daima varlığını istisnasız bir şekilde sürdürmektedir. Bu konudaki tek problem, friksiyonel işsizliğin en düşük düzeyde kalmasıdır. Ancak friksiyonel işsizlikte görülen düşük seviyedeki rakamlar ekonominin ilerlemesine ve işsizlerin çalışıp çalışmak istememelerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Yani yeteneklerine göre işler dışında icraat göstermek istememektedirler. Hem firma hem de işçi tarafından kabul gören bir asgari rakam bulunmamaktadır (Bulut, 2011:11). Bu nedenle kişiler en uygun rakamı veren firma ile çalışmak istemektedirler.

Friksiyonel işsizlik taşıdığı özellikler sebebiyle emek piyasasında üretim, üretici döngüsünü devam ettirebilmek adına çalışacak kişileri arayan, iş verecek firma sahiplerinin de yer alması ve kısa sürmesi gibi nedenlerle ekonomiyi ve bireyleri etkileyen işsizlik türlerine göre friksiyonel işsizlik toplumsal açıdan olumsuz etkilerinin en az olduğu işsizlik türüdür. Bu nedenle hükümetler etkilerinin az olması nedeniyle bu işsizlik türünü pek önemsememekte ve sorunları çözmek için yeni politikalar geliştirmemektedirler. Bunun sonucundaysa bu işsizlik türü varlığını sürdürmeye devam edecektir ve çoğu işçi sürekli iş değiştirme yoluna gidecektir (Gediz ve Yalçınkaya, 2000:161).

İşletmelerde işçi devrinin² yoğun olarak hissedildiği dönemlerde friksiyonel işsizlikte artma eğilimine girmektedir ve işsizlik oranında da artış görülecektir. Çünkü bu tür işsizlik kişinin işinden ayrılıp daha iyi çalışma şartlarında iş bulana kadar geçen süreyi açıkladığından dolayı kişi bir süre işsiz kalacaktır. Ancak pek olmasa da bu durum ekonomideki işleyişin olumlu sonuçlara sebep olması için öngörülmuş olup işgücü piyasasında çeşitli üretim dallarının en doğru şekilde dağılması ve üretim gerçekleştirilirken verimli çalışmaya, verimli üretim yapılabilmesi için gerek duyulmaktadır. Çünkü ekonomiyi en az etkileyen ve sosyal çevreye etkileri pek olumsuz olmadığından önemini korumaktadır (Uluatam, 1993:439).

1.2.1.2. Konjonktürel İşsizlik

Bu işsizlik türü sanayi toplumunun doğal bir sonucu olarak bilinmektedir ve kapitalist sistemden dolayı ortaya çıkan olumsuzluk yaratan sonuçlardandır. Dış ekonomilerdeki ticaret için yapılan üretim, piyasaların şeffaf olmaması, yığın üretim³ ve dolambaçlı üretim⁴ dönemi bu işsizliğin görülmesinin sebeplerinden sadece biridir. Piyasa ekonomilerinde meydana gelen aksamalar, sanayide meydana gelen olumsuzluklar nedeniyle ekonomideki faktörler zaman içinde dalgalanma gösterir.

---

² İşçi devri: Bir firmada çalışan işçilerin, devreden firmadaki tüm özlük haklarıyla başka bir firmaya tamamen devredilmesi işlemi olarak adlandırılır.

³ Yığın (kitle) üretim, üretim miktarıyla piyasadaki düzeni bozmayacak talep düzeyinin zorunlu olduğu üretim. Ekonomide incelenen üretim büyüklüğünün sağladığı yararlar sadece kitle üretimiyle gerçekleştirilir.

⁴ Dolambaçlı üretim, üretimin bir döneminde işgücünden oluşturulan bir tasarruf (teknolojinin gelişmesi ile) sonucu, işgücünde oluşan serbestleşme, üretim sürecinin daha önceki bir döneminde, donatım malları gibi yatırım mallarının üretimi için kullanılması olarak adlandırılır.

Genellikle meydana gelen dalgalanmanın ekonominin kötüye gittiği duraklama ve bunalım dönemlerinin yaşandığı süreçte ortaya çıkmasıyla ve yine aynı dönemde meydana gelen işsizlik türüne konjonktürel işsizlik denilmektedir. Konjonktürel işsizlik, efektif talebin yani mal veya hizmeti alma konusunda etkin güce sahip olmanın ekonominin kötüye gittiği dönemlerde üretim hacmine göre daha düşük seviyelerde seyretmesinin bir sonucu olarak görülür (Karabulut, 2007:13).

Konjonktürel işsizliğin oluşmasının nedeni olarak, konjonktürün daralma dönemlerinde görülen talep yetersizliği öne çıkmaktadır. Talep yetersizliğinde yani mal ve hizmet arzının talepten daha çok olduğu konumdayken ekonomi durgunluk dönemine girmektedir ve arz fazlası görülmektedir. İşgücü piyasasında meydana gelen üretim sonucu biriken malların satışı, tüketimi olmadığı takdirde yeni bir üretime gerek duyulmamakta ve emek atıl duruma düşmektedir. Üretilen malların piyasada kalması neticesinde yeni üretim olmayacağından çalışanların işlerine son verilmeye başlanılacak, gelir düşeceğinden birçok toplumsal sorunla karşılaşılacak ve toplam talepteki düşüş hızı daha çok atış göstermeye başlayacaktır. Bu durum da işsizlikte zamanla daha çok artış gözlenecek ekonomide dalgalanmalar yaşanacaktır. Fakat ekonomi konjonktürün yüksek seviyelerde seyretmeye başlamasıyla işsizlik de yavaş yavaş azalmaya başlayacaktır. Genelde gelişmiş, sanayi toplumuna geçmiş ülkelerde görülmekte olan konjonktürel işsizlik friksiyonel işsizlik gibi kısa sürelidir. Ülke ekonomilerine olumsuz etkisi olan bu dalgalanma hareketlerine karşı hükümetlerin uygulayacakları politikalarla önlem alınarak etkisi en aza indirilebilmektedir. Çünkü işgücü piyasasında önemli bir yere sahip olduğundan hükümetler konjonktürel işsizliği önlemeye yönelik ya da önlenemese bile en düşük seviyeye indirgeme yoluna gidilmesi gerektiğini bildiklerinden müdahalede bulunmak zorundadırlar. Aksi halde ekonomide görülen dalgalanmalar ülkeyi içinden çıkılması güç bir duruma sürükleyebilir (Bekiroğlu, 2010:52). 1. Dünya Savaşı 1914 ve 2. Dünya Savaşı 1940 yılları arasında konjonktürel/ devrevi işsizliğin seviyesi çok yüksek bir boyuta çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra tamamen olmasa da şiddeti azalmıştır. Soğuk Savaş nedeniyle birçok ülkede savunma sanayisine büyük harcamalar yapılmak zorunda kalınmış, bu işsizliğin önüne geçebilmek için istihdamı canlandıracak planlı politikalar takip edilmiş ve anti-depresyonist kararlar alınarak bu işsizliğin seviyesi azaltılmaya çalışılmıştır (Karabulut, 2007:13). Zaten büyük bir mücadeleden çıkan, ekonomik yönden zor bir

süreçten geçen ülke için en uç noktalarına kadar ayrıntılı bir şekilde düşünülerek ülkenin bütün refahı göz önünde bulundurularak en önemli unsur olan ekonomisi için uygulanacak politikalar plan program dahilinde işleme sokulmuştur.

1.2.1.3. İradi ve Gayri İradi İşsizlik

Birçok işsiz geçimlerini sağlamak için yapacakları işin zorluğu her ne olursa olsun emeklerinin karşılığı olan düzeyin altında bir ücretle çalışmayı kabul etmektedir. Ancak işverenler işlerinde yetkin kişileri aramakta ve kalite standartlarının altına düşmemek için her iş arayanı işe almamaktadırlar. Böyle bir durumla karşılaşanların piyasada belirlenmiş olan cari ücrette çalışmayı kabul etmesine rağmen hala bir işe giremeyen kesime gayri iradi (iradi olmayan) işsiz denilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki gizli işsizlik, devrevi buhranların neden olduğu konjonktürel işsizlik, mevsimsel işsizlik ve teknolojik gelişmelerin neden olduğu teknolojik işsizlik hepsi gayri iradi işsizliğin çeşitleridir. Bu işsizliğin nedeni, sadece talep yetersizliği ile kalmamaktadır. Talep yetersizliğinin yanında sermaye donanımı (teçhizatı) yetersizliği de gayri iradi işsizlik nedenidir. Bu tür işsizliğe yalnızca işçilerin daha az ücrete razı olmaları ile çözüm bulunamaz. İşverenleri ve işçileri memnun etmese de ülke ekonomisi düşünülerek hükümetlerin önlemler alması gerekmektedir. Bu sorunun çözülmesinde ekonomiyi etkileyecek her türlü önlem alınması gereklidir. Hem işçiler hem işverenler ülke ekonomisi için bu durumu ortak bir sorun olarak görmeliler ve ona göre hareket etmeliler. Bunun aksine iradi (ihtiyari) işsizlik, işsizlerin cari ücretten daha yüksek düzeyde ücret beklentisinde bulunmalarından ya da var olandan daha iyi koşullarda iş aramalarından dolayı iş bulamamalarıdır. Ayrıca işsiz kesimin işsizlik yardımı olarak aldığı ücret miktarı işgücü piyasasında oluşan cari ücret düzeyinden daha çok olması sonucunda da çalışmak istemezler, ya da aile fertlerinden çalışan kişi veya kişiler varsa ihtiyaçları bir şekilde karşılanıyorsa ve geçimlerini sağlayabiliyorlarsa çalışanlardan birinin işten çıkması iradi işsizliğe örnek gösterilebilir. İhtiyari işsizlik gerçek bir işsizlik sayılmamaktadır. Çünkü bu gibi işsizler cari ücret düzeyinde çalışmayı istedikleri takdirde işsiz olmaktan kurtulacaklardır. İradi işsizliğin ortaya çıkmasındaki faktörler (Bekiroğlu, 2010:52-53):

1- İş Arama konusundaki eksiklik

- 2- Gerçek dışı iş bekleyişleri
- 3- Aşırı ücrete duyulan istek
- 4- Mevsimlik veya kısa süreli iş tercihleri
- 5- İşçi devrinin oluşması

1.2.1.4. Mevsimsel İşsizlik

Turizm, inşaat ve tarım gibi iklim koşullarına bağlı olarak yürütülebilen sektörlerde, üretim hacmi, cari ücret düzeyi ve bu kriterlerle ilişkili olarak işsizlik oranında mevsimsellikten dolayı dalgalanmalar meydana gelir. Bu tür çalışma dallarında mevsimsel etkilerden dolayı üretimde artışın yaşandığı zamanlarda belli sektörlerde çalışan kesimin büyük bir bölümü hava şartlarının bozulduğu dönemlerde işsiz kalırlar ve bu işsizlik süreleri iklim koşulları uygun hale gelene kadar ve tüketimin canlandığı, turistlerin geldiği, verimliliğin atış gösterdiği dönemlere kadar devam etmektedir. Özellikle yaz aylarında turistlerin yoğunluğu nedeniyle işçi alımı, ya da tarımla uğraşan kesimin yaz aylarında daha verimli çalışmaları sonucu işçiye ihtiyaç duyulması, kış aylarında bunların neredeyse ortadan kalkması gibi sebeplerden dolayı meydana gelen işsizliğe mevsimsel işsizlik denir (Ünsal, 1999:54).

Mevsimsel işsizlikten kasıt yetenek sahibi olmayan, herhangi bir işte statüsü bulunmayan kesimi tanımlayan ve etkileyen işsizlik türüdür. Bu özelliklerdeki işsizlerin iş bulabildikleri mevsimin dışında iş arayışına girmeleri ve işgücü piyasasında bir iş bulması kişinin çalışabileceği anlamına gelmemektedir. Çünkü olası iş hakkında yeterli kabiliyete, tecrübeye ve bilgiye sahip değildir. Mevsime bağlı olarak işin varlığını sürdürdüğü dönemin süresi ne kadar uzunsa, mevsimsel işsizlik türü toplumsal açıdan ve kişinin çalışma iradesine bağlı olarak önemli bir yere sahiptir. Meydana gelen bu işsizliğin süresinin uzun olması genelde ailelerin geçim şartlarını zora sokarak zor günler yaşamalarına neden olmaktadır (Bulut, 2011:17). Bu nedenle ekonomideki etkisi biraz daha fazla olmaktadır.

Mevsimsel işsizliğin oluşmasına sebep olan iki tür unsur vardır. İlk sebebi; mevsimlerin değişmesiyle hava şartlarının kötüleşmesi sonucu işsizlik üzerinde direkt

ve ani etki yaratmasıdır. Diğer sebebi ise, mevsimsel işsizliğe direkt etki etmeyen sebepler arasında yer alan sanayi sektöründe meydana gelen faktörler olup, iş sektörlerinin teknolojik gelişmelere bağlı olmasıdır. Mevsimsel işsizlik daha çok sanayisi gelişmiş ülkelerde mevsimlere bağlı olarak mal talebindeki değişmelerle alakalı olup ve sanayide gerçekleşen üretimlerle ilgilidir. 1930 Ekonomik Buhran yaşanana kadar, en önemli işsizlik türü mevsimsel işsizlik olarak kabul edilmekteydi. Ekonomisini tarımdan sağlayan ülkelerde yani genelde gelişmekte olan ülkelerde mevsimsel işsizlik daha çok mal arzı ile ilgili olup üretimdeki mevsimsel etkilerin sonucu olarak görülmektedir. Türkiye’de işlerin en yoğun olduğu aylar Temmuz ve Ağustos aylarıdır ve bu dönemde mevsimsel işsizlik seviyesi çok düşüktür. Ancak Aralık ve Şubat ayları mevsimsel işsizliğin en yüksek olduğu aylardır, çünkü bu dönemde hava koşulları nedeniyle sektörler arasında iş yapılmamakta ve sezon kapanması olarak adlandırılmaktadır (Karabulut, 2007:19). Çünkü bu aylar işgücü piyasasında durgunluk ve canlılık dönemlerinin çok net yaşandığı, ekonomideki etkilerinin çok net görüldüğü zaman olarak kendini göstermektedir.

Mevsimlik işsizliğin ortaya çıkmasında hava koşullarının yanında insanların beslenme alışkanlıkları da önemlidir. Çünkü insanların tüketimleri içinde buldukları mevsime göre şekillenmektedir. Özellikle tarım faktöründeki seçimlerinde sebze ve meyveleri mevsime göre tercih etmektedirler. Diğer taraftan bakıldığında ise mevsim dışında yetiştirilen meyve ve sebzelerin fiyat düzeyleri oldukça yüksektir. Bu da mevsime göre çalışan kesimin çalışma şartlarına bağlıdır. İklim şartları satın alma alışkanlığının belirleyicisi olarak görülmekte, tatiller, bayramlar, moda uygunluk, akademik yılın süresi gibi birbirinden farklı birçok faktör mevsimsel işsizlik üzerinde etkilidir (Başterzi, 1996:20-21).

1.2.1.5. Bölge ve Sektör İşsizliği

Bazı çevrelerde alım gücünün çok yüksek olması sebebiyle ürünlerin fiyatları da alım gücüne göre belirlenmektedir. Aynı şekilde cari ücretten çalışmaya razı olan kişilerde bu bölgeleri tercih etmemektedirler. Bölgeye ve sektöre göre alım gücünün azalması piyasanın durgunlaşması ve artık bu bölgenin kişiler tarafından tercih edilen bir bölüm olmaktan çıkması, bunun sonucunda da üretim hacminde daralma meydana gelmesi ile ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bunlarda genellikle savaşlar, doğal afetlerin

çok sık yaşandığı bölgeler ya da bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre insanların bu bölgelerde yaşamak istemediklerinden kaynaklanmaktadır. Böylece buralarda iş büyük bir problem oluşturmaktadır. Çalışacak alanlar kısıtlı olduğu kadar işsiz sayısı da fazladır. Sektörler arası geçiş yok denecek kadar azdır. Çünkü sektör çeşitliliği olumsuz olaylardan dolayı gelişmemektedir ve üretim seviyesi düşmektedir.

1.2.1.6. Teknolojik İşsizlik

İnsanlar ilk çağlarda kendi imkanlarıyla güçleri yettiği kadarıyla ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Uzun süre de emek yoğun üretim metodu uygulanmışlardır. Teknolojide meydana gelen yeniliklerle emeğe olan ihtiyacın azalarak yerini makinelere sermaye yoğun tekniklere bırakması sonucuyla oluşan işsizlik türüdür. Yani yeni tekniklerin, makinelerin kullanılmasıyla insan gücünün yerini makinelerin alması olarak da tanımlanabilir. Yeni teknolojinin gelişmesiyle ve kullanılmaya başlanmasıyla bu bölgelerde üretimde artış yaşanırken, insan gücüyle yapılan işler yerini makinelere bıraktığı için çalışanlar işlerinden olurlar ve ihtiyaçlarını karşılamak için ilgi alanlarını başka kesime kaydırarak emek akımının başlamasına neden olurlar. Ancak teknolojik gelişmelerin süresine bakıldığında kısa dönemde emeği azalttığından dolayı istihdamı azaltır, uzun dönemde ise istihdam yaratan bir etkisi vardır ve piyasaya canlılık kazandırmıştır. Uzun dönemde makinelerin kullanımı için iş gücüne ihtiyaç duyulmaktadır ve çeşitli çalışma dallarını oluşturmaktadır. (Kanca, 2012:3). Bazı makine ve teçhizatların daha etkin kullanılması için küçük bir kesim de olsa teknolojiyi kullanacak emek gücüne ihtiyaç olmaktadır. Bu durumda sadece makinaların kullanılması için işçi çalıştırılır. Teknolojinin gelişmesiyle yeni teknolojiye ayak uyduramayan işletmeler, verimliliklerini artırabilmek, kar edebilmek için yenilikleri takip etmeli ve işçilerine gereken eğitimleri vermelidirler. Gelişmelerden olumsuz etkilenen işgücüne yeniden teknik eğitimler verilerek pek fazla teknoloji gerektirmeyen alanlarda çalıştırılmalı ve teknolojik işsizliği ortadan kaldırmaya yönelik ya da en aza indirmeye yönelik devletin mesleki eğitim faaliyetleri üzerinde yapacağı düzenlemelerle teknolojik işsizliğin önüne geçilmiş olunabilir (Karabulut, 2007:11). Üretimin etkin bir şekilde gerçekleşmesi için işinde uzman kişilere gerek duyulmaktadır. Firmaların çalışanlarına ya da devletin firmalara sunacağı eğitimlerle üretimin kalitesi arttırılabilir ve buna bağlı olarak da fiyat düzeyinde artış beklenebilir.

1.2.1.7. Yapısal İşsizlik

Tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir sorun olan işsizlik, endüstri toplumunda istenilen seviyeye ulaşılamaması sanayide dışa bağımlılığın fazla olması, geçim kaynaklarının tarımdan karşılanması ve tarımın ülke genelindeki yoğunluğunun devam etmesi, genç nüfusun işsiz kalmaması için gerçekleştirilen yatırımların yetersiz olması, nüfus artış hızının artmasıyla herkese iş olanağının sağlanamaması nedeniyle, yapısal özellik taşımaktadır. İşsizlerin çoğu yeni mezun yani eğitim seviyeleri oldukça yüksek, fakat eksik istihdamdakilerin eğitim seviyeleri işsizlere göre daha düşüktür. Buna bağlı olarak üretim seviyesinde meydana gelen azalışlar eksik istihdamdakileri artırırken, işsizlik oranı ölçülürken etkisi pek görülmemekte ve işsizlik oranını fazla değiştirmemektedir (Kanca, 2012:3). Nüfus, eğitim, yaşam alışkanlıkları, tarım toplumu olmak gibi nedenler bir arada düşünüldüğünde emek talebinin yapısında değişimlere rastlanır ve gittikçe de değişim hızı artar. Bütün bu etkenler göz önüne alındığında işgücüyle olan bağlantısı kaçınılmaz olur ve işgücü piyasasının bu unsurlardan etkilenmesi olumsuz sonuçlara yol açar ayrıca anında uyum gösteremeyeceği de açıktır. Bu nedenle yapısal işsizliğin artması beklenmeyen bir durum değildir (Yıldırım ve Karaman, 2001:312). Devletin işsizliğe karşı uyguladığı politikalar, asgari ücretin kişileri tatmin etmemesi gibi nedenler yapısal işsizliği artırabilir.

Friksiyonel işsizlik de görülen uyumsuzluklar yapısal işsizlikte de görülmektedir. Friksiyonel işsizlikte iş arayanın ve işverenin birbirinden habersiz olması gibi bir durum mevcutken, yapısal işsizlikte işsizlerin ve işverenlerin birbirinden haberdar olmalarının yanı sıra işsiz olan kişinin ne kadar kabiliyetli olduğu, işi çabuk kavrayıp öğrenebilmesi, uyum gösterebilmesi işgücü piyasasındaki mevcut iş için yeterli değildir (Bulut, 2011:14). Yapısal işsizliği ekonominin bütün sektörleri ile ekonomide meydana gelen olumsuzlukların işçiyi ve işvereni ayrıca üretimi dahi etkileyip işgücü piyasasını etkilemesine neden olması nedeniyle sürekli durgunluk içinde ve aynı seviyede olduğu dönemlerde meydana gelen işsizlik olarak da adlandırmak mümkündür. Bu durgunluk zamanla işgücü piyasasında gerilemelere neden olur ve yapısal işsizlik artar.

Yapısal işsizliğin nedenleri, ekonomik büyüme, sanayide meydana gelen gelişmeler ve yeni teknolojinin sağladığı olanaklarla üretimde gelişmelerin yaşanması ile çalışanların bu duruma ayak uyduramaması, devletin bu gelişmeler karşısında

bölgelere ve sektörlerere göre izlediği politikalar sayılabilir. Daha çok az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Çünkü ekonomik yönden küçük değişimler bile gelişmekte olan ülkelerde büyük etkiler yaratabilir. Bunun en görünen sebebi ise gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye yetersizliğine bağlı ekonomik problemlerin etkilerinin yüksek olmasıdır. Emek arzında meydana gelen düşüşler, sermayenin ekonomiyi düzenleyebilecek boyutta olmaması ve diğer üretim faktörleri olan doğal kaynaklar ve girişimciler arasındaki uyumsuzluklar yapısal işsizlik sorununun yaşanmasına neden olur (Bekiroğlu, 2010:47). Çünkü yapısal işsizlik bölgeye göre, endüstriyel faaliyetlere göre, eğitim durumuna göre ve coğrafi durumlara göre değişiklik gösterebilmektedir.

İşgücü piyasasında insan gücünün makineyle ikame edilmesi veya emek talebinde kayma meydana gelmesi ile oluşan işsizlik, ekonomide yaşanan olumsuzluklar ve gelişmekte olan ülkelerin gelişme ve değişimlerden gelişmiş ülkelere göre daha fazla etkilenmesinden dolayı meydana gelir. Bunun yanı sıra doğal nedenlere ya da siyasi durumlara bağlı ekonomi dışı nedenlerle de oluşan dengesizliklerde ekonominin kapasitesinde meydana gelen daralmalar, emek arzındaki artışlar ve ani beklenmeyen etkiler sonucunda da işsizlik oluşabilir (Kanca, 2012:3). Yapısal işsizliği kısa dönemde ortadan tamamen kaldırmak pek mümkün olmasa bile uzun dönemde görülmemesi için sermaye faktörlerinin artırılması yani yatırımlarda artış yaratabilecek unsurlar ön plana çıkarılarak en doğru nasıl kullanılabilir olduğu uygulanacak politikalarla düzenlenmelidir. Nüfusta oluşan artış ile devletin yapısal işsizliği azaltma yolunda sağlam politikalar izlemesi gerekmektedir.

Yapısal işsizlik Türkiye'deki işsizlik türünün en belirgin örneğidir (Gürsel ve Ulusoy, 1999:158). Yapısal işsizlik ülkelerin ekonomide, sanayi sektöründe, nüfusunda, eğitime bağlı işsiz olan kesimde meydana gelen iç ve dış sebeplere bağlı olarak uzun vadede ortaya çıkmaktadır. Dış nedenler, ekonomik küreselleşme ve buna bağlı olarak oluşan rekabet, yeni teknoloji ile oluşan gelişmeler ve firmaların bu değişimlere ayak uydurmakta zorluk çekmesi üretim yapısında kalıcı değişimlerin yaşanması ve bu işgücü piyasasında görülen değişimlerle yanlış eşleşmeye yol açması olarak gösterilmektedir. Türkiye geçimini tarımdan sağlayan bir ülke iken teknolojinin gelişmesiyle birlikte sanayi sektörüne kayan işgücüyle vasıfsız çalışanlar işsiz kalmamak için bu sektörlerere göç etmişler ancak sanayi ve hizmet sektöründe istihdam

edilememişlerdir. Çünkü vasıfsız işçiler sanayi ve hizmet sektöründe verimlilik üzerindeki etkilerinden dolayı çalıştırılmak istenmemektedir. Dünya piyasalarında son zamanlarda ağırlığı çok fazla hissedilmeye başlanan endüstrileşme ile Çin de işgücü piyasasındaki rekabetin sonucunda Türkiye’de emeğin yoğun olduğu sektörlerde rekabet gücünün giderek düşmesinin de etkisi bulunmaktadır ve bu da işçilere yeterli eğitimin verilmemesi, teşvik edici iş ortamlarının ve tatmin edici ücretlerin sunulmaması kaynaklı olabilmektedir (Öz, 2010: 4).

1.2.1.8. Doğal İşsizlik

İşsizlik olgusu tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmayan fakat azaltılması mümkün olan bir sorundur. Geçmişten bugüne kadar farklı türlerde meydana gelmiştir ve hala da devam etmektedir. Çünkü ülkelerin çoğunda ekonomik yönden sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. NAIRU (Nonaccelerating Inflation Rate of Unemployment) 1970’li yıllarda makroekonomi içine girerek yeni boyutlar kazanmıştır. Çünkü 1970’li yıllar enflasyonun çok yüksek olduğu ve hızla artış gösterdiği bir dönemdi. NAIRU yani işsizliği hızlandırmayan enflasyon oranı, literatürde kendine yer bularak dönemin durumunu yansıtmaktadır (Ball ve Mankiw 2002:116). Bunun yanında, Friedman’ın Doğal İşsizlik Oranı ile doğrudan ilişkilidir. NAIRU temelde işsizlik ve enflasyon arasındaki yaşanmış ekonomik durumların etkilerine dayanmaktadır (Bayrakdar, 2015:48).

Ülke ekonomilerinde yaşanan sıkıntıları önlemek adına uygulanan ekonomi politikaları ile önlenmeye çalışılıp, önlenemeyen işsizliğe “doğal işsizlik” adı verilmektedir. Friedman, doğal işsizlik oranı yaklaşımına kısa ya da uzun vadede reel ücretlerde meydana gelen, değişme baskısına neden olmayan işsizlik seviyesi şeklinde bir denge olarak bakmaktadır. Doğal işsizlik düzeyinde reel ücretler teknolojinin gelişmesiyle, sermaye birikimi ve yatırımlar sayesinde normal bir artış gösterir ve bu durum işgücü piyasasında üretimde ve verimlilikte artış yaşanması ile yakından ilgilidir. Ekonomiler bu tür işsizliği önlemeye çalışmak için enflasyonla mücadele etmek zorunda kalırlar. Ya da enflasyon oranında bir artış yaşanmadan devamlılığı sağlanan en düşük düzeydeki işsizlik oranına “doğal işsizlik” adı verilmektedir.

Doğal İşsizlik Oranı ve NAIRU bazı kaynaklarda aynı anlamlarda kullanılsa bile aralarındaki bazı farklarla birbirlerinden ayrılmaktadır. Doğal işsizlik oranı (NRU) teoride tam rekabet piyasasında ortaya çıkar ve bununla birlikte işgücü piyasalarında fiyatlarda katılık görülür. Doğal işsizlik gönüllü işsizlikle benzer özelliklere sahip olmakla birlikte ülke ekonomilerinde girdi ve çıktı eşitliği sağlanır ve tek bir denge sağlanır. NAIRU olarak adlandırılan işsizlik oranı ise eksik rekabet piyasalarında görülmektedir. NAIRU'nun görüldüğü piyasalarda işsizlik gayri iradi olarak meydana gelmektedir ve bununla birlikte işgücü piyasasında fiyat düzeyinde katılıklar ortaya çıkar. Diğer bir önemli fark ise, doğal işsizlik oranında görülen tek bir dengenin olmasına karşın burada birden fazla denge noktasının meydana gelmesidir (Temurlenk ve Başar, 2013:72). Bu nedenle NAIRU tanımlanırken doğal işsizlik oranında olduğu gibi enflasyonu hızlandırmayan bir etkiye sahip olmasıyla birlikte kararlı bir enflasyon oranıyla birlikte neden olduğu işsizlik oranı olarak açıklanmaktadır. Bir ekonomide işsizlik oranı NAIRU'nun altında ise, enflasyon oranını etkilemesiyle birlikte işsizlik oranında artış eğilimi görülecektir. Tam tersi durum söz konusu olduğunda ise enflasyon oranı düşüş eğiliminde olacaktır. Bu özelliği ile NAIRU ekonomide enflasyonun olduğu gibi kalmasını sağlayan işsizlik oranı olarak da ifade edilebilir (Yiğit ve Gökçe 2012:70).

NAIRU'yu şekillendiren, emek piyasası özellikleri (Bildirici ve diğerleri, 1998:9);

- 1- güven ve iyi ahlak sorunu,
- 2- işsizlik sigortalarının etkisi,
- 3- uzun dönem ücret sözleşmeleri,
- 4- menü maliyetleri
- 5- içerdekiler-dışardakiler yaklaşımı
- 6- etkin ücret
- 7- zımni sözleşme
- 8- işsizlik histerisi

Friedman, ekonomide ve işgücü piyasasında etkin rol oynayan rasyonel bireylerin doğal işsizlik oranları açıklanırken çıkış noktasının uygulanan politikalarla ya da piyasaya giriş çıkış faktörlerinin etkisiyle piyasada oluşacak fiyat veya ücret beklentilerinin istihdamla ilişkisi olduğunu öngörmüştür ve her ülke ekonomisinde

işsizlik olduğu gibi yine her ülke ekonomisinde belirli bir seviyede doğal işsizlik olduğunu savunmuştur. Tüm ülkeler bu sorunu en az zararla atlattıkları isterler fakat bu tamamen mümkün olmadığı için en aza indirmek bile büyük bir başarı sayılmaktadır. Bunun için hükümetler talep arttırıcı politikalar uygulayarak işsizlik oranlarının seviyesini düşürebilirler. Ancak işsizliğin azalması ile fiyatların artmasını düşünenler enflasyonun hızla artışı ile karşılaşacaklardır. Enflasyon-işsizlik ilişkisine devlet müdahalesinin olması ile piyasalar kendiliğinden temizlenmeyecektir ve böylece fiyatlarda artış meydana gelecektir. Friedman'ın 1970'lerde birçok iktisatçıya öncülük eden bu görüşleri, sonraları yerini yeni klasik iktisada bırakacaktır ve bu da en çok akademik dünyada görülecektir (Onaran, 2000:37).

Doğal işsizlik oranı, bütün ülkelerde azda olsa görülebileceği gibi geçici ve yapısal işsizliğin yaşandığı bir işsizlik türüdür ve doğal işsizlik oranının ölçüldüğü bir ortamda emek ve mal piyasaları dengededir. Bu ortamda eksik istihdamın yani çalışma kapasitesinin altında çalıştırma ya da vasıflı olmasına rağmen az ücretle çalıştırma gibi olayların yaşandığı bir ortamdır. Doğal işsizliğin görüldüğü bir ortamda, enflasyon oranı istikrarlı bir şekilde sürmektedir. Yani sabittir ve hızlanma veya yavaşlama gibi bir eğilim göstermez. Enflasyon oranının yüksek olduğu ve önlenmeye çalışılan bir ekonomide doğal işsizlik oranı en düşük orandadır ve doğal işsizlik oranının piyasaya etkisi ekonomik şoklara neden olacak derecede yüksek değildir. Doğal oranın anlaşılabilmesindeki en önemli etken doğal oranın hiçbir zaman sıfır olmamasıdır. İstihdam seviyesinin çok yüksek olduğu bir ekonomide dahi birçok insan işsiz olabilir. Çünkü doğal işsizlik uzun dönemde görülen bir işsizlik türüdür. Doğal işsizlik oranı, friksiyonel işsizlik ile yapısal işsizlik oranının toplamından hesaplanabilir:

$$\text{doğal işsizlik oranı} = \text{friksiyonel işsizlik} + \text{yapısal işsizlik oranı} \quad (1.2)$$

Her ekonomide az da olsa görülen doğal işsizlik oranı hipotezi açıklanırken, ekonomide oluşan şoklar karşısında işsizlik oranlarının doğal seviyesinde bir artış ya da azalış meydana gelmeyeceği, yani ekonomide geçici şokların, doğal işsizlik oranında kalıcı bir etki yaratmayacağı görülen durumun geçici olacağı belirtilmiştir (Papell vd, 2000:310).

1.2.1.9. İşsizlik Histerisi

1970’li yıllarda Avrupa ülkelerinde yüksek oranlı işsizlik kendini göstermiştir. Bu hem yüksek hem de kalıcı işsizlik oranları ülke ekonomilerini derinden etkilemektedir. Bu etkiyi en aza indirmek için doğal işsizlik oranı yaklaşımları yeniden incelenip, yeni boyutlar kazandırılarak histeri ve yapısalci yaklaşımların oluşmasına neden olmuştur (Papell vd, 2000: 310). Bu teorinin aksine farklı iktisatçılar farklı yaklaşımlarda bulunarak işsizlik histerisi yaklaşımına farklı anlamlar yüklemişlerdir. Bu yaklaşımın en belirgin olanı ise, cari dönem işsizlik oranlarının mevcut olduğu dönemin bir önceki dönem işsizlik oranlarına bağlı olarak oluştuğu ve ekonomide görülen şokların, işsizlik oranlarında kalıcı bir etki yarattığı hipotezidir. Yani, işsizlik oranının kötüye gitmesi ve kalıcı olması nedeniyle eski haline dönemeyeceği doğrulanmıştır. Doğal işsizlik oranına bağlı olarak, işgücüne katılma oranlarında bir artış gözlenir ve işsizlik oranlarında artışa sebep olur. Ancak bu durum sürekli böyle devam etmez ve ücretlerde düşüş yaratır. Bunların sonucunda da istihdam oranları artar, işsizlik oranları doğal işsizlik hipotezine bağlı olduğundan doğal seviyesinde dengeye geleceği belirtilir (Saraç, 2014:335).

İşsizliğin uzun yıllar izlemiş olduğu yöntemlerle ilgili üç temel yaklaşımdan söz edilmektedir. Bunlardan ilki “*doğal işsizlik oranı*” yani aynı anlama geldiğini kabul edenler için “*enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı (NAIRU)*” hipotezi olup işsizlik oranlarında görülen şoklar sonucunda bu oranlarda artış ya da azalışa bağlı olarak eski oranına geri dönmesi ve istikrarlı bir şekilde varlığını koruyan enflasyon oranı ile etkili bir süreç içinde olduğunu açıklanmaktadır. Blanchard ve Summers (1986), “*cari dönem enflasyonunun geçmiş dönem enflasyonuna oldukça yüksek bağımlılığı*” şeklindeki histeri hipotezinin tanımına göre ise, şokların işsizlik seviyelerinde kalıcı etki yaratmasının emek piyasasındaki sertliklerden (rijiditeler) kaynaklandığını savunmaktadırlar. Çünkü işsizlik histeri hipotezi, işsizlik serisinin durağan olmadığını, ortalamadan saptığını yani işsizliğin normal değerlerden uzaklaştığını ileri sürmektedir. Üçüncü temel yaklaşım ise Phelps (1994)’in savunduğu yapısalci yaklaşım, işsizlik üzerinde görülen birçok şokun kalıcı olmadığı ve bu geçici şokların doğal işsizlik oranları üzerinde değişime neden olmakla beraber durağanlıkla bağlantılı olduğunu açıklamaktadır. Piyasalarda meydana gelen doğal oranın iç kaynaklı olduğu, reel makroekonomik değişkenlerdeki ya da hükümet müdahaleleri sonucu oluşan

değişiklikler ve piyasadaki güçlü firmaların varlığı nedeniyle değişim yaşandığı görüşünü savunmaktadır. Bu temel sebep, işsizlik serisinde yapısal kırılmalara neden olmakla birlikte durağan bir sürecin olduğundan bahsetmektedir ve bunu bu yapısal yaklaşım hipotezi ile ortaya koymaktadırlar (Camarero vd.,2006:168).

İşsizlik histerisinin nedenlerine ilişkin yaklaşımlar Blanchard ve Summers (1986)'a ait olan “içeridekiler-dışarıdakiler” modeli ile açıkça vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımda, işsizliği artmasında büyük etkisi olan negatif talep şoku iş seçme konusunda tercih hakkı olmayan, yaşamını devam ettirebilmesi ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bulduğu herhangi bir işte ağırlığı, ücreti ne olursa olsun çalışma arzusunda olan işçileri emek piyasasının dışında tutmakta ve bu işçilerin alıcı ve satıcıların ekonomik büyüklüğünden doğan fiyatları ve satış koşullarını pozitif yönde değişmesini sağlayan güçlerini emek piyasasındaki mevcut diğer işçilere (içeridekilere) kapturmalarına neden olmaktadır. İçeridekilerin dışarıdakilere ücret pazarlığında sıfır ağırlık vermeleri işsizlik oranında sürekli bir artışa neden olacaktır. Çünkü içeridekiler, kendi istihdamlarının sürekliliğini koruyabilmek için kendilerince belirledikleri bir ücret seviyesi vardır, dışarıdakiler ise içeridekilerin belirlediği ücretler üzerinde herhangi bir etki yaratamadıkları içindir ki en büyük etki ücretleri aşağı çekecek bir baskı yaratmak olur ve bunu başaramayacakları için işsiz kalmaya devam etmektedirler. İşsizlik histerisinin görülmesinde sendikalaşma ölçüsüne bağlı olmayan nedenler öne sürülebilir. Örneğin bu durum, işsizlerin beşeri sermayede ve yeteneklerinde kayıplar yaşayarak kendilerine ve çevresindekilere olan olumsuz etkilerin bir sonucu şeklinde de ortaya çıkabilir. Histeri etkisinin oluşmasındaki bir başka sebep ise, işsizliğin bir leke (stigma) etkisi yaratıyor olmasıdır. Uzun süre şiddetli bir işsizlik düzeyi yaşanması, işsiz kalmaktan kaynaklanan sosyal utancı ve leke etkisini azaltabilir kişiler bu duruma alışabilir ki, bu durum geçerli olan ücret düzeyinde sürekli artışlara, istihdamda ise azalışlara neden olabilir. Histerinin bir başka nedeni olarak ise işten çıkarılan işçilerin firmalara olan maliyetleri, sermaye yetersizliği ve koordinasyon sağlanamaması gibi hatalar gösterilebilir (Christopoulos, Leon-Ledesma, 2007:81). Bütün bu nedenlerin yanında işsizlik histerisinin önemli politik sonuçlar doğurduğu da göz ardı edilmemelidir. Çünkü histeri durumunda, ülkelerde yaşanan uzun dönemde etkinliği daha çok görülen yüksek işsizlik oranı devlet müdahalesi olmadan çözülebilecek bir durum değildir. Devletin uygulayacağı politikalarla ekonomi kontrol altına alınmalıdır.

Aksi takdirde ülkeler çok büyük ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalabilirler. Özellikle resesyon dönemlerinde işsizlik ile mücadele politikaları daha bir önem arz etmektedir (Smyth, 2003:181; Wu, 1998:182). Yani histeri hipotezinin doğrulandığı durumda, hükümet politikaları işsizlik üzerindeki etkisi devamlı olacaktır (Özcan, 2013:99). İşsizlik histerisinin varlığı, politika yapıcılarının işsizlik üzerinde daha titiz çalışmaları gerektiği konusunda adeta bir uyarı şeklindedir ve ekonomideki etkileri düşünüldüğünde önemi daha da artmaktadır.

1.2.2. Gizli İşsizlik

İşgücü piyasasında, hiçbir firma üretim yapmaksızın faaliyetlerine göre devamlılıklarını korumaktadırlar. Bu firmaların sürekliliği için aktif bir şekilde piyasada rol oynaması gerekmektedir. Bunun için ise firmalar yeterli gördükleri vasıflı ya da vasıfsız kişileri istihdam etmek zorundadırlar. Firmalar varlıklarını koruyabilmek adına düşük maliyetlerle verimli ve kaliteli üretim yapmak isterler. Fakat bazı işçiler üretim yaparlarken harcadıkları emek ile aldıkları ücreti karşılaştırarak buldukları sektördeki işlerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Böylece bireylerin geçimlerini sağlayabilmeleri için istihdam edilenlerden bazılarının işten çıkmaları üretim hacminde daralmaya neden olur ve sonucunda görülen işsizliğe gizli işsizlik denir.

Gizli işsizlik olarak adlandırılan bu işsizlik türünde piyasada iş arayan bir kesim bulunmamakla birlikte işsizlik saklı, gizli bir niteliktedir. Çünkü piyasada verimlilik ve işçilere ödenen ücretler düşükse, yani işgücü piyasasında gizli işsizlik varsa bir firma bir kişi yerine iki ya da daha fazla kişiyi çalıştırmaktadır (Ünay, 1996:211). Az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde gizli işsizliğin sebepleri birbirinden farklıdır. Gizli işsizliğin az gelişmiş ülkelerde görülmesinin nedeni, sermaye yetersizliğinden kaynaklanmaktadır, işsizlik olgusu sürekli ve yapısalıdır. Gelişmiş ülkelerde ise, gizli işsizliğin sebebi talep yetersizliğidir ve geçicidir (Özgüven, 1997:403). Gizli işsizlik genellikle, sanayileşmiş ülkelerde görülen bir işsizlik türüdür. Sanayileşmiş ülkelerde gizli işsizlik ile talep daralması yaşanması sonucu çalışanlar işsiz kalmakta ve başka alanlara giderek kendilerine yeni iş bulmaktadırlar (Bozdağlıoğlu, 2008:49).

1.3. İşsizliğin Maliyeti

İşsizlik olgusu, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ayrımı yapılmaksızın, ülkelerin ekonomik durumları ne olursa olsun önemli bir sorundur. İşsizlik, toplumsal hayata olan olumsuz etkileri sebebiyle azaltılması gereken bir problem olarak görülmektedir. Çünkü ülke ekonomisine, bireylere ve çevresine çeşitli maliyetler, sorumluluklar yüklemektedir (Karabulut, 2007:13). İşsizlikle mücadele etmek zorunda kalan toplumlar, işsizliğin uzun sürmesi ile üretimde meydana gelen azalış sonucu oluşan yaşam maliyetlerindeki artışlarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

İki tür işsizlik maliyeti vardır. Bunlar ‘sosyal maliyetler’ ve ‘iktisadi maliyetler’ olarak sınıflandırılır. Sosyal maliyetlerde, “dolaylı sosyal maliyetler” ve “dolaysız sosyal maliyetler” şeklinde kendi arasında iki başlık altında ifade edilebilmektedir. İşsizliğin dolaysız sosyal maliyeti, işsiz kalanların geçimlerini sağlayabilmesi için varolan gelirler, sosyal itibarlar, toplumdaki yerleri, gördükleri saygı ve arkadaş çevrelerini kaybetmeleri olarak açıklayabilirken, toplumda alkol kullanımının, illegalitenin yaygınlaşması ve suç oranlarının giderek daha da artması işsizliğin dolaylı sosyal maliyetini anlatan başlıca etkenlerdir. Yani bütün bu koşullar göz önüne alındığında toplumsal refah ve huzur içinde yaşayabilmek için en önemli piyasa, emek piyasasıdır ve bu sürekliliğin sağlanabilmesi için iyi işlemesi gerekmektedir. İşsizliğin sosyal maliyetini en düşük seviyeye indirmek maksadıyla ülkeler çalışmayanlara “işsizlik tazminatı” adı altında ödemeler yapmaktadırlar. Hükümetlerin çalışanlardan ve işverenlerden “işsizlik sigortası primleri” adıyla topladığı kaynaklar ile işsizlere ve uyguladıkları politikalarda belirledikleri gerekli koşulları sağlayanlara verilmektedir (Bekiroğlu, 2010:58).

Tam istihdam seviyesine gelmemiş bir ekonomide gizli işsizlik olabileceği gibi aşırı işsizlikte olabilmektedir. Bu gibi hallerde bu tip işsizliğin maliyeti istihdam halindeki piyasa rayicinden düşük olmalıdır. Yani değerlendirme yapılırken vasıfsız işçilik maliyeti fiilen ödenen işsizlik değerinden düşük tutulmalıdır. Diğer yünden maliyet ve faydalar da konjonktürel olabilmektedirler. Farklı zamanlarda farklı işçilik ve dolayısıyla değerler değişmektedir (Alparslan, 1977:21).

Bütün genç bireyler çalışma hayatına girerek, yeni bir sosyal kimlik ve statü elde etmeyi beklemektedir. İşsizlik ise bu sürece engel olmaktadır. Çalışma hayatına giren nüfusun yaşamı için gerekli maddi koşulları elde etmesine izin vermez. Bireyin sosyo-kültürel dünyasını büyük ölçüde etkiler. Yani, işsiz genç sadece gelirden yoksun kalmaz, bununla birlikte çalışma hayatının, iş tecrübesinin, kazanabileceği statünün kendisine katacağı sosyalleşme sürecini de olumsuz etkiler (Forondo, 1991:242). Ülkeler arasında işsizliğin yüksek oluşu, toplumda siyasi şiddet ve başkaldırıya bile neden olabilmektedir. Çünkü işsiz nüfus geçim zorluğu içine girerek çevresine karşı borçlanmakta ve aile içi geçimsizlikler baş göstermektedir. Bu tehlike yalnızca eğitimsiz işsizlerle ilgili bir sorun değildir. Aynı zamanda eğitilmiş ve büyük hedefleri olan gençler için de aynı sorun geçerlidir (Casson, 1979: 3). Eğitimsiz ve işsiz yığınlar varlığını sürdürdükçe gençlerinde toplumsal hayata katılımı zorlaşır. Ekonomide böyle bir işsizliğin devam etmesiyle ve artmasıyla ekonomik kayıplar ve sosyal sorunlar da artmaya başlamaktadır. Dolayısıyla işsizlik bireysel bir sorunun ötesine geçmekte, özellikle konjonktürün gerileyen dönemlerinde sosyal bir problem haline gelmektedir. İşgücü kaybına sebep olan bu problemler üretim sürecinde işletmeler için de büyük maliyetler meydana getirmektedir. İşten çıkarılan insan sayılarının artması, gelir yoksunluğu nedeniyle daralan iç talep, ekonomik kayıp olarak önemli bir problemi de beraberinde getirir. Bu sebeple işsizlik toplumsal bir sorundur ve bu sorunun minimum düzeye indirilmesi için mücadele edilmesi gereken kamusal bir olgudur (Cengiz ve Şahin, 2011:142).

1.4. İşsizlik Teorisinde İktisat Ekollerinin Görüşleri

İnsanoğlunun doğumundan itibaren çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için, üretmek, ticaret yapmak, gelir elde etmek amacıyla mevcut ürünlerini korumak gibi ekonomik yönü ağır basan birbirinden farklı birçok faaliyetlerde bulunduğu açıktır.

Ülke ekonomisini oluşturan ve derinden etkileyen piyasalar arasında sermaye piyasası, para piyasası ve iş gücü piyasası yer almaktadır. Sermaye ve para piyasasının temel kaynağı kısa/uzun vadeli fon arzı ve fon talebidir. İşgücü piyasasının diğer piyasalarla farklı olmasını sağlayan en önemli özelliği, bu piyasanın temel kaynağının insan olmasıdır. Dolayısıyla bu piyasada emek alınıp satıldığı için bir mal piyasası gibi

değerlendirilemeyeceği çok açıktır. Kaynağı insan olan bu piyasanın hareketleri kişilerin tercihlerine, potansiyellerine göre şekillenmektedir. İşgücü piyasasında meydana gelebilecek bir olumsuzluk, insanları ekonomik ve sosyal açıdan zor duruma düşürecek bir işsizlik sorununu ortaya çıkaracaktır ve bundan etkilenenler yalnızca bireyler olmayacaktır, tüm ülke etkilenecektir. Bu bakımdan işgücü piyasasının dengeye gelmesinde salt ekonomik kurallar yeterli olmamakla birlikte yeni politikalar oluşmaktadır. Bununla beraber sosyal ve psikolojik faktörler de dikkate alınarak, yapılacak politikalarla denge sağlanmaya çalışılmalıdır. Şimdiye kadar bilinen ortodoks (Neo-Klasik ve Keynesci) teoriler bugünkü yaşam koşullarında yaşanan işsizlik sorununu açıklamaya yetmemektedir. Çünkü değişen ekonomik ve sosyal hatta kültürel koşullar, teknolojik gelişmeler yeni yaklaşımları doğurmuştur. İçinde bulunulan dönemde işsizliğin önemli bir bölümü teknolojik gelişmelerle meydana gelen yapısal nitelikte, uzun süreli ve özellikle genç nüfusu etkileyen işsizliktir. İnsan gücüne olan ihtiyaç teknolojiyle azalmaktadır. Amaç emek piyasalarında meydana gelen ve bugün yaşanan işsizliğin açıklanmasında iktisat ekollerinin hangi noktalarda yetersiz kaldığını ortaya koyabilmektir (Ataman, 1998:1).

İlk olarak iktisadın bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında merkantilizmin önemli katkıları olduğu söylenebilir. Merkantilizmle birlikte iktisadi olaylarla ilgili yeni düşünceler geliştirilmiş, para, faiz, dış ticaret, devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesi, korumacılıkla ilgili yeni görüşler ileri sürülerek olağan işsizlik probleminin çözümüne katkı sağlanmıştır (Güngör, t.y.:1). Günümüzde Monetarizm teorik önemini yitirmesine ve ondan kaynaklanan ve onu eleştiren Yeni-Klasik iktisat gibi, Anayasal iktisat (ekonomik yozlaşmanın önüne geçmek için ileri sürülmüş bir teori) gibi daha gelişmiş analizlere yerini bırakmasına rağmen daha önceki iktisat politikaları önerilerinin üzerinden gidilerek daha da geliştirilip ve değiştirilip 1980'lerden günümüze kadar bütün gelişmiş kapitalist dünyada, gelişmekte olan ülkelerde ve eski sosyalist ekonomilerde şimdiki geçiş ekonomilerinde artan şekilde uygulamaya geçtiği görülmektedir.

Diğer bir görüş olan, modern iktisat bilimine dayanak oluşturan klasik iktisat teorisi arz ağırlıklı bir teori olduğundan Klasik iktisat düşüncesi kendisinden önceki teorilerden farklı olarak bireye ve bireysel girişimciliğin önemini vurgulamış ve bu

yüzden bireyin faaliyetlerini sınırlayıcı olarak gördükleri devlete çok az görev yüklemişlerdir (Güngör, t.y.:5). Çünkü Adam Smith piyasanın kendiliğinden dengeye geldiğini herhangi bir müdahaleye gerek olmadığı savunmaktadır.

Klasik Teori 19. yüzyıl ortalarına gelinceye kadar çeşitli eleştirilere rağmen egemen iktisadi düşünce olarak varlığını sürdürmeyi başarabilmiştir. Ancak bu tarihlerden sonra Klasik Teoriye bazı eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştiriler daha çok uygulamada ortaya çıkan fakat teoride öngörülen görüşlerden farklı sonuçlarla ortaya konmuştur (Güngör, t.y.:8). Neo-klasik iktisat bugünkü yerleşik iktisat biliminin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Meydana geldiği dönem dünyadaki en büyük ve en önemli değişmelerden birisi olan sanayi devriminin gelişmeye başladığı ve üretim artışının yaşandığı bir dönemdir. Ancak üretim artışıyla birlikte ortaya çıkan verimlilik artışı işçilerin yaşam standartlarını değiştirmemektedir.

Keynesyen Teori de ekonomik yaşamda meydana gelecek dengesizliklerin (enflasyon, işsizlik, deflasyon, durgunluk gibi) toplam talep ayarlamaları ile giderilebileceğini vurgulamaktadırlar. Çünkü bireylerin ve firmaların davranışlarıyla verimlilikte düşüş olması ekonomik büyümenin seviyesinde azalma meydana getirdiği görüşündedirler.

Aslında Keynes ve Klasiklerin aynı görüşte oldukları bir nokta vardır. İşsizlikte meydana gelen önemli bir azalma, reel ücretlerde de bir azalma meydana getirecektir. İstihdam arttığında emeğin marjinal ürününde azalma olacaktır. Bu da azalan verimlerin bir sonucudur. Ancak Klasikler ve Keynes arasında bu önerme dışında başka bir görüş birliği yoktur. Keynes'e göre reel ücretler, toplam talep tarafından belirlenmektedir. Reel ücretler, istihdam hacminin nedeni değil, sonucudur. Parasal ücretlerdeki bir düşme, işsizliği daha da şiddetlendirecektir. Çünkü ücret indirimleri, toplam talepte bir azalmaya yol açacaktır. Her şeyden önce böyle bir politika, gelir dağılımında ücret geliri elde edenlerden diğer gelir sahiplerine doğru bir gelir transferine yol açacaktır. Ücretler ve fiyatlar katı olduğu için işsizlik dönemlerinde ücretler düşmez ve işsizlik devam eder (Fisunoğlu ve Tan, 2009:42).

İşgücü piyasasında kısa ve uzun dönemdeki etkilerin farklılıklar meydana getirdiği görülmektedir. Bu açıdan iktisatta kısa ve uzun dönem kavramları hakkındaki

görüşler farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Kısa dönemde bazı değişkenlerin değişmesine izin verilmektedir. Uzun dönemde ise değişkenler arası bir dengeden ya da temizlenmeden bahsedilmektedir. İşgücü piyasası, uzun dönemde arz ve talebin eşitleneceği varsayılmaktadır. Uzun dönem denge görüşü klasik iktisat akımını benimseyenlerin temel varsayımlarında kendini göstermektedir.

1.4.1. Merkantilizmde İşsizlik

Merkantilizm, “mutlak monarşi ve yeni gelişen devletlerin öğretisi” olarak neredeyse üç yüzyıl iktisadi düşünceyi temsil etmiştir (Deviren ve Atasever, 2011:9). Ekonomik olayların bir bütün olarak birbiriyle aralarındaki ilişki ve birbirlerine etkilerinin tutarlı olarak incelenmesi merkantilizmle başlamıştır. Merkantilizm “*arz yönüne ağırlık veren*” bir iktisat teorisidir (Savaş, 1986:5). Merkantilizmin temel amacı, devletin ekonomik ve siyasal gücünün göstergesi olan altın stokunu arttırmaktır. Milli servet değerli madenlerin çokluğuna göre belirlenir. Bu bağlamda Merkantilist devlet yaklaşımı, milliyetçi ve müdahaleci bir devlet olarak nitelendirilebilir (Deviren ve Atasever, 2011: 9). Bu görüşte devlet iktisadi faaliyetleri belirleyen ve yönetendir.

Merkantilizmin temeli devlet idaresine dayanır ve çok güçlüdür. Ekonomi politikası, hem ekonominin hem de devletin birlikte büyümesini ve güçlenmesini sağlayacak önemli bir kaynak olarak görülmüştür (Aydemir ve Güneş, 2006; 136). Öte yandan, ihracatta artışa gitmek amacıyla devletin mamul mal üretimine katkı sağlayan politikalar uygulaması gerektiği üzerinde dururlar. Bu politikalarla emek arzında artış meydana gelir, ücretler düşer ve ihracat artar. Bunun yanında merkantilistler işsizliğin önüne geçmek için bazı para ve kredi politikalarının uygulanması gerektiğine inanmaktadırlar (Kibritçioğlu 1996; Kazgan 2009, Aktaran; Sincer ve Mıhçı, 2015:3).

İşsizliğin teknolojik ve gönüllü olmak üzere iki tür olabileceğini öngörmüşlerdir. İngiltere’de teknolojik işsizlik konusunda devletin bayındırlık harcamalarını artırması önerilmiştir. Tarım da ürünün bol olduğu dönemlerde ücretlerin aynı kalıp fiyatların düşeceğini ve reel ücretin artmasıyla da işçilerin daha az çalışmalarına sebep olacağı savunulmuştur (Acar, 2003). Merkantilist düşüncede ülke servetinin artması, vergilere ve tasarruflara bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle işsizlik konusunda devletin görevleri vardır (Aydın, 2013:35). Bunlar, ekonomik faaliyetleri belirleme, özellikle dış

ticaret politikasını denetleme, sömürgeciliğin devamlılığı için deniz ticaretini geliştirme ve güçlü donanma kurma yönündedir (Deviren ve Atasever, 2011:9). Çünkü yabancı malların kullanımını engellemek için iş olanakları sağlanmalıdır. İşsizlere iş yaratmak amacıyla işe yaramayacak ürünlerin bile yapılabilir olmasını savunmaktadırlar. Bunlar merkantilistlerde işsizlik politikası için olumlu düşüncelerdir (Aydın, 2013:35). Gönüllü işsizler ise kendi çıkarlarına ve kendi belirledikleri ücreti verebilecek firmaları bulana kadar işsiz kalmaya devam edeceklerdir. Teknolojinin gelişmesiyle insan gücüne ihtiyacın düşmesi ve tarımda insan emeğinin azalmasıyla çalışan kesime ödenen ücret düşmekte ve bu şartlarda çalışmak istememektedirler. Merkantilistlerde bazı düşünürler nüfus artışının işsizliğe yol açmayacağını savunmaktadırlar. Devlet desteğiyle uygulamaya koyulan politikalara yer verildiği için fazla olan nüfusu ülkeyi zenginleştirmede kullanabileceklerini düşünmektedirler. Yol yapımı, çevre düzenleme ve güzelleştirme, maden, sanayi, gibi sektörlerde işgücü fazlasını değerlendirme fikrini savunmuşlardır. Böylece buldukları ülkeyi hem daha yaşanabilir bir hale getireceklerine hem de ülke ekonomisine katkı sağlayacağı fikrine inanmışlardır.

1.4.2. Klasik Teoride İşsizlik

Merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Liberal ve bireyci bir düşünceye sahip olan klasikler dolayısıyla devletin ekonomiye müdahalede bulunmamasını, piyasaların kendiliğinden dengeye geldiğini savunmaktadır. Klasik İktisadın kurucusu A. Smith'e göre ekonomik faaliyetler, doğal bir düzen çerçevesinde "görünmez el" görüşüne göre varlığını sürdürmektedir. Diğer bir ifadeyle serbest işleyen piyasa ve fiyat mekanizması (arz ve talebe göre fiyatların serbestçe belirlenmesi) görüşünün hakim olmasıdır. Tam rekabet piyasasının gerekleri olan koşullar geçerlidir. Tam rekabet piyasası koşulları altında piyasada bulunan çok sayıdaki alıcı ve satıcılar tek başlarına piyasayı etkileme gücüne sahip değildirler. Çünkü firmalar kimin hangi malı hangi fiyattan sattığını bilmektedirler. Ekonomide, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" görüşü hakimdir (Deviren ve Atasever, 2011: 9).

Kişilerin işgücü piyasasında gösterdikleri davranışlar işsizliğin kişileri, ekonomiyi ve piyasayı nasıl etkilediği açısından çok önemlidir. Bu davranışlar mikro ekonomik kararların bir sonucudur ve serbestçe alınmaktadır (Ataman, 1998: 66).

Klasik iktisatçıların görüşüne göre en temel varsayımı her türlü piyasanın sürekli temizlendiğini savunmalarıdır. Klasik iktisat teorisinin temel aldığı ve bu teorilere dayanan dört temel varsayım vardır. Bunlar; (Bekiroğlu, 2010:15)

-Bütün bireyler ekonomik çıkarlarına göre hareket ederler. (homo economicus-ekonomik insan)

-Devlet kişilerin bireysel girişim haklarını kısıtlamaz (laissez faire-laises passer-bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler)

-Bireyler kendi çıkarları peşinde koşmakla aynı zamanda toplumsal çıkarlara da hizmet etmiş olurlar.

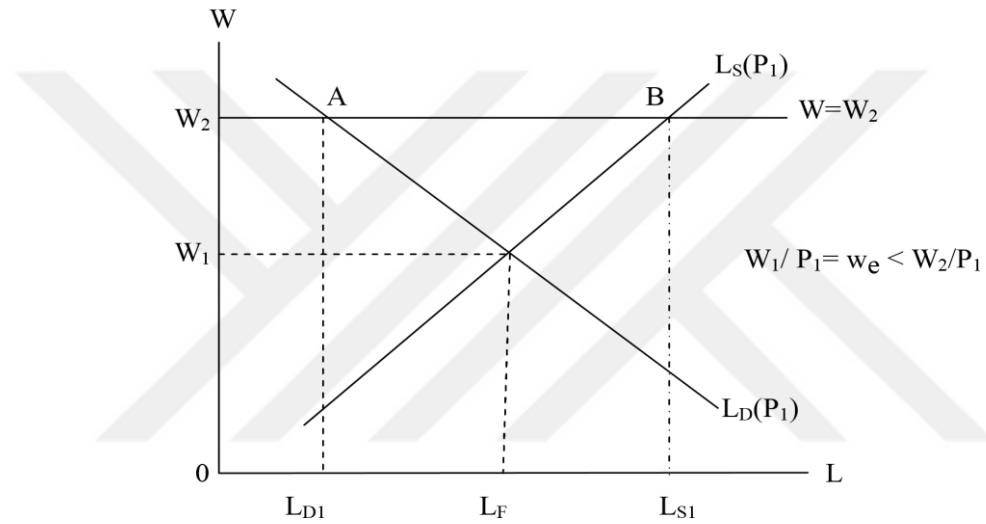
-Ekonomik hayatta düzen sağlayan bir görünmez el (invisible hand) vardır ve ekonomi bu yüzden sürekli tam istihdamdadır.

Klasik teoride, iş gücü piyasasında denge reel ücretlerin artmasıyla işverenin işgücü talebini azalttığı ve işgücünün de işgücü arzını arttırdığı anlatılmaktadır (Cengiz ve Şahin, 2011:138). Emek talebini ise ücretlerde oluşan artışla emek talebinde azalma olacağını, ücretlerde meydana gelen bir düşüşle emek talebinin artacağını belirtmektedirler. Ücretlerin değişkenliği açıklanırken emek piyasasında emek arzının emek talebinden fazla olması durumunda ücretlerde bir azalma olacağını, emek talebinin emek arzından fazla olması durumunda ise ücretlerde bir artış görüleceğini ifade etmektedirler. Tam istihdamın görünmez el ile sürekli dengede olacağını ise şöyle açıklanmaktadır: Emek arzının emek talebinden fazla olduğu (işsizlik) durumlarda, ücretlerde bir azalış meydana gelmektedir. İşçiler arasındaki rekabet sonucu emek arzı emek talebini aşar. İş bulamayan işsizler boşta kalmaktansa düşük ücretle çalışmaya razı olurlar. Ücret haddinin giderek düşmesi bu ücreti kabul etmeyenlerin iş piyasasından çekilmesine ve işçiye olan talebin artmasına neden olmaktadır. Bu durumda emek arz ve talebi emek piyasasında dengeye gelir ve tam istihdam dengesi sağlanır (Bekiroğlu, 2010:15).

Klasik iktisatçılara göre ekonomide arzı (friksiyonel) işsizlik ve iradi işsizlik olabileceğini, gayri iradi işsizliğin olmadığını ileri sürerler. Ekonomide iş olmadığı için iş bulunamadığını değil, piyasa ücretinin üstünde ücret talep edilmesinden doğan iradi işsizliğin olduğunu iddia etmektedirler (Bekiroğlu, 2010:15).

Genel olarak Klasik ve Neo-Klasik Teoriye göre işsizliğin ortaya çıkması için, piyasaların sürekli temizlendiği varsayımının emek piyasası açısından geçersiz olması gerekmektedir. Klasik iktisatçılara göre ise böyle bir durumun ortaya çıkması için, sendikaların veya hükümetin emek piyasasının işleyişine müdahalede bulunarak “nominal ücreti”, “denge nominal ücretin” üstünde belirlemesi gerekmektedir. Bu durum Şekil 1.1’de gösterilmiştir (Ünsal, 2007:281).

Şekil 1.1: Klasik Modelde İşsizlik; Nominal Ücret Katılığı

Kaynak: Erdal Ünsal, Makro Ekonomi,7.Basım, Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.281.

Şekil 1.1’de görüldüğü gibi emek piyasasının başlangıçta değeri mal piyasasında belirlenen P₁ fiyatı üzerinde, W₁ nominal ücret düzeyinde tam istihdamdadır. (W₁/P₁=w_e). Buna karşılık sendikaların kendi güçlerini kullanarak veya hükümetin sosyal gerekçelerle “minimum ücret haddi” uygulaması başlatarak nominal ücret haddini W₂ düzeyinde belirlemesi halinde W₂/P₁>W₁/P₁=w_e, W₂/P₁ cari reel ücret haddinden çalışmak isteyen kişi sayısı L_{S1},firmaların çalıştırmak istedikleri kişi sayısı ise L_{D1} kadardır. Dolayısıyla da ekonomide L_{S1}-L_{D1}=AB kadar gayri iradi işsiz bulunmaktadır. Kısaca “nominal ücret katılığı” olarak adlandırılabilen bu durumda, işsizliğin nedeni sendikaların veya hükümetlerin emek piyasası işleyişine müdahalede bulunmalarıdır. Bir başka deyişle, klasik iktisatçılara göre kapitalist ekonomilerde işsizliğin sorumlusu, piyasa mekanizması değil piyasa mekanizmasının işleyişinin önüne set çeken “sendikalar ve hükümettir” (Ünsal, 2007; 281).

1.4.3. Neo-Klasik Teoride İşsizlik

1929 yılında yaşanan Büyük Buhrana kadar neo-Klasik iktisadın hakim olduğu dönemde işsizlik tamamen kişinin kendi arzu ve iradesine bağlı bir sorun olarak görülmüştür. Neo-klasik teoride tam istihdam hakimdir ve işsizlik sorununu gönüllü bir işsizlik olarak görmektedirler. Tam rekabet varsayımına dayalı olarak işgücü arzı ve işgücü talebi işgücü piyasasında karşılaşarak gerçek denge ücret düzeyi oluştururlar. Bu denge halinde işgücü arzı işgücü talebine eşit olacaktır. Böylece friksiyonel işsizlik bir yana bırakıldığında herhangi bir işsizlikten söz edilemez. İşsizliği yaratan tek neden gerçek ücretin azalmasına engel olmaktır. Bu engeller ortadan kalktığı süreçteki klasik iktisatçıların görüşüne göre serbest piyasanın sürekli işleyebilmesi için gerçek ücretin düşmesine engel olacak bir durumla karşılaşılacaktır. Ekonomide geçici olarak meydana gelen işsizliğin ortadan kaldırılmasını ve ekonominin tam istihdam seviyesindeki istikrarının korunmasını sağlayan güçler olacaktır. Yani tam istihdama karşılık gelen gerçek ücret düzeyinde (denge durumu) çalışmak isteyen herkes iş olanağı vardır ancak denge ücret düzeyinin üstünde bir ücretten çalışma arzusunda olanlar işsiz kalmaya devam ederler, iş bulamazlar ve bu kişiler gönüllü işsiz olarak adlandırılır. Sonuç olarak neo-klasik teori tam istihdam teorisidir. Bu teori neden daima tam istihdam durumuna geldiğini açıklamaktadır (Bulutay, 1995:21-23).

Neo-klasik okul, fiyat ve ücretler üzerinde görülen düşüş ve artışların esnek olduğunu kabul eder. Bu görüş ile işgücü piyasasının kısa sürede temizlenemese de uzun vadede temizleneceği yönündeki Friedman'ın savunduğu görüşe göre, yeni klasik iktisatçılar emek piyasasının hızlı bir şekilde temizleneceğini (instantaneous market clearing) kabul ederler (Torz, 1999). Yani yeni klasik iktisatçılara göre, işsizler kendilerine teklif edilen düşük ücretli işleri kabul ettikleri zaman işsizlik diye bir sorun kalmayacaktır, belirli bir ücreti kabul etmeyen işçi ise gönüllü işsiz olmaya devam etmektedir (Ercan ve Özar, 2000:37).

Neo-klasik teoride tam istihdamın otomatik olarak sağlandığı mekanizma serbest rekabet koşullarıdır. Bu koşullar içinde en önemli varsayım fiyatların tam esnek olmasıdır. Yani fiyatlar azalma ve artma yönünde tam esnekliğe sahiptir. Dolayısıyla tam istihdamı sağlayacak olan gerçek ücret düzeyi tam esnektir. Oysa bu durum bugün için artık geçerli değildir. Ücretlerin düşme yönünde katı olduğu herkes tarafından

kabul edilen bir gerçektir ve bu gerçek Keynes tarafından da savunulmaktadır (Ataman, 1998:63).

1.4.4. Yeni Klasik Teoride İşsizlik

Yeni klasik görüşte emek talebi cari gerçek ücretin bir fonksiyonu iken, emek arzı ise beklenen gerçek ücretin bir fonksiyonudur (Bulutay, 1995: 27-30). İşgücü piyasasındaki dengeyi kurabilmek için ortalama parasal ücret sürekli değişmektedir. Bu nedenle işgücü piyasasındaki denge tek değildir. Dolayısıyla istihdam ve gerçek ücret dengesi cari fiyat düzeyinden ve beklenen fiyat düzeyinden etkilenmektedir. Bunlar da gerçek ücreti etkilemektedir. Böyle bir durum söz konusu iken, cari gerçek ücret ile beklenen gerçek ücret arasındaki fark işgücü piyasasında dengesizlik yaratacaktır. İşgücü piyasasında bir dengesizlik sorununun ortaya atılması ile yeni klasikleri ortodoks klasiklerden temel fark meydana gelmiştir. Fakat ortaya çıkan dengesizliği açıklayıcı nedenler ortodoks teori ile benzerlikler göstermektedir. Yeni klasik görüşe göre aynen ortodoks klasik görüşte olduğu gibi beklenen ücret ile gerçekleşen ücret arasındaki farklılık sonucu oluşan bir dalgalanma piyasadaki eksik bilgilendirmenin neticesi olarak görülmektedir (Ataman, 1995:64).

Yeni klasik yaklaşım, rasyonel beklentiler ışığında, doğal işsizliğe ve piyasaya devlet müdahalesi olmaksızın tam istihdamda denge düzeyine geleceği varsayımına dayandırılmaktadır (Bulutay, 1995:13).

1.4.5. Keynesyen Teoride İşsizlik

İktisadi dalgalanmaların geçici bir olgu olduğunu savunan, ekonominin her zaman kendiliğinden tam istihdamda dengeye geleceğini, yani devletin ekonomiye müdahalede bulunmaması gerektiği varsayımına dayalı olan Klasik İktisat teorisi, 1929 bunalımını açıklamakta yetersiz kalmıştır. 1929 bunalımından sonra Keynesyen Makro İktisat ortaya çıkmıştır. Keynesyen Makro İktisat, temelde J.M.Keynes'in argümanlarına dayanmaktadır (Fisunoğlu ve Tan, 2009:38).

Yirminci Yüzyılın iki dünya savaşı arasında kalan dönemi Avrupa ve Amerika için bir bunalım dönemi olarak yaşanmıştır. 1921'de İngiltere'de başlayan kriz, 1930'lu yıllardan itibaren bütün dünyayı sarmıştır ve etkileri çok fazla olmuştur. İşsizlik ve

durgunluk gibi iki büyük sorunla karşı karşıya kalmış olan piyasa ekonomilerinin önüne engel olarak çıkmıştır (Savaş, 1997:742).

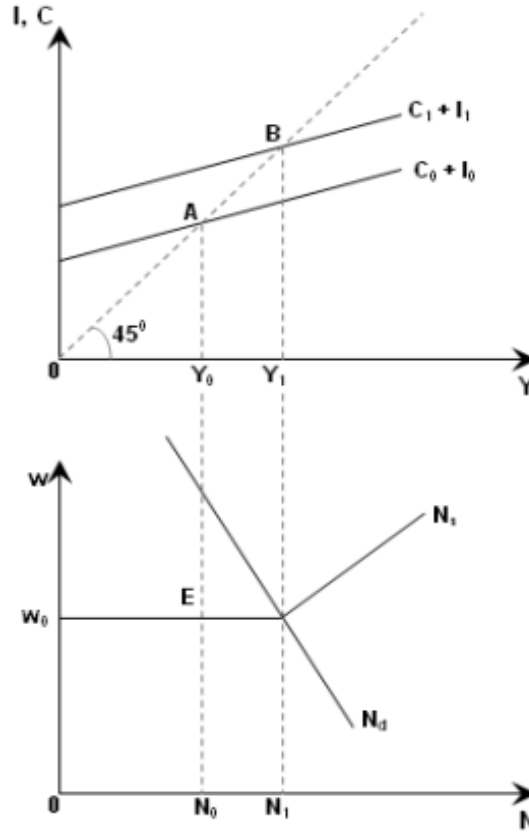
Neo-klasik görüşle kıyaslandığında Keynesyenler, ücretlerle istihdam arasındaki böyle bir ilişkiyi kabul etmezler. Keynesyenlere göre, reel ücretlerdeki bu biçimdeki değişikliklerin istihdam düzeyinde değişiklik yaratması mümkün değildir. Çünkü ücretlerin azaltılmasıyla işvereni daha çok işgücü çalıştırmaya, işsiz olan emeği de çalışmayı kabul etmeye itecek bir mekanizma yoktur (Özata ve Esen, 2010:56).

Keynes, ekonomide emek piyasasının kendiliğinden temizlendiği ve kendi hatalarını düzeltebilen bir piyasa mekanizmalarının varlığını reddetmektedir. Ücret yapışkanlığı ile ilgili olarak da; Keynes'den etkilenen iktisatçılara göre, emek piyasasının temizlenmesini engelleyen işsizliğin, ücret yapışkanlığı ile açıklanması görüşü, Keynes'ten ziyade Neo-Klasik teoriye dayanmaktadır (Sardoni, 1998:7-106). Yani, reel ücretlerin düşürülmesi istihdamın artmasına engel olacaktır. Bu iktisatçılara göre, istihdam düzeyinin; dolayısıyla işsizliğin, temel belirleyicisi efektif talep olarak belirlenmektedir. Bu nedenle de işsizliğin temel kaynağını efektif talebin yetersiz olmasıyla bağdaştırmaktadırlar. Talebin yetersiz oluşu, üretim düzeyini ve buna bağlı olarak da istihdam düzeyini etkilemektedir (Özata ve Esen, 2010:56). İşsizliği parasal bir olgu olarak tanımlayan Keynes'in varsayımından hareketle, işsizliğin düşürülmesi yoluna gidilmesi ve tam istihdamın sağlanmasına yönelik olarak Keynesyen toplam talep politikaları, 1929'da yaşanan Büyük Ekonomik Buhran sonrasında uygulanmaya başlanmıştır. Keynesyen politikaların uygulandığı Altın Çağ döneminde yüksek istihdam fiyat istikrarı ile birlikte sağlanmıştır. Keynesyen politikaların sona erdiği 1960'tan bugüne kadar ana akım iktisat literatürün de Keynesyen politikalar reddedilerek, yeniden klasik iktisat görüşünün varsayımı yeniden benimsenmiş ve tam istihdam ile fiyat istikrarının uyumlu olmadığını gösteren Phillips Eğrisi kabul edilmiştir (Işık, 2009:142).

Bu mekanizma temel olarak gerçek dünyadan uzak (fiyatların esnek olduğu varsayımının ötesinde) tam rekabet koşullarını öngören varsayımlara (tam bilgi, tepki süresi, faktör akışkanlığı, faktör ikamesi ve bölünebilirlik, faktör homojenliği, firma büyüklüğü ve sayısı gibi) dayanmaktadır. Burada vurgulanması gereken temel nokta, tam istihdamla ifade edilen işsizliğin sıfır olması değildir. Ana akım iktisat literatürün

de “doğal işsizlik”, “enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı” gibi kavramların ayrıntılı bir şekilde araştırılması sonucunda tam istihdam ile kastedilen, ekonomide çalışma arzusunda olan insanların olması koşulunda fiyat istikrarı ile uyumlu istihdam düzeyinin varlığıdır (Forstater, 2002:197-201). Ana akım iktisadın politika önermesi, yüksek işsizlik dönemlerinde bile hükümetin emek piyasasına müdahale etmemesi, harcamalarını azaltması ve ücretlerin esnekleştirilmesidir (Kaboub, 2007:3). Tam istihdam kavramına yönelik böyle bir algılamaya makroekonomik önceliği işsizlikle mücadeleyle değil, enflasyonla mücadeleyle vermektedir (Kregel, 1999:179 ve Palley 2007:6-8).

Şekil 1.2: Keynesci Ekonomide Emek Piyasası Modeli

Kaynak: Erdal Ünsal, Makro Ekonomi, 7.Basım, Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.298.

Şekil 1.2 incelendiğinde, Keynesyenler ücretlerde kesintiye karşı çıkmaktadırlar ve reel ücretlerin düşürülebilmesi de bir çözüm oluşturmamaktadır. Çünkü emek talebi mal piyasasındaki toplam taleple de yakından ilişkilidir. İlk şekilde (üstteki) gelir (Y) ile toplam harcamalar (C+I) ilişkisi ve ekonominin Y_0 gelir düzeyinde dengede olduğu görülmektedir. Bu noktada gelir ile toplam harcamalar birbirine eşittir.

İkinci şekilde (alttaki) ise emek piyasası bulunmaktadır. Emek piyasasında W_0 ücret düzeyinde istihdam N_0 olup ($N_1 - N_0$) kadar gayri iradi işsizlik oluşmaktadır. Çalışanlar miktar kısıtı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çünkü mal piyasası A noktasında dengede, yani efektif talep ile gerçek talep ilişkilendirilmiş piyasa dengeye gelmiştir. Girişimcilerin talep beklentisi değişmeden ücretlerin düşürülmesi halinde girişimcilerin istihdamı genişletmeleri mümkün değildir. Emek piyasasının dengeye gelmesi ancak toplam talebin (C_1+I_1) 'e kayması halinde mümkün olacaktır (Ünsal, 2007:298).

1.4.6. Yeni Keynesyen Teoride İşsizlik

Teorik araştırmalara farklı bir çevreden katkı olarak Keynesyen İktisatçıların varsayımları gelmiştir. 1970'lerin sonunda, rasyonel beklentilerle Keynesyen işgücü piyasası katılıklarını birleştiren modeller oluşturulmuştur. Fischer (1977), rasyonel beklentiler ve uzun dönemli işgücü sözleşmelerinin olması durumunda parasal politikanın çıktığı ne ölçüde etkileyebildiğini göstermiştir. Taylor (1980) ise, aşamalı işgücü sözleşmelerinin katılıkların tek kaynağı olduğunu gösteren bir modelle işsizlik süresinin devamlılığını açıklamaya çalışmıştır. 1980'lerin başında üretilen, rasyonel beklentiler varsayımını içeren ve Yeni Keynesyen İktisat adı altında anılan modellerin ortak sorunsalı Keynesyen ücret ve fiyat katılıklarına mikroekonomik değişkenler bulmaktır (Yıldırım ve diğerleri, 2010: 1270).

Yeni Keynesyenlerin asıl amacı, Keynesyen iktisadın 1970'li yıllarda kanıtlayamadığı ve gerilemesindeki en büyük etken olan katılıklarla ilgili olarak "*nominal katılıkların kendiliğinden dengeye gelen piyasa dengesinin oluşmasına nasıl engel olduğu*" sorusuna cevap vermektir (Ball & Mankiw & Romer, 1988: 4). Yeni Keynesyen iktisat bazen yeni monetarizm, bazen de yapışkanlık, sürtünme ve katılık eklenmesiyle oluşan yeni klasik iktisat olarak adlandırılmaktadır (Sarıpek ve Kesici, 2010: 7-8).

Yeni Klasik ekol, iktisadi dalgalanmalar nedeniyle çıktının uzun dönem denge değerinden sapmasının geçici olduğunu ve dengeye gelme mekanizmasının kendiliğinden gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan şokların etkilerinin hem daralma hem de genişleme rejiminde eşit olduğu varsayılmaktadır.

Fakat, iktisadi birimlerin fiyat değişimlerini öngörmedeki hataları nedeniyle ortaya çıkan tesadüfi şoklar iktisadi faaliyetler üzerinde etkili olabilmektedir. Bu ise beklenen fiyatlar düzeyinde toplam arz eğrisinin dikey konumda olmasını cari fiyatların beklenen fiyatlar altında olması durumunda ise toplam arz eğrisinin pozitif eğimli olmasını zorunlu kılar. Böylece, beklenmeyen negatif talep şoklarının beklenmeyen pozitif talep şoklarına göre çıktı üzerindeki etkileri daha büyüktür. Beklenen talep şoklarının etkisi ise nötrdür (Ravn ve Sola, 2004: 42-43).

Yeni Keynesyenler için en önemli sorun nominal katılıkların ekonomik birimlerin optimal tercihleri ile nasıl bağdaştırılacağıdır. Buna göre fiyat ayarlama maliyetleri ve farklı firmaların fiyat değişikliklerinin farklı zamanlarda gerçekleşmesi gibi ekonominin görünürde önemsiz olan bu olguların, büyük çaplı sapmalar ortaya çıkardığıdır (Akkuş, 2006: 189). Yeni Keynesyen Teorinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: (Yıldırım ve diğerleri, 2010:1271).

- *Dengede gayri iradi işsizlik söz konusudur.*
- *Ekonominin arz kısmının yapısı denge işsizliği belirler.*
- *Toplam talep şokları ekonomideki çıktıyı denge düzeyinden uzaklaştırabilir: Bunun anlamı toplam talep şoklarına öncelikli olarak ücretler ve fiyatların değil çıktı ve istihdamın tepki göstermesidir.*
  - *Toplam talep şoklarının ekonomi üzerindeki etkisi çarpan işleyişi üzerinden artabilir, yani tüketim çıktısındaki değişime tepki gösterir.*
  - *Enflasyonun ataleti ekonomideki dengesizliğin çıktının denge değerinin üzerinde ya da altında olması sürekli olmasına yol açar.*
  - *Merkez bankası ileri görüşlüdür ve enflasyon, toplam talep ve toplam arz şoklarına tepki olarak, faiz oranını değiştirip ekonomiyi yeniden dengeye getirmek için tepki fonksiyonunu kullanır.*
  - *İşgücü verimliliği ya da yüksek ve düşük çıktı düzeyindeki talep esnekliği değişiminden dolayı çoklu denge oluşabilir.*
  - *Çıktının dengeden sapması ya da dengesizliği ekonominin arz kısmını ve bundan dolayı da denge işsizliği etkileyebilir. Bu histeri olarak bilinir.*

- *Tüketim ve boş zaman dışında işçilerin faydasını etkileyen, adalet (eşitlik, dürüstlük) gibi hususların modele dahil edilmesi denge istihdam oranlarının belli bir aralıkta oluşmasına yol açabilir.*
- *Yeni Keynesyen temel modeli açık ekonomi, eksik bilgi ve öğrenme, işsizlik, kredi katılıkları pek çok özelliği içerecek şekilde genişletilebilme özelliğine sahiptir*

Yeni Keynesyenler'e göre fiyatların esnek olmadığı, aksine sık değişmeye karşı dirençli ve süreklilik özelliği göstermesi veya aksayarak değişebildiği ve uzun dönemli sözleşmelerle fiyat ve ücretlerin belirlendiği bir ekonomide, beklentiler rasyonel bile olsa, bu tür politikaların reel etkiler yaratacağı ve üretimde düşüşlere yol açacağı görüşü en önemli argümandır (Yay, 2001: 68).

1.4.7. Monetarist Teoride İşsizlik

Modern miktar teorisini makro ekonomik politikalarda temel olarak ele alan ve para stokundaki değişimler üzerinde çalışmalar yapan iktisatçılar Moneterist (Paracı) olarak adlandırılmaktadır. Bu iktisatçılar iktisat politikası aracı olarak para politikasının etkinliğine inanmaktadırlar. bu nedenle bu iktisatçılara Moneterist, savundukları görüşe "Moneterizm" denilmektedir. Bu terimi ilk defa Karl Brunner kullanmıştır (Orhan, 1989:74).

Milton Friedman bir konuşmasında şunları dile getirmiştir: *"enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir olay olmuştur. Enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemde iddia edildiği gibi bir alış veriş (trade off) söz konusu değildir. Çünkü uzun dönem Philips eğrisi, doğal işsizlik oranından çıkan bir dikey gibidir. Dolayısıyla fiyat artış hızı işsizlik oranına değil, para miktarındaki artışlara ve beklenen enflasyon oranına (expected rate of inflation) bağlı olacaktır"* (Üstünel,1990:273).

Moneteristler, Klasik yaklaşıma dayanmakla birlikte şu noktalarda Klasik ekonomiden ayrılırlar:

-Klasik miktar teorisi yetersizdir,

-Ekonomi daima tam istihdam düzeyinde değildir. Ekonomide "doğal işsizlik" olabilir.

Moneterizmin temel ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

*Para arzındaki büyüme oranı ile nominal gelirin büyüme oranı arasında kesin olmamakla birlikte bir ilişki vardır. Kesin değildir. Çünkü para arzındaki artışların geliri etkilemesi zaman alır. Bunun ne kadar süreceği de bilinmez.

*Ortalama olarak para arzındaki artış, nominal gelirleri yaklaşık 6 ve 9 ay arasında geçecek bir süre sonunda etkiler.

*Nominal gelirin büyüme oranındaki artış etkisi ilk olarak üretim üzerinde görülür. Bu, daha sonra fiyatlara yansır.

*Ortalama olarak fiyat etkisi yaklaşık 6 ve 9 ay arasında değişen zaman boyutu içerisinde ortaya çıkar. Para arzındaki artış ile enflasyon arasındaki toplam gecikme ortalama 12-18 ay arasındadır.

*Kısa dönemde para arzındaki değişimler öncelikle üretimi etkiler (Aktan, 1990:213). *Ekonomik yaşamı etkileyen temel faktör parasal değişimlerdir. Dolayısıyla toplam talebi ve buna bağlı olarak üretim istihdam ve genel fiyat seviyesini belirleyen temel unsur para arzında meydana gelen değişimlerdir.

*Para arzında meydana gelen değişimlerin ekonomiye yansımaları, genellikle mikro karakterde olup, aktif varlığın (portfolio of asset) fiyat ve getiri oranındaki değişimler nedeniyle yeniden düzenlenmesi yoluyla ortaya çıkar.

*Ekonominin istikrarını bozan etkenlerin çoğu, hükümetlerin izlediği maliye politikasından ve para otoritelerinin firmalar ve kişiler arasında farklılık yaratıcı takdiri uygulamalarından kaynaklanır. Ekonomi kendi halinde istikrarlıdır. İstikrarı dışarıdan yapılan para ve maliye politikası müdahaleleri bozar (Savaş, 1994:216-217).

Friedman'a göre gelişmiş ülkelerde 1970'lerden sonra yaşanan krizin asıl nedeni Keynes'ten esinlenerek uygulamaya koyulmuş olan konjonktür politikalarıdır. Yüksek düzeyde istihdam oluşturmayı amaçlamış olan konjonktür politikaları, gevşek para politikasından doğan etkilerle ekonomileri dengesizliğe sürükleyerek istikrarsızlığı yaygınlaştırmıştır (Tekelioğlu, 1987:101). Moneterist görüş, klasik teoride olduğu gibi ekonominin kendiliğinden tam istihdamda ve bu durumun sürekli olacağını kabul eder. Bu nedenle devletin keyfi para ve maliye politikası uygulamasının önlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Savaş, 1994:221).

2. İŞGÜCÜ PİYASASINDA ASİMETRİNİN VARLIĞI VE ORTAYA ÇIKIŞI

2.1. Asimetrinin Tanımı

Literatürde işsizlik konusu adı altında yapılan çalışmalar genelde simetri varsayımına göre ele alınmaktadır (Giles, 1997:225). Simetri varsayımına dayalı olarak devrevi (konjonktürel) dalgalanma boyunca oluşan genişleme ve daralma dönemlerindeki değişimin işsizlik üzerinde oluşan etkisinin aynı olduğu kabul edilmektedir. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda, daralma dönemlerinde işgücü piyasasında meydana gelen değişimlerin işsizliği artırıcı etkisi ile genişleme dönemlerinde meydana gelen değişimlerin işsizliği azaltıcı etkisinin aynı olmadığı kanısına varmışlardır ve bu bulgu ile asimetri kavramını ifade etmişlerdir. Son zamanlarda araştırmacılar asimetriye önem vererek, yeni bakış açıları kazandırmışlardır. İşgücü piyasasında asimetri etkisinin araştırılması, neden önemli olduğu, sonuçları, çözüm önerileri teorik ve ampirik olarak açıklanmış, politika ile bağlantılı olarak ekonomiye olan etkileriyle birlikte ele alınmıştır.

Genişleme ve daralma dönemlerinde makroekonomik değişkenlerin tepkileri birbirinden farklıdır. Keynes genişleme döneminden daralma dönemine geçişin oldukça sert, ani ve hızlı bir şekilde gerçekleştiğini, daralma döneminden genişleme dönemine geçişin etkilerinin ise bu şekilde olmadığını hatta tam tersi olduğunu belirtmektedir (Keynes, 1936:314). İşsizlik üzerindeki asimetrik hareketler incelendiğinde daralma döneminin genişleme dönemine göre daha keskin ve şiddetli, derin ve oynaklığının yüksek olduğunu kanıtlamaktadırlar.

İşgücü piyasasında görülen işsizliğin mevcut ekonomik durum üzerine yapılan tanımlamalarında, asimetri etkisinin doğrusal olmayan bir süreç olduğunu vurgulanmaktadır. Doğrusal bir süreç olması hali düşünüldüğünde, işgücü piyasasında olumlu bir gelişme olması durumu genişleme döneminin daralma dönemine göre daha uzun süreceğini gösterir (Abasız, 2013:31).

DeLong ve Summers (1986), Sichel (1993), ve McQueen'le ve Thorley (1993) asimetrinin alternatif kavramlarını araştırarak, asimetri kavramına farklı bakış açıları ve

ölçüm kriterleri geliştirdiler. Ancak diğer tanımlar arasında bir örtüşme olmasına rağmen, genel kavramların farklı bir yönü üzerinde durularak her biri asimetri için birçok farklı tanımlamalar tespit etmişlerdir (Ramsey-Rothman, 1996: 2).

Ramsey-Rothman (1996) zaman tersinirli ve tersinmez kavramlarını sadece fikir, yeni bir bakış açısı sağlamak için değil, aynı zamanda mevcut alternatif tanımları bütün bir çerçevede toplamak için geliştirmişlerdir.

Sichel (1993) asimetrik hareketleri işgücü piyasasındaki kişisel farklılıklar (eğitim, yaş, cinsiyet) nedeniyle genişleme ve daralma evrelerinde görülen değişimlerin izdüşümünün aynadaki ters görüntüsü olarak tanımlamıştır.

2.1.1. Asimetrinin Ortaya Çıkışı

Piyasalarda görülen iktisadi dalgalanmaların temelinde içsel ya da dışsal şokların önemli etkileri yatmaktadır. Asimetrinin ortaya çıkmasında bu şokların nelerden kaynakladığı konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların yapılmasındaki amaç ise piyasalarda şoklar sonucu meydana gelen dalgalanmaların ekonomiyi nasıl etkilediğine dair sorulara cevap vermektir. Dalgalanmaların oluşmasına ve hareketlenmesini sağlayan içsel nedenler sistemin ürettiği ve piyasaların hareketliliğinden kaynaklanan nedenlerdir. İçsel nedenlerinden en önemlileri; (Bildirici ve Bozoklu, 2010:4)

❖ *Tüketici gelirlerinde yani kısmen işgücü piyasasında ücret düzeyinin artış göstermesi ve buna bağlı olarak tüketim harcamalarında meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin etkileri*

❖ *Enflasyon beklentisinde ve faiz hadlerinde değişimlerden kaynaklanan ekonomik durum*

❖ *Yatırım harcamalarında değişimler*

❖ *Para arzında değişimler*

❖ *İhracat ve ithalatta değişimler*

❖ *Döviz kurunda değişimler*

❖ *Kredilerde genişlemeler veya daralmalar*

❖ *Stoklardaki değişimler*

❖ *Ücretlerde yükselmeler*

Ekonominin işleyişinde büyük etki yaratan gayri iradi olarak ortaya çıkan fakat talep ve arz şokları sonucu konjonktürel dalgalanmalara sebep olan etkenler ise dışsal nedenleridir. Dışsal etkenlerin en önemlileri;

- ❖ *Savaş veya savaş tehdidi*
- ❖ *Politik çalkantılar ve istikrarsızlık*
- ❖ *Seçim dönemleri*
- ❖ *Nüfus artışı ve göçler*
- ❖ *Teknik buluşlar ve yenilikler*
- ❖ *İklim koşullarında ciddi değişimler ve bundan kaynaklanan üretim düşüşü ve bolluğu*
- ❖ *Zevklerde ve modada değişimler*
- ❖ *Psikolojik etkenler*

İktisadi dalgalanmalar, üretim, istihdam edilen kişi oranı ve kişi başına düşen milli gelir gibi reel makroekonomik değişkenlerdeki düşüş veya artış şeklindeki hareketlerin var olduğu ve var olmaya devam ettiği dönemleri göstermektedir. Kişilerin ve ülkelerin ekonomisini etkileyecek olan bu dönemlerde meydana gelen hareketler tepe, dip aşamaları, genişleme ve daralma dönemleri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkılarak ekonomide meydana gelen asimetrik iktisadi dalgalanmalar ise, reel makroekonomik değişkenlerin genişleme ve daralma evrelerinde oluşan hareketlerin hızlarının ve şiddetinin ne oranda gerçekleştiği şeklinde tanımlanmaktadır. İktisadi dalgalanmalarda asimetrik hareketlerin olduğu görüşü ilk olarak Mitchell (1927) ve Keynes (1936)'in çalışmaları sayesinde ortaya çıkmıştır. İçinde bulunulan dönemde teorik ve ampirik çalışmaların ilgi odağı olmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda Neftçi (1984), asimetrik iktisadi dalgalanmalar konusunun yeniden canlılık kazanmasına, asimetriye dair yeni kavramların oluşmasına, asimetrik etkilerin ölçümünde farklı ölçüm yollarının bulunmasına ve açıklanmasına yardımcı olmuştur. İşgücü piyasasında ve ekonomide meydana gelen iktisadi şokların, reel değişkenler üzerindeki toplumsal etkiler, istihdam yaratma, firma maliyetleri gibi etkiler sonucunda oluşan daralma ve genişleme evrelerinin ne yönde ilerlediğinin, hızının, şiddetinin ve

oranının farklı olabileceği, dip ve tepe noktalarının hareketlerinin değişkenlik gösterdiğini savunmaktadırlar (Ramsey ve Rothman, 1996:2). Meydana gelen pozitif ve negatif şokların etkilerinin birbirinden farklı olması, mevcut reel değişkenlerde asimetrik etkilere neden olarak, piyasada meydana gelen dalgalanmaların etkilerini göstermeye yardımcı olmaktadır. Reel değişkenlerde görülen genişleme ve daralma evrelerinin asimetrik olup olmadığı sorunsalı ilk olarak Keynes (1936), Burns ve Mitchell (1946)'in çalışmaları ile ortaya atılmıştır. İçinde bulunulan dönemde teorik ve ampirik bir çok çalışmanın en çok dikkat çeken ve takip edilen çalışmaları arasında yer almıştır (Psaradakis ve Sola, 2003:271). Bu anlamda Mitchell (1927) ve Keynes (1936), reel değişkenlerdeki daralmaların süresinin genişlemelerin süresine göre daha düşük olmasına karşın, daralmaların zaman ve hız bakımından daha keskin olduğunu tespit etmektedirler. Ani ve şiddetli daralma dönemlerinin sonu, canlanma veya genişleme döneminin başlangıcını gösteren bir nokta konumundadır. Reel değişkenlerde meydana gelen daralma ve genişleme evrelerinin birbirinden farklı etkenler sonucu değiştiği görüşü değişkenin asimetrik olarak hareket etmekte olduğu vurgulanmaktadır (Razzak, 2001:230) ve asimetrinin ortaya çıkmasında şokların da etkili olduğu belirtilmektedir. Şoklar genel olarak sürpriz politika değişiklikleri, üretim girdileri maliyetlerindeki değişim, doğal felaketler ve teknolojik yenilikler olarak sınıflandırmak mümkündür (Carnot ve diğerleri, 2005:251).

Simone ve Clarke (2007), Garrison (1996), Sinclair (2010), Zheng ve diğerleri (2010), Fatas (2002), Kim ve Piger (2002), Kim ve diğerleri (2005), Mills ve Wang (2002), Camacho (2005), Balke ve Wynne (1996) çalışmalarında çıktı düzeyinin daralma rejiminde diklik ve derinlik asimetrisi özelliği gösterdiği, pozitif şokların kalıcılık özelliğine sahipken, negatif şokların ise geçici özelliği taşıdığı ifade edilmiştir. Ayrıca, negatif asimetrik şokların daralma süreci boyunca aşağı yönlü davranışı, geçici bileşenin⁵ önemli şekilde etkilenmesine neden olmuş, kısa dönem salınımlarla uzun dönem büyüme oranlarının kalıcılığı arasında güçlü ve pozitif korelasyon olduğunu öne sürülmüştür (Abasız, 2013; 144).

---

⁵ Geçici bileşen: Tüm geçici konjonktürel dalgalanmaları içeren bileşendir. Şokların etkilerinin geçici olması durağanlık için yapılan analizlerden tutarlı sonuçlar alınmasını sağlamaktadır.

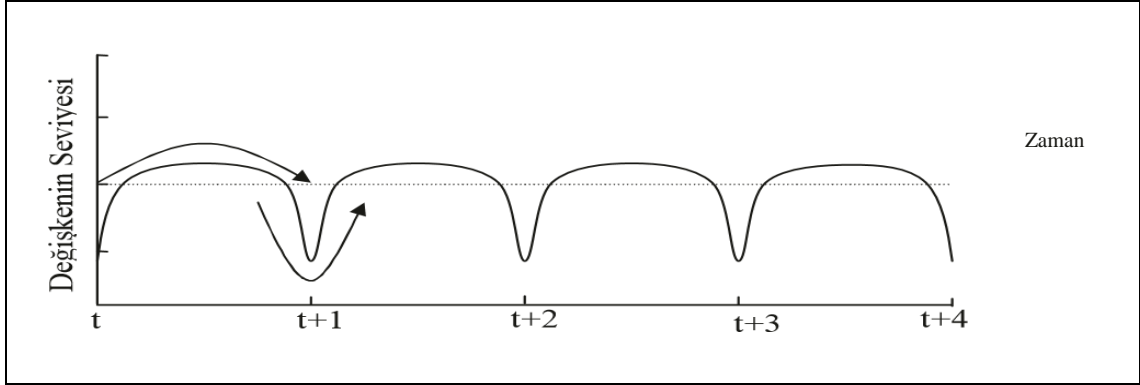
2.1.2. Asimetrinin Çeşitleri

Sichel (1993) çalışmasında, asimetrik iktisadi dalgalanmaları etkilendikleri durumlardan dolayı oluşum şekillerine göre diklik ve derinlik asimetrisi olarak iki şekilde ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Sichel (1993) derinlik asimetrisini, işgücü piyasasında olumsuzlukların yaşandığı süreçte oluşan daralma sürecinin sonunda herhangi bir değişkenin değerinde meydana gelen dip noktasının, değişkenin değerinde meydana gelen genişlemeler sonucunda oluşan zirve noktasından daha derin olması hareketi olarak adlandırmaktadır. Sichel (1993)'in çalışmalarında derinlik adı altında ele alınan asimetrik hareketler, Ramsey ve Rothman (1996) tarafından daha farklı şekilde adlandırılmaktadır. Ramsey ve Rothman (1996), derinliği Sichel (1993)'in aksine düzlem üzerinde enlemesine uzanan bir asimetri hareketi olarak belirtmişlerdir. Bu nedenle Sichel (1993)'in derinlik asimetrisi olarak adlandırması, Ramsey ve Rothman (1996) tarafından enlemsel asimetri (transversal asymmetry) olarak adlandırılmıştır. Bütün bunların aksine McQueen ve Thorley (1993)'de derinlik asimetrisine farklı bir düşünce ile yaklaşmaktadırlar. McQueen ve Thorley (1993), daralmalar sonucu oluşan dip noktaları ile genişlemeler sonucu oluşan zirve noktalarının şiddetli oluşunu ve keskinliklerinin birbirinden farklı olduğunu savunmaktadırlar. Dolayısıyla reel değişkenin değerinin ilk baştaki düşüş hızlı bir şekilde gerçekleşmekte ve dip noktasına ulaşmaktadır. Dip noktasından sonra düşüş hızından daha yavaş bir şekilde yükseliş yaşamaktadır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi reel değişkenin değerinde oluşan genişleme hareketi yavaş bir şekilde olurken, tepe noktasına varıldığında daralmalar genişleme hareketinden daha hızlı bir şekilde düşüş yaşar genişleme dönemine göre çok daha keskindir. Yani, dip noktaları keskin, tepe noktaları ise kavisli yuvarlak bir şekil olarak görülmektedir. Bu durumda zirve noktalarının yuvarlak görüntüsü, dip noktalarının ise keskin olması sonucunda keskinlik asimetrisi (sharpness asymmetry) meydana gelmektedir (Ramsey ve Rothman, 1996:3).

McQueen ve Thorley (1993)'ün ve Sichel (1993) tarafından savunulan bu tür asimetri tanımlaması, derinlik asimetrisi tanımlaması ile uyumla beraber Şekil-1'deki gibi oluşmaktadır:

Şekil 2.1: Derin – Enlemsel – Keskin Asimetri

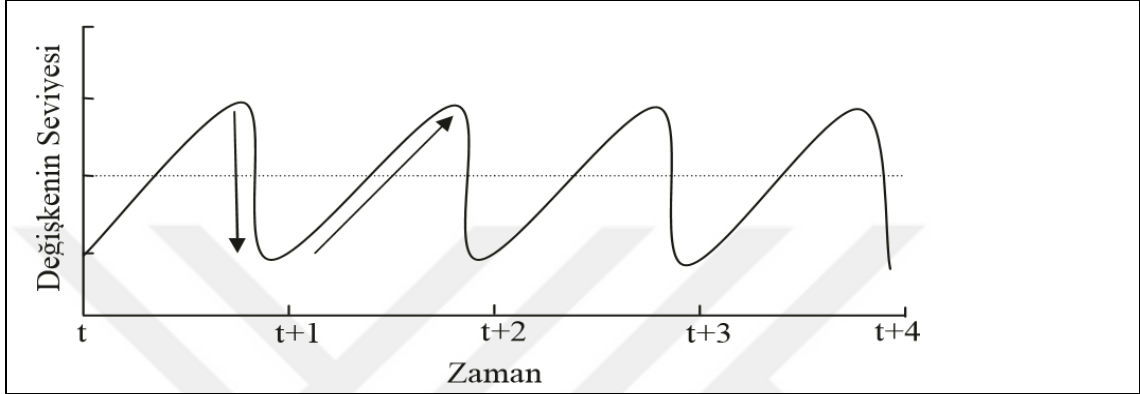
Kaynak: SICHEL, 1993, s.226.

Dip ve zirve noktalarının seviyelerinde görülen farklılıklar ve bu farklılıklarının neden meydana geldiğine ilişkin ilgili değişkenin asimetrik hareketinin derinlik olarak tanımlanması örnek ile açıklanacak olursa en uygun ve açıklayıcı kavram olarak asimetrik fiyat ayarlamaları kavramı gösterilebilir. Burada, negatif toplam talep şoklarının neden olduğu üretim üzerindeki daraltıcı etki, pozitif toplam talep şoklarının neden olduğu üretim üzerindeki genişletici etkiden daha çoktur. Çünkü üretim yaşanan değişim ve gelişmelerle potansiyel üretim seviyesinde üzerine çıktığında genel fiyat düzeyi hızlı bir şekilde artışa geçer, üretim potansiyel üretim seviyesinin altına indiğinde ise genel fiyat düzeyinde yavaş bir düşüş yaşanmaktadır. Buradan asimetrik fiyat ayarlamalarının, üretimin daralma sürecindeki seviyesinin genişleme sürecindeki seviyesinden daha şiddetli olması çıkarılabilir ve sonucunda da üretimin derinlik şeklinde ifade edilen asimetrik bir hareket izlemesine neden olmaktadır (Yamak ve Tanrıöver, 2012:19).

Dik asimetriyi ise Sichel (1993), genişlemelere göre daralmaların daha dik bir konuma gelmesini reel makroekonomik değişkenin değerinde oluşan azalışların bir sonucu olarak görmekte ve bu açıklama sonucunda dik asimetrinin varlığını vurgulayarak tanımlamaktadır. Sichel (1993)'in çalışmaları sonucunda diklik olarak tanımlanan asimetrik hareket, Ramsey ve Rothman (1996) tarafından literatüre farklı bir kavramla girmiştir ve boylamsal asimetri (longitudinal asymmetry) olarak tanımlanmıştır. Ramsey ve Rothman (1996) ise üzerinde çalıştıkları diklik asimetrisi konusuna, ulaştıkları dikliğin boylamasına uzanan bir asimetri olduğu sonucuyla yaklaşmaktadırlar. Şekil-2 ile daralmalar ve genişlemeler arasındaki hareket ifade

edilecek olursa genişleme hızının daralma hızına göre daha yavaş olduğu sonucuna ulaşılır ki bunu da diklik asimetrisi olarak ifade etmektedirler. Tanım gereği ve şekil sonucuna bakıldığında zirve noktasından başlayan daralmaların hızlı, dip noktasından başlayan genişlemelerin ise daha yavaş olduğunu görmek mümkündür.

Şekil 2.2: Dik - Boylamsal Asimetri

Kaynak: SICHEL, 1993, s.226.

İktisadi değişkenlerin işgücü piyasasındaki hareketlerinin oluşmasında ve asimetrik bir şekilde hareket etmesindeki etkenler üzerinde yoğunlaşan iktisatçılar bunu en iyi örnekle açıklanabileceği kanaatine varmışlardır. Bu nedenle diklik ya da boylamsal asimetri olarak adlandırılan kavram için en doğru örnek, işgücü piyasasında etkin bir role sahip olan bir firmanın herhangi bir sanayi sektörüne giriş-çıkışı esnasında meydana gelen sorunlardan kaynaklanan farklı maliyetlerin neden olduğu asimetridir. Çünkü piyasada farklı endüstri türleri bulunduğundan her bir sektöre giriş çıkış maliyeti de üretim ölçüsü dahilinde farklı olmaktadır. Hatta bulunduğu endüstriden firmanın çıkış yapması sonucu oluşan maliyet (endüstri çıkış maliyeti), bulunduğu endüstriye girerken karşılaştığı maliyetlerden (endüstri giriş maliyeti) genellikle daha azdır. Bunun sonucu olarak da üretimde hızlı bir düşüş yaşanmakta ve üretimin artış hızı azalmaktadır. Piyasada görülen üretim düzeyinde yaşanan daralmalar genişlemelerden daha kısa sürede oluşmaktadır. Sonuçta ise, dik asimetrik hareketler oluşmaktadır.

Sichel (1993), Ramsey ve Rothman (1996)'ın çalışmaları sonucunda ulaşılan asimetrik hareketler, daralma hareketlerinin genişleme hareketlerinden daha dik olmasından ve daralmalar ile meydana gelen dip noktalarının, genişleme hareketleri sonucunda oluşan tepe noktalarından daha derin olmasından kaynaklandığı yönündedir. Bu nedenle, üretim ve istihdam gibi reel değişkenlerin değerinde meydana gelen

daralmalara genişlemelere göre bakıldığında daha dik olduğu görülür ve bu daralmalar sonucunda meydana gelen dip noktaları, genişlemeler sonucu meydana gelen tepe noktalarından daha derin olmaktadır. Yani işgücü piyasasında meydana gelen iktisadi daralmaların ekonomi üzerindeki etkileri hızlı ve kısa süreli olmaktadır (Yamak ve Tanrıöver, 2010:19).

2.1.2.1. Derinlik-Enlemsel Asimetrisi ve Testleri

Demers ve Macdonald (2007) çalışmalarında, daralma dönemlerindeki büyüme oranları, genişleme dönemlerindeki büyüme oranlarından daha büyükse yani çukurlar, tepelerin uzunluğundan daha derinse sürecin uzun olduğunu belirtmektedirler. Bu anlamda derinlik asimetrisi süreci uzun ise negatif eğim, süreç kısa ise pozitif eğim görülmektedir (Bildirici ve Bozoklu, 2010:10).

Eğiklik testleri, durağan konjonktür bileşenin dağılımının asimetrik olup olmadığı test edilirken kullanılmaktadır. Bu nedenle değişkenlerin nasıl bir asimetrik yol izlediğini test etmek amacıyla, Sichel (1993)'in çalışmalarında olduğu gibi eğiklik testine bağlı bir yöntem uygulanarak asimetrik hareketler analiz edilmektedir. Bu yöntemin kullanıldığı testlerde, durağan konjonktür bileşenin durağan olmayan trend etrafında negatif eğiklik göstermesi derinlik asimetrisinin oluşmasına sebep olmaktadır. Yani, derinlik asimetrisi olarak adlandırılan bu hareket, serinin ortalamasının üzerindeki gözlem sayısı, serinin ortalamasının altındaki gözlem sayısının fazla olması durumunda gerçekleşmektedir ve Sichel (1993)'de bu durumu çukurların tepe noktalarından daha geniş olduğu zaman yani daha derin olduğunda ortaya çıktığı görüşünü savunmaktadır. Ancak böyle bir durumun varlığı ile trendin altında kalan gözlem sayılarının ortalama sapması, trendin üzerinde kalan gözlem sayılarının ortalama sapmalarını aşmaktadır. Bu nedenle derinlik istatistiği, durağan konjonktür bileşenin eğiklik katsayısının saptanmasıyla belirlenmektedir.

$$D(k) = \frac{N^{-1} \sum_{n=1}^N (k_t - \bar{k})^3}{\sigma(k)^3} \quad (2.1)$$

Eşitlikte k , k_t 'nin ortalamasını, standart sapmasını ve N gözlem sayısını ifade etmektedir. Derinlik istatistiği $D(k)$ 'nin anlamlılığını test etmek için, önce L_n^D gibi bir değişken oluşturulmaktadır:

$$L_n^D = \frac{(k_t - \bar{k})^3}{\sigma(k)^3} \quad (2.2)$$

(2.2) Nolu eşitlikteki gibi oluşturulan L_n^D değişkeni daha sonra sabit terim üzerine (2.3) nolu eşitlikteki gibi yazılmaktadır.

$$L_n^D = \beta_0 + e_n \quad (2.3)$$

β_0 sabit terimi ve e_t hata terimini ifade etmektedir. Tahmin edilen sabit terimin anlamlılığı, derinlik istatistiğinin anlamlılığını göstermektedir. Derinlik ve keskinlik, asimetrisi aynı zamanda çapraz asimetridir (Sepulveda-Umanzor, 2005:7).

2.1.2.2. Keskinlik Asimetrisi ve Testleri

McQueen ve Thorley (1993) Keynes'in (1936) asimetrik gözlemine "Keskinlik asimetrisi" kavramını getirerek literatüre yeni bir kavram kazandırmıştır (Sepulveda-Umanzor, 2005: 6). McQueen ve Thorley (1993) tarafından tanıtılan keskinlik (sharpness) asimetrisine çerçevesinde keskin bir serinin daralmadan genişlemeye geçişi, genişlemeden daralmaya geçişinden daha hızlıdır (veya bunun tam tersi). Bu özellik serilerin çukurlara (tepeler) göre, tepelerin (çukurlar) daha yuvarlak olmalarına yol açar. Dolayısıyla çukurlarla tepelerin şekli aynı değilse ve bunlardan birisi yuvarlak diğeri de keskin ise keskinlik asimetrisinin varlığı söz konusudur (Bildirici ve Bozoklu, 2010:14).

Keskinlik asimetrisi, parametrik olmayan ve istatistiksel ölçümlerin anlamsız olduğu modeller için geçerli olan bir asimetri türüdür. Keskin bir serinin daralmadan genişlemeye geçişi, genişlemeden daralmaya geçiş hızından daha fazladır ya da tam tersi durumda söz konusu olabilmektedir. Bu özellik, seviye serilerin çukurlara göre tepelerin daha yuvarlak kavisli bir şekil almalarına neden olur. Yani çukurlarla tepelerin şeklinde farklılıklar olması ve bu farklılıklarda gözlenen şekillerin biri yuvarlak diğeri keskin ise o zaman söz konusu asimetri zaman serisinde bulunmaktadır sonucuna

varılmaktadır. Neftçi (1984) ise çalışmasında zaman serisinin dikliğini, artışların ve düşüşlerin sürelerini, hızlarını, ani ve şiddetli oluşumlarını dikkate almış ve diklik asimetrisinin bu hareketler sonucunda meydana geldiğini savunmaktadır. Serinin keskinliği ne kadar dik olduğuna bağlıdır. Zaman serisindeki düşüşlerin süresi artışların süresinden daha az olduğu dönemde, daralmalar genişleme dönemlerine göre daha dik bir konumda olmaktadır. Buna bağlı olarak dip kısımda oluşan çukurlar, artış ve azalışlar dönemindeki geçişlerde tepelere göre daha derin ve keskindir. Keskinlik asimetrisine farklı kaynaklarda, dönüm noktası (turning point) asimetrisi de denilmektedir (Parasız ve Bildirici, 2014:176).

McQueen ve Thorley (1993) çalışmasında keskinlik asimetrisini serinin dip ve tepe noktalarında meydana gelen eğimlerin oluşumlarını ve aralarındaki farkları dikkate alarak tanımlamaktadır. Ülke ekonomilerinde ve işgücü piyasasında yaşanan aksaklıklar neticesinde “V” şeklinde bir daralmanın devam etmesi durumunu McQueen ve Thorley’in keskinlik asimetrisi kapsamında değerlendirmek mümkündür (Abasız, 2013:37). McQueen ve Thorley (1993)’e göre iki dış rejim ve iki dış rejime olan geçiş olasılıkları aynı ise üretim sürecinin (y_t) keskin olmadığı söylenir. Bu durumda:

$$p_{m1} = p_{mM} \text{ ve } p_{1m} = p_{Mm}, \quad m \neq 1, M; \text{ ve } p_{1M} = p_{M1} \quad (2.4)$$

Şeklindeki eşitlik yazılabilir ve dolayısıyla iki rejimli bir modelde keskin olmama durumu $p_{12} = p_{21}$ eşitliğini sağlaması gerekirken, üç rejimli bir Markov değişim modelinde ise $p_{12} = p_{32}$, $p_{13} = p_{31}$, ve $p_{23} = p_{21}$ eşitliklerinin olması şarttır. Dört rejimli bir Markov değişim modelinde keskin olmama için geçiş olasılıkları matrisi üzerinde aşağıdaki kısıtlamaların sağlanması gerekmektedir (Clements ve Krolzig, 2003:199):

$$P = \begin{bmatrix} 1-a-b-c & a & b & c \\ d & * & * & d \\ e & * & * & e \\ c & a & b & 1-a-b-c \end{bmatrix} \quad (2.5)$$

Keskin olmamanın sıfır durumu için bir Wald testi;

$$\phi_K(\lambda) = \Phi \pi \quad (2.6)$$

Şeklinde ifade edilebilir. Burada tüm $m \neq 1, M$ ve $p_{1M} = p_{M1}$ için Φ matrisi $p_{m1} = p_{mM}$ ve $p_{1m} = p_{Mm}$ olacak şekilde tanımlanmıştır. $M=3$ ise derin ve dik olmaması durumunu hesaplamak için test istatistikleri asimtotik olarak $\chi^2(1)$ olacak şekilde dağıtıldığı durumda ve keskin olmamanın sıfır durumu için Wald testine dair test istatistiği ise $p_{12} = p_{32}$, $p_{13} = p_{31}$, ve $p_{23} = p_{21}$ ortak hipotezlerini test etmektedir. Asimtotik $\chi^2(3)$ olarak dağılmıştır (Chen, 2005). Simetrik geçiş olasılıklarının yokluğu veya sıfır hipotezi altında Wald istatistiği aşağıda gösterilen biçime sahip olacaktır (Bozoklu, 2010:55):

$$W_K = \pi \Phi \left[\Phi \left(\frac{1}{T} \sum \pi \right) \Phi \right]^{-1} \Phi \pi \quad (2.7)$$

2.1.2.3. Diklik-Boylamsal Asimetrisi ve Testleri

Diğer bir asimetri türü ise diklik asimetrisi olarak adlandırılan, durağan konjonktür bileşeninin birinci farkı alındığında negatif eğimli olması sonucunda meydana gelen asimetridir. Diklik asimetrisinin görüldüğü durumlarda, daralma dönemleri genişleme dönemlerinden daha dik ve süresi genişleme dönemlerinden daha kısadır. Süresinin kısa olması, daralmanın ani ve şiddetli olması sonucunda dik bir görüntü oluşmaktadır. Negatif eğim, diklik asimetrisinin varlığına işaret eder (Sepulveda-Umanzor, 2005:19). Sichel (1993), daralmalar genişlemeden daha dik olduğunda ortaya çıktığı şeklinde tanımlamaktadır. Bu asimetri türünü diklik olarak adlandırmaktadır. Diklik istatistiği de, $YN(\Delta k)$, derinlik istatistiği gibi eğiklik katsayısıyla hesaplanmaktadır.

$$YN(\Delta k) = \frac{N^{-1} \sum_{n=1}^N (\Delta k_n - \overline{\Delta k})^3}{\sigma(\Delta k)^3} \quad (2.8)$$

Δk 'nın ortalamasını, $(\sigma\Delta)$ Δk_n 'nin standart sapmasını ve N gözlem sayısını göstermektedir. $YN(\Delta k)$ 'nin anlamlılığını test etmek amacıyla değişkeni aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır ve yine sabit terim üzerine işlenmektedir:

$$L_n^{YN} = x_0 + f_n \quad (2.9)$$

x_0 sabit terimi ve e_t ise hata terimini ifade etmektedir. (2.9) Nolu denklemde tahmin edilen sabit terimin anlamlılığı $YN(\Delta k)$ 'nin anlamlılığını temsil etmektedir.

2.2. İş Gücü Piyasasında Asimetrinin Önemi

Tüm ülkelerde istemeden da olsa ortaya çıkan bir olgu vardır. İnsanlar yaşamları gereği tüketmek, tüketmek için de üretmek mecburiyetindedirler. Bunu yapabilmeleri için de birbirleriyle iletişim halinde olmaları gerekmektedir. Önceleri takasla başlayan bu olgu yerini zamanla maddi karşılığa bıraktı ve toplumlar kendi ürettikleri mallarını satarak ihtiyaçları olan diğer malları karşıladılar ve bu bazen de hizmet karşılığında meydana geldi. Yani emek arz edenlerle emek talep edenlerin bulunduğu, karşılaştığı, çoğu zaman birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet alışverişinde buldukları ortamı tanımlamak için işgücü piyasası kavramı kullanılmaktadır. Emeklerinin karşılığı olan ücret ve diğer çalışmalarının karşılıkları bu piyasada belirlenmektedir.

Emek piyasalarını mal ve sermaye piyasalarından ayıran farklı özellikleri bulunmaktadır: İstihdamının işçi ve işveren arasındaki ilişkiyi ifade etmesi, en önemli özelliğidir. Emek piyasasına bakıldığında çalışacak/çalışan işçide işverecek/işveren firmada genellikle tam bilgiye sahip değillerdir. Emek piyasasında çok sayıda alıcı ve satıcı olması durumu da emek piyasasının bir diğer özelliğidir. Emek piyasasında alıcı ve satıcı arasındaki ilişkileri etkileyen faktörlerin iyi yönleri olduğu kadar kötü yönleri de bulunmaktadır. Çünkü her alıcı ve satıcının alım gücü, geliri ve sektörleri farklıdır. Baskın güçlü sektörlerin varlığı nedeniyle işgücü piyasasında alınacak kararları bu birimlerin davranışları belirler ve bu konunun en önemli karar alıcı birimi olan sendikaların tavırlarının belirlenmesinde etkili olan sosyal, siyasal ve ideolojik bazı etkenler diğer piyasalardan farklıdır. Genellikle bu piyasada iş arayanların sayısı açık işlerin sayısından daha çoktur. Emek piyasasında işçinin statüsünden dolayı pazarlık

gücünün nispi olarak düşük olması, karar alıcı birimlerin işçiler olmadığının bir göstergesidir. Emek talebinin türetilmiş bir talep olması yani üretim faktörlerini başka mal ve hizmet üretiminde kullanmak emek piyasasını diğer piyasalardan ayıran başka bir özelliktir. Emek piyasasında oluşan emek talebi mal ve hizmete olan talebe bağlı olduğundan, ekonomi genişleme dönemine girdiğinde emek talebinde artış yaşanır, daralma dönemlerine girdiğinde ise azalan mal ve hizmet talebine benzer şekilde emek talebi de düşmektedir.

Belirli bir ücret düzeyinde çalışma arzusunda olmasına rağmen iş bulamayan kesimi tanımlayan işsizlik olgusu, birey ve toplum açısından gerek ekonomi gerek sosyal alana kadar birçok alanda olumsuzluğa neden olmaktadır. Gelişmiş ülke ve gelişmekte olan ülke arasında farklılıklar olsa da çoğu ülkenin karşılaştığı büyük sorunların başında işsizlik gelmektedir. Bu problem Türkiye’de de temel ekonomik sorunlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Özellikle 1960’lı yıllar sonrası artmaya başlayan, 1980 ve 1990’lı yıllarda küreselleşmeye ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak yüksek seviyelere çıkan işsizlik, 2001 kriziyle ve yaşanan ekonomik şoklarla birlikte daha da şiddetli bir hal almış, acil çözüm bekleyen bir problem olmaya başlamıştır (Tanrıöver ve Biçer, 2015:13). Çünkü ekonomide yaşanan olumsuzluklar çalışan kesiminde işsiz kalmasına yol açabilmektedir.

Emek piyasasının inişli çıkışlı bir hal almasına ve açık işler ile işsizlik arasında asimetrik ilişkiye sebebiyet veren bu yapısal şoklar, emek arzını arttıran ve/veya emek talebini azaltan faktörleri içermektedir. Emek arzını arttıran faktörler; işgücüne katılım oranının artması (nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkar), kadının işgücü piyasasındaki rolünün artması ve iç göçlerin neden olduğu toplumsal değişimler olarak gösterilebilir. Emek talebinin düşmesine sebep olan yapısal faktörler ise; teknolojik gelişmelere bağlı olarak emek-yoğun teknolojiler yerine sermaye-yoğun teknolojilerin kullanılmasıdır. İşgücü piyasasında asimetri, şokların kalıcı olup olmaması ve fiyat-ücret yapışkanlığına bağlı olarak uyarılama hızında meydana gelen gecikmelere paralel biçimde ortaya çıkmaktadır. Genellikle kriz dönemlerinde oluşan bu şoklar emek piyasasında dengesizliklere yol açmaktadır yani ekonomik büyümeye rağmen işsizlik probleminin devam etmesinin nedenlerinin belirlenmesi ve çözüm bulunmasının işsizlikle

mücadelede uygulanacak politikaların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir (Tanrıöver ve Biçer, 2015:23).

2.3. İşgücü Piyasasında Asimetrinin Etkileri

İktisadi şokların makroekonomik değişkenler üzerinde asimetric bir etki yarattığı düşüncesi, özellikle 1990'lı yıllardan bugüne kadar yapılmış olan araştırmalarla yapılandırılmıştır (Tanrıöver ve Yamak, 2012:339).

İşgücü piyasasının analizi, ekonomik sağlamlığın kritik göstergelerinden olan istihdam ve işsizlik ile olan doğrudan bağlantısı dolayısı ile bir ülkenin makroekonomik yapısını incelemek için büyük önem arz etmektedir (Kırer, 2016:215).

Ülke ekonomisinde iktisadi dalgalanmaların temel kaynağı olarak, emek piyasasında ücret katılığını, mal piyasasında ise fiyat katılığını temsil eden makroekonomik modellerde toplam talep üzerinde meydana gelen ve ülke ekonomisini beklenmedik durumlarla karşılaştırıp negatif etki yaratan şokların üretim düzeyi üzerindeki etkileri de asimetric olmaktadır. Çünkü bu modellerde, negatif toplam talep şokunun varlığı nedeniyle ücretlerde ve fiyatlarda aşağı yönde bir katılık görülmektedir. Bundan dolayı ücretler ve fiyatlar değişmez. Ama üretim düzeyinde bir artış yaşanır bu da bu durum sonucu oluşan mal arz fazlasından kaynaklanır. Tersisi durum söz konusu olursa yani pozitif toplam talep şoku görülürse, ücretler ve fiyatlar katı olmayacağından, yukarı yönde esnek olacağından mal talebinde artış yaşanır. Ancak bu mal talebinde görülen artış ücret ve fiyat düzeyinde meydana gelen artış ile üretim seviyesinin sabit kalmasına sebep olmaktadır. Kısaca bu durum, negatif toplam talep şokunun varlığında ücret ve fiyat düzeyinin aşağı yönde katı olduğunu ve pozitif toplam talep şokunun varlığında ise fiyat ve ücret düzeyinin yukarı yönde esnek olması, üretim seviyesinde asimetric etkiler yaratmaktadır. Bu makroekonomik modeller piyasaların temizlenmediği varsayımını benimsemektedirler. Dolayısıyla emek ve mal piyasalarında yaşanan kriz gibi olumsuz etkenler sonucunda oluşan nominal ve reel katılıklar sonucunda piyasada dengenin sağlanamamasına, toplam talep şoklarından kaynaklanan üretim seviyesinde asimetric etkilerin görülmesine sebep olmaktadır. Bu oluşan/oluşabilecek asimetric etkiler kısa dönemde kendini göstermektedirler ve uzun dönemde varlıklarını sürdürmezler. Bu saptama konjonktürel dalgalanma teorilerinin

savunduğu, reel üretim düzeyinin kısa dönemde potansiyel üretim düzeyinden sapma görüldüğünü savunanlara destek niteliğindedir (Tanrıöver ve Yamak, 2012:340).

Kandil (1995)'in çalışmasında asimetrik etkinin varlığı, asimetrik ücret endekslemesini veya asimetrik fiyat ayarlamasının derecesini belirlediğini savunur. Fiyat ve ücretler yukarı yönde ne kadar esnek/katı ise pozitif şoklar o kadar etkisiz/etkili, aşağı yönde ne kadar katı/esnek ise negatif şoklar o kadar etkili/etkisizdir.

Asimetri etkisi, emek piyasasında ve mal piyasasında meydana gelebilecek faktör hareketlerini inceleyen ve farklı teoriler arasında ilişki kurulmasını sağlayan seçenekler sunabilir. İşsizlik oranlarında meydana gelen değişim az ise veya nüfus artış hızı zaman içinde değişmezse hasıla düzeyinde bir artış beklenebilir. İşgücü piyasasına katılım oranlarının farklı oluşu, sendikal faaliyetlerin etkinliği, ücret ve fiyat yapışkanlıkları, faktör verimliliğindeki değişimler ve faktör ikameleri beklentilerin dışında olguların gerçekleşmesine neden olabilmektedir. İşgücü piyasalarının değişik özellikleri göz önüne alındığında bunlara bağlı olarak çıktı ve işsizlik arasındaki değişimin farklılaşması ile değişkenler arasında asimetrik bir ilişki olması beklenmektedir. Bu çıktı ve işsizlik değişkenleri arasındaki asimetrik ilişki dikkate alınmadığında işsizlik oranının ekonomik daralma dönemlerinde daha düşük, genişleme dönemlerinde ise daha yüksek olması kaçınılmazdır (Tarı ve Abasız, 2010:54-55).

2.3.1. İşgücü Piyasasında Asimetrik Etkilerin Nedenleri

Gelir düzeyinde meydana gelen değişimler şoklarla beraber hasılda dalgalanmalara neden olurken, bu oluşan değişimler negatif şokların etkisiyle ortaya çıkmakta ve ardından çıktının koşullu varyansını artırarak yani cari dönemdeki hata terimleri varyansının önceki dönem hata terimi varyansının bir fonksiyonu olduğu asimetrik etkinin oluşmasına neden olmaktadır (French ve Sichel, 1993:113).

Asimetri etkisinin ortaya çıkmasında etkin olan temel faktörler şu şekilde sıralanabilir. Beklentilerin ve dolayısıyla da güven unsurunun değişkenliği, firma düzeyinde ekonomik sorunlar, işgücü göçü, hane halkı tüketimi için borçlanma kısıtı ve emek değişkenliği/yığılması (labor hoarding) gibi sıralanabilir (Agenor, 2002:147).Bu

anlamda çıktıda meydana gelen dalgalanmalar ve oluşum sürecine etki eden faktörlerdeki asimetrik etkiler önem taşımaktadır (Abasız, 2013:43).

İktisadi dalgalanmaların kaynağında nominal katılıkları dikkate alan teoriler genelde fiyat ve ücretlerin yukarı yönlü hareketlerinde esnek, aşağı yönlü hareketlerinde ise katı olduğunu ifade etmektedir. Böylesine bir varsayım, ilgili teorinin arz fonksiyonuna ait biçimsel özelliğinin dış bükey olduğu ile ilintilidir (Karras, 1996:606). Ball ve Mankiw (1994:247) pozitif trend enflasyonun varlığı altında, asimetri etkisinin menü maliyetler ve fiyat ayarlamaları nedeniyle ortaya çıktığını ifade etmektedir (Abasız, 2013:51).

2.3.1.1. Asimetrik Fiyat ve Ücret Yapışkanlıkları

Klasik iktisat teorisine göre ücretlerin uzun dönemde çalışanın kendisinin ve ailesinin fizyolojik düzeyde yaşamını sürdürebileceği en düşük ücret düzeyine ulaşacağı öngörülmektedir. Keynes'e göre ücret yapışkanlıklarının yönü sendikal etkinliklerle birlikte aşağıya doğru olacağını savunmaktadır. 1930'lu yıllardan bu zamana kadar hükümetler yaşam standartlarını iyileştirmek adına çalışanların gelir düzeylerini desteklemek, geçimlerini sağlayabilecek düzeyde katkıda bulunmak için asgari ücret yasaları çıkartıp uygulamaya başlamışlardır. Asgari ücret düzeyinin altında işçi çalıştırılmamakla birlikte asgari ücret, ücret yapışkanlığı olarak meydana gelmiştir. Uzun dönemde ücret düzeylerinde yükseliş yaşansa da işgücünde üretimin payı hala düşüktür. Ücretlerin olması gerekenden daha fazla artması enflasyona neden olacaktır ve bununla birlikte işsizliğin yüksek olmasıyla yarattığı baskı sonucu ücretler de baskı altına alınmaktadır (Kargı, 2013:183).

Fiyat yapışkanlıkları, işgücü piyasasında işçilerin geçimleri için gerekli olan ücret düzeylerinden çok, ülke ekonomilerinde yaşanan enflasyon veya deflasyona göre hükümetlerin kullandığı bir politika aracıdır. Çünkü ülkede enflasyon ya da deflasyon yaşanması o ülkede yapılan hükümet politikalarının yetersiz ve etkisiz olduğunu, enflasyonu düşürmede olumsuz sonuçlar alındığını yani fiyatların katılığını ifade etmektedir. Ücret yapışkanlıkları iki gruba ayrılabilir. Birincisi, ücretlerin firma ve verimlilikleri (piyasaya içsel yapışkanlıklar) üzerindeki yapışkanlıklar, ikincisi ise asgari ücret ve/veya ücret pazarlıkları uygulamaları (piyasaya dışsal yapışkanlıklar)

temelindeki yapışkanlıklardır. Buna göre ücretlerin firma ve verimlilikle olan ilişkisi temelindeki yapışkanlıkları Felderer ve Homburg (2010:371-389)'a göre şöyle özetlenebilir: Ücretlerde reel olarak bir düşüş yaşanması, işgücünün verimliliğinde de düşüş yaşanmasına neden olacaktır. Bu durum işverenin gelirinde düşüş yaratacağından işçinin verimliliğinde bir değişiklik olmaması ve verimliliğinin düşmemesi için ücretler yapılabılır. Ücretler işçilerin ve ailelerinin beslenme, sağlık ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman verimliliklerinde düşüş yaşanmasına sebep olacaktır ve üretim düşecektir. Bu durum genellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülmektedir. Diğer bir durum ise Stiglitz (1976) tarafından savunulmaktadır. Firmalar işçi seçerken çalışacak kişiler hakkında tam bilgiye sahip olmadıklarından iş arayan kişiler arasından yüksek işgücüne sahip vasıflı elemanların düşük ücret beklentisi yerine statülerine göre yüksek ücret beklentisi içinde olmalarından dolayı, daha düşük vasıflı işgücüne sahip olan adaylar daha az reel ücretle çalışmayı kabul etmektedirler. Bununla birlikte ortalama verimlilik de düşmektedir. Bu durumla ise genellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde karşılaşılmaktadır (Kargı, 2013:187).

Fiyatlardaki yapışkanlık, asimetri literatüründe hem pozitif negatif şok asimetrisi, hem büyük küçük şok asimetrisi, hem de durum asimetrisine dayanak gösterilmektedir. Fiyat yapışkanlıklarının asimetrik etkiye neden olma fikrinin dayanağı, firmaların fiyat ayarlamaları için birtakım maliyetlere katlanması gerekliliğidir (Morgan, 1993:23). Fiyat yapışkanlıklarının ve menü maliyetlerinin, yaşanan işgücü piyasası şoklarında asimetrik etkilere neden olabileceğine ilişkin birçok model geliştirilmiştir. Fiyat yapışkanlıkları, hem teorik hem de ampirik olarak, asimetrik etkiyi açıklamada en tatmin edici neden olarak görülmektedir (Morgan, 1993:24). Firmaların fiyatlarını düşürmede isteksiz olması, fiyatların yapışkan olmasına, işgücü piyasasında şoklarının asimetrik etkiler göstermesine neden olmaktadır. Firmalar, yaşanan bir negatif şok ile fiyatları menü maliyetlerinden kaçınmak amacıyla düşürmek istemeyeceklerdir. Ancak yaşanan şokun pozitif olması durumunda, firmalar bu eğilimlerini terk edecekler ve menü maliyetlerine katlanarak fiyatlarını arttıracaklardır. Çünkü pozitif bir şok durumunda fiyatlar, negatif şoklara göre daha çabuk değişim göstermektedir (Ball ve Mankiw, 1994, 247).

Yeni Keynesyen iktisatçılara göre fiyat ve ücretlerde katılık olması hükümetlerin uyguladığı politika değişiklikleriyle fiyat ve ücretlere ait beklentiler hemen değişmez ve politikalar doğrultusunda hemen ayarlanamaz. Bu durum ücret sözleşmelerinin orta ve uzun vadeli anlaşmalar olması ile meydana gelmektedir. Çünkü hükümetlerin hızlı ayarlama yapmaları verimlilikte düşüş yaşanmasına, çıktıda meydana gelecek olumsuzluklara ve beklentilerin olmaması gibi sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Ball ve Cecchetti (1988) fiyat ayarlamasının hızlı olmamasını ve neden böyle olduğunu toplam fiyat düzeyindeki değişikliklerde oluşan katılıklar sonucu meydana geldiğini savunmaktadırlar. Onlara göre fiyat ayarlamalarında her firma tek başına hareket etmektedir. Bu durum toplam fiyat seviyesinin ani bir şekilde artamayacağı, değişimler için zamana gerek duyulduğunu ifade etmektedir. Böylece fiyatlar dereceli bir şekilde artış yaratacaktır (Bayat vd., 2013:192). Uygulanan politikalardan verimli sonuç alınmış olacak, beklentileri karşılayacaktır.

2.3.1.2. Kapasite Kullanımı

İşgücü piyasasında verimlilikte bir artış olması isteniyorsa ve ekonomi canlanma dönemine girecekse ilk akla gelen durum firmaların bu verimlilik için ne yaptıkları olmalıdır. Çünkü firmalar çalıştırdıkları işçileri vasıflarına göre seçerler ve buna bağlı olarakta verimlilikte artışa gitmeleri kaçınılmazdır.

Kapasite kullanım durumu, işgücü piyasasında asimetrik etkilere neden olabilecek bir diğer ekonomik unsurdur. Bu unsur hem pozitif ve negatif şok asimetrisinin, hem de durum asimetrisinin oluşmasına neden olmaktadır. Ekonomide kapasite kullanımı arttıkça yani tam istihdama yaklaşıldıkça ekonomi daha da güçlü hale gelir (Ergeç, 2009:76). Türkiye işgücüne katılım oranının düşük olduğu ülkelerden biridir ve işsizliğin en çok görüldüğü ülkedir. Bu nedenle işgücü piyasasında kapasite kullanımının artması verimlilik artışına ve sonucunda da işgücüne ihtiyacın artmasına sebep olacaktır.

Kapasite kullanımı, gerçek çıktı seviyesinin, sürdürülebilir maksimum çıktı seviyesine veya kapasite seviyesine oranıdır (Corrado ve Matthey, 1997:152). Üretimde kapasite kullanımının işgücü piyasasının döngüsel durumu ile bağlantılı olması mümkündür. Çünkü işsizlik durumu kişileri ne ölçüde etkiliyorsa üretimi de, üretimdeki

verimliliği de, kalite oranlarını ve zaman akışını da o ölçüde etkilemektedir. Kısa dönemde, sermaye ve teknolojinin değişmemesine bağlı olarak, toplam talep değişiklikleri öncelikle işgücü girdisinde değişikliğe neden olmaktadır. İstihdamdaki dalgalanmaların çoğu, malların ve yapıların üretim ve dağıtımını yapan kişiler arasında gerçekleşirken, başka yerlerde istihdam dengede iken, toplam istihdamdaki dalgalanmalara daha az etkide bulunmaktadır (Corrado ve Matthey, 1997:154).

Fiyat ve ücret katılıklarına ek olarak kapasite kullanımının varlığı arz asimetrisinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum genişleme dönemlerinde fiyat artışlarının toplam talepte ortaya çıkan dalgalanmalarını ortadan kaldıracak bir üretim hacminin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sonuçta çıktının arz esnekliği özellikle de daralma dönemlerinde fiyat düşüşlerini daha ılımlı hale getirmektedir. Pozitif bir şok nedeniyle üretimdeki artışın dolayısıyla da kapasite kullanımının bir sınırı olacağından (tam istihdama yaklaşma) fiyatlar düzeyinin çıktıya göre tepkisi daha yüksek olmaktadır. Kapasite kullanım oranlarının yüksek olduğu noktada yani tepe noktasında toplam talepte meydana gelen değişimlere karşı fiyatlar düzeyi daha duyarlı hale gelmektedir (Peersman ve Smets, 2005:320). Çünkü piyasa talebi artarsa kapasite kullanımı da artar, bu da işgücü piyasasında üretimin ekonomiyi pozitif bir şekilde etkileyeceği ve tam istihdama yaklaşması nedeniyle de işsizlik oranlarında düşüş görüleceğini ortaya koyar. Ancak kapasite kullanım oranlarında mevsimsel etkiler, çalışma saatlerinde aksaklıklar tatiller, hastalıklar gibi nedenlerle düşüş yaşanabilir.

Tablo 2.1: İmalat Sanayinde Kapasite Kullanım Oranları (%)

Yıllar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2007	77.9	77.3	80.3	80.5	80.8	81.7	82	79.6	80.8	81.6	80.8	79.2
2008	77.9	78	76.9	78.6	79.2	80.3	79.8	80	77.3	75.8	71.8	64.9
2009	61.6	60.9	58.7	59.7	64	67.5	67.9	68.9	68	68.2	69.8	67.7
2010	68.6	67.8	67.3	72.7	73.3	73.3	74.4	73	73.5	75.3	75.9	75.6
2011	74.6	73	73.2	74.9	75.2	76.7	75.4	76.1	76.2	77	76.9	75.5
2012	74.7	72.9	73.1	74.7	74.7	74.6	74.8	74.3	74	74.9	74	73.6
2013	72.4	72.2	72.7	73.6	74.8	75.3	75.5	75.5	75.4	76.4	75.6	76
2014	73.9	73.3	73.1	74.4	74.4	75.3	74.9	74.7	74.4	74.9	74.5	74.6
2015	73.7	72.8	72.4	74.1	74.9	75.1	75.9	74.8	75.9	75.5	75.9	75.8
2016	74.9	73.5	74.3	75.3	75.7	76.1	75.7	75.2	76.6	76.4	76.4	76.5

Kaynak: TCMB, Erişim tarihi: 01.01.2017.

Genellikle kapasite kullanımı yüzde yüz olarak gerçekleşmez. Tablo 1’deki sonuçlar incelendiğinde en yüksek kapasite kullanımı 2007 yılının Haziran ayında % 81,7 olarak görülmektedir. Bu oran Türkiye için en yüksek kapasite kullanım oranıdır. Türkiye’nin 2007-2016 yılları arasındaki kapasite kullanım yüzdelerine bakıldığında bu oranın ortalama yüzde 80 civarında olduğu görülmektedir.

2.3.1.3. Menü Maliyetleri

Bu asimetri türünde geleneksel Keynesyen literatürden farklı olarak, meydana gelen şokların büyüklüklerine göre yarattıkları etkiler kıyaslanmaktadır. Firmalar menü maliyetlerinden kaçınmak amacıyla, nominal talepteki küçük değişmeler karşısında fiyatlarını değiştirmeme eğilimindedirler. Ancak firmaların bu eğilimi büyük şoklar ile karşılaşmaları durumunda değişmektedir. Firmalar büyük şoklarda fiyatlarını değiştirirler. Çünkü katlanılan menü maliyetleri, fiyatların değiştirilmeme nedeniyle azalacak olan kar miktarı ile kıyaslandığında daha düşük kalmaktadır. Firmaların bu davranışı, büyük şokların çıktı üzerinde reel etkiler göstermesine engel olur. Bu asimetri türünde, şokların büyük ya da küçük olarak ayrımında, menü maliyetlerinin büyüklüğü ve reel katılıkların direnci dikkate alınmaktadır (Agénor, 2001:8). Çünkü ekonomide yaşanan şoklarla firmalar üzerinde görülen etkiler hem işverenleri hem de çalışanları olumsuz anlamda etkilemektedir.

Hızlı fiyat ayarlamalarında meydana gelen problemleri ortadan kaldırmak için fiyatlarda daha yavaş ayarlama yoluna gidilmiştir. Yeni Keynesyen iktisatçılar tarafından fiyat ayarlamalarının neden hızlı yapılamadığını göstermek amacıyla kullanılan diğer bir unsur menü maliyetleridir ve bu unsur Mankiw tarafından ortaya atılan mali yönden etkilerini gösteren bir açıklamadır. Buna göre, firmaların fiyatlarının aniden değiştirmemesinin sebebi, maliyet artışlarıdır (Mankiw, 2004:778). Bunu yapmaları halinde ödemek zorunda oldukları kağıt, baskı, mürekkep gibi eksta maliyetlere maruz kalacaklardır.

Verimlilik şoklarında çıktının tepkisi artarken, nominal şoklarda reel etkiler azalmaktadır. Emek piyasalarında, sık yapılan ücret görüşmelerinin maliyetli olduğu noktasından hareket edildiğinde, menü maliyetlerine ulaşılmaktadır. Menü maliyetleri nedeniyle ücret görüşmeleri aralıklı yapılmaktadır. Ayrıca, detaylı ücret sözleşmeleri de maliyetli olması nedeniyle olanaklı olmamaktadır. Yani, bir bakıma, menü maliyetleri ücret esnekliğini engellemektedir. Bu durağanlık nedeniyle de, tam optimizasyondan (en uygun şekilden) sapılmaktadır, çünkü fiyat değiştirmek maliyetlidir (Bildirici vd., 1998:10).

Menü maliyetleri adı verilen bu fiyat ayarlama maliyetleri, firmaların fiyatlarında sürekli değişiklik yaparak ayarlamak yerine, belirli aralıklarla daha yavaş ayarlanmasına neden olmaktadır. Menü maliyetleri yalnızca firmaların fiyat belirleme hareketleriyle ilgili bir kavram olmakla kalmamaktadır. Ücretlerin belirlenmesi için geçen sürede de belli bir menü maliyeti söz konusu olabilmektedir. Emek piyasasında sıkça görülen ücret görüşmelerinin maliyetinin yüksek olması nedeniyle, ücret görüşmelerinin belirli aralıklarla yapılması gerektiği savunulmaktadır. Çünkü yapılan ayrıntılı ücret sözleşmeleri ayrı bir maliyet içereceğinden yapılması pek istenmemektedir (Parasız ve Bildirici, 2002: 393-394). Çünkü sendikaların yaptığı ücret sözleşmelerinin de işçi alıp işçi çıkartırken karşılaştıkları maliyetler vardır. İktisatçılar, ekonomik dalgalanmaların kısa dönemli olduğu zamanlarda menü maliyetlerini açıklamaya yönelik teorilerin etkisi olup olmayacağı konusunda aynı görüşte değildirlen. Bazı firmalar menü maliyetlerinin genellikle çok küçük olduğunu söylerler ve bu küçük maliyetlerin, büyük maliyetleri olan durgunlukları toplum içinde açıklamaya yardımcı olmasının imkansız olduğunu belirtirler. Yeni Keynesyenler ve diğerleri ise, küçük menü maliyetlerinin önemsiz

olmadığını, bir firma için menü maliyetlerinin küçük olsa bile, kısa dönemlerin toplamında ekonomide büyük etkiler yaratacağı görüşünü savunurlar (Mankiw, 2004:778-779). Bu yüzden, menü maliyetleri ister küçük olsun, ister büyük olsun ayarlanırken ani ve sürekli ayarlama olmadan kaçınılarak, ekonomiye etki edebilecek bütün olgular göz önünde bulundurulmalı ve yavaş, belirli zaman aralığında en düşük maliyetle yapılabilecek şekilde ayarlanmalıdır.

Keynesyen ekonomistlere göre fiyat ve ücretlerin esnek olmaması, nominal şokların reel etkiler yaratmasına neden olur. fiyatların ve ücretlerin esnek olmamasını, zımnî sözleşmeler, sosyal kalıplar, menü maliyetleri, ücret sözleşmeleri, işsizlik sigortası, etkin ücret, stok modelleri ve konjonktürün tersi mark-up fiyatlaması teorileri gibi nedenlerle açıklayan birçok araştırma yapılmıştır (Ball ve Romer, 1990, 183).

Yeni Keynesyenler nominal fiyat katılıklarını önemini göz önünde bulundurarak fiyat ayarlama maliyetleri durumunda optimal temel mikro modelin menü maliyetler olduğunu savunmaktadırlar. Burada reel maliyetlerin sabit kabul edildiği varsayımına dayanılır. Menü maliyetlerinin, firma için küçük ayarlama maliyetleriyle birlikte toplum açısından önemli dışsallıkları bulunmaktadır. Toplam talep dışsallıklarının toplum açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Menü maliyetleri, nominal değişikliklerin ortaya çıkma nedenlerinden biridir ve nominal fiyat yapışkanlığı ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre fiyat katılığı sosyal maliyetlerin özel maliyetlerden fazla olabileceğini göstermektedir. Bu da fiyat ayarlamalarının çoklu dengeye yol açması açısından önem arz etmektedir (Ulugtekin ve Bildirici, 1999:46).

Menü maliyetleri ile ilgili olan asimetri, nominal talep ve çıktı arasındaki ilişkinin doğrusal olmamasına bağlıdır. Firmalar menü maliyetlerinden kurtulmak için nominal talepteki küçük artış ve azalışlar karşısında fiyatlarını değiştirmek istememektedirler. Bu durum firmaların karlarında düşüşe neden olsa da menü maliyetleri ile karşılaştırıldığında daha karlı ve tercih edilebilir bir durum olmaktadır. Fakat firmaların bu eğilimi büyük şoklarda değişmektedir ve firmalar büyük şoklarda fiyatlarını değiştirmektedirler. Dolayısıyla ödenmek zorunda kalınan menü maliyetleri, fiyatların değiştirilmemesinden kaynaklanan zarar nedeniyle kar miktarı karşılaştırıldığında zarar daha düşük kalmaktadır. Bu nedenle firmalar fiyatlarını değiştirme yoluna gitmektedirler. Firmaların böyle hareket etmesiyle büyük şoklar çıktı üzerinde reel

etkiler yaratamaz. Yani bu davranışların görüldüğü asimetri türünde, büyük ya da küçük şokların etkilerinde farklılık olmasıyla elde edilen kar zarar durumu da göz önünde bulundurulduğunda menü maliyetlerinin fazla olması ve reel katılıkların ne kadar uzun sürdüğü dikkate alınmaktadır (Ergeç, 2009:71) ve asimetrik şokların işgücü piyasasına etkisinde beklenmeyen bir durumla karşılaşılmasının önüne geçilmektedir.

Yeni Keynesyen iktisatçılar genel olarak günlük hayatta meydana gelebilecek tüm piyasa olumsuzluklarını gerçekçilikle incelerler ve buna göre hareket ederler. Bu piyasa olumsuzlukları incelenirken ilk önce ve en etkili olarak asimetrik etki başta gelir ve piyasada ortaya çıkan rekabet, hatalı ve eksik piyasa olarak görülebilir. Bu durum söz konusu olduğunda fiyat ve ücret katılıkları nominal ve reel değişikliklere göre ele alınmalıdır. Nominal ücret yapışkanlıkları, nominal fiyatların artış yada azalışındaki etkiler sonucu nominal talepte meydana gelen değişikliklere uyum sağlayamaması ya da gecikmeli olarak uyum sağlanması ile oluşmaktadır. Diğer reel ücretlerle nominal ücretler arasında bağlantı ve uyum kurulamamasından kaynaklanan durum reel katılıklardır (Tarhan ve Kaya, 2011:227-228). Meydana gelebilecek olumsuzlukları da dikkate alan Yeni Keynesyenler nominal ücret ve reel ücret arasındaki ilişkiyi birbirleri arasındaki etkileşime bağlayarak menü maliyetlerine de eksik piyasa yapısının ve uyumsuzluğunun sebebiyet verdiğini, işgücü piyasasını olumsuz etkilemesiyle ekonomiye sıçrayacak olan olumsuzlukları dikkate almışlardır.

Yeni Keynesyen iktisatçılar da ekonomik dalgalanmaları açıklanma yolundaki çalışmalarını sonucu birçok iktisat ekolü gibi Walrasçı paradigmayı takip etmemişlerdir. Keynes'in Genel Teorisi'nde bulunan paradigmayı esas almakta ve iktisadi dalgalanmaları bu paradigma etrafında açıklamaya çalışmaktadırlar. Yeni Keynesyenler menü maliyetini fiyat katılığını açıklarken kullanmışlardır. Fiyatını önceden belirleyen firma, fiyat değişiminin küçük çaplı menü maliyetlerinin oluşmasıyla etkili ve mümkün olabileceğini savunmaktadırlar. Buna göre talep dalgalanmaları durumunda kısa dönemde fiyat ayarlamasına gidilmemektedir. Çünkü kısa vadede daha maliyetli sonuçlar doğurabilir. Böylece Yeni Keynesyen yaklaşımda, firmaların fiyat belirleyici ve tekelleşme gücü olduğunu savundukları görüşü ön plana çıkar (İslatince, 2007:211-212).

Yeni Keynesyen iktisatçılara göre firmaların fiyat değişimi karşısında belirli bir maliyetle karşı karşıya kalması, mikro anlamda önemsiz gibi gözükse de yani küçük maliyetli sonuçlar ortaya çıksa da bu bir bütün olarak ele alındığında maliyetlerin makro anlamda parasal katılıklara neden olduğu, işgücü piyasasında işçiler ve işverenler bu durumdan negatif yönde etkilenecekler ve iktisadi dalgalanmaları ortaya çıkarabilecek bir büyüklük olduğu ifade edilmektedir (Ekinci, 2006:123-124).

2.3.2. Pozitif ve Negatif Şokların Asimetrik Etkileri

Literatürde birçok örneğiyle karşılaşılan pozitif ve negatif şok asimetrisi hakkındaki örnekler arasında önemli ve ilki sayılabilecek bir çalışma olarak Cover (1992)'in çalışması gösterilebilir. Cover (1992) çalışmasında asimetrinin etkisini arz eğrisinin eğimine dayalı olarak arz yönlü bir asimetri olarak savunur ve çıktı üzerindeki etkisinin pozitif şokların yarattığı etkiye göre daha kuvvetli olduğunu açıklamaktadır (Kandil, 2002: 288-289). İktisat literatürüne bakıldığında üzerinde çalışılmış, geçerli gerekçelerle tanımlanmış birden çok asimetrik etki türü bulunmaktadır. *“Bu asimetrik etki türleri şokların yönüne göre, şiddetlerinin değiştiği, “pozitif ve negatif şok asimetrisi”, şokların büyüklüğüne göre şiddetlerinin değiştiği “büyük küçük şok asimetrisi” ve şoklarının etkilerinin canlanma ve durgunluk dönemlerine göre değiştiği “durum asimetrisidir”* (Ergeç, 2009:334).

Negatif iktisadi şoklar ise işgücü piyasasında olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. İşsizlik oranı toplumsal refah kaybını en iyi temsil eden değişkenlerdendir ve artış trendine girmektedir. Ancak işsizlikte meydana gelen artış trendinde görülen değişim katsayısı zamanla ve kısa ya da uzun dönemde şoklardan daha farklı bir yönde eğilim gösterebilmektedir (Cengiz ve Şahin, 2011:136). Çünkü şoklarla meydana gelen dalgalanmalar sonucunda piyasada oluşabilecek birçok etken vardır. Bu etkenlerin başında işgücü piyasasını yakından ilgilendiren asimetri etkisi gelir. İşgücü piyasasında negatif ve pozitif şoklarla meydana gelen asimetrinin etkisinin yüksek olduğu dönemlerde yani daralma dönemlerinde işsizlik daha çok görülmektedir. Daralma dönemlerinde ise ücretlerin aşağı doğru esnek olması emek verimliliğinin düşmesine neden olur ve işçi başına düşen çıktıda ani bir düşüş gözlenir.

Ekonomik faaliyetler sonucu piyasalarda görülen eksiklikler ya da yapışkanlıkların olması nedeniyle asimetri trendden farklılık gösterir. Yani bu özellik negatif sapmaların diklik ve keskinlik durumlarının, pozitif sapmalardaki diklik ve keskinlik durumlarına göre farklılık göstermesi olarak açıklanmaktadır. Tüm pozitif şoklarda ve etkisi az hissedilen negatif küçük şoklar genişleme evresinde oluşurken, ekonomik faaliyetlerdeki pozitif bir iyileşme dönemi, büyük ölçekli negatif şokların etkisiyle hemen kötüleşmeye başlamaktadır. Asimetrik etkinin oluşmasında, piyasaların yapısına bağlı olarak fiyat ve ücretlerin katı olması nedeniyle uyarlama mekanizmasının doğru sonuçlara ulaşamaması, uzun dönemde dengeye doğru uyarlamamanın gerçekleşmemesine ve rijitlik unsuruna bağlıdır. Bu durumu toplam arz eğrisinin konveks ya da dışbükey oluşuna bağlamışlardır (Ball ve Mankiw, 1994:247). Fiyatların aşağıya doğru esnek olmaması, toplam talepteki azalış çıktı düzeyinin azalmasına ve dalgalanmalara neden olmaktadır. Talepteki artışın çıktı üzerindeki etkisi fiyatların çok hızlı uyarlanması nedeniyle sınırlı olmaktadır. Toplam talep veri iken görece fiyatlarda meydana gelen değişimler ters arz şoku olarak yani piyasadaki malların fiyatlarında hissedilebilir ölçüde yükseliş ve düşüşlerin gerçekleşmesiyle kendini göstermektedir. Pozitif şokların oluşmasıyla fiyatların ayarlanması negatif şoklara göre daha yüksek gerçekleşmektedir ve buna kanıt olarak Teletar ve Hasanov (2006) çalışmasında fiyatlarda meydana gelen negatif şokların, pozitif şoklarla karşılaştırıldığında, üretim seviyesinde daha çok etkisi olduğu gösterirken, fiyat seviyesinde daha az bir etkiye sahip olduğu da göstermektedir (Abasız, 2013; 34). Tüm fiyat düzeyleri için, beklenen fiyat düzeyinden daha yüksek bir fiyat düzeyi görülmesi durumunda dik ya da beklenen fiyat düzeyinden daha düşük bir fiyat düzeyi görülmesi durumunda yatık konumda olan yani daha az malın piyasaya sunulması durumunda toplam arz eğrilerinde görülen toplam talep şokları makroekonomik değişkenler üzerinde asimetrik bir etki yaşanmasına neden olur (Tanrıöver ve Yamak, 2012;340).

Daralma dönemlerinde bekleyişin sonucu olarak düşen gelir, tüketim fayda fonksiyonunu etkilememelidir. Asimetri etkisini ortadan kaldırmak için beklentiler gelir düşüşüne göre ayarlanır. Genellikle gelir düşüşünü işsiz kalmalara bağlamaktadırlar. Ancak aksi bir durumla karşılaşırsa gelirden beklenmeyen bir düşüşün yaşanması neticesinde tüketimdeki marjinal fayda azalmakta, şokların yapısına, süresine ve

sonuçlarına bağlı olarak işgücü piyasalarında asimetrik etkiler meydana gelmektedir. Bu durum bir eşitlik ile açıklanacak olursa numaralı eşitlik 2.10 yazılabilir:

$$c_{it} = c_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2.10)$$

$\varepsilon_{it} = c_{it} - E_{t-1}c_{it}$ değişkeni gelirden meydana gelen ani bir değişimin tüketimde meydana getirdiği şokları ya da teknolojinin getirdiği yenilikleri göstermektedir. Bu ani değişimlerin işgücü piyasasında işsiz kalan kesimin gelirinde meydana gelen değişimle tüketimi etkileyip oluşturduğu değişimler 2.10 numaralı eşitlikle açıklanabilir:

$$\Delta c_{it} = \frac{r}{1+r} \left(1 - \frac{1}{(1+r)^{T-t+1}}\right)^{-1} \sum_{t=0}^{T-t} (1+r)^{-1} (E_t - E_{t-1}) y_{it+t} \quad (2.11)$$

Eşitlik 2.9'da değişimler sonucu yaşanan şoklarla birlikte tüketimin beklenen gelire göre değişimi gösterilmektedir. Yani bu iktisadi birimlerin gelecek dönem için (t+1) elde ettiği yeni bilginin cari dönemde (t) tüketim bileşimi (c) üzerine yapacağı etkileme sürecini ifade etmektedir. Bu sürecin basit olarak ARMA(1,1) yapısı izlediği varsayılırsa eşitlik 2.12, aşağıdaki eşitlik ile yenilenebilir:

$$y_{it} = \rho y_{it-1} + v_{it} + \theta v_{it-1}$$

$$\Delta c_{it} = \frac{r}{1+r} \frac{1+r+\theta}{1+r-\rho} v_{it} \quad (2.12)$$

Eşitlik 2.12 gelirin sürekliliğine bağlı olarak tüketimde meydana gelen değişimi göstermektedir. Aksine $\rho = 0$ olması gelirdeki değişimlerin tüketim üzerine olan etkilerinin sürekli olmadığını ve marjinal tüketim eğiliminin $\frac{r}{1+r}$ parametresine bağlı olarak değişim göstereceğini açıklamaktadır. Dolayısıyla tüketimdeki dalgalanma gelirdeki dalgalanmaya göre daha az inişli çıkışlı bir yapıya sahiptir. $\rho = 1$ koşulu olması gelirdeki değişimin tüketim üzerindeki etkilerinin sürekli olması durumunu yansıtır ve tüketimdeki şoklar ve her ne kadar gelir şoklarının etkilerinin geçici ve süresinin kısa olması dikkate alınsa da ρ değerine bağlı olarak gelirdeki bu şokların

geçici (v_{it}) ve kalıcı-sürekli (P_{it}) olması varsayımı gelir değişkeni üzerindeki etkisi eşitlik 2.10'da gösterilmiştir:

$$y_{it} = P_{it} + v_{it} \quad (2.13)$$

Gelir içinde pozitif ve negatif şokların birkaç şekilde formüle etmek neticesinde eşitlik 2.9'da yer alan gelirden meydana gelen sürekliliğin neden olduğu tüketim değişikliğinin yeniden revize edilmesine yol açmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda tüketim kalıcı şoklara neden olmakla birlikte eşit ve birebir tepkime gösterirken, bu tepkime geçici şoklarda aynı oranda gerçekleşmemektedir ve asimetri meydana gelmektedir. Söz konusu durumu açıklamak için eşitlik 2.14 şu şekilde yazılmaktadır:

$$\Delta c_{it} = \frac{r}{1+r} v_{it} + u_{it} \quad (2.14)$$

Sonuçta işgücü piyasalarında beklenen veya beklenmeyen gelir değişimleri, tüketim düzeyini ρ katsayısına bağlı olarak negatif ya da pozitif şoklara bağlı olarak etkilemesi sonucu sürekli ve kalıcı şoklar ortaya çıkmaktadır. Sürekli ve kalıcı şokların tüketimdeki tepkimesinin süreklilik sağlaması büyük veya küçük ölçekli şoklara daha duyarlı olmasını sağlamaktadır (Jappelli ve Pistaferri, 2010:506). Sonuç olarak genellikle işsizlik sonucu ortaya çıkan beklenmeyen gelir değişimleri sürekli ve kalıcılığı oluşu nedeniyle tüketim düzeyini etkileyerek asimetric etkinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Eşitlik 12'de, Hamilton (1989) ve Kim ve Nelson (1999) çalışmaları göz önünde bulundurularak eşitlik 13'deki durum-yer değişkeni olan S_t 'ye göre tüketimde bir değişikliğe gidildiği varsayımıyla, S_t tesadüfi değişkeninin daralma ve genişleme rejimini açıklayan doğrudan gözlenemeyen değişken olarak adlandırılır ve S_t , 0 ile 1 değerlerini alarak daralma ve genişleme rejimlerine göre geçişleri sağlamaktadır.

$$\begin{aligned} \Pr[S_t = 0 | S_{t-1} = 0] &= p_{00} \\ \Pr[S_t = 1 | S_{t-1} = 1] &= p_{11} \end{aligned} \quad (2.15)$$

2.12 numaralı eşitlik, S_t değişkeni için genişleme rejiminde meydana gelme olasılığını (p_{00}) gösteren durumun 0 olması, daralma sürecinde meydana gelme olasılığını (p_{11}) gösteren durumun 1 olması koşulunun formüle edilmiş halidir. 2.14 numaralı eşitlik 2.15 numaralı eşitlikteki durum değişkeninin cari dönem ve bir önceki dönem daralma ve genişleme rejimlerinde bulunma olasılıklarına göre yazılırsa 2.16 ve 2.17 numaralı eşitliklerdeki gibi S_t değişkeninin 0 ve 1 olması durumunda ulaşılabilecek sonuçlar ortaya çıkar.

$$\Delta c_t = v_t + \left(\frac{r}{1+r}\right) \cdot \psi \left(\frac{r}{1+r}\right) u_t + \gamma_{S_t} \quad (2.16)$$

$$\begin{aligned} \gamma_{00} &= \frac{r}{1+r} \psi \frac{r}{1+r} \left[\frac{\rho(1+r)}{2+r-p_{00}-p_{11}} \right] (p_{00}-1) \\ \gamma_{01} &= \frac{r}{1+r} \psi \frac{r}{1+r} \left[\frac{\rho(1+r)}{2+r-p_{00}-p_{11}} \right] (-p_{11}) \\ \gamma_{10} &= \frac{r}{1+r} \psi \frac{r}{1+r} \left[\frac{\rho(1+r)}{2+r-p_{00}-p_{11}} \right] (p_{00}) \\ \gamma_{11} &= \frac{r}{1+r} \psi \frac{r}{1+r} \left[\frac{\rho(1+r)}{2+r-p_{00}-p_{11}} \right] (1-p_{11}) \end{aligned} \quad (2.17)$$

Eşitlik 14'de gösterilen $\gamma_{00} < \gamma_{01}$ olması durumu genişleme rejiminin hemen sonrasında durgunluk sürecinin ardından sürekli gelire bağlı harcama düzeyi daha hızlı, tüketim ise, $\gamma_{11} < \gamma_{10}$ olması durumunda ise daralma rejimini takip eden genişleme sürecinin ardından daha yavaş artmaktadır. Negatif şokların etkisiyle ortaya çıkan gelir düzeyindeki değişimler hasılda dalgalanmalar meydana getirirken, çıktının koşullu varyansını da artırarak asimetrik etkinin oluşmasına neden olmakta ve (French ve Sichel, 1993:113) buna bağlı olarak da likidite kısıtı nedeniyle faiz oranlarında artış meydana gelir. Bu durum gelirin yeniden dağılımını borçlulardan borç verenlere doğru olmasını sağlar ve marjinal tüketim eğilimi düşer, asimetri etkisi ortaya çıkar (Telatar ve Hasanov, 2006:2199).

Şimdiye kadar yapılmış birçok çalışmada test sonuçları iktisadi dalgalanmaların temelinde genelde nominal katılıkların dikkate alındığını, teoriler fiyat ve ücretlerin yukarı yönlü hareketlerinde esnek, aşağı yönlü hareketlerinde ise katı olduğunu açıkça

göstermektedirler. Çünkü fiyat ve ücretler genelde işçi, işveren olgusuyla değişiklik göstermektedir. Firma sahipleri düşük ücretle daha kaliteli sonuçlar almak ister ancak işçi konumundan bakılınca bu durum böyle olmamakla birlikte işsizlik konusunda önemli sonuçlar doğurmakta ve nominal katılıkların olumsuzlukları ülkenin geneline yansımaktadır (Karras, 1996:606; Ball ve Mankiw, 1994:247). Böyle bir ortamda menü maliyetleri ve fiyat ayarlamalarındaki anlaşmazlıklar ve ekonomik boyutu dikkate alındığında asimetri etkisinin ortaya çıkması kaçınılmaz bir sonuçtur. Özellikle de enflasyonist baskının çok yoğun hissedildiği bir piyasada pozitif şokların meydana getirdiği etkilerin fiyat ayarlamalarında negatif şokların etkilerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü pozitif şoklar ekonomide daima negatif şoklara göre firmaların katlanmaya razı oldukları şok türüdür. Tersi bir durumla karşılaşıldığında yani pozitif bir şok görüldüğünde ise firmaların maliyetlerinden dolayı fiyat değişimine gitmek istememeleri konusundaki tutumlarından vazgeçmektedirler ve dolayısıyla fiyatlar bu değişimden daha çok etkilenecek ve çıktıda negatif şoka göre daha az bir değişim olduğu sonucuna varılmaktadır (Ergeç, 2009:335). Bu durumlara bağlı olarak sektörel bazda mal ve hizmet fiyatlarındaki dağılımın ekonomi üzerinde arz yönlü asimetric bir etkiye sahip olduğunu belirtmek gerekir. Negatif şokların varlığı düşünüldüğünde firmaların düşük düzeyde fiyatlamaya gitmeleri, firmanın menü maliyetlerinden kaçmak için katlanmak zorunda kaldığı maliyetleri kabul ettiği anlamına gelmektedir. Pozitif bir şok olması durumunda piyasada oluşan gerçek fiyatın azalması, arzu edilen ve gerçekleşen fiyat marjı arasındaki farkın artmasına neden olur ve firmaların arzu ettiği fiyatlarında üstünde bir fiyatın oluştuğu görülmektedir. Şok küçük de olsa çıktı üzerinde bir etkisi vardır. Yaşanan şokun büyük ise firmalar, menü maliyetlerine razı olurlar ve fiyat değiştirme yoluna giderler. Aksi takdirde daha fazla zarara maruz kalacaklardır ve bunu da hiçbir firma göze almaz. Ancak firmalar bu şoku fiyatlarına yansıtarak çıktı üzerinde bir değişimin olmasını engelleyebilirler, yani böylece büyük şok, fiyatlarda bir değişmeye neden olur (Agenor, 2001:7-8). Dolayısıyla fiyat ayarlamalarında pozitif şokların negatif şoklardan daha etkin olduğu söylenebilir.

3. İŞSİZLİK ORANLARININ GENİŞLEME VE DARALMA REJİMLERİNE GÖRE ASİMETRİK TEPKİSİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

3.1. Literatür Taraması

İşsizlik oranlarının daralma ve genişleme rejimlerine vermiş olduğu tepkilerin belirlenmesinde daha çok Okun Yasası'nın test edilme süreci dikkate alınmaktadır. Özellikle doğrusal olmayan süreçler kullanarak işsizlik değişkenine ait katsayılar her iki rejimde kısıtlanarak F ve ki-kare testleri ile sınanmaktadır. Bunun yanı sıra parametrik olmayan testler kullanılarak ayrıca asimetrik etkileşim, dönüm noktaları tarih ve süre aralıkları olarak da tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Agenor (2001); Farklı asimetri kaynaklarının etkisinin hafifletilmesi için farklı politika türleri gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışma, asimetrik etkiler üzerinde mevcut olan iki noktaya odaklanarak katkıda bulunmaya çalışmıştır. Birincisi, ekonominin başlangıçtaki dönüm noktalarının (yani ekonominin genişleme aşaması yerine bir durgunluk içinde olup olmadığı), üretim şoklarının yoksulluk üzerinde asimetrik bir etkiye sahip olup olmadığını değerlendirmesinde önem arz etmektedir. İkincisi, ekonomik krizin yol açtığı ciddi bir daralmanın aksine, çıkış seviyesindeki düşüşün bir düşüş eğiliminin altında gerçekleşip gerçekleşmediğini ve asimetri oluşturup oluşturmadığının araştırılmasıdır. Sonuç olarak, yoksulluğun çıktı şoklarına asimetrik tepki verdiğini ortaya koymaktadır.

Andreano ve Savio (2002), Falk (1986), Artis ve diğerleri (1997), G7 ve AB ülkeleri için daralma rejiminin genişleme rejimine göre asimetri etkilerinin daha şiddetli ve güçlü olduğunu belirtmişlerdir. BB yöntemini kullanarak ABD'deki iş çevrimlerini uzunlamasına (derinlik) ve çapraz (eğiklik ve keskinlik) asimetri ile karakterize etmişlerdir. Asimetrik geçiş olasılıklarının ve zaman tersinmezliğinin doğrusal olmayan modellerden kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Apap ve Gravino (2017), 2000-2012 döneminde çeyreklik frekanstaki veri setlerini kullanarak Malta ekonomisi için imalat ve hizmetler sektöründe işsizliğin çıktıdaki değişimlere etkisini Okun yasası kapsamında analiz etmişlerdir. Özellikle

hizmetler sektöründe işsizlik oranlarının çıktı değişimlerine daha duyarlı hale geldiğini tespit etmişlerdir.

Arabacı (2010) çalışmasında, işsizlik değişkeninin daralma evrelerinde ortaya çıkan şoklara verdiği tepkinin hızını genişleme evresinde şoklara verdiği tepkinin hızına göre daha yüksek olduğunu savunmuş ve asimetri etkisinin Türkiye’de geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bayat ve diğerleri (2013); çalışmasında Türkiye’nin 1923-2011 döneminde işsizlik oranının asimetrik davranışını ele almışlardır. Doğrusal birim kök testleriyle Markov rejim değişim modelini uygulamışlardır. Yapılan birim kök testleri sonuçlarına göre işsizlik oranı serisi düzey değerinde durağan değildir ve birinci farkı alındığında durağan olduğu görülmüştür. Markov rejim değişim modelinin uygulanması sonucunda, işsizliğin 1923– 1950 döneminde sürekli asimetrik davranış sergilediği görülmüştür.

Bocklet ve Baek (2017) yapmış oldukları çalışmada işsizlik oranlarının ham petrol fiyat değişimlerine gösterdiği tepkiyi analiz etmişlerdir. 1984-2014 dönemi çeyreklik frekanstaki veri setlerinin kullanımı ile ARDL yaklaşımı altında tahmin edilen kısa ve uzun dönem dinamiklerinin tahmini sonucu elde edilen bulgular Alaska’da işsizlik oranlarının ham petrol fiyatlarındaki azalıştan daha çok artışlara tepki verdiği gözlenmiştir. Bu sonuca göre ilgili dönem aralığında işsizlik oranları asimetrik bir eğilim göstermektedir.

Cook ve Speight (2006); bu çalışmada zaman tersinirli ve zaman tersinmez testleri kullanılarak, iş döngüsünün genişletici ve daraltıcı evrelerinde çıktı üzerindeki potansiyel asimetrik hareketler incelenmiştir. Bu yaklaşımdan hareketle saptanan herhangi bir asimetrinin doğrusal bir modele asimetrik şoklardan mı, yoksa simetrik şoklarla doğrusal olmayan bir modelden mi kaynaklandığı sorusuna cevap aranmakta ve sonuç olarak doğrusal olmayan modeli ima eden bir form olduğu kanıtlanmaktadır.

Çaşkurlu (2011); bu çalışmada, uluslararası piyasalarda gelişen asimetrik yapı çerçevesiyle sınırlı olarak, küreselleşen üretim, ticaret ve rekabet ele alınmaktadır. Sermaye akımlarının serbestleşmesi, pek çok alanda bağlayıcı uluslararası kuralları getirilmesi, bölgesel/iki taraflı anlaşmalar ve uluslararasılaşan üretim ve ticarete var

olan asimetrik güç ilişkileri nedeniyle GOÜ'lerin politika alanları eskiye göre ciddi biçimde daralmıştır.

Hinich ve Rothman (1998); bu çalışmada, zaman tersinirli (TR) test ile asimptotik dağılımı kurmak ve aynı zamanda Monte Carlo simülasyonu yoluyla sonlu örneklem özelliklerini araştırmak amaçlanmıştır. İş çevrimleri asimetrisinin sorun teşkil edebileceği ve zaman tersinmezliğinin olması durumunda bu sorunun düzeltilebileceğini savunmuşlardır. Bu yazarlar, genişleme dönemlerinin daralma evrelerinden daha uzun ve yavaş olduğunu kanıtlamışlardır.

Jirasakuldech ve Snaith (2006); çalışmada Ramsey ve Rothman (1996) tarafından geliştirilen zaman tersinirliği testi kullanılarak ABD işsizlik oranlarında meydana gelen asimetrik hareketler incelenmiştir. Ramsey ve Rothman (1996) ve diğerleri tarafından belgelenen ABD toplam işsizlik oranları ile tutarlı olan hızlanma ve yavaşlama modelini sergilemektedirler. Sonucunda, işsizliğin davranışı, işsizlik oranlarının asimetrisini de içeren modellerle tutarlı olmadığı kanıtlanmıştır.

Kandil (1996); bu çalışmada, reel ücret ve nominal ücretin esneklik ve talep şoklarının davranışı belirlenmiş, fiyat düzeyi döngüsel davranışları incelenmiştir. Pozitif şokların negatif şoklardan daha çok fiyat ayarlamalarına neden olduğu kanıtlanmıştır. Sonuçlar, emek ve ürün pazarlarındaki sertliğin, reel ücretin ve buna bağlı çıktı dalgalanmalarının döngüsel davranışına olan önemini vurguluyor.

Koop ve Potter (1999) eşik otoregresif ve Bayezyen modeller kullanarak rejimlere düşen parametrelerin istatistiksel olarak farklı olduğunu ve işsizlik serilerinde asimetrinin dinamik bir özellik kazandığını ifade etmişlerdir. Çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu ise işsizlik oranlarının düşük olduğu genişleme rejiminde şokların etkisinin küçük olduğunu, işsizlik oranlarının yüksek olduğu daralma rejiminde ise şokların etkisinin büyük olduğudur.

Mills (2001); Çalışmada ele alınan ülke grupları için parametrik olmayan Triples test tekniği kullanılmış olup tüm ülke grupları için şokların asimetrik dağıldığı tespit edilmiştir. Genişleme rejiminde, büyümenin krizler tarafından sekteye uğramaması için

iktisadi faaliyetlerin ortalama 3.6 yıl ilgili rejimde devamlılık arz etmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Ramsey ve Rothman (1996); daralma ve genişleme rejimlerine ait derinlik, gözlem dağılımı ve frekanslarının zamanda değişip değişmediğini sorgulamak için diklik, derinlik ve keskinlik asimetrisine ait stilize gerçeklerin farklılaşabileceği görüşünü savunmaktadırlar. Bu durum enine (enlemsel) ve boyuna (boylamsal) asimetri kavramlarının ortaya atılmasına neden olmuştur. Farklılıkların belirlenmesinde tepe ve dip dönüm noktalarındaki eğimsel hız değişiminde, hızlı yükselme-yavaş düşüş veya yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliklerinin belirlenmesinde önem arz etmektedir. İlgili asimetri türlerinin testi, tersinir zaman ve tersinmez zaman hipotezleri ile sınınanmaktadır.

Peel ve Speight (1998) çalışmalarında Almanya, Japonya, İngiltere ve ABD ülkelerine ait işsizlik serilerine doğrusal olmayan birim kök testleri uygulayarak asimetrik değişimlerin işsizlik serilerinde mevcut olduğunu ifade etmişlerdir.

Singh ve Mitra (2017) çalışmalarında Hindistan ekonomisi için daralma rejiminde çıktı ve istihdamda meydana gelen değişimlerin daha keskin ve şiddetli olduğunu ifade etmekle birlikte canlanma döneminde nitelikli iş gücünün iş gücüne katılım oranlarının oldukça yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Tanrıöver ve Biçer (2015) çalışmasında analiz ettikleri işgücüne katılım ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen nihai bulgular, TAR ve M-TAR modellerine göre uzun dönemli olmamakla birlikte, aynı zamanda asimetrik olmadığı yönündedir.

Tanrıöver ve Yamak (2012); Bu çalışmada asimetrik iktisadi dalgalanmalar kavramı ve çeşitleri araştırılmış, söz konusu asimetrinin varlığı 1960-2006 dönemi Türkiye ekonomisi için sınınanmıştır. Bu amaçla önce reel GSMH değişkeninin konjonktür bileşeni, Hodrick Prescott filtresi yardımıyla elde edilmiş ve daha sonra elde edilen konjonktür bileşeninin nasıl bir asimetrik hareket izlediğini test etmek amacıyla, eğiklik testine dayanan derinlik ve diklik asimetrisi kullanılmıştır. Sonuç olarak derinlik asimetrisine ilişkin elde edilen bulguların geçerli olduğu söylenememektedir.

Tang ve Bethencourt (2017) Okun yasasını doğrusal olmayan ARDL yöntemi kullanarak Euro bölgesindeki ülkeler için işsizlik oranlarının genişleme ve daralma rejimlerine göre tepkisini analiz etmişlerdir elde edilen bulgular çerçevesinde kısa dönemde işsizliği çıktıdaki dalgalanmalara verdiği tepki asimetrik olarak ortaya çıkmaktadır.

Wang ve Huang (2017) Okun yasası kapsamında çeyreklik veriler kullanarak 1948-2016 dönemi için düşük büyüme rejiminde işsizlik oranlarında meydana gelen şokların kalıcı olduğunu ifade etmektedirler. Benzer şekilde Koutriuolis vd. (2017), Belairo ve Peiro (2016), Palombi Perman ve Talambi (2015), Dixon, Lim ve Ours (2017), Zanin (2016), Hutengs ve Stadtmann (2013), Huang ve Yeh (2013), Valadkahi ve Smyth (2015), Silvapulle ve Moosa (2004), Harris ve Siverstone (2001), Holmes ve Silverstone (2006), Jirasakuldech ve Snaith (2006), Cancelo (2007), Peat ve Stevanson (1996), Bodman (1998), Caggiano vd. (2017) ve Caggiano vd. (2014) çalışmalarından elde edilen bulgular işsizlik oranlarının asimetrik bir eğilim gösterdiğini ifade etmektedir.

3.2. Veri Setinin ve Ekonometrik Yöntemin Tanıtılması

Bu bölümde eğitim, yaş ve cinsiyet kriterlerine göre sınıflandırılan işsizlik oranları için ortaya çıkan şokların etkileri, uyum hızları ve dönüm noktaları kapsamında tarih ve süre aralıkları Türkiye ekonomisi için tespit edilecektir. Bu amaçla ilgili değişkenlerin tanıtılması, frekans sıklığına ait özelliklerin belirtilmesi, özet istatistiklerin gösterilmesi ve kullanılacak ekonometrik modeller tanıtılmıştır.

3.2.1. Veri Seti

Analizde kullanılan aylık frekanstaki veri setleri 2005:01-2016:10 dönemini kapsamakta ve 142 gözlemden oluşmaktadır. Türkiye’de cinsiyet kriterine göre eğitim ve yaş gruplarında oluşan işsizlik oranlarının şoklara verdiği uyum hızı, büyüme rejimlerine verdiği tepkilerin belirlenmesi, dönüm noktalarının tarih, süre ve şiddeti üzerinde durulmaktadır. Okuma-yazma bilmeyen erkek ve kadın, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkek ve kadın, ilköğretim mezunu erkek ve kadın, ortaokul veya dengi meslek okul mezunu erkek ve kadın, genel lise mezunu erkek ve kadın, lise dengi

meslek okul mezunu erkek ve kadın, yüksekokul veya fakülte mezunu erkek ve kadın, ilköğretim mezunu erkek ve kadın işsizlik oranlarını dikkate alan değişkenler ile 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60-64 yaş aralıklarında kadın ve erkek işsizlik oranları değişkenleri birlikte kullanılmıştır. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı öz istatistiklere ait değerler Tablo 3.2, Tablo 3.3, Tablo 3.4 ve Tablo 3.5’de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Veri Setinin Tanıtılması

VERİ SETİ DEĞİŞKENLERİ
ER1, KR1: Okuma-yazma bilmeyen erkek ve kadın
ER2, KR2: Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkek ve kadın
ER3, KR3: İlkokul mezunu erkek ve kadın
ER4, KR4: Ortaokul veya dengi meslek okul mezunu erkek ve kadın
ER5, KR5: Genel lise mezunu erkek ve kadın
ER6, KR6: Lise dengi meslek okul mezunu erkek ve kadın
ER7, KR7: Yüksekokul veya fakülte mezunu erkek ve kadın
ER8, KR8: İlköğretim mezunu erkek ve kadın işsizlik oranları
15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60-64 yaş aralıklarında kadın ve erkek işsizlik oranları

3.2.2. Ekonometrik Yöntem

Bu bölümde ekonometrik yöntem çerçevesinde kullanılan değişkenlere ait seriler Türkiye İstatistik Kurumu Merkezi Dağıtım Sistemi (TÜİK MEDAS) veri tabanından alınmış olup, aylık frekansa sahiptir. Aylık frekanstaki seriler üzerinde oluşabilecek mevsimsel etkilerin arındırılması için NBER tarafından geliştirilen ve hareketli ortalama filtrelemesine dayanan Census X-13 yaklaşımı dikkate alınmıştır. Ampirik uygulamada kısmında elde edilen tahminler, Eviews 9.0, Scilab Grocer Modülü ve Gauss 10.0 programları yardımıyla elde edilmiştir. Analizde kullanılan değişkenlere ait özet istatistikler, işsizlik oranlarının genişleme ve daralma rejimlerine göre asimetrik tepkisinin ölçülmesi ve dönüm noktalarının tahmini için eğitim seviyesi ve yaş aralıkları dikkate alınarak işsizlik oranları serileri kullanılmıştır. Bu çalışmada Türkiye

ekonomisinde 2005:01-2016:10 dönemi içinde işsizlik serileri arasındaki ilişkinin yönü tespit edilmeye çalışılmıştır. Ampirik çalışmalarda asimetrik tepkinin yönünü belirlemek amacıyla kullanılan farklı testler bulunmaktadır. Bu çalışmada, daralma ve genişleme rejimlerinde işsizlik oranlarında meydana gelen farklılıklar göz önünde bulundurularak asimetrinin varlığının test edilmesi Portmanteau TR istatistiği ile, işsizlik oranlarının süre aralıkları, dönüm noktaları, her bir dönüm noktasının genişliği ya da derinliği, asimetri etkisinin varlığı MBBQ yöntemiyle, şokların işsizlik üzerindeki geçici ve kalıcılık etkisini tespit edebilmek için ise doğrusal otoregresif süreçlerin tahmini testleri kullanılmıştır.

Tablo 3.2: Değişkenlere İlişkin Eğitim Durumuna Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Erkek)

DEĞİŞKENLER	ER1	ER2	ER3	ER4	ER5	ER6	ER7	ER8
ORTALAMA	12.77583	14.81917	9.199718	9.644004	10.82399	9.190478	7.883773	16.42233
MEDYAN	12.53038	14.76598	8.940154	9.449181	10.75686	9.058999	7.757098	15.02404
MAX DEĞER	22.31323	21.00978	14.42666	14.05781	15.68176	13.60057	10.21586	25.09669
MİN DEĞER	8.176312	10.49402	6.884977	7.336364	8.022554	6.358470	6.647008	12.33232
EĞİKLİK	0.725987	0.430543	1.121680	0.797036	1.009840	0.726642	1.127168	1.288985
BASIKLIK	3.152217	2.613321	4.203574	3.074411	3.623544	2.715546	4.165713	3.820148
GÖZLEM SAYISI	142	142	142	142	142	142	142	142

ER1:Okuma-yazma bilmeyen, ER2: Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, ER3: İlkokul, ER4: Ortaokul veya dengi meslek okul, ER5: Genel lise, ER6: Lise dengi meslek okul, ER7: Yüksekokul veya fakülte, ER8: İlköğretim

Açıklayıcı istatistiklerde önce eğiklik (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılacaktır. Bu değerler verilerin dağılımının normal olup olmadığının incelenmesine yardımcı olur. Skewness yani eğiklik değeri, dağılımın ortalamaya göre asimetrik olmasını ifade etmektedir. Kurtosis (basıklık) değeri ise normal dağılıma göre basıklık veya şişkinliği göstermektedir. Kadın ve erkeklerin eğitim ve yaş serileri için 3'ten küçük çıkan değer dağılımın basık, 3'ten büyük çıkan değer dağılımın dik bir yapıya sahip olduğunu ifade eder. Eğiklik katsayısının sıfırdan büyük olması serinin sağa, küçük olması serinin sola eğik olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.2'deki değerler incelendiğinde, ER3: ilkokul mezunu erkek işsizlerin gösterildiği serinin ortalaması 9.199718 ve ER7: yüksekokul ve fakülte mezunu erkek

işsizlerin gösterildiği serinin ortalaması 7.883773 olarak hesaplanmaktadır. Serilerin eğiklik katsayıları sırasıyla 1.121 ve 1.127 bulunmaktadır. Bu sonuçlar ER3 ve ER7 serilerinin sağa eğik ve pozitif asimetri olduğunu gösterir. Basıklık katsayısı ise sırasıyla 4.203574 ve 4.165713'dür. Değerlerin 3'den büyük olması dağılımın dik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla pozitif eğiklik katsayısı, genişleme dönemine ait diklik asimetrisini gösterdiğinden genişleme döneminden daralma dönemine geçiş ani ve şiddetli olmaktadır. İşsizlik bu süreçte daralma rejimine şiddetli tepkiler vermektedir. ER2: okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve ER6: lise dengi meslek okul mezunu erkek işsiz oranlarının basıklık katsayıları 3'ten küçüktür. Bu nedenle dağılımın basık bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılır. Yani ortalamadan uzaklaştığını, işsizliğin yoğun olmadığını gösterir. Diğer eğitim seviyelerine göre iş bulmaları daha kolaydır. Çünkü bir meslek okulundan mezun olmaları bireylerin el becerilerine göre meslekler seçtiklerini göstermektedir. Diğer işlerde çalışanlara göre daha düşük ücretle çalışmaya razı oldukları için iş bulmakta zorluk çekmezler. Ayrıca erkek işsizler ifade edildiği için kol gücüne dayalı işlerde istihdamları oldukça yüksektir.

Tablo 3.3: Değişkenlere İlişkin Eğitim Durumuna Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Kadın)

DEĞİŞKENLER	KR1	KR2	KR3	KR4	KR5	KR6	KR7	KR8
ORTALAMA	2.468166	6.589284	7.697069	16.35404	21.70116	20.98869	14.98267	14.69826
MEDYAN	2.401300	6.472412	7.532066	16.04156	21.69593	20.51140	15.05348	14.45415
MAX DEĞER	4.919052	12.13282	10.67585	25.10094	27.87045	27.16266	18.01533	22.39147
MİN DEĞER	0.914343	2.553358	5.927909	12.73052	16.54544	17.11997	11.49181	10.75620
EĞİKLİK	0.503021	0.234626	0.684988	1.232665	0.386634	0.832746	-0.119616	0.814171
BASIKLIK	2.699962	2.863284	3.097803	4.988106	2.564122	3.008078	2.273376	3.486630
GÖZLEM SAYISI	142	142	142	142	142	142	142	142

KR1:Okuma-yazma bilmeyen, KR2: Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, KR3: İlkokul, KR4: Ortaokul veya dengi meslek okul, KR5: Genel lise, KR6: Lise dengi meslek okul, KR7: Yüksekokul veya fakülte, KR8: İlköğretim

Tablo 3.3'deki değerlere bakıldığında, KR4: ortaokul veya dengi meslek okul mezunu olanların gösterildiği serinin ortalaması 16.35404 ve KR6: lise dengi meslek okul mezunu olanların gösterildiği serinin ortalaması ise 20.98869 olarak

hesaplanmaktadır. Serilerin eğiklik katsayıları sırasıyla 1.232 ve 0.832 bulunmaktadır. Bu sonuçlar KR4 ve KR6 serilerinin sağa eğik ve pozitif asimetri olduğunu gösterir. Dolayısıyla pozitif eğiklik katsayısı, genişleme dönemine ait diklik asimetrisini gösterdiğinden genişleme döneminden daralma dönemine geçiş ani ve şiddetlidir. Büyümenin hızla düşmesi işsizliğinde hızla artmasına neden olmaktadır. KR4 ve KR8 serilerinin basıklık katsayısı ise sırasıyla 4.988106 ve 3.486630'dur. Değerlerin 3'den büyük olması dağılımın dik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Dağılımı ortalama etrafında yoğun olarak gözlendiğinden dolayı işsizlik de yoğun olarak görülür. İş bulmaları diğer serilere göre daha zordur. Çünkü meslek okul mezunu olan kadınlar, iş seçerken becerilerine uygun işleri ve işlerin çalışma şartlarını göz önünde bulundurduklarından her işte çalışmamaktadırlar. KR7: Yüksekokul veya fakülte mezunu olan kadın işsizlerin eğiklik katsayısı 0'dan küçüktür. Yani serinin sola eğik olduğu anlamına gelir. Büyümenin hızla artması işsizliğin de hızla düşmesini sağlamaktadır.

Tablo 3.4: Değişkenlere İlişkin Yaş Aralıklarına Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Erkek)

DEĞİŞKENLER	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
ORTALAMA	17.79747	19.31354	12.14250	8.413442	7.489372	7.410934	7.722221	8.373992	7.437067	5.086747
MEDYAN	17.27182	18.51796	11.64085	8.003011	7.163607	7.156475	7.494957	8.345180	7.525064	4.934484
MAX. DEĞER	27.72829	27.80027	17.63967	13.02196	12.21885	11.39901	11.94333	11.91186	11.35328	8.738589
MİN. DEĞER	12.59337	15.99944	9.804667	6.525633	5.255975	5.646487	5.803716	6.218593	4.875610	2.506486
EĞİKLİK	1.074233	1.389391	1.454712	1.425374	1.512449	1.347083	1.127851	0.450702	0.437189	0.310506
BASIKLIK	4.154250	4.271814	4.691547	4.522633	5.247818	4.563656	4.159329	2.604148	3.027259	2.310426
GÖZLEM SAYISI	142	142	142	142	142	142	142	142	142	142

Tablo 3.4 sonuçlarına göre 25-29 yaş arası işsiz ve 35-39 yaş arası erkek serisinin işsizlik ortalaması sırasıyla 12.14250 ve 7.489372 olarak hesaplanmıştır. Bu yaş aralıklarına ilişkin eğiklik katsayıları ise sırasıyla 1.454712 ve 1.512449'dur. Eğiklik katsayılarının sıfırdan büyük bulunması sonucu serinin sağa yatık olduğu sonucuna ulaşılır. Pozitif eğiklik katsayısı, genişleme dönemine ait diklik asimetrisini gösterdiğinden genişleme döneminden daralma dönemine geçiş ani ve şiddetlidir. Büyüme hızının ani bir şekilde düşmesi işsizliğinde hızlı bir şekilde artmasına neden

olur. Basıklık katsayıları ise 4.691547 ve 5.247818 bulunmuştur. Bu sonuçlar ise basıklık kriterine göre 3'ten büyük olduklarından seri dik bir görünüme sahiptir. İşsizlik ortalama etrafında yoğunur ve bu nedenle bireyler iş bulma konusunda zorluk çekerler. Bu yaş aralıkları genç nüfus işsizliği olarak tanımlanmaktadır. 25-39 yaş arası erkekler, eğitimlerine devam etmek ve daha iyi bir iş bulabilmek umuduyla mevcut olan işlerinden ayrılmaları sonucu işsiz kalmaktadırlar. 50-54 ve 60-64 yaş arası erkek işsiz serilerinin basıklık katsayıları 3'ten küçüktür. Ortalamadan uzaklaştığı için işsizliğin yoğun olmadığı anlamına gelmektedir.

Tablo 3.5: Değişkenlere İlişkin Yaş Aralıklarına Göre Tanımlayıcı İstatistikler (Kadın)

DEĞİŞKENLER	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
ORTALAMA	17.75632	23.39421	16.49807	11.76462	9.738607	7.458532	5.869345	4.278678	2.322926	1.136052
MEDYAN	17.72900	23.15328	16.67279	11.54092	9.860281	7.442966	5.756637	4.237415	2.200483	0.999511
MAX. DEĞER	24.92941	30.31212	21.50435	16.25497	13.68790	11.75946	9.560802	7.697404	5.422516	3.807845
MİN. DEĞER	11.56146	19.02419	12.79747	9.220049	6.928053	4.327190	2.647989	1.062401	0.174212	0.185770
EĞİKLİK	0.412186	0.447112	0.349946	0.765785	0.195976	0.207524	0.168997	0.103514	0.479163	1.016569
BASIKLIK	4.201152	3.172719	3.009443	3.612295	2.230808	2.564607	2.374480	2.028375	2.801828	4.129104
GÖZLEM SAYISI	142	142	142	142	142	142	142	142	142	142

Tablo 3.5 sonuçlarına göre ise 30-34 ve 60-64 yaş arası kadın nüfusunun işsizlik ortalamaları sırasıyla 11.76462 ve 1.136052'dir. 30-34 yaş arası genç kadın nüfusunun eğiklik katsayısı 0.765785, 60-64 yaş arası kadın nüfusunun eğiklik katsayısı ise 1.016559 olarak hesaplanmaktadır. 30-34 ve 60-64 yaş arası kadın nüfusunun eğiklik katsayıları 0'dan büyük olduğundan, serinin sağa yatık ve pozitif asimetriye sahip olduğu görülmektedir. Genişleme döneminden daralma dönemine geçişin hızlı olması sebebiyle işsizlikte ani ve şiddetli bir şekilde artış yaşanır. Basıklık katsayısı 30-34 yaş arası kadın nüfusunda 3.612295 ve 60-64 yaş arası kadın nüfusunda 4.129104 bulunmaktadır. Bu seriye ilişkin basıklık katsayıları 3'ten büyük olduğundan yine dik bir görünüm elde edilir. Dağılım ortalama etrafında yoğunlaşır ve işsizlik yüksektir. Bu yaş aralıklarının iş bulma oranları diğer yaş aralığı serilerinden daha zordur. Asimetri pozitif ve normal dağılıma göre keskindir. 30-34 yaş arası kadın işsizlik oranının yüksek

olmasındaki en büyük etkenler, eğitim hayatlarının devam etmesi ya da bu yaştaki kadınların evlenmeleri ve çocuk sahibi olmalarıdır.

3.2.2.1. Türkiye Ekonomisinde Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Parametrik Olmayan Yaklaşımların Test Edilmesi

Türkiye’de yaşanan ekonomik ve sosyal olumsuzluklar sonucu ülkede yaşanan durumu ifade edebilmek için ve trend etrafındaki dalgalanmaları belirleyerek sonucuna göre bir politika izlenmesi açısından önemli bir konudur. Bunun için de Bry-Boschan (1971) metodu kullanılmaktadır. Bu metod tepe ve dip noktalarını açıklamak için kullanılır ve işgücü piyasasında oluşan dalgalanmaların asimetric hareketlerini tanımlamak için kullanılan yöntemlerden biridir. Belirli döngüyü seçmek için Bry-Boschan'ın (1971) metodunun ana adımları şunlardır: (Patnaik ve Sharma; 2002, 10-11).

- Zaman serilerinin uç değerlerinin belirlenerek düzeltilmesi
- Düzeltilmiş seriler kullanılarak, başlangıç dönüm noktaları seçilir ve daha sonra düzeltilmiş seride bulunan ve düzey seriler etrafında daralma ve genişlemeye ait sürelerin kontrolü yapılır.
- Daha sonra eğer süre kriterleri karşılanmazsa, bir çift dönüm noktası tarihleri elenir.
- Seviyedeki seride artarda gelen dönüm noktaları için belirlenen süre uygunluk göstermez ise bu seride bulunan çevrim elenir, dikkate alınmaz
- Büyüklüğün son kontrolü, Haywood genişlik kriterini (serinin ortalamadan ne kadar saptığını gösterir) kullanarak yapılır,
- Genliğin son bir kontrolü, serinin hareketli bir standart sapmasına dayanan yine Haywood genlik kriteri kullanılarak yapılabilir,
- Seriler tüm bu testleri geçtikten sonra, dönüm noktası tarihleri açıklanır

Modele göre tepe ve dip noktaları tanımlanmaya çalışılır. $\Lambda_t = 1$ 'in bir tepe noktasını belirttiği ve t zamanda bir tepe noktası oluşmadığını gösteren iş döngüsünü Λ_t, V_t şeklindeki ikili zaman serisini kullanarak göstermektedirler.

$$\begin{aligned}\Lambda_t &= 1\{(y_{t-k}, \dots, y_{t-1}) < y_t > (y_{t+1}, \dots, y_{t+k})\} \\ V_t &= 1\{(y_{t-k}, \dots, y_{t-1}) > y_t < (y_{t+1}, \dots, y_{t+k})\}\end{aligned}\quad (3.1)$$

İlk olarak, tepe ve dip noktalarının değişmediğini, böylece üretilen tepe noktalarında durgunlukların başlangıç ve bitiş noktalarının birbirine benzediği formüle edilmektedir. Eğer dönüm noktaları bir iş döngüsünü oluşturmak için kullanılacaksa dönüm noktalarının değişen olması gerekmektedir. Tepe ve dip noktalarındaki daralma ile tepe ve zirve noktaları arasındaki genişlemenin süresi tanımlanmaktadır.

Dönüm noktalarının değişen olması tahmin edilecek model açısından önem arz etmektedir. Model 3.1 de iş döngüsü t zamanda genişleme koşulunu tepe noktasının oluştuğu bir olgu olarak belirtmektedir. Bu özellik, dönüm noktasının tahminini ve süresinin hesaplanmasını zorlaştırabildiği gibi genişleme döneminde yeni tepe noktalarının oluşmasına neden olduğu için önemlidir. Modelde de belli bir süre aralığında yeni dönüm noktalarının ortaya çıkma derecesi gösterilmektedir.

İş döngüsünü oluşturan dönemlerin tepe ve dip noktalarıyla Λ_t, V_t ilişkilidir. Model 3.2'nin geçerli olabilmesi için S_1 ve S_2 başlangıç noktalarında dönüm noktalarını belirlemek için (1)'i kullanmaktadır. Eğer bir tepe noktası değeri varsa ekonomi genişleme sürecine girer ve $S_1 = S_2 = 1$ eşitliği oluşur. Tepe noktası yerine bir dip noktası ve bu noktanın bir değeri varsa ekonominin daralma süreci içinde olduğu gösterir ve $S_1 = S_2 = 0$ eşitliği oluşur.

$$S_t = S_{t-1}(1 - \Lambda_{t-1}) + (1 - S_{t-1})V_{t-1}\quad (3.2)$$

Eşitlik 3.2 daralma denklemi olarak ifade edilir. Çünkü, genişleme evresinde karşılaşılan olumsuz sonuçlar neticesinde ekonomi daralma sürecine girer. Oluşan dip noktası bir sonraki dip noktasından daha yüksek bir yerde tepe noktası oluşturursa, oluşan tepe noktasının yok sayılacağını ifade edilmektedir.

Buna benzer şekilde bir dip noktası kendinden sonraki bir dip noktasından daha yüksek olursa başka bir dip noktası oluşur ve aniden değişir. Bu durumda algoritma dönüm noktalarını belirlerken bir sonraki döneme bakacaktır. Bu eşitlikteki asıl sorun, bir dönüm noktasının belirlenmesindeki durgunluk olarak tanımlanan daralma sürecinde

ekonomide yaşanan aşırılığın kısıtlı olması durumudur. Yani 3.2. eşitlik ile tepe noktalarının oluşumu engellenmiş olur ve dönme noktalarında meydana gelen değişimle 3.3. eşitliği oluşturur.

$$\begin{aligned}\Lambda_t^\alpha &= S_t(1 - S_{t+1}) \\ V_t^\alpha &= (1 - S_t)S_{t+1}\end{aligned}\tag{3.3}$$

Eşitlik 3.3, eşitlik 3.1 ve eşitlik 3.2 kullanılarak iş döngüsü durumunu S_t^{MBBQ} ve BBQ algoritması ile elde edilen sonuçları göstermek amacıyla oluşturulmuştur. Zirvelerin ve geçiş noktalarının değiştirilmeye zorlanmasının ve üretilen iş döngüsünün karşılaştırılması yapılmaktadır.

Çeyreklik ve aylık veri seti için çevrimi temsilen ifade eden S_t durum değişkeni tepe ve dip noktaları belirlenip kısıtlanarak kısa süreli çevrimlerin oluşturduğu problemler ortadan kaldırılabilir.

$$S_t = S_{t-1}(1 - S_{t-2}) + S_{t-1}S_{t-2}(1 - \Lambda_{t-1}) + (1 - S_{t-1})(1 - S_{t-2})V_{t-1}\tag{3.4}$$

Eşitlik 3.4'de ilk terim olan $S_{t-1}(1 - S_{t-2})$, genişlemelerin en az iki dönem sürmesini sağladığını göstermektedir. İkinci terim olan $S_{t-1}S_{t-2}(1 - \Lambda_{t-1})$ ifadesi sadece iki veya daha fazla çeyreklik veri varsa bir önceki tepe noktasında oluşur ve y_{t-1} bu tepe noktasının genişlemeye son vereceğini belirtir. Üçüncü terim $(1 - S_{t-1})(1 - S_{t-2})V_{t-1}$, daralma süreci yalnızca iki veya daha fazla çeyreklik veri varsa oluşur ve y_{t-1} bu dip noktası daralmayı sona erdirir. Bu eşitlikle, dönüm noktalarının evrelerinde değişim yaşanması ve en az iki çeyreklik süre devamlılığını koruması beklenmektedir.

Eşitlik 3.5, aylık veriler için minimum evre süresinin tekrarlanmasını sağlar. İlk iki satırı genişlemelerin, ay ve ay sürelerinin minimum olmasını sağlar. Eşitliğin devamındaki üçüncü sırada tepe noktasına ulaşılmadığı sürece tepe noktasına ulaşılan kadar aylık sürenin uzatılmasına izin verir. Bu durumda bir tepe noktası ile karşılaşırsa evre daralma sürecine girer. Dördüncü satır ise, bir dip noktasıyla karşılaşıldığı durumu

ifade etmektedir ve aylık sürelerinin fazlalığı ile daralma döneminin sona ermesini sağlar.

$$\begin{aligned}
S_t &= S_{t-1}(1-S_{t-2}) + S_{t-1}S_{t-2}(1-S_{t-3}) + S_{t-1}S_{t-2}S_{t-3}(1-S_{t-4}) \\
&+ S_{t-1}S_{t-2}S_{t-3}S_{t-4}(1-S_{t-5}) \\
&+ S_{t-1}S_{t-2}S_{t-3}S_{t-4}S_{t-5}(1-\Lambda_{t-1}) \\
&+ (1-S_{t-1})(1-S_{t-2})(1-S_{t-3})(1-S_{t-4})(1-S_{t-5})V_{t-1}
\end{aligned} \tag{3.5}$$

3.6 ve 3.7 eşitlikler tepe ve dip noktalarının olup olmadığını gösteren ikili serilerdir. 3.6 ve 3.7. seriler vasıtasıyla S_t^c 'den elde edilebilir.

$$\Lambda_t^c = S_t(1-S_{t+1}) \tag{3.6}$$

$$V_t^c = (1-S_t)S_{t+1} \tag{3.7}$$

Bry Boschan algoritmasını yaklaşık olarak tahmini, tepe ve dip noktaları, 3.6 ve 3.7 eşitlik ile tanımlanır (Harding, 2008;6-7/10-11).

Harding ve Pagan (2002)'a ait MBBQ algoritması, BBQ algoritmasına dayanmaktadır. MBBQ bütün dönüm noktalarını hep birlikte analiz eder ve bütün dönüm noktaları bulunduktan sonra bulunan tarihlerin analizine geçilir. Bu özellik MBBQ'ü BBQ'dan ayırır. Ancak bu özellik ile dönüm noktalarının belirlenmesi daha hızlıdır ve sonuçların tutarlılığı önemlidir. Veri setlerinin dönüm noktaları hesaplandıktan sonra analiz edebilmek için daralma ve genişleme sürelerine bakılır. Ülke ekonomisinde görülme süresi altı ayda bir aktif hale geliyorsa ya da altı aydan daha az bir sürede görülüyorsa ekonomi durgunluk sürecine girer yani daralma görülür. Bunun ortadan kalkması ve genişleme görülmesi için aynı süre aralığının aynı oranda artması beklenir. Daralma ve genişleme aşamalarının her biri altı aylık süreye sahipken, tamamlanmış bir döngünün en az on beş aylık bir süreye ihtiyacı vardır. MBBQ bunu sırasıyla iki çeyrek ve 5 çeyrek koyarak analiz eder. Aylık veri seti ile çalışılıyorsa 5 çeyrek koyulmalıdır. Tepelerin ve dip noktalarının bir trend etrafında dönüşümlü olması gerekmektedir. Bu durum gerçekleşmezse aşırılıkların en yüksek ya da en düşük değerine sahip olan tarihi kurallara uygun şekilde seçerek bu sorun ortadan kaldırılmaya çalışılır (Engel, 2008; 18). Harding ve Pagan algoritması katkısı tepe noktasından dip

noktasına, dip noktasından tepe noktasına geçişte ortak bir dönüm noktası tarihi belirlemektir (Chauvet ve Piger, 2008; 43-44).

3.2.2.2. Değişkenlerin Dönüm Noktalarının Tespitinde MBBQ Yaklaşımları

Tepe ve dip noktalarındaki türevsel değişimler farklı açılardaki keskinlik değerlerinin dikkate alınması, dönüm noktalarının tarih ve süre aralıklarını değiştirebilmektedir. Bu değişimler nedeniyle dönüm noktaları farklılaşmakta, daralma süresi artmakta ve yeni bir dönüm noktası daha ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerden dolayı tepe ve dip noktalarında belirli kısıtlamalar konularak dönüm noktaları tekrardan tespit edilebilir. Tablo 3.6 ve Tablo 3.7 bu amaçla kadın ve erkek eğitim serilerine ait dönüm noktalarının MBBQ yaklaşımlarından elde edilen büyüklüklerini göstermektedir.

Tablo 3.6: Erkek Eğitim Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı

Eğitim Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı									
ER1			ER2		ER3		ER4		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	
	2005M12	2006M10	2005M9	2006M6	2005M11	2006M11	2005M6	2007M6	
	2007M10	2008M6	2009M4	2011M6	2009M5	2012M5	2009M5	2012M10	
	2009M8	2012M10	2012M4	2012M11	2014M11	2016M4	2013M4	2014M4	
	2014M11	2016M5	2015M10				2015M8	2016M3	
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri									
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	
Süre	18.5	17	14	26.3	21.6	30	21	15	
Derinlik	-0.0659	0.07	-0.045	0.0562	-0.0307	0.0292	-0.0254	0.0198	
Diklik	-0.003	0.004	-0.003	0.002	-0.001	0.001	-0.001	0.001	
Kümülatif	-1.08	0.5119	-0.661	0.272	-0.6095	0.3502	-0.6659	0.1445	
A-Fİ	0.0007	-0.0014	0.0053	-0.0032	0.0009	-0.0024	0.0012	-0.0024	
Eğitim Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı									
ER5			ER6		ER7		ER8		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	
	2005M10	2008M5	2006M5	2007M2	2007M7	2009M4	2005M9	2006M11	
	2009M4	2011M9	2008M7	2009M4	2013M6	2014M12	2007M6	2008M4	
	2012M12	2013M12	2012M6		2015M7	2016M5	2009M5	2011M11	
	2014M7	2015M5					2013M1	2014M2	
	2016M2						2015M11		
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri									
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	
Süre	20.5	10.5	27.5	9	28.5	16.3	16.75	13.75	
Derinlik	-0.0226	0.0221	-0.033	0.0231	-0.0114	0.0185	-0.0499	0.0489	
Diklik	-0.001	0.002	-0.001	0.002	-0.005	0.001	-0.002	0.003	
Kümülatif	-0.2132	0.1291	-0.4843	0.1448	-0.107	0.1042	-0.4643	0.3537	
A-Fİ	0.0005	0.0006	-0.00006	0.00019	-0.0042	-0.0006	-0.002	0.0024	

ER1:Okuma-yazma bilmeyen, ER2: Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, ER3: İlkokul, ER4: Ortaokul veya dengi meslek okul, ER5: Genel lise, ER6: Lise dengi meslek okul, ER7: Yüksekokul veya fakülte, ER8: İlköğretim

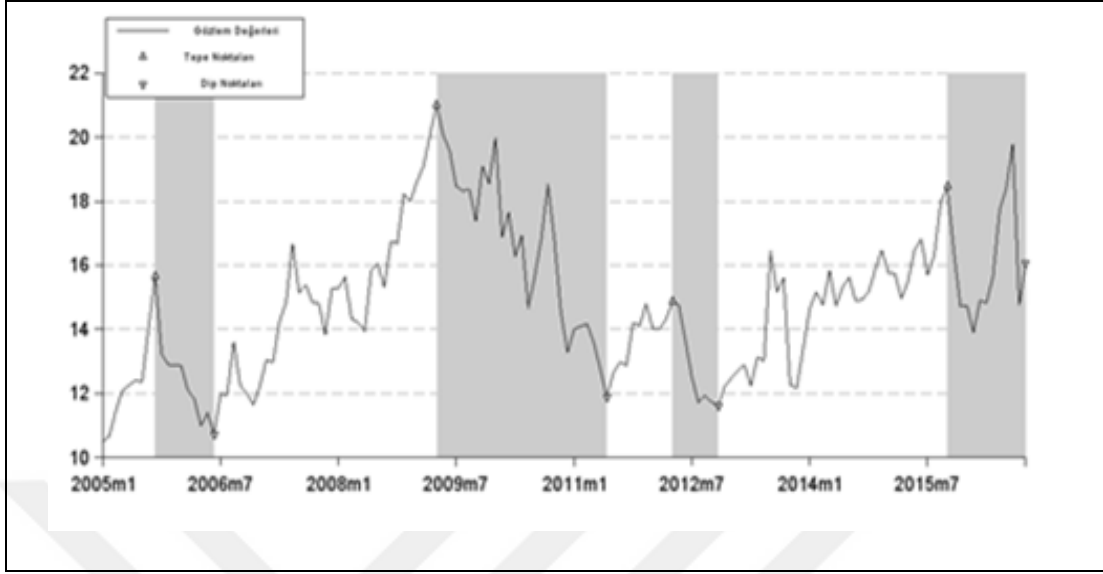
ER2 serisinin daralma döneminin ortalama 14 ay, genişleme rejiminin ise ortalama 26.3 ay devam etmesi genişleme döneminin daralma döneminden neredeyse iki kat daha uzun sürdüğünü göstermektedir. Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -0.045 ve 0.056 olduğu görülmektedir. Daralma döneminde elde edilen -0.045 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen daralma kaybının %4.5 düzeyinde olduğunu

ifade etmektedir. Aynı şekilde genişleme rejiminde elde edilen 0.056 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların veya kazanımların %5.6 olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile daralma döneminde ilgili serilere ait gözlemlerin sayısı genişleme dönemi gözlemleri sayısından trend ortalamaya göre %5.6 daha fazla gözlem bulundurmaktadır. Sonuç olarak daralma rejiminin etkisi genişleme rejiminin etkisine göre okuma yazma bilen fakat okul bitirmeyen erkek işsizlerin üzerindeki olumsuz etkileri oldukça düşüktür. Bu sonuca göre ilgili işsizlik serisinde yer alan gözlemlerin sıklık değerleri ortalamadan oldukça uzakta yer alıp daralma rejiminden çok fazla etkilenmemesi Tablo 2’de ki sonuçlarla da uyum sağlamaktadır. Diklik asimetrisi değeri ise daralma ve genişleme dönemi için sırasıyla -0.003 ve 0.002 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda derinlikte de olduğu gibi fazla bir farklılaşma göze çarpmamaktadır.

Daralma döneminde elde edilen -0.003 diklik asimetri değeri, genişleme rejiminde elde edilen 0.002 diklik değerinden mutlak değerce büyük olması nedeniyle genişleme rejiminin daralma rejimine göre daha yavaş arttığını ifade etmektedir. Sonuç olarak, MBBQ yaklaşımlarından elde edilen dönüm noktalarına ait işsizlik serilerinin karakteristik özellikleri Türkiye gerçekleriyle de uyum sağlamaktadır. Genişleme rejiminde -0.0032 olarak elde edilen A-Fİ istatistiği işsizlikten elde edilen kazanımların az olduğunu ifade etmekle birlikte derinlik istatistiğinden elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. ER6 serisine ait genişleme dönemi ortalama 9 ay ve daralma dönemi ortalama süresi 27,5 ay olarak bulunmaktadır. Daralma dönemi genişleme döneminin üç katı büyüklüğündedir. Daralma rejiminin uzun sürmesi yani büyüme oranlarında gözlenen şiddetli ve ani bir düşüşün işsizlik oranları üzerindeki olumsuz etkisinin ani ve şiddetli olacağını göstermektedir. Bu sonuç Tablo 3.2’de bulunan sonuç ile de örtüşmektedir.

Grafik 3.1: ER2 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı

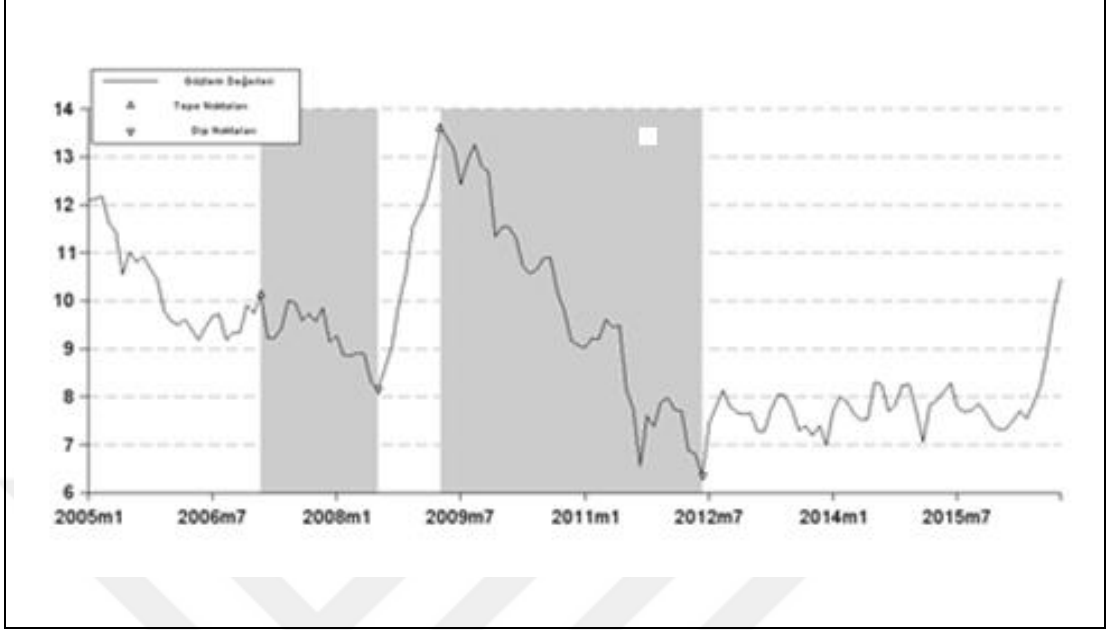

*— : Gözlem Değerleri   ▲ : Tepe Noktası   ▼ : Dip Noktası

TÜİK-MEDAS veri tabanından alınan ER2 değişkenine ait dört daralma dönemi tespit edilmiştir. Bu dönemler, 2005M9-2006M6, 2009M4-2011M6, 2012M4-2012M11 ve 2015M10 periyotlarında gerçekleşmiştir. Özellikle 2006M6, 2011M6, 2012M11 daralma dönemlerinde diklik asimetrisi şiddetli bir şekilde Türkiye ekonomisini etkilemektedir. Bu dönemler dip noktalarını ve işsizliğin bu dönemlerde yoğun bir şekilde hissedildiğini ifade etmektedir. Bu bulgu Tablo 3.2 ve Tablo 3.6 sonuçlarıyla uyum sağlamaktadır. ER2 değişkenine ait tepe noktaları ise 2005M9, 2009M4, 2012M4 ve 2015M10 dönemlerinde oluşmaktadır.

Daralma döneminin ortalama 14 ay, genişleme rejiminin ise ortalama 26.3 ay devam ettiği görülmektedir. Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -5.77 ve 6.69 olduğu görülmektedir. Yani, daralma döneminde elde edilen -5.77 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen artışın %5.77 olduğunu, genişleme rejiminde elde edilen 6.69 değeri ise ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların %6.69 olduğunu ifade etmektedir. Daralma döneminde işsizlikte meydana gelen bu yüksek artışın sebebi, eğitim seviyesinin düşük olması ve bireylerin herhangi bir diplomaya sahip olmamalarıdır. Ancak genişleme rejiminde görülen artış daralma rejiminde meydana gelen artıştan daha fazla olduğu için işsizlik yoğun bir şekilde hissedilmemektedir.

Grafik 3.2: ER6 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı

*— : Gözlem Değerleri   ▲ : Tepe Noktası   ▼ : Dip Noktası

ER6 değişkenine ait iki daralma dönemi tespit edilmiştir. Bu dönemler, 2006M5-2007M2, 2008M7-2009M4 ve 2012M6 periyotlarında gerçekleşmiştir. Özellikle 2006M5, 2008M7, 2012M6 daralma dönemlerinde diklik asimetrisi şiddetli bir etkiye sahiptir. Bu dönemler dip noktalarını ve işsizliğin bu dönemlerde daha yoğun olduğunu ifade etmektedir. ER6 serisine ait tepe noktaları 2007M2 ve 2009M4, dönemlerinde oluşmaktadır. Daralma döneminin ortalama 27.5 ay, genişleme rejiminin ise ortalama 9 ay devam ettiğini göstermektedir.

Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -4.601 ve 3.192 olduğu görülmektedir. Yani, daralma döneminde elde edilen -4.601 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen artışın %4.6 olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde genişleme rejiminde elde edilen 3.192 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların veya kazanımların %3.19 olduğunu ifade etmektedir. Ancak genişleme rejiminde görülen artış daralma rejiminde meydana gelen artıştan daha az olması daralmanın rejiminin uzun sürmesi yani büyümenin şiddetli ve ani bir şekilde düşmesi işsizliğin artış hızında ani ve şiddetli olacağını göstergesidir. İşsizlik yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bu sonucun sebepleri ise lise dengi meslek okul mezunlarının kişisel yeteneklerine güvenerek iş bulmada aceleci ve

ısrarcı davranmaları, beklentilerinin yüksek olması ve iş bulma konusunda avantajlı olduklarını düşünerek meslek okullarının seçilmesidir. Bu bulgular Tablo 3.2 ve Tablo 3.6 sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Tablo 3.7: Kadın Eğitim Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı

KR1		KR2		KR3		KR4		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP
	2005M9	2006M6	2006M5	2009M4	2005M10	2007M6	2005M7	2007M4
	2008M1	2008M10	2010M11	2015M12	2009M6	2012M9	2009M1	2011M10
	2009M44	2011M12					2012M11	2013M6
	2015M12						2015M1	2016M2
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri								
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme
Süre	16.6	24.33	19	48	29.5	24	18.5	17.6
Derinlik	-0.0253	0.0208	-0.051	0.0565	-0.0024	0.0032	-0.0535	0.0508
Diklik	-0.001	0.0008	-0.002	0.001	-0.00008	0.0001	-0.002	0.002
Kümülatif	-0.2357	0.1651	-0.7505	0.6879	-0.0344	0.0293	0.5894	0.3578
A-Fİ	0.0004	-0.0026	0.0025	-0.0024	-0.0005	0.0005	-0.0005	-0.0007
KR5		KR6		KR7		KR8		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP
	2006M6	2007M1	2006M5	2007M11	2006M5	2007M9	2005M8	2006M3
	2008M1	2009M9	2008M5	2009M9	2008M4	2009M5	2007M3	2009M1
	2011M12	2015M3	2011M2	2013M4	2010M7	2011M5	2011M9	2013M8
	2015M9		2014M4	2014M11	2011M12	2012M12	2014M8	2015M7
			2015M9		2014M1	2015M3	2016M3	
					2016M5			
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri								
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme
Süre	15	22	11.25	16.75	11	13	16	15.75
Derinlik	-0.0704	0.0538	-0.0672	0.046	-0.0406	0.0453	-0.0521	0.0714
Diklik	-0.004	0.002	-0.005	0.002	-0.003	0.003	-0.003	0.004
Kümülatif	-1.3143	0.4414	-1.1234	0.3471	-0.2851	0.7104	-0.6154	0.6815
A-Fİ	-0.00007	0.00043	0.00127	0.00111	0.0013	0.0003	0.0007	0.0002

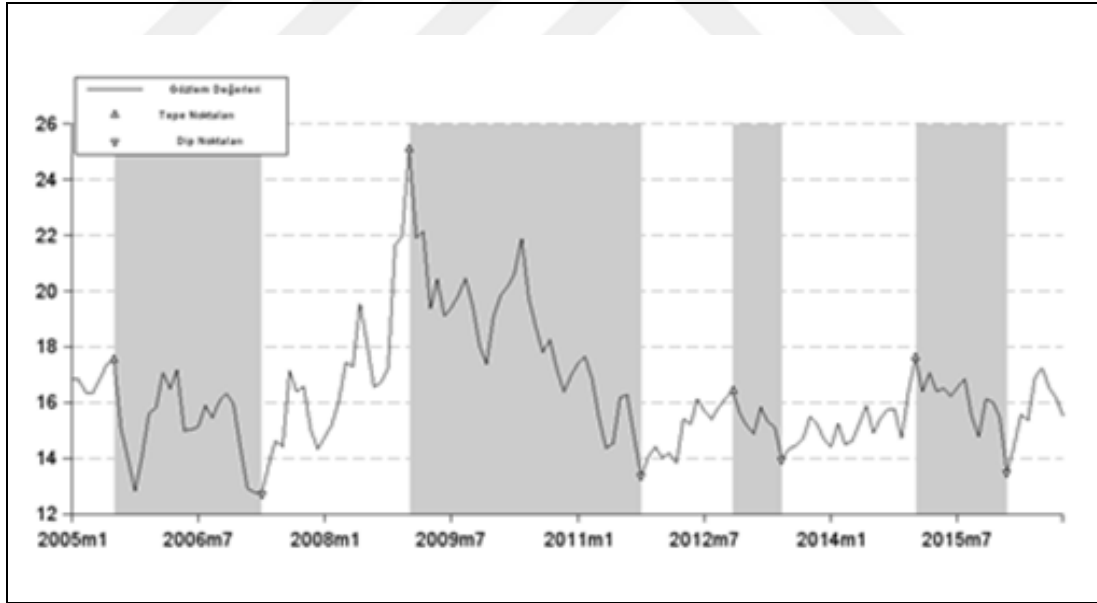
KR1:Okuma-yazma bilmeyen, KR2: Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, KR3: İlkokul, KR4: Ortaokul veya dengi meslek okul, KR5: Genel lise, KR6: Lise dengi meslek okul, KR7: Yüksekokul veya fakülte, KR8: İlköğretim

Tablo 3.7 incelendiğinde KR2 serisinin daralma döneminin ortalama 19 ay, genişleme rejiminin ise ortalama 48 ay devam ettiği, genişleme döneminin daralma döneminden daha uzun sürdüğü ve arasındaki farkın yüksek olduğu görülmektedir. Genişleme döneminin uzun sürmesi, büyüme döneminde işsizliğin azaldığı anlamına gelir. Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -0.051 ve 0.056 olduğu görülmektedir. Daralma döneminde elde edilen -0.051 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen dara

kaybının %5.1 düzeyinde olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde genişleme rejiminde elde edilen 0.056 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların veya kazanımların %5.6 olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile daralma döneminde ilgili serilere ait gözlemlerin sayısı genişleme dönemi gözlemleri sayısından trend ortalamaya göre %5.6 daha az gözlem bulundurmaktadır. Sonuç olarak genişleme ve daralma rejimlerinin okuma yazma bilmeyen kadın işsizler üzerindeki olumsuz etkilerinin yüksek olmadığı görülür. KR4 serisinin daralma döneminin 18.5 ay ve genişleme döneminin 17.6 ay devam ettiği görülmektedir. Daralma ve genişleme rejimleri arasındaki süre farkının az olduğu görülmektedir. Derinlik istatistiğine bakıldığında daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -0.053 ve 0.050 olarak hesaplanmaktadır. Daralma döneminde bulunan -0.053 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen daralma kaybının %5.3 düzeyinde olduğunu, genişleme rejiminde elde edilen 0.050 değeri ise ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların veya kazanımların %5 olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla daralma döneminde işsizliğin sosyal maliyeti yüksektir. Diklik asimetrisi değeri ise daralma ve genişleme dönemi için sırasıyla -0.002 ve 0.002 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda derinlikte de olduğu gibi fazla bir farklılaşma göze çarpmamaktadır. Bu nedenle daralma rejiminin varlığının genişleme rejimiyle eşdeğer olması, genişleme ve daralma rejimlerinde işsizliğin aynı büyüklükte tepki vermesine neden olmaktadır. Bu bulgu çerçevesinde ilgili değişken için Türkiye’de istihdam yaratmayan büyüme sürecinin varlığından bahsedilememektedir. Dolayısıyla daralma rejiminde meydana gelen etkisiyle Tablo 3.3 ile uyum sağlamakta ve Türkiye gerçekleriyle örtüşmektedir. Bu sonuç Genişleme rejiminde -0.0007 olarak elde edilen A-Fİ istatistiği büyümeden elde edilen kazanımların az olduğunu ifade etmekle birlikte derinlik istatistiğinden elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. KR7 serisinin daralma döneminin 11 ay ve genişleme döneminin 13 ay devam ettiği görülmektedir. Daralma ve genişleme rejimleri arasındaki süre farkının az olduğu görülmektedir. Derinlik istatistiğine bakıldığında daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -0.040 ve 0.045 olduğu görülmektedir. Daralma döneminde bulunan -0.040 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen daralma kaybının %4 düzeyinde olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde genişleme rejiminde elde edilen 0.045 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen artışların veya kazanımların %4.5 olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuç işsizliğin yoğun olduğunu gösterdiği için Tablo 3.3’de ki sonuçlarla da uyum

sağlamaktadır. Diklik asimetrisi değeri ise daralma ve genişleme dönemi için sırasıyla -0.003 ve 0.003 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlarda derinlikte de olduğu gibi fazla bir farklılaşma göze çarpmamaktadır. Bu nedenle daralma rejiminin varlığının genişleme rejimiyle eşdeğer olması istihdam yaratmayan büyümenin olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, MBBQ yaklaşımlarından elde edilen dönüm noktalarına ait işsizlik serilerinin karakteristik özellikleri Türkiye gerçekleriyle de uyumaktadır. Genişleme rejiminde 0.003 olarak elde edilen A-Fİ istatistiği işsizlikten elde edilen kazanımların az olduğunu ifade etmekle birlikte derinlik istatistiğinden elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. Kümülatif istatistiğinde daralma ve genişleme rejimlerine göre değerleri sırasıyla -0.285 ve 0.710 olarak hesaplanmaktadır. Kümülatif değer daralma ve genişleme dönemlerinin yoğunluğunu gösterdiğinden dolayı genişleme döneminin %71 oranla daralma döneminden daha hızlı ve ani arttığını göstermektedir. Bu durumda işsizlikte hızlı bir şekilde düşmektedir.

Grafik 3.3: KR4 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı

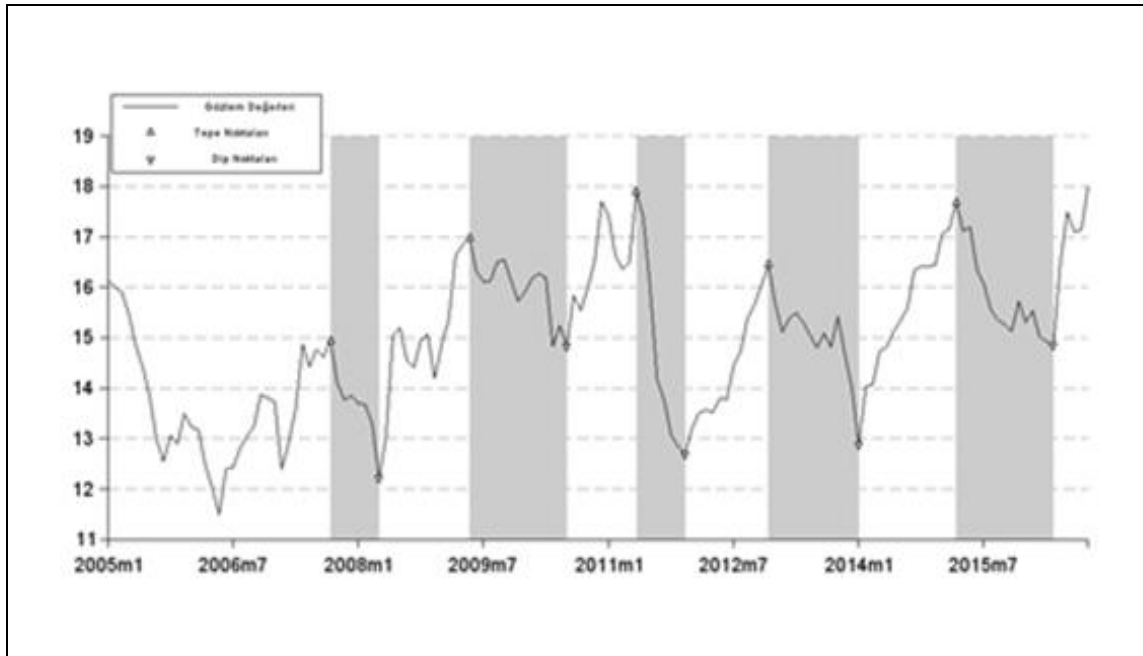

*— : Gözlem Değerleri   ▲ : Tepe Noktası   ▼ : Dip Noktası

TÜİK-MEDAS veri tabanından alınan KR4 değişkenine ait dört daralma dönemi tespit edilmiştir. Bu dönemler, 2005M7-2007M4, 2009M1-2011M10, 2012M11-2013M6 ve 2015M1-2016M2 periyotlarında gerçekleşmiştir. 2007M4, 2011M10, 2013M6, 2016M2 daralma dönemleri, diklik asimetrisinin şiddetli bir etkiye sahip olduğunu, dip noktalarını ve işsizliğin bu dönemlerde daha yoğun olduğunu ifade

etmektedir. KR4 değişkenine ait tepe noktaları ise 2007M2 ve 2009M4, dönemlerinde oluşmaktadır. Daralma döneminin ortalama 18.5 ay, genişleme rejiminin ise ortalama 17.6 ay devam ettiği görülmektedir. Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -5.78 ve 6.35 olduğu görülmektedir. Yani, daralma döneminde elde edilen -5.78 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen artışın %5.78 olduğunu, genişleme rejiminde elde edilen 6.35 değerinin ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların veya kazanımların %6.35 olduğunu ifade etmektedir. Ancak genişleme rejiminde görülen artışın daralma rejiminde görülen artıştan daha yüksek olması büyümede meydana gelen artışı belirttiğinden, işsizliğin de aynı oranda düşeceğinin kanıtıdır. Bu eğitim grubunda olanların iş bulmaları önceleri daha kolayken üniversite mezunlarının giderek artması ile daha zor bir hale gelmiştir. Ancak mesleki eğitime tabi tutulduklarından tümü olmasada bazı firmalar tarafından tercih edilmektedirler. Sonuç itibariyle bakıldığında eğitim seviyesi yüksek gruplar meslek okul mezunlarının çalıştıkları işleri pek tercih etmemektedirler ve bu da KR4 değişkeninde istihdam yaratılmasını sağlamaktadır.

Grafik 3.4: KR7 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı

*— : Gözlem Değerleri   ▲ : Tepe Noktası   ▼ : Dip Noktası

Grafik 3.5 incelendiğinde KR7 değişkenine ait beş daralma dönemi tespit edilmiştir. Bu dönemler, 2006M5-2007M9, 2008M4-2009M5, 2010M7-2011M5,

2011M12-2012M12, 2014M1-2015M3 ve 2016M5 periyotlarında gerçekleşmiştir. 2006M5, 2008M4, 2010M7, 2011M12, 2014M1, 2016M5 daralma dönemleri, diklik asimetrisinin şiddetli bir etkiye sahip olduğunu, dip noktalarını ve işsizliğin bu dönemlerde daha yoğun olduğunu ifade etmektedir. KR7 değişkenine ait tepe noktaları ise 2007M9, 2009M5, 2011M5, 2012M12, 2015M3 dönemlerinde oluşmaktadır. Daralma döneminin ortalama 11 ay, genişleme döneminin ise ortalama 13 ay devam ettiği görülmektedir. Derinlik istatistiğine bakıldığında, daralma rejimi için -3.29 ve genişleme rejimi için 3.96 değerleri bulunmaktadır. Bu durum genişleme ve daralma rejimleri arasındaki farkın az olduğunu, fakat genişleme rejiminin daralma rejiminden daha hızlı arttığını ifade etmektedir. Yani işsizliğin genişleme rejiminde azaldığı sonucuna ulaşılır. Bu bulgu Tablo 3.3 ve Tablo 3.7 sonuçlarıyla da uyusmaktadır. Çünkü yükseköğretim ve fakülte mezunlarının oranını gösteren bu seri ile eğitim seviyesi arttıkça ülke ekonomisine sağlanan kazanımların artacağı görüşü doğrulanmaktadır.

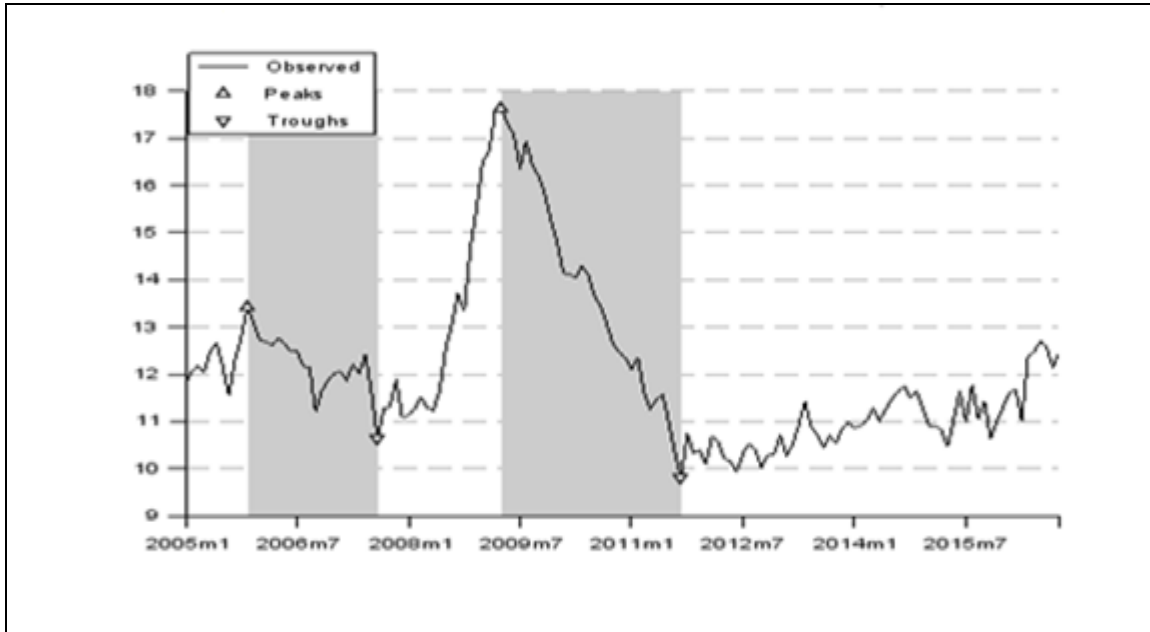
Tablo 3.8: Erkek Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı

Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı										
ER1519		ER2024		ER2529		ER3034		ER3539		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP
	2005M9	2006M11	2005M12	2007M1	2005M11	2007M8	2005M9	2006M11	2005M7	2007M4
	2007M7	2008M4	2007M8	2008M4	2009M4	2011M9			2009M6	2014M5
	2009M5	2014M1	2009M5	2011M9						
	2014M7	2016M4	2013M3	2014M4						
			2014M11	2015M8						
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri										
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme
Süre	25	9	14.2	11.25	25	20	22	10.3	40	26
Derinlik	-0.0369	0.0408	-0.0374	0.0343	-0.034	0.0362	-0.0224	0.0275	-0.0282	0.0224
Diklik	-0.0015	0.0045	-0.0026	0.0030	-0.0014	0.0018	-0.0010	0.0027	-0.0007	0.0009
Kümülatif	-0.61	0.47	-0.4301	0.1967	-1.4629	0.2453	-0.4654	-0.3343	-0.515	0.1848
A-Fİ	-0.0025	0.0054	0.0011	-0.001	0.0021	-0.0021	0.00119	-0.0017	0.00165	0.00087
ER4044		ER4549		ER5054		ER5559		ER6064		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP
	2006M2	2007M6	2005M8	2007M6	2005M9	2006M12	2006M3	2007M7	2006M1	2006M9
	2009M4	2011M9	2009M5	2013M1	2007M11	2008M6	2009M7	2012M8	2008M12	2011M11
	2015M4	2016M4	2013M9	2014M8	2009M8	2011M9	2015M9	2016M5	2015M10	
			2015M9	2016M3	2014M7	2016M4				
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri										
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme
Süre	19	32.5	21	14.3	17	19.6	20.3	30.5	21.5	37
Derinlik	-0.0233	0.0237	-0.0203	0.03	-0.0311	0.0288	-0.0359	0.033	-0.0232	0.0428
Diklik	-0.0012	0.0007	-0.0010	0.0021	-0.0018	0.0015	-0.0018	0.0011	-0.0011	0.0012
Kümülatif	-0.5864	0.2098	-0.4264	0.284	-0.405	0.1864	-1.6142	0.307	-0.2504	0.6662
A-Fİ	0.0018	0.0006	0.004	-0.0029	0.0012	0.0001	0.004	-0.0012	-0.0005	-0.0017

ER2529 serisine ait daralma döneminin ortalama 25 ay, genişleme döneminin ise ortalama 20 ay devam etmesi genişleme döneminin daralma döneminden daha kısa sürdüğünü ifade etmektedir. Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -0.034 ve 0.036 olduğu görülmektedir. Bu değerlerin ifade ettiği anlam ise şu şekildedir: Daralma döneminde elde edilen -0.034 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen daralma kaybının %34 düzeyinde olduğunu, aynı şekilde genişleme rejiminde elde edilen 0.036 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen artışların veya kazanımların %36 olduğunu ifade etmektedir. Daralma ve büyüme rejimleri arasındaki farkın az olması nedeniyle büyüme oranının işsizlik üzerindeki olumsuz etkisinde az olmaktadır. Diklik asimetrisi değeri ise genişleme ve daralma dönemi için sırasıyla 0.0018 ve -0.0014 olarak bulunmuştur.

Yani, daralma döneminde elde edilen -0.0014 diklik asimetri değeri, genişleme rejiminde elde edilen 0.0018 diklik değerinden mutlak değerce küçük olması nedeniyle daralma rejiminin yavaş, genişleme rejiminin ise hızlı olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle daralma rejimi ve genişleme rejimi birlikte değerlendirildiğinde işsizliğin olduğu fakat yoğun olmadığı sonucuna ulaşılır. ER25-29 değişkeninde daralma rejiminin yaşandığı dönemlerde işsizlik artışı ani ve şiddetlidir. Sonuç olarak, MBBQ yaklaşımlarından elde edilen dönüm noktalarına ait işsizlik serilerinin karakteristik özellikleri Türkiye gerçekleriyle uyumaktadır. Genişleme rejiminde -0.0021 olarak hesaplanan A-Fİ istatistiği işsizlikten elde edilen kazanımların az olduğunu ifade eder. Kümülatif değer daralma ve genişleme dönemlerinin yoğunluğunu gösterdiğinden dolayı daralma döneminin %146.2 oranla genişleme döneminden daha hızlı ve ani oluştuğunu göstermektedir. Bu durumda işsizlik oranının artış hızı çok yüksektir ve etkileri uzun süre devam etmektedir. Tüm yaş aralıkları incelendiğinde erkek işsizlerin daralma ve genişleme rejimlerine göre diklik ve derinlik oranları arasındaki farkın ekonomiyi olumsuz etkileyecek kadar çok olmadığı, fakat kısa bir sürede olsa işsizliğin olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ile Tablo 3.4 sonuçları birbirleriyle örtüşmektedir.

Grafik 3.5: ER25-29 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı

*— : Gözlem Değerleri

▲ : Tepe Noktası

▼ : Dip Noktası

Grafik 3.5 incelendiğinde ER25-29 değişkenine ait iki daralma dönemi tespit edilmiştir. Bu dönemler, 2005M11-2007M8 ve 2009M4-2011M9 periyotlarında gerçekleşmiştir. 2007M8, 2011M9 daralma dönemlerini, diklik asimetrisinin şiddetli bir etkiye sahip olduğunu, dip noktalarını ve işsizliğin bu dönemlerde daha yoğun olduğunu göstermektedir. Tepe noktaları ise 2005M11, 2009M4 dönemlerinde oluşmaktadır. Daralma döneminin ortalama 25 ay, genişleme döneminin ise ortalama 20 ay devam ettiği görülmektedir. Derinlik istatistiğine bakıldığında, daralma rejimi için -5.3 ve genişleme rejimi için 7 değerleri bulunmaktadır. Bu durum genişleme rejiminin daralma rejiminden daha hızlı arttığını ifade etmektedir. Yani işsizliğin genişleme dönemlerinde azaldığı sonucuna ulaşılır. Ancak genişleme rejiminin ortalama süresi daralma rejiminin ortalama süresinden daha kısa olması 25-29 yaş arası erkek nüfus oranında işsizliğin yoğun olarak hissedildiğinin kanıtı olarak gösterilebilir. Bu bulgu Tablo 3.4 ve Tablo 3.8 sonuçlarıyla da uyusmaktadır. 25-29 yaş arası erkeklerin işsiz kalma sebepleri arasında üniversiteden yeni mezun olmalarının ya da askerlik durumlarının çalışmalarına engel olması sayılabilir.

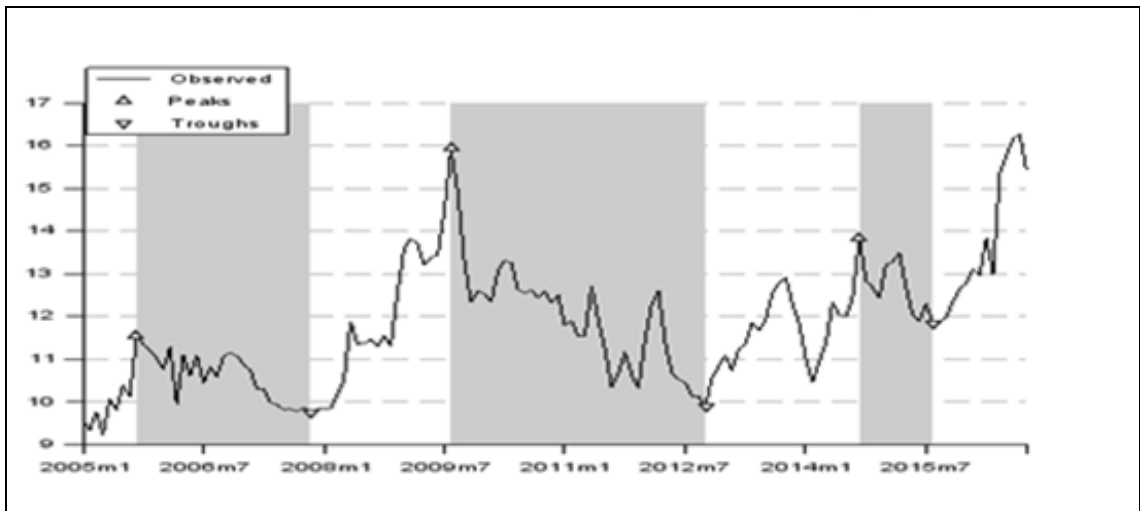
Tablo 3.9: Kadın Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı

Kadın Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı										
KR1519		KR2024		KR2529		KR3034		KR3539		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP
	2006M5	2009M1	2005M11	2006M12	2007M3	2009M5	2005M9	2007M11	2005M7	2006M7
	2011M11	2013M10	2008M1	2009M4	2010M5	2010M12	2009M8	2012M10	2008M4	2009M6
	2014M4	2015M4	2012M2	2013M4	2011M9	2012M12	2014M9	2015M8	2012M3	2014M6
	2016M3		2014M2	2015M2	2014M1				2016M3	
			2015M12							
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri										
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme
Süre	17	22.3	16.75	13.5	11.3	16	25	22	25	17.6
Derinlik	-0.062	0.052	-0.0395	0.05002	-0.0445	0.0588	-0.0199	0.0394	-0.0259	0.0423
Diklik	-0.0036	0.0023	-0.0024	0.0037	-0.0039	0.0037	-0.0008	0.0018	-0.0010	0.0024
Kümülatif	-0.6013	0.3422	-0.1848	0.7816	-0.7081	0.4291	-1.0225	0.3099	-0.4227	0.2957
A-Fİ	-0.0012	-0.00004	-0.0007	0.0011	0.0015	-0.0029	0.0049	0.0005	0.004	-0.0038
Kadın Yaş Serilerinin Dönüm Noktalarının Tespiti: (M)BBQ Yaklaşımı										
KR4044		KR4549		KR5054		KR5559		KR6064		
	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP	TEPE	DİP
	2005M8	2009M2	2005M11	2006M5	2005M11	2007M1	2005M8	2007M3	2005M6	2006M2
	2010M7	2011M7	2009M6	2012M2	2010M2	2013M4	2009M3	2011M11	2010M7	2012M5
	2012M7	2013M9			2015M8	2016M5	2013M9	2014M8	2014M6	
	2014M4						2015M9			
Çevrimlere Ait Ortalama İstatistik Değerleri										
İstatistikler	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme	Daralma	Genişleme
Süre	12	22.6	19	37	20.3	32.5	20.6	19.6	15	39
Derinlik	-0.0141	0.0374	-0.0222	0.039	-0.024	0.0359	-0.0199	0.0246	-0.0191	0.0254
Diklik	-0.0012	0.0017	-0.0012	0.0011	-0.0012	0.0011	-0.0010	0.0013	-0.0013	0.0007
Kümülatif	-0.1717	0.9155	-0.3366	0.4084	-0.3126	0.4483	-0.1511	0.1493	-0.1163	0.2628
A-Fİ	0.0031	0.0008	0.0003	-0.0018	0.0003	0.0003	-0.0002	-0.00009	0.003	-0.0018

Tablo 3.9 sonuçlarına göre 30-34 yaş arası kadın işsizlerin daralma döneminin ortalama 25 ay, genişleme rejiminin ise ortalama 22 ay devam etmesi genişleme döneminin daralma döneminden daha kısa sürdüğünü ifade etmektedir. Derinlik ya da genişlik istatistiğine bakıldığında, daralma ve genişleme rejimi için sırasıyla bu değerlerin -0.019 ve 0.025 olduğu görülmektedir. Bu değerlerin ifade ettiği anlam ise,

daralma döneminde elde edilen -0.019 değeri daralma döneminde ortalama işsizlikte meydana gelen daralma kaybının %19 düzeyinde olduğunu, genişleme rejiminde elde edilen 0.025 değeri ortalama işsizlikte meydana gelen azalışların veya kazanımların %25 olduğunu ifade etmektedir. Genişleme rejiminin işsizlik üzerine olumlu etkisi daralma rejimine göre daha yüksektir. Diklik asimetrisi değeri ise genişleme ve daralma dönemi için sırasıyla 0.0018 ve -0.0008 olarak bulunmuştur. Yani, daralma döneminde elde edilen -0.0008 diklik asimetri değeri, genişleme rejiminde elde edilen 0.0018 diklik değerinden mutlak değerce küçük olması nedeniyle daralmanın yavaş, genişleme rejiminin ise hızlı olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgulara göre ilgili değişkende Türkiye ekonomisi üzerinde istihdam yaratmayan büyüme kavramının geçerli olmadığı görülmektedir. Bu tersine elde edilen bulgunun özet istatistikler çerçevesinde elde edilen bulgularla örtüşmediği gözlenmektedir. Örtüşmemesinin sebebi bu bulguların herhangi bir istatistik kritere bağlı olmamasıdır. Bu nedenle derinlik istatistiğinden farklı olarak 30-34 yaş aralığında kadın işsizliğin daralma rejiminde yoğun olmadığı sonucuna ulaşılır. Genişleme rejiminde 0.0005 olarak hesaplanan A-Fİ istatistiği büyümeden elde edilen kazanımların fazla olduğunu ifade eder. Kümülatif değer daralma ve genişleme dönemlerinin yoğunluğunu gösterdiğinden dolayı daralma döneminin %49 oranla genişleme döneminden daha hızlı ve ani arttığını göstermektedir. Bu durumda işsizlikte hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu sonuçlar ile Tablo 3.5 sonuçları ile de uyum sağlamaktadır.

Grafik 3.6: KR30-34 Değişkeninin Dönüm Noktaları: MBBQ Yaklaşımı

*— : Gözlem Değerleri

▲ : Tepe Noktası

▼ : Dip Noktası

Grafik 3.6 sonuçlarına göre KR30-34 değişkenine ait üç daralma dönemi tespit edilmiştir. Bu dönemler, 2005M9-2007M11, 2009M8-2012M10 ve 2014M9-2015M8 periyotlarında gerçekleşmiştir. 2007M11, 2012M10, 2015M8 daralma dönemlerini, diklik asimetrisinin şiddetli bir etkiye sahip olduğunu, dip noktalarını ve işsizliğin bu dönemlerde daha yoğun olduğunu göstermektedir. Tepe noktaları ise 2005M9, 2009M8 ve 2014M9 dönemlerinde oluşmaktadır. Daralma döneminin ortalama 25 ay, genişleme döneminin ise ortalama 22 ay devam ettiği görülmektedir. Derinlik istatistiğine bakıldığında, daralma rejimi için -3.28 ve genişleme rejimi için 5.07 değerleri bulunmaktadır. Bu durum, genişleme rejiminin daralma rejiminden daha hızlı arttığını ifade etmektedir. Yani işsizliğin genişleme dönemlerinde ani bir şekilde düştüğü sonucuna ulaşılır. Bu bulgu Tablo 3.5 ve Tablo 3.9 sonuçlarıyla da uyusmaktadır. 30-34 yaş arası kadınların işsiz kalma sebepleri arasında çocuk sahibi olmaları en belirgin etkidir. Bunun yanında kadınların esnek çalışma saatlerine uyum sağlayamamaları işsiz kalma nedenleri arasında gösterilebilir. Ancak Türkiye genelinde yapılan anketler sonucunda kadınların iş hayatına atılmaları ve işgücü piyasasındaki cinsiyetçi uygulamalara son verilmesi gerektiği görüşü hakimdir. Bu nedenle genişleme rejimlerinde kadın işsiz oranlarında düşüş görülür.

3.2.2.3. Aylık Frekanstaki Veri Setleri İçin Türkiye’de Dönüm Noktalarının Tespiti ve Asimetrik İlişkiler

Bu bölümde, cinsiyet kriteri dikkate alınıp aylık frekanstaki işsizlik oranları; eğitim ve yaşa göre sınıflandırılarak ilgili değişkenlerin dönüm noktalarına ait tarih ve süre aralıkları tespit edilecektir.

3.2.2.4. Türkiye Ekonomisine Ait İşsizlik Gerçeklerinin Değerlendirilmesi ve Elde Edilen Sonuçların TR İstatistikleri ile Doğrulanması

Ramsey ve Rothman (1996); daralma ve genişleme rejimlerine ait *derinlik, gözlem dağılımı ve frekanslarının zamanda değişip değişmediğini sorgulama çabası* diklik, derinlik ve keskinlik asimetrisine ait stilize gerçeklerin farklılaşabileceğini göstermektedir. Bu farklılık tepe ve dip dönüm noktalarındaki eğimsel hız değişiminde, gözlemlerin rejimlere düşme sayısının trend ortalamaya göre değişip değişmediğinde ve hızlı yükselme-yavaş düşüş veya yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliklerinin

belirlenmesinde önem arz etmektedir. Bu amaçla aynı çalışmada enine-enlemsel ve boyuna boylamsal asimetri kavramları bu özellikleri test etmede ortaya konulmuştur. İlgili asimetri türlerinin testinde ise tersi zamanda oluşacak zaman serilerinin olası yapısının gelecek dönemde de aynı olması tersinir zaman, bu durumun sağlanamaması ise tersinmez zaman hipotezleri ile sınımlanmaktadır.

Test sürecinde, farklı “ k ” gecikme uzunluklarında elde edilen TR istatistiğinin aynı anda eşitliğini sağlayan ortak test portmanteau istatistiği kullanılmaktadır. χ^2 ,’ye uygun bir dağılım gösteren ve boş hipotez altında analizi düşünülen herhangi bir makro değişkenin tersinir zaman özelliği gösterdiği savı ile χ^2_{n-m+1} serbestlik derecesinde test edilen bu istatistik aşağıdaki gibidir.

$$P_{m,n} = \sum_{k=m}^n [\hat{\gamma}_{2,1}(k) / \text{var}[\hat{\gamma}_{2,1}(k)]^{1/2}]^2 \quad (3.8)$$

Test sürecinde ise farklı “ k ” uzunluklarında elde edilen $\hat{\gamma}_{2,1}$ tahminlerine ait işaret büyüklükleri dikkate alınır. Burada işaret büyüklüğü konjonktür yönlü değişkenler için yapılmıştır. Buna göre, başlangıç gecikmesinde ($k=1$) elde edilen $\hat{\gamma}_{2,1}$ parametresine ait işaret büyüklüğü pozitif ise çevrimde yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliği bulunmaktadır. Tersinde ise hızlı yükseliş yavaş düşüş özelliği ortaya çıkmaktadır. $\hat{\gamma}_{2,1}$ ’nin tüm “ k ” gecikme uzunluklarında beklenen değeri sıfır çıkmışsa o serinin tersinir zaman olduğu ve derinlik asimetrisi taşıdığı söylenebilir. Sinüs dalgası şeklinde olmayan fonksiyonlar nedeniyle $\hat{\gamma}_{2,1}$ ’e ait tahminlerin hepsi sıfır çıkmayabilir. Bu nedenle negatif $\hat{\gamma}_{2,1}$ değeri keskin dip yuvarlak tepe, tersine keskin tepe ve yuvarlak dip durumunda ise $\hat{\gamma}_{2,1}$ değerleri pozitif olmaktadır. Bu bilgiler kullanılarak Tablo 10’deki parametre tahminleri yorumlanabilir. Aylık frekanstaki veri setleri için başlangıç gecikmesinde ($k=1$) tahmin edilen $\hat{\gamma}_{2,1}$ parametresine ait işaret büyüklüğü pozitif olduğundan öncelikle Türkiye’de çevrimlere ait karakteristik en genel yapının yavaş büyüme hızlı daralma sürecinden oluştuğu ifade edilebilir. Farklı k gecikme

uzunluklarında tahmin edilen $\hat{\gamma}_{2,1}$ parametresinin sifıra oldukça yakın ve pozitif değerlerden oluşması, büyümenin toparlanma ve resesyon (kriz) döneminde oldukça hızlı değişimler gösterdiğini ifade etmektedir. Eğer TR istatistiği k=1 gecikmede pozitif işaretli olarak tahmin edilmişse serinin hızlı yükseliş ve yavaş düşüş süreci, negatif işaretli olarak tahmin edilmesi durumunda ise yavaş yükseliş ve hızlı düşüş süreci taşıdığı kabul edilmektedir (Andreano ve Savio, 2002:899).

İşsizlik oranları gibi konjonktür karşıtı serilerde genişleme rejiminde ilgili seri yavaşça azalmakta iken daralma rejiminde bu seri hızlı bir şekilde artmaktadır. Konjonktürle aynı olan iktisadi değişkenlerde ise diklik asimetrisi için hesaplanan TR istatistiği pozitif olurken konjonktür karşıtı serilerde ise bu istatistik düşük gecikme uzunluklarında negatif değer almaktadır. Bu istatistik genelde hızlı bir artış ve yavaş bir düşüş ile gerçekleşen rejimin konjonktür karşıtı bir devrede olduğu dönem ile yavaş bir artış ve hızlı bir düşüş ile gerçekleşen rejimin konjonktür yönlü bir devrede olduğu dönem için kullanılmaktadır (Ramsey ve Rothman, 1996:19).

TR istatistiği 3.9 nolu eşitlikte olduğu gibi hesaplanmaktadır.

$$TR(k) = \frac{\gamma_{2,1}(k)}{Var([\gamma_{2,1}(k)])} \quad (3.9)$$

Burada;

$$\gamma_{2,1}(k) = B_{2,1}(k) - B_{1,2}(k) \quad (3.10)$$

$$B_{2,1}(k) = (T-k)^{-1} \sum_{t=k+1}^T X_t^2 * X_{t-k}, B_{1,2}(k) = (T-k)^{-1} \sum_{t=k+1}^T X_t * X_{t-k}^2 \quad (3.11)$$

Bikovaryanslar arasındaki farkı göstermektedir. TR istatistiği bikovaryans fonksiyonlarından elde edilen tahmincinin varyansına oranlanması yoluyla elde edilmekte olup tahmincinin varyansı 3.12 nolu eşitlikteki gibi tahmin edilir.

$$Var[\gamma(k)] = \frac{2(\mu_4\mu_3 - \mu_3^2)}{(T-k)} - \frac{2\mu_2^3(T-2k)}{(T-k)^2}, \mu_2 = E[X_t^2], \mu_3 = E[X_t^3], \mu_4 = E[X_t^4] \quad (3.12)$$

TR istatistiğinin hesaplandığı herhangi bir makro iktisadi değişkenin kesinlikle şoklardan arındırılmış olması veya durağan bir sisteme sahip olması gerekmektedir (Psaradakis ve Sola, 2003:271-272). Boş hipotez, X serisinin tersinir zaman olması durumunda gelecek dönemdeki değerlerinin eşitlik 3.13’de olduğu varsayılırsa;

$$X_{t1}, X_{t2}, X_{t3}, \dots, X_{tm} \quad (3.13)$$

geçmiş dönem değerlerinin de eşitlik 3.9’da olduğu gibi yazmak mümkündür.

$$X_{-t1+m}, X_{-t2+m}, X_{-t3+m}, \dots, X_{-tm+m} \quad (3.14)$$

TR istatistiğinin hesaplandığı 3.9 nolu eşitlik, 3.13 ve 3.14 nolu eşitliklerin farklı “k” gecikme uzunluklarında elde edilen test değerlerinin aynı anda eşitliğini sağlayan ortak test istatistik değerlerinin bulunmasıyla elde edilmektedir.

Tablo 3.10: Eğitim Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Erkek)

DEĞİŞKENLER	ER1	ER2	ER3	ER4	ER5	ER6	ER7	ER8
$k = 1$	10,464795	2,3108557	0,2109683	0,708404	0,0087322	4,3655613	1,8401636	14,656381
$k = 2$	0,9841543	0,6781431	0,513967	0,8770754	0,0258313	0,3419062	0,2287891	1,7392289
$k = 3$	0,8531133	12,207419	1,4511904	0,2334208	5,8545977	1,7387008	0,0461315	9,7456817
$k = 4$	1,2980804	0,1048743	0,1132005	0,0001399	0,7047032	1,5797078	0,1348776	0,4404
$k = 5$	0,388778	0,0783122	0,2236857	0,6405272	0,0313576	0,3821808	0,1256608	0,8387218
$k = 6$	0,0555103	0,4079547	0,5467503	1,323675	0,0578679	0,4855972	3,2001459	0,9879499
$k = 7$	0,3849494	0,5169738	2,9031458	5,9174009	0,5302892	2,1276644	2,0490886	1,3910004
$k = 8$	0,1431431	0,1028338	5,0499771	0,2161958	0,0497216	2,3488122	0,4215283	3,5128935
$k = 9$	5,0884408	0,7985523	2,1076015	0,0187276	0,0005146	0,6168867	0,2025762	0,0017497
$k = 10$	3,4188216	0,3200315	2,3893998	1,6077433	1,1970239	4,0556361	2,3368298	1,4055319
$P_{1,10}$	23.079786**	17.52595***	15,509886	11,54331	8,4606391	18.042653*	10,585791	34.719539*

Not: $P_{1,10}$ TR istatistiği, Ljung portmanteau istatistiğine benzemektedir. Test kritik değerleri 10 serbestlik derecesi için $\chi_{0,10}^2 = 15.98$, $\chi_{0,05}^2 = 18.30$, $\chi_{0,01}^2 = 23.20$ 'e eşittir. *, **, *** notasyonları sırasıyla %1, %5 ve %10 yokluk hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Diklik asimetrisinde daralma ve genişleme rejimlerine ait süre aralıkları ve eğimsel hız farkı ölçüldüğünden tersinmez zaman özelliği ortaya çıkmaktadır. Derinlik asimetrisinde işsizliğin zamana göre değişimi ortogonal (dik) bir yapı sergilediğinden seriye ait dinamik yapıda herhangi bir değişme meydana gelmemesi bu asimetri türünün tersinir zaman özelliği taşımasına neden olmaktadır. Bu bulgu daha önce serinin sağa çarpık bir özellik göstermesiyle uyumaktadır. TR istatistiklerinin başlangıç gecikmesinde ($k=1$) tahmin edilen değerlerin işaret büyüklüğü pozitif olması nedeniyle yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliği gösteren bir diklik asimetrisi mevcuttur. Değişkenlere ait tüm gecikme uzunlukları ve Portmanteau TR istatistiği incelendiğinde değerlerin pozitif, ER1, ER2, ER6 ve ER8 değişkenlerinde asimetri olduğu görülmektedir. Ekonominin şiddetli daralma dönemi etkilerinin görüldüğü kriz dönemlerinde eğitim seviyeleri düşük olan bireylerin üniversite mezunlarına göre işten çıkarılma oranları yüksektir. Bu nedenle ER1, ER2, ER6 ve ER8 serileri kriz dönemlerinden en çok etkilenen erkek işsiz serilerini oluşturmaktadır. Genelde Türkiye ekonomisinde gözlenen değişimler ve serilerin maruz kaldığı şokların etkileri kriz dönemlerine rastlamaktadır.

Tablo 3.11: Eğitim Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Kadın)

DEĞİŞKENLER	KR1	KR2	KR3	KR4	KR5	KR6	KR7	KR8
$k = 1$	0,0021735	0,2524423	0,0889056	3,7242622	3,1099932	7,1254626	0,3330724	1,9809616
$k = 2$	0,6256427	0,0093414	2,1318921	0,0021559	1,3884211	0,3921519	0,0438745	0,3236466
$k = 3$	0,2259318	1,475443	1,3417276	10,591195	0,0779239	0,0005268	0,3256523	0,0118617
$k = 4$	0,1402928	0,092258	0,0244429	1,2879475	0,2749628	1,9890603	0,0444079	0,184763
$k = 5$	1,0586792	5,2583999	0,0509953	7,2229636	0,785811	0,6632063	0,323032	0,3496698
$k = 6$	0,3147727	5,4470776	1,8136752	2,6962342	0,0039912	0,1749084	0,324492	0,9699347
$k = 7$	0,0930539	5,6921455	0,2090795	0,0192821	1,019258	0,5467065	0,9870881	0,1147548
$k = 8$	4,308604	1,1217833	4,9261617	0,5221684	9,1086192	0,0577576	0,3172826	0,0033403
$k = 9$	0,0110174	0,1151586	2,7022737	0,0333999	0,6942689	0,7166879	0,0101026	0,1314705
$k = 10$	0,3204833	0,2617269	0,0948634	4,7550002	0,4582497	0,599879	0,3140046	0,0643559
$P_{1,10}$	7,1006513	19.725777**	13,384017	30.854609*	16.921499***	12,266347	3,023009	4,134759

Not: $P_{1,10}$ TR istatistiği, Ljung portmanteau istatistiğine benzemektedir. Test kritik değerleri 10 serbestlik derecesi için $\chi_{0,10}^2 = 15.98$, $\chi_{0,05}^2 = 18.30$, $\chi_{0,01}^2 = 23.20$ 'e eşittir. *, **, *** notasyonları sırasıyla %1, %5 ve %10 yokluk hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Keskinlik asimetrisi ise tepe dip noktalarındaki dönüm noktalarının eğimsel hız derecesini dikkate almakta ve tersinir zaman asimetrisi özelliği taşımaktadır. Değişkenlerin tahmin edilen başlangıç gecikme uzunluk değerlerinin pozitif olması yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliği gösteren bir diklik asimetrisinin varlığını kanıtlar. Bu durum da Tablo 3.11 değerleri diklik asimetrisinin olduğunu göstermektedir. KR2, KR4 ve KR5 değişkenlerine ait portmanteau TR istatistiklerinde asimetri olduğu sonucuna ulaşılır. Bu bulgular Tablo 3.3 ve Tablo 3.7 sonuçlarıyla uyuşmaktadır. KR2, KR4 ve KR5 değişkenlerinin ekonomide meydana gelen kriz dönemleri ve cinsiyet kriteri dikkate alındığında işsiz kalma oranları diğer dönemlere ve erkeklere göre daha yüksektir. Çünkü kadın işsizler işgücü piyasasına katılım sağlarken piyasada aktif bir şekilde çalışabilecekleri işleri tercih etmektedirler. Çalışma saatlerine, işin ağırlığına ve eğitim seviyelerinin olanak verdiği ölçülere göre iş aramaktadırlar. Dolayısıyla piyasada meydana gelen olumsuz bir durum karşısında ya firma tarafından işten çıkarılmaktalar ya da kendi arzularıyla işten ayrılmaktadırlar.

Tablo 3.12: Yaş Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Erkek)

DEĞİŞKENLER	ER1519	ER2024	ER2529	ER3034	ER3539	ER4044	ER4549	ER5054	ER5559	ER6064
$k = 1$	0,793607	0,034056	4,4080126	0,0006248	1,4095095	1,565237	1,5668584	0,189092	0,0140741	0,0029935
$k = 2$	0,180994	0,390075	0,7869708	0,7317538	0,2527909	0,0483116	5,4305252	0,1161447	3,8930037	0,5439744
$k = 3$	0,007426	1,491662	0,0437972	1,5166662	3,9152393	7,2283762	3,9665035	0,2872543	0,476389	4,6581453
$k = 4$	0,642658	0,600924	2,4145184	0,5210858	0,6228309	1,0232605	0,0387482	0,5168545	0,5353797	0,2225076
$k = 5$	0,732933	0,110767	0,2370788	4,5318901	2,2475275	0,0020875	0,0964049	0,0480405	4,0062741	0,2723719
$k = 6$	0,235942	0,000413	0,1825165	1,1357699	4,6455784	0,0398497	0,3823246	0,455366	0,909207	2,3809964
$k = 7$	4,535713	0,398838	0,5203326	1,876332	0,806597	0,4592385	0,4886187	0,0204056	1,1217788	0,5989818
$k = 8$	0,026901	2,747427	0,8491717	0,319225	1,7685163	5,4059119	0,8481866	0,222526	0,1760796	0,2098825
$k = 9$	0,655644	0,125109	0,3393741	0,0007992	2,1333373	0,1355997	2,0104137	0,0004353	3,2593022	0,16452
$k = 10$	0,162749	0,136026	0,3745935	1,5623979	2,4126172	1,7239166	0,2680915	0,2386272	0,0032603	0,2104313
$P_{1,10}$	7,974576	6,0352857	10,156366	12,196545	20,214544**	17,631789***	15,096675	2,0947461	14,394748	9,2648048

Not: $P_{1,10}$ TR istatistiği, Ljung portmanteau istatistiğine benzemektedir. Test kritik değerleri 10 serbestlik derecesi için $\chi_{0,10}^2 = 15,98$, $\chi_{0,05}^2 = 18,30$, $\chi_{0,01}^2 = 23,20$ 'e eşittir. *, **, *** notasyonları sırasıyla %1, %5 ve %10 yokluk hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Değişkenlerin tahmin edilen başlangıç gecikme uzunluk değerlerinin pozitif olması yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliği gösteren bir diklik asimetrisinin varlığını göstermektedir. Tablo 3.12 sonuçlarına göre başlangıç gecikme uzunluk değerlerinin pozitif olduğu görülmektedir. 35-39 ve 40-44 yaşları arası erkek işsizlik oranlarında asimetrisinin varlığı söz konusudur. Nedeni ise genellikle işçi arayan firmaların çalıştıracakları kişiye ait özellik olarak yaş kriteri koymalarıdır. İşgücü piyasasına yeni girmiş bir bireyin eğitim seviyesi ya da tecrübesi ne olursa olsun çoğu firma 35-44 yaş arası işçi çalıştırmak istememekte ve yaş sınırlaması getirmektedir.

Tablo 3.13: Yaş Serilerine Ait TR İstatistiklerinin Tahmin Edilmesi (Kadın)

DEĞİŞKENLER	KR1519	KR2024	KR2529	KR3034	KR3539	KR4044	KR4549	KR5054	KR5559	KR6064
$k = 1$	1,0100367	1,5274244	0,0296241	0,0729598	1,278647	3,4726746	4,1762636	0,0279729	1,3682348	12,137018
$k = 2$	0,0185493	1,53522	0,5871887	4,4764091	1,589647	0,0327598	0,4282178	1,4641756	0,0518795	0,2265376
$k = 3$	2,4021479	2,0036864	0,3405565	3,0007033	0,7822489	2,8996565	0,5759401	2,3089323	1,6268752	0,0005161
$k = 4$	0,6274652	0,0065444	0,2381099	1,8334259	0,8970032	0,7461036	1,0724811	0,0539296	1,0199588	0,0032293
$k = 5$	0,570295	0,1541233	1,3435898	0,5738065	0,0088245	1,8414412	0,0001165	1,7890088	0,2189127	1,3010489
$k = 6$	0,0002524	1,71E-07	0,698105	0,6669273	0,130872	0,0002964	0,905285	5,4407056	0,4988847	0,0793176
$k = 7$	1,6086338	1,5098123	1,3264435	0,1755133	0,3284629	0,0025519	0,004273	9,560571	1,794092	0,0527759
$k = 8$	0,3521615	0,9878225	0,2337193	0,4686583	0,4586729	0,0568177	0,0030916	3,0508793	0,0106726	8,7000344
$k = 9$	0,2125708	0,6219443	0,2892173	0,8716387	0,7867231	0,2745926	0,0849019	1,7252741	0,0754997	1,0486773
$k = 10$	0,8052291	0,016884	1,0960311	2,2747781	1,0412333	0,4823061	1,3309332	2,547836	0,197031	0,1321217
$P_{1,10}$	7,6073418	8,3634617	6,1825853	14,41482	7,3023348	9,8092005	8,5815038	27,969285*	6,8620409	23,681277*

Not: $P_{1,10}$ TR istatistiği, Ljung portmanteau istatistiğine benzemektedir. Test kritik değerleri 10 serbestlik derecesi için $\chi^2_{0,10} = 15,98$, $\chi^2_{0,05} = 18,30$, $\chi^2_{0,01} = 23,20$ 'e eşittir. *, **, *** notasyonları sırasıyla %1, %5 ve %10 yokluk hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Değişkenlerin tahmin edilen başlangıç gecikme uzunluk değerlerinin yukarıdaki grafiklerde de bahsedildiği gibi pozitif olması yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliği gösteren bir diklik asimetrisinin varlığını göstermektedir. Bu durum da Tablo 3.13 değerleri diklik asimetrisinin olduğunu göstermektedir. KR5054 ve KR6064 değişkenlerine ait portmanteau TR istatistiklerinde asimetri ilişkisi bulunmaktadır. %1 anlamlılık düzeyinde yokluk hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Bu bulgular Tablo 3.9 sonuçlarıyla da uyuşmaktadır. 50-54 ve 60-64 yaş arası kadınların işgücüne katılma oranları oldukça düşüktür. Ancak bazı kesimlerde eğitim seviyesi yüksek, 50-64 yaş arası kadınların çalışma hayatına devam ettikleri görülmektedir.

Buna göre M(BBQ) ve TR istatistiklerinden elde edilen bulgular topluca değerlendirildiğinde Türkiye ekonomisi için stilize gerçekler şu şekilde sıralanabilir.

- Genişleme-Daralma rejiminde kalma süresi, diklik ve derinlik istatistiklerinde gözlenen farklılıklar nedeniyle işsizliğin vereceği tepkinin asimetrik bir yapıya sahip olduğu bulunmaktadır.
- TR istatistiklerinin başlangıç gecikmesinde ($k=1$) tahmin edilen değerlerin işaret büyüklükleri pozitif bulunmaktadır. Krizler neticesinde aniden meydana gelen daralma döneminin ekonomi üzerindeki yansımaları oldukça şiddetlidir. Bu aynı zamanda diklik asimetrisinin varlığına da işaret etmektedir.
- TR istatistiklerinin farklı gecikme uzunluklarında elde edilen pozitif ve sıfıra yakın $\hat{\gamma}_{2,1}$ değerleri nedeniyle genişleme rejiminin başlangıcında (hızlı yükseliş) ve daralma rejiminin sonunda (hızlı düşüş) büyüme oranları doğrusal olmayan bir eğilim sergilemekte ve çok ani değişimler göstermektedir. Bu noktalarda işsizlik konkav-içbükey özelliği göstermektedir.
- Daralma ve genişleme rejimlerinin süre aralıkları arasında farkın genişleme rejiminin lehine olması nedeniyle daralma dönemi etkileri geçicilik özelliği göstermektedir. Daralma rejimlerinde işsizlik çok şiddetli görülürken,

genişleme dönemlerinde işsizliğin artış hızının daha yavaş olduğu görülmektedir.

3.2.2.5. Genişleme ve Daralma Dönemlerinde Şokların İşsizlik Üzerine Etkileri

Ekonomideki şokların, işsizlik üzerindeki etkisi ve işsizliğin bu şoklara verdiği tepkinin eğitim ve yaş durumuna göre analiz edildiği bu bölümde otoregresif süreçlerin tahmini yapılarak işsizliğin daralma ve genişleme rejimlerine verdiği tepkime hızları karşılaştırılmıştır.

3.2.2.5.1. Doğrusal Otoregresif Süreçlerin Tahmini ve İstatistiksel Analizi

Türkiye’de uzun yıllar süregelen kırılğan bir ekonomik yapının varlığı, sistem içi ya da sistem dışından kaynaklanan şokların makro büyüklükler üzerinde etkisini arttırmış ve dengeye gelme mekanizmasını sistem dışı bir müdahale olmaksızın ortadan kaldırmıştır. Şokların oluşumu ve yayılma mekanizması böyle bir ortamda kalıcılık ya da sürerlilik özelliği göstermektedir. Bu durumda üretim hacminde meydana gelen sapmaların kalıcı olduğu ve bu sapmaya neden olan şokun ardından üretimin ilk trend eğilimine döndürecek bir mekanizmanın olmadığı da söylenebilir. Bu durum otoregresif modellerde AR parametresine ait işaret büyüklüğü ile de açıklanabilir. AR parametresinin pozitif olması durumunda (serinin durağan olmaması) işsizlikte meydana gelen sapmalar eski trend düzeyine geri dönememekte ve trend de kaymalar görülebilmektedir. Dolayısıyla şoklar kalıcılık özelliği gösterirken aynı zamanda büyümede dalgalanmanın şiddeti de artmaktadır (Collard, 1998:464).

Benzer şekilde şokun geçici olması varsayımıyla üretim düzeyinde herhangi bir sapma meydana gelmesi, trend de geçici sapmaların oluşmasına neden olmaktadır. Şokun etkileri sönmlemeye başladığı dönemden itibaren hasıla düzeyinin ortalama değerine geri dönmesi çıktının deterministik bir trend özelliği taşımasına neden olmaktadır. Bunun ekonometrik anlamı ise negatif otokorelasyondur. Negatif otokorelasyon (AR parametresinin negatif olması) durumunda rasgele şokların bağımlı değişken üzerine etkilerinin cari dönemde pozitif, geçmiş dönemde negatif ya da tam tersi olduğunu ifade edilmekte (Katos ve diğerleri, 2000:62-63) ve bu tür şokların

geçici, trend durağan bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmaktadır (Cerra ve Saxena, 2005:18). Bu aynı zamanda uzun dönemde istatistiksel olarak anlamsız negatif AR parametresinin, düşük büyüme oranlarının ardından hızlı bir büyüme sürecinin gerçekleşeceği anlamı da taşımaktadır (Cogley ve Nason, 1995:492).

3.2.2.5.2. Varyans-Oynaklığın Kırılma Testi

Türkiye ekonomisinde tarihsel süreç içinde meydana gelen sürekli değişimler ve etkileri nedeniyle büyüme oranlarında meydana gelen oynaklık, (volatilite) belirsizlik unsurunun ortaya çıkmasına ve uygulanan politikaların etkinliğinin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Varyasntaki kırılmanın dikkate alınarak şokların kalıcılık ya da geçicilik özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu amaçla, doğrusal bir modelde varyansda meydana gelen kırılmanın modellenmesi için 3.15 nolu denklem dikkate alınmalıdır:

$$y_{ni} = x'_{ni}\beta_{ni} + e_{ni}, i = 1, 2, \dots, n \quad (3.15)$$

15 nolu denkleme ait varyans ise $\sigma^2 = E(e_{ni}^2)$ şeklinde gösterilebilir. Yapısal bir değişimin olması durumunda β_{ni} parametresinin x_{ni} dağılımına bağlı olarak değişip değişmeyeceğinin test edilmesi gerekmektedir (Hansen, 2000:94). Diğer bir ifade ile β_{ni} parametresinde yapısal bir değişim olması durumunda zamana göre varyansın sabit kalıp kalmadığı kontrol edilmelidir. Eşitlik 16, gözleme bağlı olan değişimleri göstermek üzere aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\beta_{ni} = \begin{cases} \beta, & i < t_0 \\ \beta + \theta_n, & i \geq t_0 \end{cases} \quad (3.16)$$

Burada t_0 yapısal değişim zamanını θ_n ise yapısal değişim sonrası parametredeki değişim miktarını göstermekte olup $t_0 \in [t_1, t_2]$ elemanlarından oluşmaktadır. Andrews ve Ploberger (1994) $SupF$, $ExpF$ ve $AveF$ testleri 15 ve 16 nolu eşitlikteki ön ilgiler kullanılarak şu şekilde hesaplanır.

$$SupF_{ni} = \sup_{t_1 \leq t_0 \leq t_2} F_n(t_0) \quad (3.17)$$

$$ExpF_{ni} = \ln \left(\frac{1}{t_2 - t_1 + 1} \sum_{i=t_1}^{t_2} \exp\left(\frac{1}{2} F_n(t_0)\right) \right) \quad (3.18)$$

$$AveF_{ni} = \frac{1}{t_2 - t_1 + 1} \sum_{i=t_1}^{t_2} F_n(t_0) \quad (3.19)$$

3.15 nolu denklemden elde edilen hatalara ait varyansın $\hat{\sigma}^2 = (n-m)^{-1} \sum_{i=1}^n \hat{e}_i^2$ olduğu ve m 'in x_{ni} ait vektör sayısını göstermek üzere eşitlik 3.15'in tekrardan düzenlenmesi gerekmektedir.

$$y_{ni} = x'_{ni} \beta_{ni} + x'_{ni} \theta_n I(i \geq t_0) + e_{ni}, i = 1, 2, \dots, n \quad (3.20)$$

3.20 nolu denklemin EKK ile tahmin edilmesi ile F istatistiği aşağıdaki eşitlikte olduğu gibi hesaplanır.

$$F_{ni} = \frac{(n-m)\hat{\sigma}^2 - (n-2m)\hat{\sigma}_t^2}{\hat{\sigma}_t^2}$$

Yukarıdaki eşitlikte elde edilen F istatistiği 3.17, 3.18, ve 3.19 nolu denklemlerde kullanılarak varyanstaki kırılma Hansen (2000) sabit değişkenli bootstrap tekniği ile tespit edilebilir. Buradaki kırılma, değişkenin seviyesinde meydana gelen değişimle ilgilidir. McConnel ve Perez-Quiros (2000) bu yöntemi varyanstaki değişime göre şu şekilde uyarlamıştır. 3.15 nolu eşitlikteki değişkenin bir AR(1) süreci izlediği varsayılın.

$$\Delta y_t = \mu + \phi \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.21)$$

21 nolu eşitlikte ε_t 'nin normal dağıldığı varsayımı ile $\sqrt{\frac{\pi}{2}} |\hat{\varepsilon}_t|$ terimi, hata terimine ait standart sapmanın sapmasız bir tahminci olduğunu ifade etmektedir.

Dolayısıyla varyanstaki kırılmanın araştırılacağı model basit olarak 22 nolu eşitlikte olduğu gibi yazılabilmektedir.

$$\sqrt{\frac{\pi}{2}}|\hat{\varepsilon}_t| = \alpha + \mu_t \quad (3.22)$$

Varyanstaki kırılmanın tahmin edilebilmesi için 3.21 ve 3.22 nolu eşitliklerin Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) altında tahmin edilmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle kırılma dönemini ifade eden yapay değişkenlerin 3.22 nolu denklem içinde tanımlanması gerekmektedir. Yapay değişkenlerin tanımlandığı bu model 3.23 nolu denklemde verilmiştir.

$$\begin{aligned} \sqrt{\frac{\pi}{2}}|\hat{\varepsilon}_t| &= \alpha_1 D_{1t} + \alpha_2 D_{2t} + \mu_t \\ D_{1t} &= \begin{cases} t \leq T & \text{ise } 0 \\ t > T & \text{ise } 1 \end{cases} \\ D_{2t} &= \begin{cases} t \leq T & \text{ise } 1 \\ t > T & \text{ise } 0 \end{cases} \end{aligned} \quad (3.23)$$

23 nolu denklemlerde yer alan T, α_1 ve α_2 parametreleri sırasıyla kırılma dönemi ve kırılma dönemine denk gelen standart sapmaları vermektedir. Boş hipotezin sınanması durumunda α_1, α_2 parametreleri sorun meydana getiren (nuisance-başbelası) parametreler olacağı için Andrews ve Ploberger (1994) çalışmasındaki Sup F testlerine başvurulmaktadır.

Bu bölümde, M(BBQ) algoritması kullanılarak elde edilen dönüm noktaları ve bu noktalara ait daralma rejimlerinin yapay değişkenlerle modellendiği otoregresif modeller, Camacho ve diğerleri (2008) Camacho ve Perez-Qouiros (2005) çalışmaları dikkate alınarak tahmin edilmiştir. Elde edilen tahminler ve ait oldukları temel istatistikler Tablo 14, Tablo 15, Tablo 16 ve Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 3.14: Eğitim Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Erkek)

	ER1	ER2	ER3	ER4	ER5	ER6	ER7	ER8	
AR(1)	-0.0653	-0.1321	0.1351	-0.0442	-0.0856	0.0618	0.0248	0.0526	
P-Değeri	0.4396	0.1200	0.1121	0.6059	0.3137	0.4693	0.7704	0.5317	
Ortalama	Toplam	0.1281	0.3019	-0.0351	-0.1167	-0.0234	-0.1027	0.0839	-0.0235
	Daralma	-3.2479	-1.9617	-1.7638	-0.8053	-1.5767	-1.5942	-0.5592	-1.6298
	Genişleme	4.0755	2.8741	0.9749	1.7500	2.0735	2.3002	1.9595	3.1892
	D-G Eşitliği	0.0000	0.0000	0.0000	0.0064	0.0000	0.0000	0.0017	0.0000
	K.Ö	0.3466	0.4401	-0.0674	-0.2488	0.2570	-0.8650	0.0208	1.0039
	K.S	0.0787	-0.0597	-0.0223	0.4966	-0.1196	0.0459	0.4073	-0.5371
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.4516	0.3606	0.4716	0.2682	0.3320	0.2171	0.3537	0.0524
Std. Sapma	Toplam	10.0551	7.3733	3.3556	5.4224	4.4509	5.0706	4.4799	5.2968
	Daralma	8.9362	7.5773	3.1340	5.1204	3.7210	4.7975	4.1308	4.9350
	Genişleme	9.8510	6.2017	3.0552	5.7675	4.4953	4.5492	4.9106	4.4697
	D-G Eşitliği	0.4135	0.1009	0.8127	0.3408	0.1140	0.6904	0.1771	0.4695
	K.Ö	7.7684	6.9008	2.2234	4.9200	2.1671	3.2923	4.3107	7.1573
	K.S	10.5027	8.4748	3.7096	7.2842	4.9956	5.3361	5.2513	3.9598
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0872	0.1039	0.0006	0.0055	0.0000	0.0117	0.1725	0.0000
Oynaklık Kırılma Analizi									
Tarih	2007M2	2013M6	2008M4	2014M8	2007M12	2006M11	2014M1	2008M11	
<i>SupF</i>	0.8332	1.0000	0.4814	0.8472	0.0146	0.8272	1.0000	0.7603	
<i>AveF</i>	0.5105	1.0000	0.3398	0.5786	0.0071	0.6984	1.0000	0.2462	
<i>ExpF</i>	0.3934	1.0000	0.3590	0.4925	0.0505	0.6483	1.0000	0.1422	
Kırılma Öncesi ve Sonrası Dağılımın Eşitliği: Kolmogorov-Smirnov Testi									
İstatistik Değerler	0.1679	0.1561	0.2074	0.2534	0.2310	0.1990	0.1647	0.2660	
Kritik Değerler	0.2658	0.2304	0.2286	0.2699	0.2364	0.2790	0.2790	0.2186	
Kırılma Öncesi ve Sonrası Kartillerin Eşitliği: Wilconxon Testi									
Birinci Kartil	Toplam	-5.5616	-4.5037	-2.3705	-3.6595	-2.7491	-2.5819	-3.1029	-2.8448
	K.Ö	-4.6413	-4.4141	-1.8778	-3.6674	-1.8477	-2.5008	-3.0173	-2.2337
	K.S	-7.2844	-4.8037	-2.7906	-3.9432	-3.7149	-3.1036	-3.5444	-3.2063
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0000	0.0000	0.0000	0.0001	0.0000	0.0000	0.0004	0.0000
Üçüncü Kartil	Toplam	6.5957	4.9693	1.8380	3.0542	2.4698	2.6135	2.3909	2.7795
	K.Ö	3.8773	4.9179	1.7427	2.5671	1.8118	1.1494	2.3314	5.0588
	K.S	6.6677	4.7759	1.9489	5.4297	2.9612	2.8007	3.2250	1.6061
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.1759	0.5300	0.6707	0.2528	0.1629	0.0059	0.3155	0.0000

Not: D-G: Daralma ve genişleme rejimlerinin eşitliğini, KÖ: Kırılma öncesini, KS: Kırılma sonrasını, KÖ-KS:KÖ-KS rejimlerinin eşitliğini göstermekte, * ise yokluk hipotezinin reddedildiğini ifade etmektedir.

Genişleme ve daralma rejimleri dikkate alındığında ER7 işsizlik oranları, kendi ortalaması olan 0.0839 etrafında dalgalanma gösterdiği dikkat çekmektedir. Rejimlere

göre bu dalgalanma incelendiğinde genişleme rejimindeki 1.9595 değeri, her iki rejim için koşulsuz ortalama olan 0.0839 değerinden daha büyük olduğundan ilgili rejimde ortaya çıkan şokların işsizlik üzerindeki olumlu etkisi daha yüksektir. Aynı şekilde daralma rejimi için elde edilen -0.5592 değeri her iki rejim için koşulsuz ortalama olan 0.0839 değerinden büyüktür. Her iki rejimde meydana gelen farklı büyüme oranlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu alternatif hipotezi %1 düzeyinde kabul edilmiştir. İki rejimde ortalamadan farklı olarak oluşan büyüme oranları çıktıdaki dalgalanmayı da arttırmaktadır. Genişleme rejiminde elde edilen dalgalanma 4.9106 değeri ile oluşurken daralma rejiminde ise bu oran 4.1308 düzeyinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, genişleme rejiminde işsizlik oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, Barlett'in standart sapmalarının eşit olduğu boş hipotezinin reddedilmemesi ile istatistiksel olarak desteklenmektedir. İşsizlik oranlarının her iki rejimde de ortalamalarından farklı oranlarda sapması derinlik asimetrisinin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Varyanstaki bu kırılma anlamlı bulunmamakla birlikte kırılma öncesi ve sonrasında ortalama ve varyansta beklentiler dahilinde artış görülmekle birlikte kırılma öncesi ve sonrası ortalama ve varyansta değişme yoktur hipotezi 0.3537 ve 0.1725 olasılıklarında reddedilememektedir. Anlamlı kırılma olmamasına rağmen ortalamadaki değişim 0.0208'den 0.4073'e, varyanstaki değişim ise 4.3107'den 5.2513'e çıkmaktadır.

Tablo 3.15: Eğitim Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Kadın)

	KR1	KR2	KR3	KR4	KR5	KR6	KR7	KR8	
AR(1)	-0.0819	0.1220	0.1195	0.0049	0.0529	-0.0381	0.1540	0.0699	
P-Değeri	0.3343	0.1497	0.1591	0.9538	0.5312	0.6534	0.0696	0.4116	
Ortalama	Toplam	0.6515	0.7950	0.3116	-0.0585	0.0128	-0.1169	0.0778	0.3505
	Daralma	-5.1954	-4.8414	-1.7207	-2.2030	-1.3809	-1.5181	-2.2047	-2.3715
	Genişleme	5.3740	3.7970	2.3153	2.3101	1.4263	1.8881	1.3320	2.3090
	D-G Eşitliği	0.0000	0.0004	0.0000	0.0000	0.0002	0.0000	0.0000	0.0001
	K.Ö	0.9846	1.6130	-0.0003	-0.1883	-0.2763	-0.2014	-0.2788	0.0162
	K.S	0.4385	0.2561	0.9355	0.1274	0.1046	0.2565	0.5735	0.8018
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.4229	0.2966	0.1342	0.3869	0.3415	0.3193	0.1134	0.2743
Std. Sapma	Toplam	16.1274	14.6330	4.7021	6.3602	4.6955	4.4526	4.1044	7.6237
	Daralma	16.0810	13.4122	4.9111	5.8276	5.0075	4.2974	3.1875	6.2413
	Genişleme	14.5391	14.3676	3.4701	6.0771	3.8742	3.8651	4.0105	7.9212
	D-G Eşitliği	0.3967	0.6160	0.0042	0.7234	0.0342	0.4015	0.0817	0.0575
	K.Ö	18.1589	19.5216	5.1360	7.1330	3.9950	4.7649	4.5250	8.8961
	K.S	14.6776	10.1681	3.6039	5.0468	4.8936	2.6306	3.3732	5.4213
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0764	0.0000	0.0093	0.0064	0.1894	0.0012	0.0196	0.0001
Oynaklık Kırılma Analizi									
Tarih	2009M7	2009M8	2012M1	2011M11	2007M1	2014M7	2011M1	2011M9	
<i>SupF</i>	1.0000	0.4811	0.5208	0.9623	0.7602	0.3648	0.9526	0.4882	
<i>ExpF</i>	1.0000	0.1815	0.3101	0.5910	0.6680	0.2940	0.6559	0.2851	
<i>AveF</i>	1.0000	0.1044	0.2731	0.5161	0.6129	0.2231	0.5748	0.2456	
Kırılma Öncesi ve Sonrası Dağılımın Eşitliği: Kolmogorov-Smirnov Testi									
İstatistik Değerler	0.1347	0.2042	0.1383	0.1581	0.1121	0.1789	0.1794	0.2179	
Kritik Değerler	0.2113	0.2106	0.2186	0.2095	0.2409	0.2658	0.2089	0.2085	
Kırılma Öncesi ve Sonrası Kartillerin Eşitliği: Wilconxon Testi									
Birinci Kartil	Toplam	-6.6469	-7.9300	-2.5700	-4.4011	-3.2223	-3.0801	-2.6553	-3.9304
	K.Ö	-5.3817	-11.9401	-2.9918	-5.1462	-3.3260	-3.5492	-2.9038	-5.1450
	K.S	-7.5369	-6.6733	-1.8730	-3.4829	-3.2573	-1.8053	-1.6576	-2.8371
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Üçüncü Kartil	Toplam	9.0372	8.9603	3.3587	3.3014	3.1782	2.5691	2.3425	3.7011
	K.Ö	11.2298	11.6232	3.3282	3.1905	2.5488	2.8183	2.3334	4.5342
	K.S	8.0941	6.9642	3.3217	3.0448	3.1955	1.7714	2.3141	2.8003
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0011	0.0000	0.4849	0.4835	0.9084	0.0490	0.4280	0.0025

Tablo 3.15 sonuçlarına göre KR4 serisinin genişleme ve daralma rejimleri dikkate alındığında işsizlik oranları, kendi ortalaması olan -0.0585 etrafında dalgalanma gösterdiği dikkat çekmektedir. Rejimlere göre bu dalgalanma incelendiğinde genişleme rejimindeki 2.3101 işsizlik oranı, her iki rejim için koşulsuz ortalama olan -0.0585 değerinden daha büyük olduğundan genişleme rejiminde işsizlikten elde edilen kazanımlar yüksektir. Daralma rejimi için elde edilen -2.2030 değeri ilgili rejimde çıktıdaki küçülme oranının ortalama -0.0585 değerinin altında gerçekleştiğini ifade etmektedir. Her iki rejimde meydana gelen farklı işsizlik oranlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu alternatif hipotezi %1 düzeyinde kabul edilmiştir. Genişleme rejiminde elde edilen çıktıdaki dalgalanma 6.0771 değeri ile oluşurken, daralma rejiminde ise bu oran 5.8276 düzeyinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, genişleme rejiminde çıktıdaki dalgalanma oldukça yüksek boyutlarda gözükmektedir. İşsizlik oranlarının her iki rejimde de ortalamalarından farklı oranlarda sapması derinlik asimetrisinin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Varyanstaki bu kırılma anlamlı bulunmamakla birlikte kırılma öncesi ve sonrasında ortalama ve varyansta beklentiler dahilinde artış görülmekle birlikte kırılma öncesi ve sonrası ortalama ve varyansta değişme yoktur hipotezi 0.3869 ve 0.0064 olasılıklarında reddedilememektedir. Anlamlı kırılma olmamasına rağmen ortalamadaki değişim -0.1883'den 0.1274'e, varyanstaki değişim ise 0.7234'den 7.1330'a çıkmaktadır. Varyanstaki kırılma istatistiksel olarak anlamlı olmasa da kırılma sonrası dağılımda değişme yoktur hipotezi Kolmogorov-Smirnov testi ile kabul edilmekle birlikte, Wilconxon testi ile %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir.

Tablo 3.16: Yaş Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Erkek)

		DEĞİŞKENLER									
		ER1519	ER2024	ER2529	ER3034	ER3539	ER4044	ER4549	ER5054	ER5559	ER6064
	AR(1)	0.1598	0.0779	-0.0884	0.0633	0.1644	-0.2166	0.0436	0.1134	0.0206	-0.0908
	P-Değeri	0.0578	0.3536	0.2971	0.4556	0.0513	0.0105	0.6081	0.1808	0.8082	0.2805
Ortalama	Toplam	-0.1041	-0.0680	0.0371	-0.0590	-0.0065	0.0125	0.0790	0.1782	0.3212	0.4161
	Daralma	-0.9357	-1.3593	-0.8084	-1.3982	-1.9062	-1.4497	-1.8009	-1.6599	-0.9327	-3.8172
	Genişleme	1.5590	1.7800	1.8408	1.2993	2.3455	2.1673	1.2458	3.3241	3.1789	3.3743
	D-G Eşitliği	0.0095	0.0000	0.0000	0.0002	0.0000	0.0000	0.0002	0.0000	0.0003	0.0006
	K.Ö	-0.0184	-0.1514	0.1737	-0.4661	-0.0940	-0.1424	0.4061	0.2316	0.6792	0.3113
	K.S	-0.3450	0.1044	0.0017	0.0203	0.4424	0.5001	0.0015	0.1619	0.1984	0.6901
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.3882	0.3322	0.4130	0.3236	0.3091	0.2600	0.3565	0.4772	0.3546	0.4396
Std. Sapma	Toplam	5.9577	3.2531	3.7203	4.6225	4.6812	5.0309	5.0947	6.0847	6.6181	13.1124
	Daralma	5.6876	2.9120	3.0382	4.2258	4.1278	4.7830	4.6670	6.2337	6.7219	10.7134
	Genişleme	6.1350	2.7911	4.3470	4.6113	4.2366	4.5937	4.9992	4.2666	5.3754	13.8059
	D-G Eşitliği	0.5226	0.7458	0.0036	0.4680	0.8199	0.7605	0.6009	0.0040	0.1091	0.0444
	K.Ö	5.3653	3.5899	3.0942	3.5497	4.9230	5.4459	3.4685	4.9235	7.5170	14.2995
	K.S	7.3668	2.4039	3.8651	4.7998	3.1239	3.3638	5.4058	6.3975	6.2757	9.3125
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0131	0.0037	0.1825	0.1086	0.0171	0.0024	0.0115	0.0945	0.1594	0.0038
Oynaklık Kırılma Analizi											
	Tarih	2013M8	2012M11	2007M5	2006M11	2014M1	2013M11	2007M3	2007M9	2007M12	2013M6
	<i>SupF</i>	0.9905	0.4133	1.0000	0.6340	0.7175	0.7134	0.6207	1.0000	1.0000	0.6440
	<i>ExpF</i>	0.7963	0.1654	1.0000	0.5757	0.9776	0.6799	0.4827	1.0000	1.0000	0.4066
	<i>AveF</i>	0.7599	0.1382	1.0000	0.6217	0.9832	0.7394	0.4123	0.9853	1.0000	0.3578
Kırılma Öncesi ve Sonrası Dağılımın Eşitliği: Kolmogorov-Smirnov Testi											
	İstatistik Değerler	0.1393	0.2085	0.1733	0.2487	0.2848	0.1575	0.2281	0.1768	0.1603	0.2006
	Kritik Değerler	0.2343	0.2198	0.2550	0.2790	0.2790	0.2409	0.2620	0.2434	0.2364	0.2304
Kırılma Öncesi ve Sonrası Kartillerin Eşitliği: Wilconxon Testi											
Birinci Kartil	Toplam	-3.7163	-2.5634	-2.6888	-2.8959	-3.7398	-3.0567	-3.6609	-3.2665	-3.5220	-8.5503
	K.Ö	-3.4967	-2.8832	-1.6191	-3.0000	-3.8802	-3.4517	-2.6870	-3.2900	-3.5685	-11.1866
	K.S	-5.7056	-1.8599	-3.0299	-2.9355	-0.9366	-1.9478	-3.9578	-3.3162	-3.5478	-3.9926
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0001	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Üçüncü Kartil	Toplam	3.2351	1.9314	2.4189	3.2648	2.6298	2.6329	3.0390	4.1291	4.1811	7.7680
	K.Ö	3.1207	2.2103	2.1869	0.7483	2.7607	2.5411	1.8381	2.3789	4.5313	9.2603
	K.S	3.7399	1.2388	2.4367	3.4523	2.4272	2.8080	3.1575	4.6682	3.9724	6.1089
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.6893	0.0089	0.9907	0.0000	0.1137	0.9659	0.3203	0.0249	0.0245	0.0170

Tablo 3.16 sonuçları incelendiğinde ER25-29 serisinin genişleme ve daralma rejimleri dikkate alındığında işsizlik oranları, kendi ortalaması olan 0.0371 etrafında dalgalanma göstermektedir. Rejimlere göre bu dalgalanma incelendiğinde genişleme rejimindeki 1.8408 işsizlik oranı, her iki rejim için koşulsuz ortalama olan 0.0371 değerinden daha büyük olduğundan genişleme rejiminde işsizlikten elde edilen kazanımlar yüksektir. Yani işsizliğin azaldığı görülmektedir. Daralma rejimi için elde edilen -0.8084 değeri ilgili rejimde çıktıdaki küçülme oranının ortalama 0.0371 değerinin altında gerçekleştiğini ifade etmektedir. Genişleme rejiminde elde edilen çıktıdaki dalgalanma 4.3470 değeri ile oluşurken, daralma rejiminde ise bu oran 3.0382 düzeyinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, genişleme rejiminde çıktıdaki dalgalanma daralma rejiminde meydana gelen dalgalanmadan daha yüksek boyutlarda görülmektedir. İşsizlik oranlarının her iki rejimde de ortalamalarından farklı oranlarda sapması derinlik asimetrisinin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Varyanstaki bu kırılma anlamlı bulunmama ile birlikte kırılma öncesi ve sonrasında ortalama ve varyansta beklentiler dahilinde artış görülmekle birlikte kırılma öncesi ve sonrası ortalama ve varyansta değişme yoktur hipotezi 0.4130 ve 0.1825 olasılıklarında reddedilememektedir. Anlamlı kırılma olmamasına rağmen ortalamadaki değişim 0.1737'den 0.0017'ye düşmekte, varyanstaki değişim ise 3.0942'den 3.8651'e çıkmaktadır. Varyanstaki kırılma istatistiksel olarak anlamlı olmasa da kırılma sonrası dağılımda değişme yoktur hipotezi Kolmogorov-Smirnov testi ile kabul edilmekle birlikte, Wilconxon testi ile %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir.

Tablo 3.17: Yaş Serisinde Şokların Rejimlere Tepkisi ve Rejimlere Ait Özet İstatistikler (Kadın)

	KR1519	KR2024	KR2529	KR3034	KR3539	KR4044	KR4549	KR5054	KR5559	KR6064	
AR(1)	0.1237	-0.0159	0.0601	-0.0748	0.1516	0.0129	-0.0210	-0.1205	0.0818	-0.2440	
P-Değeri	0.1436	0.8524	0.4781	0.3795	0.0602	0.8797	0.8058	0.1544	0.3346	0.0036	
Ortalama	Toplam	0.0102	0.1501	0.1582	0.3389	0.4667	0.6402	0.8859	0.8992	1.4902	0.7025
	Daralma	-2.2799	-2.3213	-0.9089	-0.5007	-1.3845	-1.4869	-2.8408	-4.3469	-7.4274	-0.0923
	Genişleme	2.9282	1.0619	1.9844	2.1299	2.3983	1.6050	3.4148	5.1365	10.7955	1.5318
	D-G Eşitliği	0.0000	0.0000	0.0002	0.0015	0.0001	0.0184	0.0002	0.0005	0.0009	0.4236
	K.Ö	-0.2368	0.0885	-0.0881	0.3744	0.3886	1.5399	1.7406	0.9358	2.7032	0.6793
	K.S	0.4460	0.4504	1.0319	0.2973	0.8289	0.1758	0.3228	0.7115	0.0307	0.7473
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.2747	0.3600	0.1282	0.4636	0.3741	0.1745	0.2171	0.4773	0.3263	0.4969
Std. Sapma	Toplam	6.4519	4.4660	4.8215	4.9562	6.1692	8.1372	10.4510	17.1213	34.8001	49.5819
	Daralma	5.4629	2.8746	4.4838	4.7372	5.8750	7.5770	10.4240	14.1690	25.3410	56.0751
	Genişleme	6.4378	4.6011	4.8313	4.9378	5.8694	8.1990	9.6844	18.0988	40.4363	41.7268
	D-G Eşitliği	0.1693	0.0018	0.5260	0.7124	0.9957	0.5812	0.5315	0.0475	0.0001	0.0151
	K.Ö	6.9988	4.7363	5.1125	4.8683	6.5322	9.9318	12.2762	18.3275	44.7621	53.5172
	K.S	5.3243	2.7768	3.4656	5.0567	4.0632	6.9888	9.0054	8.5869	15.9233	40.8933
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0374	0.0047	0.0171	0.7458	0.0096	0.0039	0.0100	0.0002	0.0000	0.0448
Oynaklık Kırılma Analizi											
Tarih	2012M6	2014M9	2014M2	2011M4	2014M8	2008M12	2009M8	2014M1	2011M5	2012M9	
<i>SupF</i>	1.0000	0.5298	0.9750	1.0000	0.7508	0.8989	0.9291	0.2213	0.0876	0.9992	
<i>ExpF</i>	0.9512	0.3486	0.7079	1.0000	0.5460	0.4938	0.4668	0.1019	0.0208	0.9817	
<i>AveF</i>	0.9047	0.3115	0.6471	1.0000	0.4388	0.3983	0.3490	0.0737	0.0080	0.9400	
Kırılma Öncesi ve Sonrası Dağılımın Eşitliği: Kolmogorov-Smirnov Testi											
İstatistik Değerler	0.1327	0.2158	0.2106	0.1545	0.1997	0.1358	0.1933	0.1695	0.2569	0.1230	
Kritik Değerler	0.2145	0.2743	0.2489	0.2068	0.2699	0.2175	0.2106	0.2790	0.2070	0.2175	
Kırılma Öncesi ve Sonrası Kartillerin Eşitliği: Wilconxon Testi											
Birinci Kartil	Toplam	-3.9566	-2.8951	-3.1417	-2.5190	-3.6851	-4.0732	-5.9211	-7.2942	-11.1582	-18.7393
	K.Ö	-4.1981	-3.3765	-3.3976	-2.3467	-3.9689	-6.5616	-5.9015	-8.8918	-17.8077	-22.5617
	K.S	-3.9539	-1.8297	-1.0145	-3.6697	-1.9589	-3.9765	-6.6008	-5.2659	-8.9446	-11.7042
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Üçüncü Kartil	Toplam	2.8834	2.4530	3.3096	2.8982	4.0334	5.4334	7.1168	7.7018	16.9236	24.6726
	K.Ö	2.7826	2.3580	3.2544	2.0993	4.0987	6.8978	9.3654	7.9554	25.4306	24.7619
	K.S	3.2651	2.4610	3.8379	3.1190	3.2215	4.8379	5.2124	5.6129	9.0183	23.1474
	K.Ö-K.S Eşitliği	0.7571	0.9317	0.9219	0.0989	0.2012	0.0045	0.0000	0.1137	0.0000	0.2382

Tablo 3.17’de KR30-34 serisinin genişleme ve daralma rejimleri dikkate alındığında işsizlik oranları, kendi ortalaması olan 0.3389 etrafında dalgalanma göstermektedir. Rejimlere göre bu dalgalanma incelendiğinde genişleme rejimindeki 2.1299 işsizlik oranı, her iki rejim için koşulsuz ortalama olan 0.3389 değerinden daha büyük olduğundan genişleme rejiminde işsizlikten elde edilen kazanımlar yüksektir. Yani işsizliğin azaldığı görülmektedir. Daralma rejimi için elde edilen -0.5007 değeri ilgili rejimde çıktıdaki küçülme oranının ortalama 0.3389 değerinin altında gerçekleştiğini ifade etmektedir. Genişleme rejiminde elde edilen çıktıdaki dalgalanma 4.9378 değeri ile oluşurken, daralma rejiminde ise bu oran 4.7372 düzeyinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, genişleme rejiminde çıktıdaki dalgalanma daralma rejiminde meydana gelen dalgalanmadan aralarında göze çarpan büyük bir farklılaşma olmasada daha yüksek boyutlarda gerçekleşmektedir. İşsizlik oranlarının her iki rejimde de ortalamalarından farklı oranlarda sapması derinlik asimetrisinin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Varyanstaki bu kırılma anlamlı bulunmamakla birlikte kırılma öncesi ve sonrasında ortalama ve varyansta beklentiler dahilinde artış görülmekle birlikte kırılma öncesi ve sonrası ortalama ve varyansta değişme yoktur hipotezi 0.4636 ve 0.7458 olasılıklarında reddedilememektedir. Anlamlı kırılma olmamasına rağmen ortalamadaki değişim 0.3744’den 0.2973’e düşmekte, varyanstaki değişim ise 4.8683’den 5.0567’ye çıkmaktadır. Varyanstaki kırılma istatistiksel olarak anlamlı olmasa da kırılma sonrası dağılımda değişme yoktur hipotezi Kolmogorov-Smirnov testi ile kabul edilmekle birlikte, Wilconxon testi ile %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir.

3.2.3. Tahmin Sonuçları ve Yorumlanması

Türkiye ekonomisi koşullarında geçerliliğini rejim değişim modelleriyle test eden bu çalışmada büyüme ve daralma rejimlerinde işsizlik değişkeninin farklı büyüklükte tepkiler verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye ekonomisinin genişleme ve daralma rejimlerine bağlı olarak, geçici ve kalıcı şokların analizi sonucu değişkenler arasındaki ilişkinin asimetrik yapı taşıdığı, Türkiye’de mevcut büyümenin istihdam yaratmadığı, cinsiyet kriteri baz alınarak eğitim ve yaşa göre işsizlik olgusunda farklılıklar olduğu kanısına varılmıştır. Yapılan analiz sonucu elde edilen bulgulara göre genişleme rejiminin işsizlik üzerinde asimetri etkisinin olduğu, daralma rejiminde işsizlik üzerinde görülen dalgalanmaların genişleme rejimine göre işsizliği daha çok etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Genişleme rejiminde istihdamın yeterli derecede artış göstermemesinin nedeni daralma periyotlarında işsizlik değişkeninin şoklara verdiği ani ve sert tepkiler sonucu ekonomide dara kaybının A-Fİ istatistiklerine bağlı olarak yüksek oranlarda ortaya çıkmasıdır. Bu anlamda işsizlik oranlarında asimetrik bir etkinin varlığından söz etmekle birlikte istihdam yaratmayan büyümenin Türkiye gerçeği olduğu fikrini savunmak pek de yanlış olmayacaktır. Bu bulgu eğer büyüme muhasebesi teknikleri uygulanarak sektörler ve yarattığı istihdam potansiyelinin araştırılması ile daha eksiksiz ve daha gerçekle örtüşen sonuç olarak ortaya çıkacaktır.

Eğitim ve yaş serilerinde şokların rejimlere tepkisi ve rejimlere ait özet istatistikleri genel anlamda değerlendirildiğinde, daralma rejiminde meydana gelen olumsuzlukların işsizlik üzerinde yarattığı etkisi, genişleme rejiminde görülen etkilere göre daha fazla olmaktadır. Yani, ekonomide daralma rejiminde meydana gelen şokların etkisi, genişleme rejimine göre daha şiddetlidir. Kriz dönemlerinde yaşanan şoklarla ekonomide meydana gelen daralma rejimi genellikle eğitim seviyesi düşük, üniversite mezunu ya da yüksek okul mezunu olmayan bireyleri etkilemektedir. Bu kriter göz önüne alındığında, eğitim düzeyini arttırıcı politikaların uygulanması kaçınılmaz bir gerçektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada tüm ülkelerin ortak sorunu olan işsizlik olgusu ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Ülke ekonomileri açısından bakıldığında ertelenebilecek ya da gözardı edilebilecek bir konu olmaması sebebiyle işsizlik, Türkiye’de de aşılması neredeyse mümkün olmayan sorunlara yol açmaktadır. Özellikle kriz dönemlerini yaşayan ve uzun yıllar krizin etkisini hisseden toplumlarda en çok işsiz kalan kesimin kaynakları araştırılmış, ampirik bulgular ile değerlendirilmiştir.

Türkiye’nin yapısal özellikleri incelendiğinde, ülkenin yeterince istihdam yaratamadığı görülmektedir. Bu yapısal özellikler ise, ülkenin hızlı artan nüfus yapısı ve genç nüfusunun fazla olması, kırsal kesimden kentlere göçün çok yoğun olması, mesleki eğitim ile işgücü piyasası arasındaki dengesizlikler, nitelikli işgücü açığının var olması, hızlı teknolojik gelişmelere ayak uydurulamaması, yüksek oranlı eksik istihdam oranlarının varlığı ve düşük seyreden işgücüne katılım, ülke ekonomisinin sektörel olarak yapısal dönüşüm içerisinde olmasıdır. Türkiye’de istihdamın yapısıyla ilgili bir diğer önemli sorun da kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasıdır. İşsizlik sorununun çözümlenmesinde uygulanan politikaların etkinsizliği, işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Bunu telafi etmek isteyen işgücü piyasası da düşük ücret ve düşük verimlilikle neticelenen kayıt dışı istihdamı arttırmaktadır. Eğitim seviyesi düşük olan ya da kırsaldan kente göç eden kesimler geçimlerini sağlayabilmek için düşük ücretten çalışmayı kabul etmektedir. Ancak bu durum nitelikli iş gücü kriterine uymadığı gibi verimlilikte de düşüşe neden olabilmektedir. Ekonomide yaşanan/yaşanacak herhangi bir kriz bu kesimin diğer çalışanlara göre öncelikli olarak işsiz kalacağına da göstergesidir.

Bu çalışmada, cinsiyet kriterine göre eğitim seviyeleri ve belirli yaş aralıkları dikkate alınarak hesaplanan eğiklik ve basıklık katsayıları sonucu, işsizlik oranlarında farklılıklar meydana geldiği görülmektedir. Pozitif katsayılar genişleme dönemine ait diklik asimetrisini gösterdiğinden genişleme ve daralma rejimlerinde işsizlik değişkeninin farklı büyüklükte tepkiler verdiği, genişleme döneminden daralma dönemine geçişin ani ve şiddetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç ise, işsizliğin artması, büyüme oranlarının düşmesi anlamına gelmektedir.

Genişleme-Daralma rejiminde kalma süresi ve büyüme oranlarında gözlenen farklılıklar nedeniyle işsizlik oranları üzerinde asimetric bir eğilim bulunmaktadır. TR istatistiklerinin başlangıç gecikmesinde ($k=1$) tahmin edilen değerlerin işaret büyüklüğü pozitif olması nedeniyle yavaş yükseliş-hızlı düşüş özelliği gösteren bir diklik asimetrisi mevcuttur. Bu bulgular, ekonomide yaşanan şokların ve uygulanan istikrar politikalarının işsizliğin doğal oranında kalıcı değişimler meydana getirdiğini ve ayrıca işsizliğin zaman boyunca değişen bir ortalama etrafında durağan olmayan bir yapıda hareket ettiğini göstermektedir.

TÜİK-MEDAS veri tabanından alınan işsizlik serilerinde, daralma döneminde işsizlikte yüksek artış gözlenmektedir. Bu sonucun sebebi ise, eğitim seviyesinin düşük olması ve bireylerin herhangi bir diplomaya sahip olmamalarıdır. Ancak analiz bulguları incelendiğinde, genişleme rejiminde görülen artışın, daralma rejiminde meydana gelen artıştan daha fazla olması nedeniyle işsizliğin yoğun bir şekilde hissedilmediği sonucuna varılmıştır.

Elde edilen diğer bulgular da ise görüldüğü gibi en düşük işsizlik oranı 55 ve 64 yaş aralığında görülmektedir. 65 yaş üstü işsizlik oranları oldukça düşüktür. Bu durum normal bir görünüm olup, ülke nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımına uyum sağlamaktadır. Ayrıca, bu göstergeler sonucunda emek piyasası politikalarının hangi noktaya önem vermesi ve nasıl bir yol izlemeleri gerektiği bakımından, gençlerin işgücü piyasasına girişinin nasıl kolaylaştırılabilmesine yönelik uygulamalar üretmesi açısından önem büyüktür.

Eğitim seviyesinde artış yaşandıkça işsiz kalma korkusunda düşme ile birlikte, işsizlik durumunda ‘işsiz kalma süresi’ de kısalır. Daha yüksek eğitim seviyesine yani daha yüksek beşeri sermaye birikimine sahip olanlar, iş arama sürecinde diğer eğitim seviyelerinde olan bireylere göre daha aktif davranış sergilerler ve dolayısıyla işsiz kalma süreleri kısadır. Test sonuçlarından çıkan kadın ve erkek eğitim seviyelerine bakıldığında üniversite mezunlarının işsizlik oranları, diğer kadın ve erkek eğitim seviyelerine göre daha düşüktür. Daha kaliteli, daha yüksek ücretli işlerde çalıştıkları sonucuna ulaşılır. Yalnız okuma yazma bilen fakat herhangi bir okuldan mezun olmayan bireylerin ise genelde kırsal kesimde yaşayan geçimlerini tarımsal faaliyetlerle

karşılayan bireyler olduğu söylenebilir. 20 ve 24 yaş arası işsizliğin en temel nedeni ise henüz herhangi bir üniversiteden mezun olmamış ya da yeni mezun bireylerin iş arama süreleri boyunca işsiz kalmaları olarak tanımlanabilir.

Son yıllarda ülke ekonomilerinde görülen büyümeye rağmen işsizlik oranlarında bir değişme meydana gelmemesi yani, istihdam yaratılamaması, işsizlik ve büyüme oranları arasındaki ters yönlü ilişkinin azaldığını göstermektedir. Ekonominin daralma ve genişleme evrelerindeki hareketleri dikkate alındığında aralarındaki farklılık asimetrik bir özellik taşımaktadır. Bu süreç “istihdam yaratmayan büyüme kavramının gelişmesine neden olmuştur. Bu sorun, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin karşılaştığı ekonomik problem olarak önem arz etmektedir.

İstihdam yaratmayan büyüme olgusunun işsizliğe neden olan bir sorun olduğu görülmektedir. Türkiye’de yaşanan 2001 krizi ile işsizlik oranlarında meydana gelen artış, büyümenin istihdam üzerindeki pozitif etkisini azaltmaktadır. Bunun yanında büyümenin istihdam yaratamamasının nedenlerinden birisi de tarım sektöründe çalışan işgücünün niteliksiz, söz konusu işgücünün sanayi ve hizmetler sektörüne olan verimliliğinin düşük olmasıdır. Bu da işsizliğin daha da artmasına neden olmaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda, daralma dönemlerinde işgücü piyasasında meydana gelen değişimlerin işsizliği artırıcı etkisi ile genişleme dönemlerinde meydana gelen değişimlerin işsizliği azaltıcı etkisinin aynı olmamasıyla işgücü piyasasında asimetrinin varlığı kanıtlanmıştır. Meydana gelen iktisadi daralmaların ekonomi üzerindeki etkileri hızlı ve kısa süreli olmaktadır

Ekonomik büyümenin istihdam yaratma kapasitesi konjonktürel dalgalanmaların daralma ve genişleme dönemlerine göre farklılık göstermektedir. Bu asimetrik ilişkiye neden olan faktörlerin tam olarak ortaya konulması, gerek istihdam yaratmayan büyümenin dinamiklerinin gerekse de büyüme oranlarını arttırmaya yönelik politikalarla, işsizlikle mücadelede uygulanacak politikaların belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Hızlı nüfus artışı, kadının işgücü piyasasına dahil olması ve kırdan kente göç olgusunun hızlanmasına bağlı olarak işsizlik oranlarını artırarak ekonomik büyümenin istihdam yaratma kapasitesini düşürmektedir. Türkiye’de gençlerin ve kadınların işgücüne katılımının orta ve uzun dönemde nasıl artırılacağına değinmeli,

istihdam politikaları, kadınlar ve gençler odaklı sosyal içerikli özel istihdam politikaları şeklinde geliştirilmelidir. İşe almada kadınlara ve gençlere yönelik pozitif ayrımcı uygulamalar yapılmalıdır. Kadınların işgücüne katılımını kolaylaştıracak çocuk, yaşlı, hasta bakımı gibi alanlarda toplumsal hizmetler yaygınlaştırılmalıdır.

Politika yapıcılarının genişleme ve daralma rejimlerinde meydana gelen sonuçları asimetri kapsamında ele almaları ve iktisat politikalarını hem daralma rejiminin hem de genişleme rejiminin gereksinimlerini kapsayan doğrultuda uygulamaları gerekmektedir. Bununla birlikte, daralma rejiminde görülen derinlik ve diklik asimetrisinin varlığı, durgunluk döneminde ekonomi üzerinde meydana gelen olumsuz etkilerin en aza indirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle genişletici politikalar uygulanırken özellikle üretimi arttırıcı politikalara yer verilmelidir. Kriz dönemlerinde meydana gelen şokların fiyatlar üzerindeki etkilerinin azaltılabilmesi için politikalar uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abasız, Tezcan (2013); “İş Çevrimlerinde Asimetrik İlişkilerin Araştırılması Ve Türkiye’de Devresel Hareketler İçin Öncü Göstergeler Endeksinin Oluşturulması,” *Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, s. 31-34-37-43-51-54-55-144.
- Acar, Gökmen Tarık (2003); “İktisat Tarihinde Klasik Öncesi Döneme Ait Genel Bir Bakış: Merkantilist ve Fizyokrat Dönemler.”
- Agenor, Pierre R. (2001); “Business Cycles, Economic Crises, And The Poor: Testing For Asymmetric Effects,” s. 8.
- Agenor, Pierre R. (2002); “Business Cycles, Economic Crises, and the Poor: Testing For Asymmetric Effects,” *The Journal of Policy Reform*, Cilt 5, Sayı 3, s. 147.
- Akkuş, E. (2006); “Yeni Keynesyen İktisat ve Reel Üretim-Enflasyon Değiş-Tokuşu: Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülkelerde Ampirik Bir Sınama,” *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 56, Sayı 2, s. 189.
- Aktan, Coşkun Can (1990); “Çağdaş İktisadi düşünceler,” *DEÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.5, Sayı 1-2, s. 213.
- Alpaslan, Faruk (1977); “Fayda-Maliyet Analizlerinin Teorik Yapısı,” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s. 21.
- Altuntepe, Nihat, ve Tuğba Güner (2013); “Türkiye’de İstihdam-Büyüme İlişkisinin Analizi (1988-2011),” *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* Cilt 5, Sayı 1.
- Atakul, Sarper (2014); “Küresel Ekonomik Kriz Sonrası İşgücü Piyasasının Durumu Ve Mesleki Eğitim,” *Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı*, s. 11.
- Ataman, Berrin Ceylan (1998); “İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* Cilt 53, Sayı 1, s. 1-63-64-66.
- Ay, Sema (2012); “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme,” *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt 19, Sayı 2, s. 323-330.

- Aydemir, Cahit ve Hüseyin Haş Güneş (2006); “Merkantilizmin Ortaya Çıkışı,” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 15, Sayı 15, s. 136.
- Aydın, Murat (2013); “Türkiye’de İşsizlik ve Vergileme,” *IJOPEC*, s. 35.
- Ball, L. And D. Romer (1990); “Real Rigidities And The Non-Neutrality Of Money,” *The Review Of Economic Studies*, Cilt 57, Sayı 2, s. 183.
- Ball, L. And N. G. Mankiw (1994); “A Sticky-Price Manifesto,” *In Carnegie-Rochester Conference Series On Public Policy*, Cilt 41, s. 247.
- Ball, L., ve N. G. Mankiw, (2002); “The NAIRU in theory and practice,” *The Journal of Economic Perspectives*, Cilt 16, Sayı 4, s. 115-136.
- Barışık, Salih, Emrah İsmail Çevik ve Nüket Kırcı Çevik (2010); “Türkiye’de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi Ve İstihdam Yaratmayan Büyüme: Markov-Switching Yaklaşımı,” *Maliye Dergisi Yayınları* 159.
- Başterzi, Süleyman (1996); “İşsizlik Sigortası,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 509, Aühf. Döner Sermaye Yayınları No: 24*, s. 20-21.
- Baum, A., Fleming, R. ve Reddy, D.M. (1986); “Unemployment Stress: Loss of Control, Reactance and Learned Helplessness,” *Social Science Medicine*. Cilt 22, Sayı 5, s. 509-516.
- Bayat, Tayfur, Selim Kayhan ve Ali Koçyiğit (2013); “Türkiye’de İşsizliğin Asimetrik Davranışının Rejim Değişim Modeliyle İncelenmesi/ Asymmetric Behavior of Unemployment Analysis with Regime Switching Models in Turkey,” *Business and Economics Research Journal*, Cilt 4, Sayı 2, s. 79-192.
- Bayrakdar, Seda (2015); “Türkiye İçin İşsizlik Histerisi ya da Doğal İşsizlik Oranı Hipotezinin Geçerliliğinin Sınanması,” *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s. 48.
- Bekiroğlu, Cemil (2010); “Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi,” *Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans Bankacılık Yüksek Lisans Tezi*, s. 15-47-52-53-58.

- Berry, R. Albert (1975); "Open unemployment as a social problem in urban Colombia: myth and reality," *Economic Development and Cultural Change*, Cilt 23, Sayı 2, s. 289-291.
- Bildirici, Melike ve Ümit Bozoklu (2010); "Beklentilerin Ekonomi Üzerindeki Etkisi: Ms-Var Yaklaşımı," *Tüsiad-Koç University Economic Research Forum Working Paper Series*, s. 4-10-14.
- Bildirici, Melike, Tahsin Bakırtaş ve Sohbet Karbuz (1998); "Emek Piyasasının Özellikleri Ve Türkiye İçin Öneriler," *İktisat İşletme ve Finans*, Cilt 13, Sayı 142, s. 10.
- Bocklet, Johanna ve Jungho Baek (2017); "Do oil price changes have symmetric or asymmetric effects on the unemployment rate?: Empirical evidence from Alaska," *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, Cilt 12, Sayı 5, s. 402-407.
- Bozdağlıoğlu, E. Yasemin Uyar (2008); "Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları," *Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 20, s. 49.
- Bozoklu, Ümit (2010); "Ms-Var Yönteminin Çoklu Denge Modellemesinde Kullanılması," *Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Doktora Programı, Doktora Tezi*, s. 55.
- Bulut, Volkan (2011); "Türkiye'de İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Çözümlemesi İle İncelenmesi," *Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Ve Sınav Yönetmeliğinin İstatistik Anabilim Dalı İçin Öngördüğü Yüksek Lisans Tezi*, s. 11-14-17.
- Bulutay, T. (1995); "Employment, unemployment and wages in Turkey," *International Labour Organization*, s. 13-21-23-27-30.
- Byrne, David, and Eric Strobl (2004); "Defining unemployment in developing countries: evidence from Trinidad and Tobago," *Journal of Development Economics*, Cilt 73, Sayı 1, s. 465-476.

- Calmfors, Lars (1994); "Active Labour Market Policy And Unemployment: A Framework For The Analysis Of Crucial Design Features," *Organisation for Economic Cooperation and Development*, s. 18.
- Camarero, M., Carrioni Silvestre, J. L., and Tamarit, C. (2006); "Testing for hysteresis in unemployment in OECD countries: new evidence using stationarity panel tests with breaks," *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 68(2), s. 168.
- Carnot, Nicolas, Vincent Koen ve Bruno Tissot (2005); "Economic Forecasting. New Jersey: Palgrave Macmillan," s. 251.
- Casson, M. (1979); "Youth Unemployment," Springer, p. 3.
- Cengiz, Sibel (2009); "Ekonomideki Kur Belirsizliği Ve Şoklarının İşgücü Piyasası Üzerine Etkisi: 1989-2006 Türkiye Örneği," *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı 23, s. 1.
- Cengiz, Sibel ve Afşin Şahin (2011); "Refah Kaybı Çerçevesinde İşsizlik," *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 3. 1, s. 136-188.
- Ceylan, Servet ve Burcu Yılmaz Şahin (2010); "İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Asimetri," *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, s. 157-165.
- Chauvet, Marcelle ve Jeremy Piger (2008); "A Comparison of the Real-Time Performance of Business Cycle Dating Method," *Journal of Business & Economic Statistics*, p. 43-44, Erişim: 26 March 2017.
- Christopoulos, Dimitris K. And Miguel A. León-Ledesma (2007): "Unemployment hysteresis in EU countries: what do we really know about it?." *Journal of Economic Studies* 34. 2 s. 81.
- Clements, Michael P. ve Hans-Martin Krolzig (2003): "Business Cycle Asymmetries: Characterization and Testing Based on Markov-Switching Autoregressions," *Journal of Business and Economic Statistics*, Cilt 21, Sayı 1, s. 196-211.
- Corrado, Carol, and Joe Matthey (1997); "Capacity utilization." *The Journal of Economic Perspectives*," Cilt 11, Sayı 1, s. 152-154.
- Çaşkurlu, Sibel (2011); "Uluslararası Piyasaların Asimetrik Yapısı ve Gelişmekte Olan Ülkeler Küreselleşen Üretim, Ticaret Ve Rekabete İlişkin Yeni Sorunlar/ The

Asymmetrical Structure Of International Markets And Developing Countries New Issues About Globalization Of Production,” *Öneri Dergisi*, Cilt 9, Sayı 36, s. 189-199.

Demircan, Erhan (2012); “İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu,” *Karacadağ Kalkınma Ajansı*.

Deviren, N. Vatansever ve G. Atasever (2011); “Ekonomik Küreselleşmenin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri,” *Mevzuat Dergisi*, s. 164.

Duruel, Mehmet ve Mehmet Kara (2009); “Küresel işsizlik ve istihdamda yeni perspektifler,” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 57, s. 360.

Ekinci, Aykut (2006); “İktisadi Dalgalanmaların Kavramsal ve Teorik Analizi,” *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon*, s. 123-124.

Eleren, Ali, ve Mehmet Karagül (2008); “1986-2006 Türkiye Ekonomisinin Performans Değerlendirmesi,” *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 1-4-14.

Ercan, Fuat ve Şemsa Özar (2000); “Emek piyasası teorileri ve Türkiye’de emek piyasası çalışmalarına eleştirel bir bakış,” *Toplum ve Bilim*, Sayı 86(2), s. 37.

Ergeç, Etem Hakan (2007); “Türkiye Ekonomisinde Pozitif ve Negatif Para Politikası Şoklarının Asimetrik Etkileri,” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (2007)*, s. 1-9, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2009, Sayı 23, s. 334-335.

Ergeç, Etem Hakan (2009); “Para Politikası Şoklarının Asimetrik Etkileri,” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s. 71-76.

Eser, Burçin Yılmaz (2014); “Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Örneği,” *TISK Academy/TISK Akademi* Cilt 9, Sayı 18.

Fisunoğlu, Mahir ve Bilge Köksel Tan (2009); “Keynes Devrimi ve Keynesyen İktisat,” *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 20, Sayı 70, s. 38-42.

- Forondo, Oscar V. (1991); "The Social Sciences And The Problem Of Youth: Unemployment In The World," *Facing The Future: Young People And Unemployment Around The World*, p. 242.
- Forstater, Mathew (2002); "Full Employment Policies Must Consider Effective Demand And Structural And Technological Change: A Prime Point Of Pasinetti's Political Economy," *A Post Keynesian Perspective On 21st Century Economic Problems*, s. 197-201.
- French, Mark W. Ve Daniel E. Sichel (1993); "Cyclical Patterns in the Variance of Economic Activity," *Journal of Business and Economic Statistics*, Cilt 11, Sayı 1, s. 113.
- Gediz, B. ve M.H. Yalçinkaya,(2000); "Türkiye'de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri Esneklik Yaklaşımı," *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, Manisa*, s. 161.
- Giles, David E., A (1997); "Testing for Asymmetry in the Measured and Underground Business Cycles in New Zealand," *The Economic Record*, Cilt 73, Sayı 222, s. 225.
- Görmez, K. (1991); "Türkiye'de Çevre Politikaları," s. 70, *Ankara*.
- Grant McQueen ve Steven Thorley (1993); "Asymmetric Business Cycle Turning Points". *Journal of Monetary Economics*, Cilt 31, Sayı 3, s. 341-362.
- Güler, Burcu Kümbül (2005); "İşsizlik ve yarattığı psiko-sosyal sorunların öğrenilmiş çaresizlik bağlamında incelenmesi", *İktisat Fakültesi Mecmuası* Cilt 55, Sayı 1, s. 374-377.
- Gülgün, Çiğdem (2011); "Küresel Ekonomik Krizler ve Etkileri, Medya ve Medya İşletmelerine Yansımaları Üzerine Bir İnceleme," *Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- Güloğlu, Bülent ve M. Serdar İspir (2011); "Doğal İşsizlik Oranı mı? İşsizlik Histerisi mi? Türkiye İçin Sektörel Panel Birim Kök Sınaması Analizi," *Ege Akademik Bakış*, Cilt 11, Sayı 2, s. 205.

- Güngör, Kamil (t.y); “İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış Ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler,” s. 1-5-8, (Erişim Tarihi 25.07.2016), http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf .
- Gürsel, Seyfettin ve Veysel Ulusoy (1999); “Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam,” *Yapı ve Kredi Yayınları, Cogito/Ekonomi*, Cilt 87, s. 158.
- Harris, J. R. ve R. H. Sabot (1982); “Urban Unemployment İn Ldcs: Towards A More General Search Model,” s. 65.
- Harris, J. R. ve Todaro, M. P. (1970); “Migration, Unemployment And Development: A Two-Sector Analysis,” *The American Economic Review*, Cilt 60, Sayı 1, s. 126.tüs
- ILO Basın Duyurusu (2007), s. 1 (*Erişim: 13.12.2016*).
- ILO Basın Duyurusu (*Erişim: 18.02.2017*).
- Işık, Sayım (2009); “İstihdam Bağlamında Neo Liberal Yaklaşım Post Keynesyen Karşı Duruş: Devletin Nihai İşveren Olma Rolü,” *İş, Güç Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, s. 142.
- İslatince, Hasan (2007); “İktisatta Denge ve Dengesizlik Kavramlarına Yönelik Kuramsal Tartışmalar,” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 19, s. 211-212.
- Jappelli, Tullio ve Luigi Pistaferri (2010); “The Consumption Response to Income Changes,” *Annual Review of Economics*, Cilt 2, Sayı 1, s.506.
- Kaboub, Fadhel (2007); “Employment Guarantee Programs: A Survey Of Theories And Policy Experiences,” s. 3.
- Kanca, Osman Cenk (2012); “Türkiye’de İşsizlik Ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi,” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı2, 2012, s. 3.
- Karabulut, Alpaslan (2007); “Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü Ve Etkinliği”, *Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*, Ankara, 2007, s. 3-11-13-19.

- Kargı, Bilal (2013); “Ücret Yapışkanlığı Hipotezinin Test Edilmesi: Türkiye’de Asgari Ücret ve Büyüme Üzerine Zaman Serileri Analizi (2005-2012),” *Aksaray Üniversitesi, Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 37, s. 183-210.
- Karras, Georgios (1996); “Why Are the Effects of Money-Supply Shocks Asymmetric? Convex Aggregate Supply or Pushing on a String?,” *Journal of Macroeconomics*, Cilt 18, Sayı 4: s. 606.
- Kesici, M. Rauf (2010); “Türkiye Ekonomisinin Yüksek Büyüme Evresinde İstihdam ve İşsizlik,” *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, s. 7-26.
- Keynes, John M (1936); “The General Theory of Employment, Interest and Money,” *London: MacMillon*, s. 314.
- Kırer, Hale (2016); “İşgücü Piyasasında İstatistiksel Denge Analizi,” *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* Cilt 14, Sayı 2, s. 215.
- Kibritçioğlu, Aykut (2010); “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*.
- Kökocak, Abdülkadir, Mesut Yılmaz ve Nedret Demirci (2015); “İşsizlik Olgusu ve İstihdam Artırıcı Stratejiler,” *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* Cilt 7, Sayı 1.
- Kregel, J. A. ve E. Nasica (1999); “Alternative analyses of uncertainty and rationality: Keynes and modern economics,” *La probabilità in Keynes*, s. 179.
- Mankiw, N. G., Forbes, K., ROSEN, H. (2004); “Testimony Before The Joint Economic Committee,” *The Economic Report Of The President. Council Of Economic Advisors, Washington, DC*. s. 779.
- Morgan, Donald P. (1993); “Asymmetric Effects of Monetary Policy,” s. 23-24.
- Muratoğlu, Yusuf (2011); “Ekonomik Büyüme Ve işsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki ve Türkiye’de Okun Yasasının Sınanması”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi* s. 20
- Onaran, Özlem (2000); “Türkiye’de yapısal uyum sürecinde emek piyasasının esnekliği,” *Toplum ve Bilim*, Cilt 86, Sayı 2, s. 37.

- Orhan, O. Z. (1989); "Keynezyen ve Monetarist İktisat Politikaları," *İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi*, s. 74.
- Öz, Sumru (2010); "Kriz ve İşsizlik: Başarı Örnekleri ve Çözüm Önerileri," *Tüsiad-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu*, s. 4.
- Özata, Erkan, ve Ethem Esen (2010); "Reel Ücretler İle İstihdam Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi," *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10 - Sayı 2, s. 56.
- Özcan, Burcu (2012); "İşsizlik Histerisi Hipotezi Oecd Ülkeleri İçin Geçerli Mi? Yapısal Kırımlı Birim Kök Analizi," *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Sayı 40, s. 95-117.
- Özdemir, Bilge Kağan ve Selim Yıldırım (2013); "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi: Özçıkırmalı Dalgacık Yaklaşımı," *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı 38, s. 97-116.
- Özgüven, Ali (1997); "İktisat Bilimine Giriş," *Filiz Kitabevi*, İstanbul, s. 403.
- Palley, Thomas I. (2007); "Macroeconomics And Monetary Policy: Competing Theoretical Frameworks," *Journal Of Post Keynesian Economics*, Cilt 30, Sayı 1, s. 6-8.
- Papell, D. H., Murray, C. J. ve Ghiblawi, H. (2000); "The structure of unemployment," *Review of Economics and Statistics*, Cilt 82, Sayı 2, s. 310.
- Papell, David H., Christian J. Murray, And Hala Ghiblawi (2000); "The Structure Of Unemployment," *Review Of Economics And Statistics*, Cilt 82, Sayı 2, s. 310.
- Parasız, İ. ve Bildirici, M. (2002); *Emek Piyasaları*, Ezgi Kitapevi, Bursa, s. 393-394.
- Parasız, Prof. Dr. İlker ve Prof. Dr. Melike Bildirici (2014); "Modern Konjonktür Teorileri, Konjonktürel Dalga Tahminleri Konjonktürel Dalgalanmalar Tarihi," *E-Kitabın bazı bölümleri*, s. 176.
- Peersman, Gert ve Frank Smets (2005); "The Industry Effects of Monetary Policy in the Euro Area," *The Economic Journal*, Cilt 115, Sayı 503, s. 320.
- Prussia, Gregory E., Angelo J. Kinicki, And Jeffrey S. Bracker (1993); "Psychological And Behavioral Consequences Of Job Loss: A Covariance Structure Analysis

- Using Weiner's (1985) Attribution Model,” *Journal Of Applied Psychology* Cilt 78, Sayı 3, s. 382-383.
- Psaradakis, Zacharias ve Martin Sola (2003); “On Trending and Cyclical Asymmetry,” *Journal of Applied Econometrics*, Cilt 18, Sayı 3, s. 271.
- Ramsey, James B. ve Philip Rothman (1996); “Time Irreversibility and Business Cycle Asymmetry,” *Journal of Money, Credit and Banking*, Cilt 28, Sayı 1, s. 2-3.
- Ravn, M. O. ve Sola, M. (2004); “Asymmetric Effects Of Monetary Policy İn The United States,” *Review-Federal Reserve Bank Of Saint Louis*, Sayı 86, s. 42-43.
- Razzak, Weshah .A. (2001); “Business Cycle Asimetries: International Evidence,” *Review of Economic Dynamics*, Cilt 4, Sayı 1, s. 230.
- Saraç, Taha Bahadır (2014); “İssizlikte Histeri Etkisi: Türkiye Örneği/Hysteresis Effect in Unemployment: Turkey Case,” *Ege Akademik Bakis*, Cilt 14, Sayı 3, s. 335.
- Saraçoğlu, Bedriye, Özlem Yiğit ve Necmettin Alpay Koçak (2014); “Türkiye İçin Çıktı Açığı Tahmininde Alternatif Yöntemler/Alternative Methods Of Estimating Output Gap For Turkey,” *Business and Economics Research Journal* Cilt 5, Sayı 3, s. 43.
- Sardoni, Claudio (1998); “Marx’s Theory of Money and Interest: A Reconsideration in the Light of Robertson and Keynes,” In *Marxian Economics: A Reappraisal Palgrave Macmillan UK.*, s. 7-106.
- Sarıipek, Doğa Başar ve Mehmet Rauf Kesici (2010); “Yeni Keynesyen İktisat ve Emek Piyasaları”, *Paradoks*,” Cilt:6 Sayı:2, s. 7-8.
- Savaş, Vural F. (1986); “Keynesyen Ekonomi Yıkılırken,” *Beta Yayınları*, Sayı 2, s. 5.
- Savaş, Vural. F. (1994); “Yeni Anayasa İçin Ekonomik Anayasa Önerileri,” *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 11, s. 216-217-221.
- Savaş, Vural F. (1997); “İktisadın Tarihi,” *Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları*, İstanbul, s. 742.
- Saxton, Jim (200); “Investment in education: Private and public returns”, *Washington DC: Joint Economic Committee, United States Congress, 2000.*
- Sepúlveda-Umanzor, Jean (2005); “Business Cycle Asymmetries,” s. 7-19.

- Sincer, Esra ve Hakan Mihci (2015); “Kalkınma Sürecinde Devletin Değişen İşlevi ve Dünya Bankası Raporlarına Yansımaları,” s. 3.
- Smyth, R. (2003); “Unemployment hysteresis in Australian states and territories: evidence from panel data unit root tests,” *Australian Economic Review*, Cilt 36, Sayı 2, s. 181.
- Song, F. M. ve Wu, Y. (1998); “Hysteresis in unemployment: evidence from OECD countries,” *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Cilt 38, Sayı 2, s. 182.
- Şahin, Levent (2007); “Türkiye İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri Ve İşsizlik Sorunu,” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 53.
- Tanrıöver, B. ve Burhan Biçer (2015); “Okun Kanunu ve Stokastik Trend Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye’de İstihdam Yaratmayan Büyümenin Dinamikleri,” *In EY International Congress on Economics II (EYC2015), November 5-6, 2015, Ankara, Turkey (No. 305). Ekonomik Yaklaşım Association*, s. 13-23.
- Tanrıöver, Banu ve Nebiye Yamak (2012); “Parasal Şokların Asimetrik Etkileri: Teori ve Türkiye Uygulaması,” *Ege Akademik Bakış*, Cilt 12, Sayı 3, s. 339-340.
- Tarhan, Ali ve Muhammed Veysel Kaya (2011); “Keynesyen İktisatta Ücretlerin Katılığı Sorunu,” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s. 327-328.
- Tarı, Recep ve Tezcan Abasız (2010); “Asimetrik etkiler altında Okun Yasası’nın Eşik Hata Düzeltme Modeli ile sınanması: Türkiye örneği,” *İktisat İşletme ve Finans*, Cilt 25, Sayı 291, s. 54-55.
- Tekelioğlu, N. (1987); “Çağdaş İktisadi Düşüncede Yol Ayrımları,” *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi* Cilt:1 Sayı:1, s. 101.
- Telatar, Erdinç ve Mübariz Hasanov (2006); “The Asymmetric Effects of Monetary Shocks: The Case of Turkey,” *Applied Economics*, Cilt 38, Sayı 18, s. 199.
- Temurlenk, M. Sinan ve Selim Başar (2013); “Türkiye İçin Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı (Nairu) Tahmini,” *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 1, s. 71-83.
- Tınar, M.Y. (1996); “Çalışma Psikolojisi. İzmir,” *Necdet Bükey A.Ş.* s. 107-108.

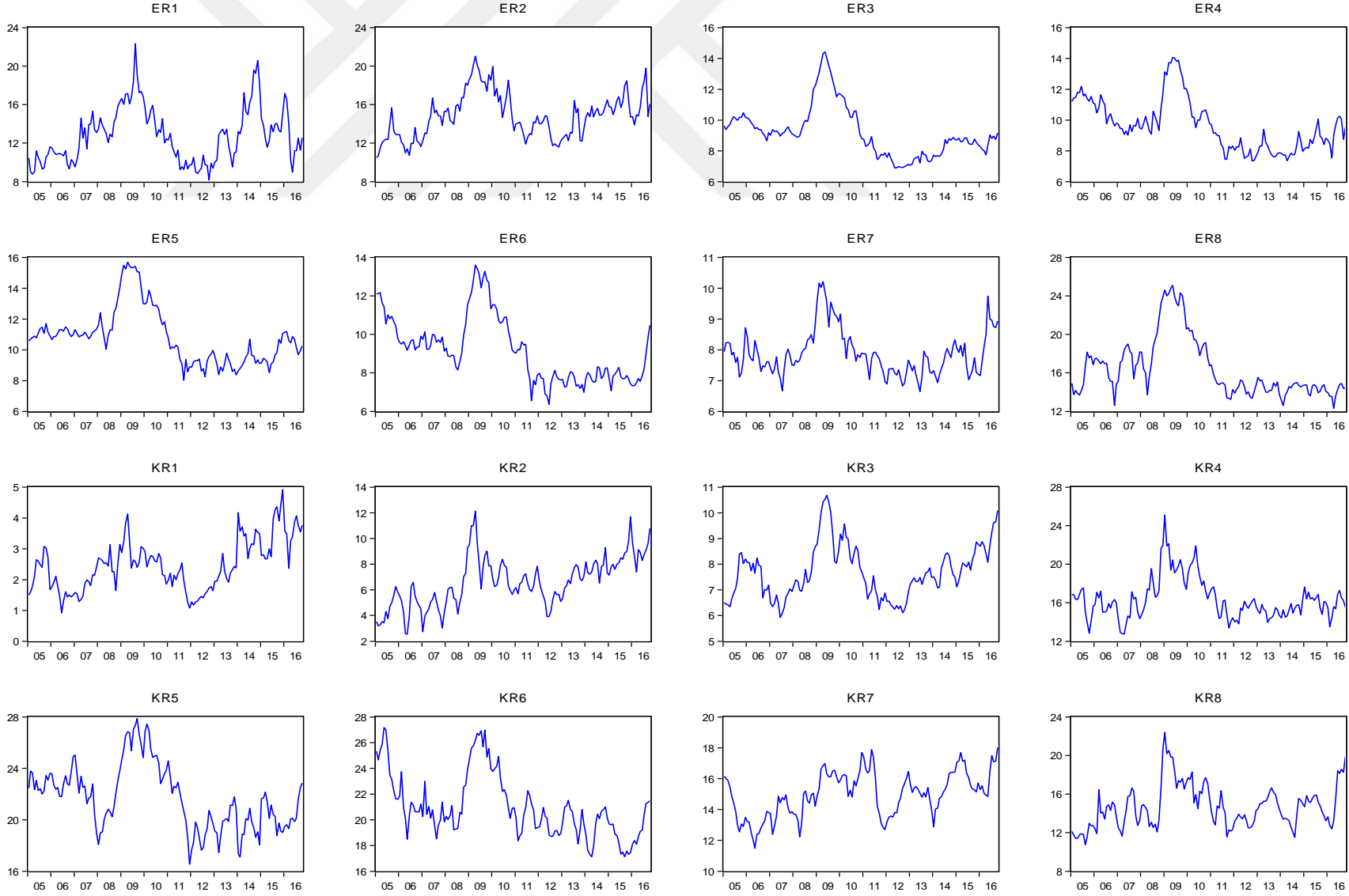
- Torz, Richard (1999); “New Classical Economics, New Keynesian Economics, Stabilization Policy, And The Labot Market.”
- TÜİK (2012); “İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu 2012,”s. 16 (Erişim Tarihi: 15.09.2016).
- TÜİK (2016); <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24936> , Sayı 24941, s. 16, (Erişim Tarihi: 15.05.2017).
- TÜİK (2017); “İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu 2017,” s. 2.
- TÜSİAD, TÜRK Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (2002); “Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik,” Cilt 12, Sayı 354, s. 23.
- TÜSİAD, TÜRK Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (2004); “Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik,” Cilt 11, Sayı 381, s. 16-18.
- Uçak, Ayhan ve Hasan Murat Ertuğrul (2013); “Ekonomik büyüme istihdam ilişkisi: Türkiye için dinamik bir uygulama / The relationship between economic growth and employment: A dynamic empirical analysis for Turkey,” *Journal of Human Sciences*, Cilt 10, Sayı 1, s. 661-675.
- Uluatam, Ö.,(1993); “Makro İktisat,” *Savaş Yayınları*, 7. Baskı, Ankara, s. 439.
- Ulugtekin, N. ve I. O Bildirici (1999); “A New-Lowcost Approach to National Statistical Electronic Atlas,” *Third Turkish-German Joint Geodetic Days: Towards a Digital Age*, Sayı 2, s. 46.
- Ünay C. (1996); “Makroekonomi,” *Bursa: Ekin Kitabevi*, s. 211.
- Ünsal, Erdal (2007); *Makro Ekonomi*, 7. Basım, Ankara: İmaj Yayınevi, s. 281.
- Ünsal, Erdal M. (1999); *Makro İktisat*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Kutsan Ofset Matbaacılık, s. 54.
- Üstünel, Besim (1990); *Makro Ekonomi*, Beşinci Baskı, s. 273.
- Yamak, Nebiye ve Banu Tanrıöver (2012); “Asimetrik İktisadi Dalgalanmalar: Teori ve Uygulama,” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, s. 19.
- Yay, Gülsün Gürkan (2001); “1990’lı yıllardaki finansal krizler ve Türkiye Krizi,” *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt 7, Sayı 41, s. 68.

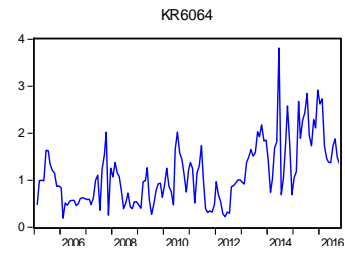
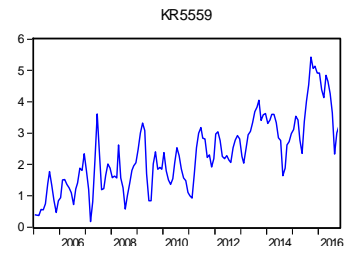
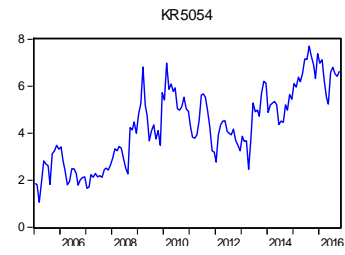
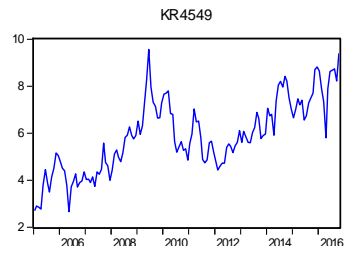
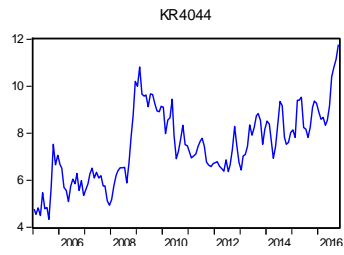
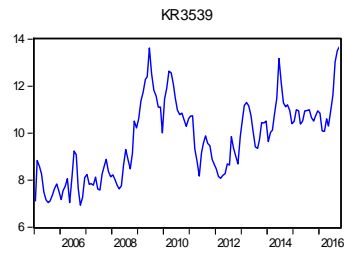
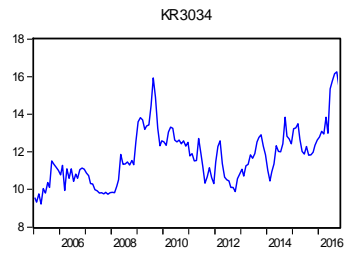
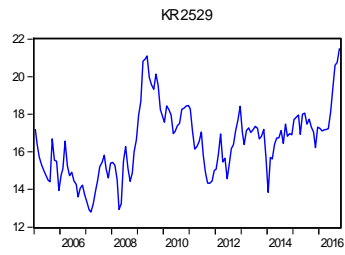
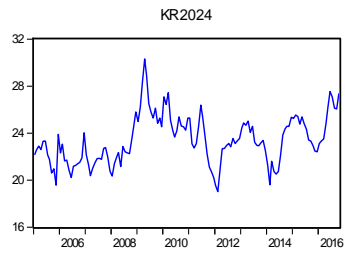
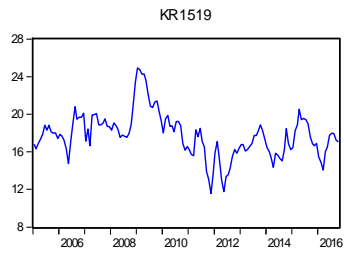
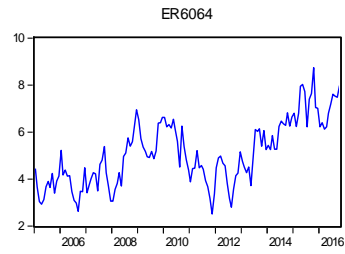
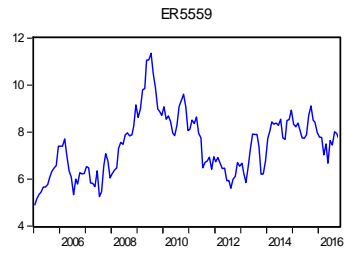
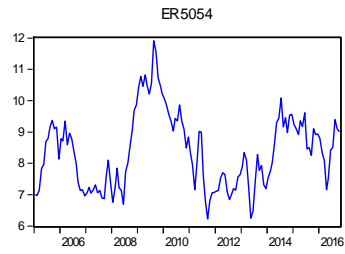
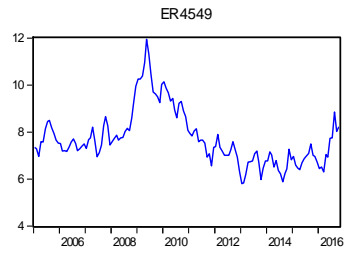
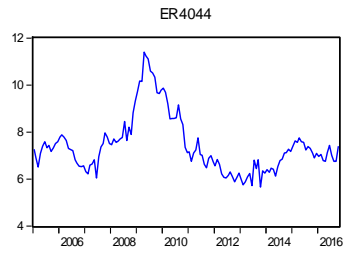
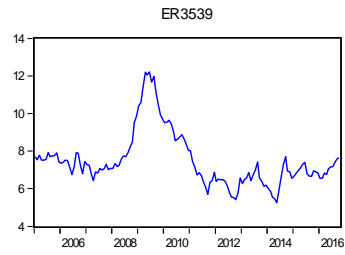
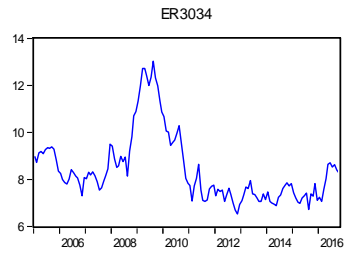
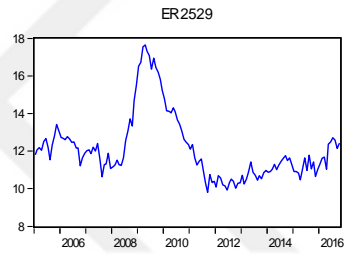
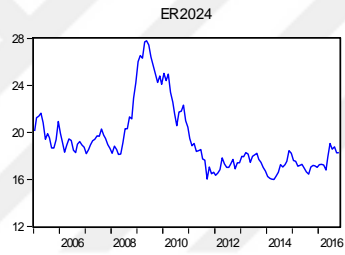
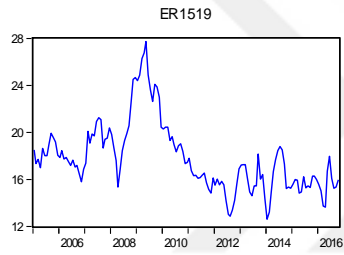
- Yıllancı, Veli (2009); “Yapısal kırılmalar altında Türkiye için işsizlik histerisinin sınanması,” *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s. 324-335.
- Yıldırım K. ve D. Karaman (2001); “Makro Ekonomi. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı,” 2. Basım, Yayın Sayı 145, s. 213.
- Yıldırım, Erhan, Kenan Lopcu, Selim Çakmaklı ve Özlem Özkan (2010); “Yeni Keynesyen Makro Ekonomik Bir Model: Türkiye Uygulaması1,” *Ege Academic Review*, Cilt 10, Sayı 4, s. 1270-1271.
- Yıldırım, Zekeriya (2013); “Türkiye İş Gücü Piyasası Dinamiklerinin Yapsal Vektör Hata Düzeltme Modeli (SVECM) İle Analizi,” *Ekonomik Yaklaşım*, Sayı 222 Association, Anadolu Üniversitesi.
- Yılmaz, Ali (2005); “Türkiye’de İşsiz Nüfus,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science*, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 49-54
- Yiğit, Özlem ve Atilla Gökçe (2012); “Türkiye Ekonomisi İçin NAIRU Tahmini,” *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 23, Sayı 83, s. 70.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2005); “Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı,” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 12, s. 20-118-133-125.

EKLER

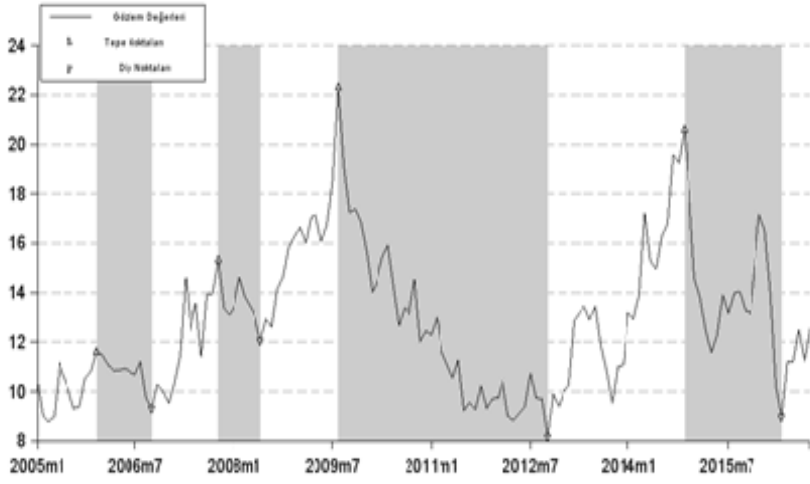
EK 1: Eğitim Ve Yaş Kriterlerine Göre Kadın Ve Erkek İşsizlik Oranları

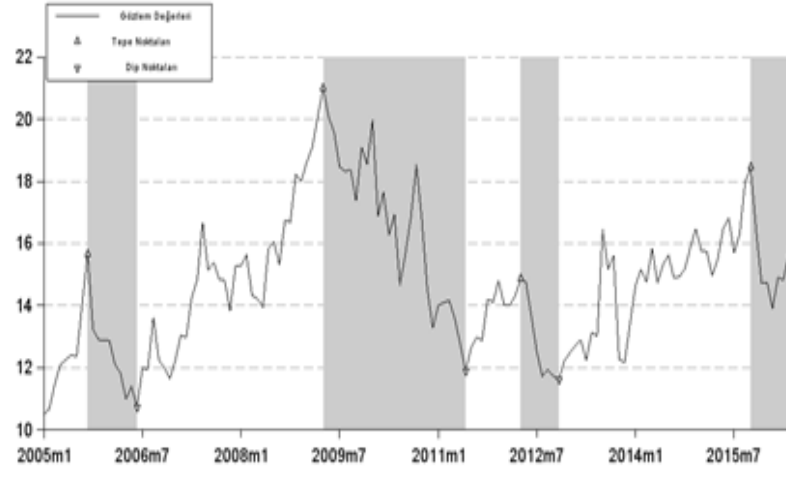

EK 2: Eğitim Ve Yaş Kriterlerine Göre Değişkenlerin Dönüm Noktaları Analizi

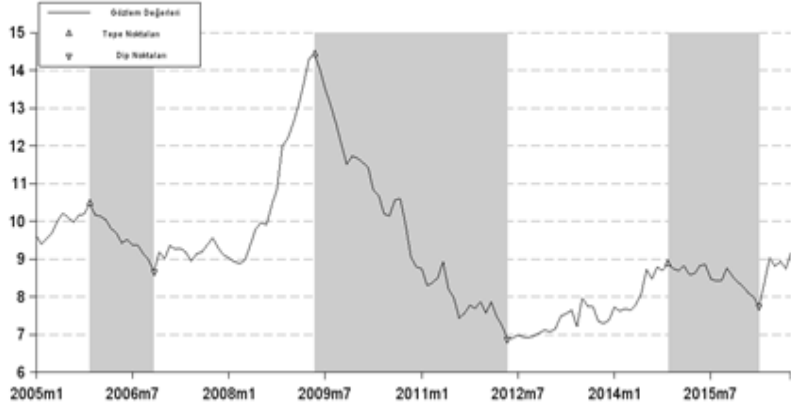
ER1 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

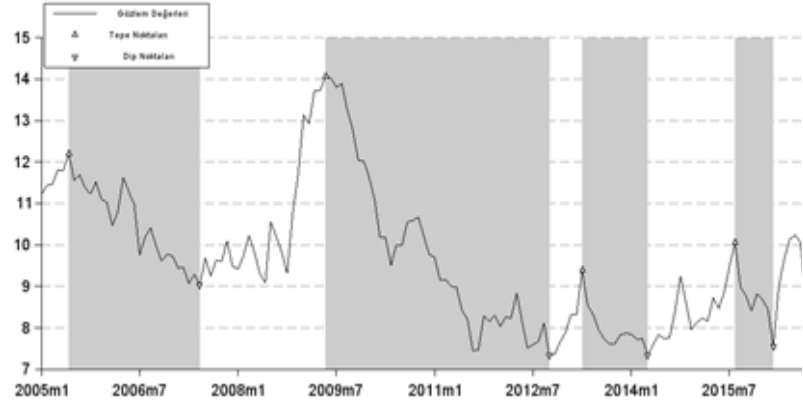
ER2 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

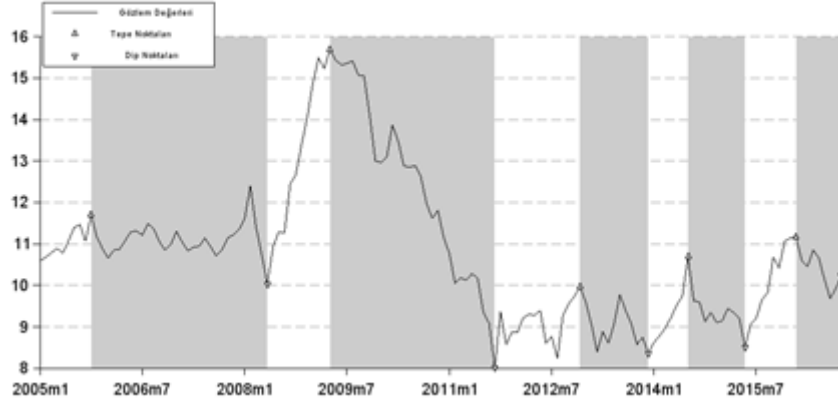
ER3 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

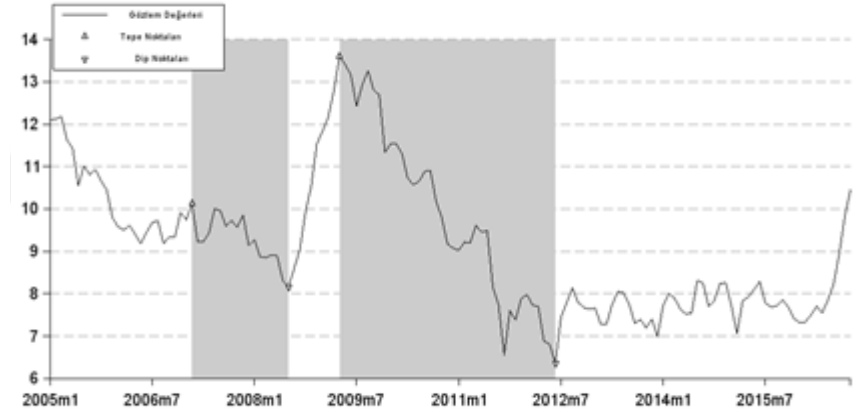
ER4 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

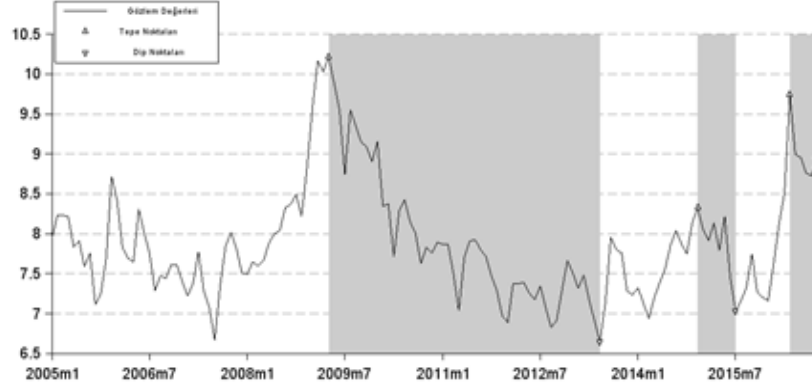
ER5 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

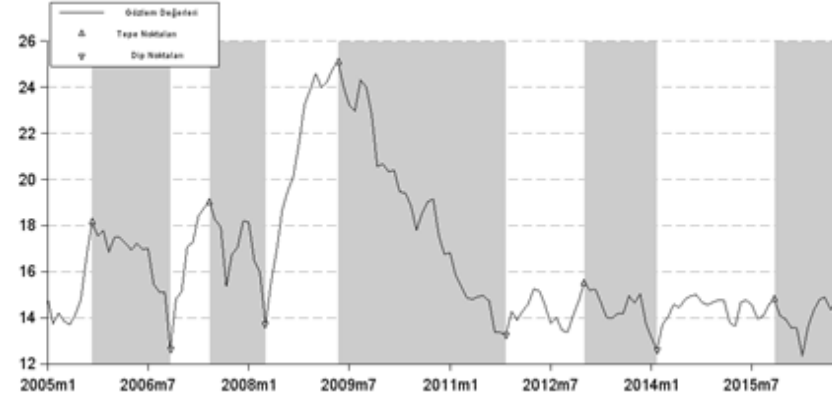
ER6 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

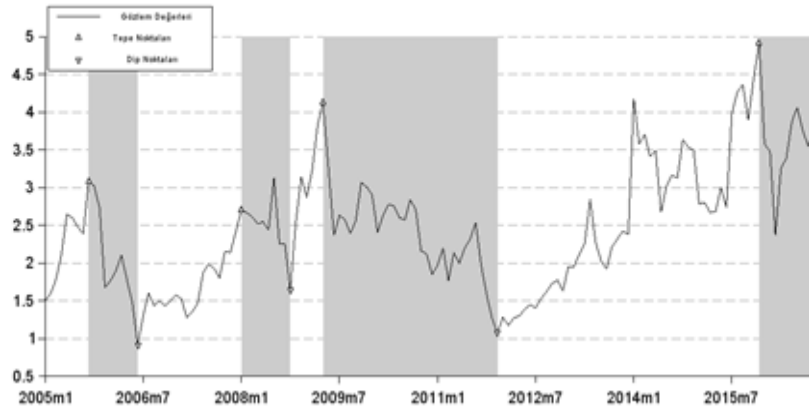
ER7 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

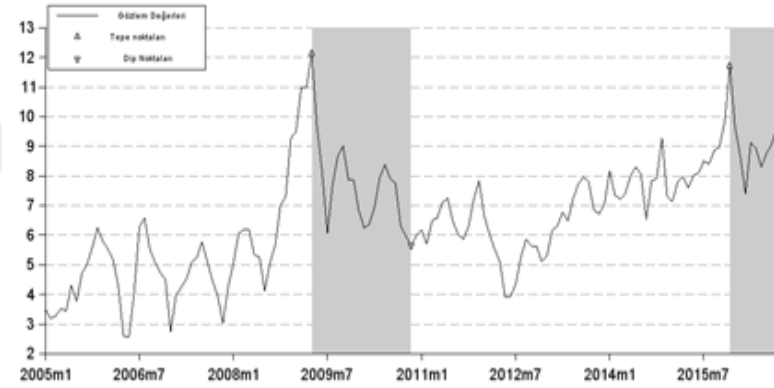
ER8 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

KR1 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

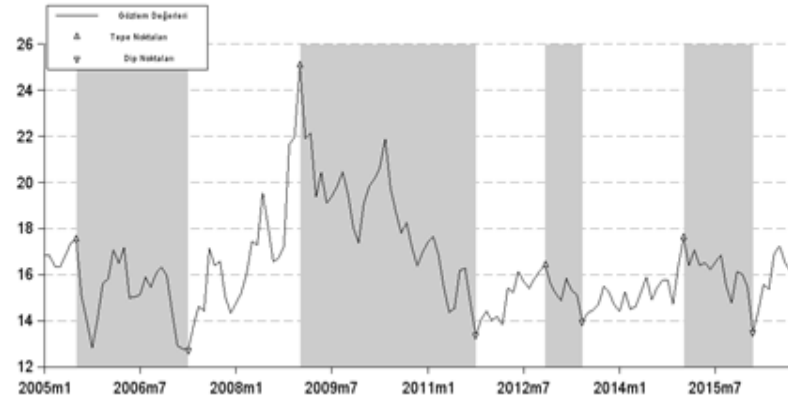
KR2 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

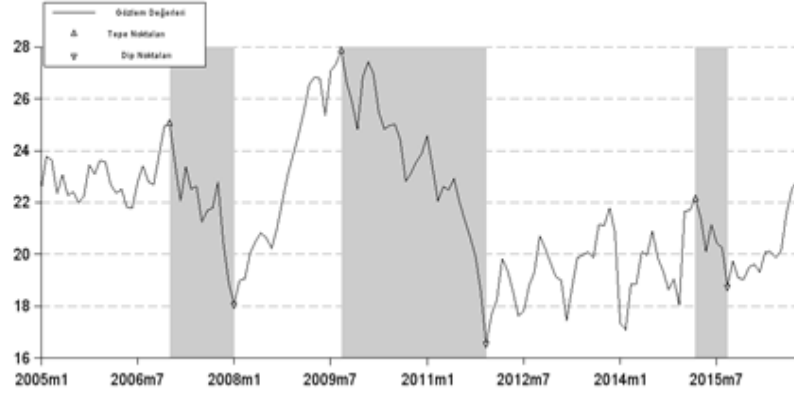
KR3 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

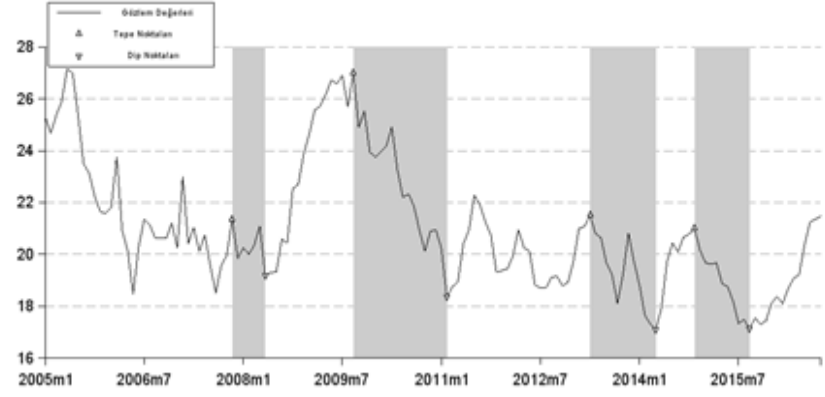
KR4 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

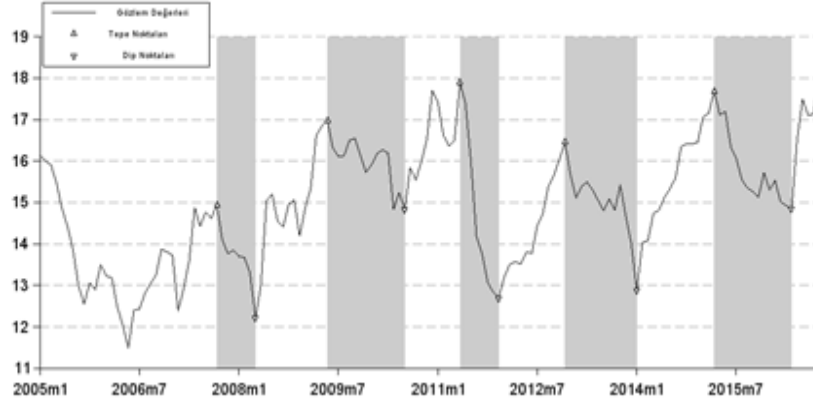
KR5 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

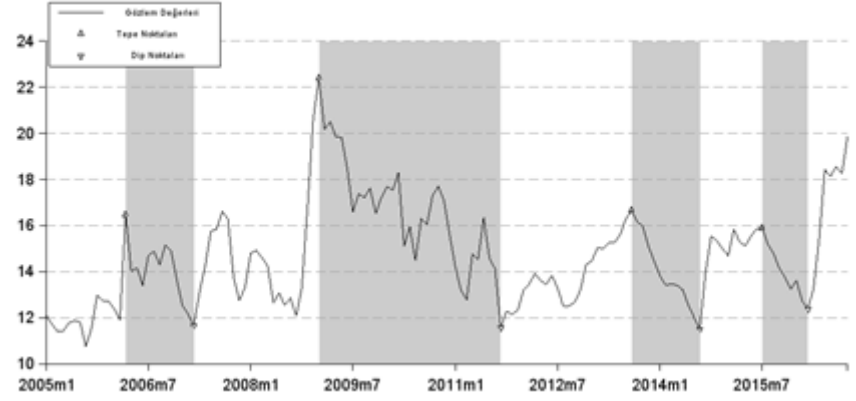
KR6 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

KR7 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

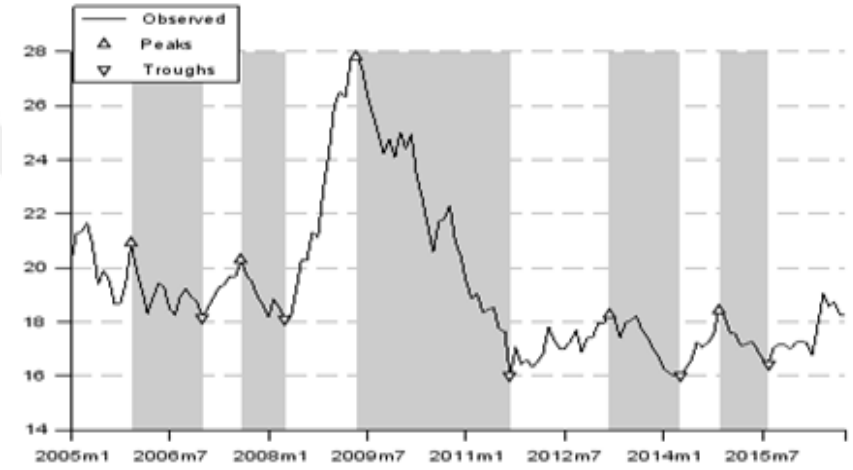
KR8 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ Yaklaşımı

ER1519 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

ER2024 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

ER2529 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

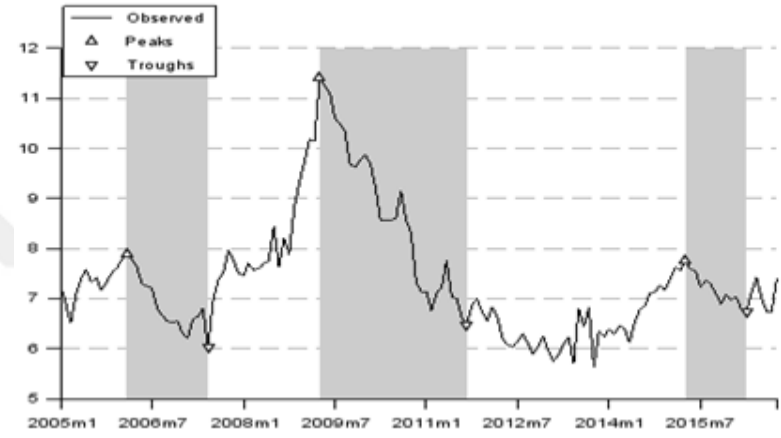
ER3034 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

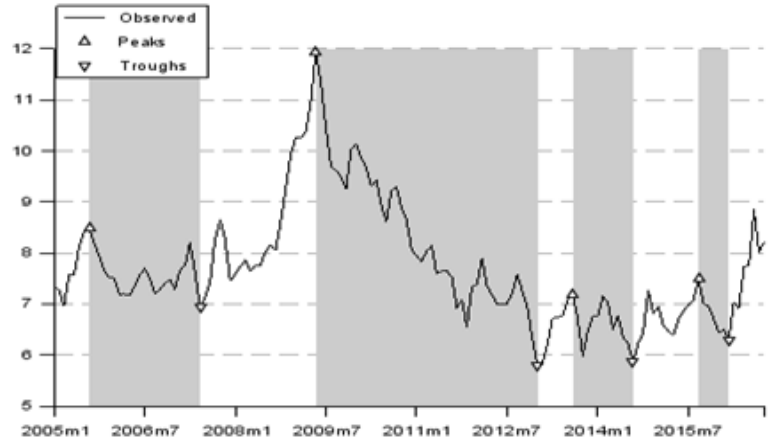
ER3539 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

ER4044 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

ER4549 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

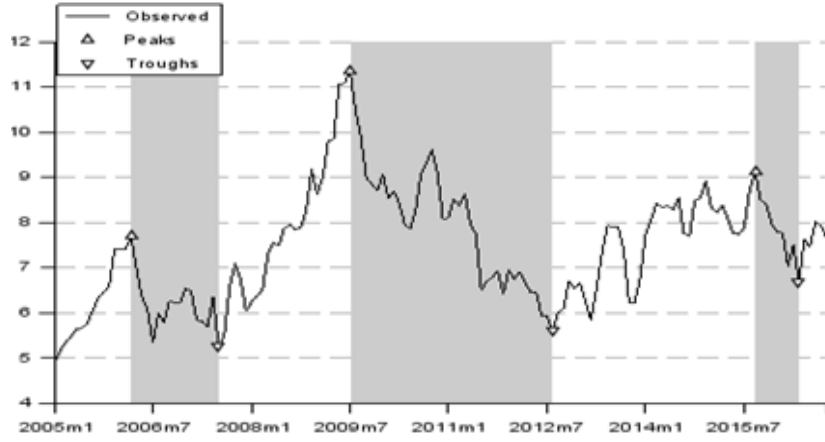

ER5054 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ

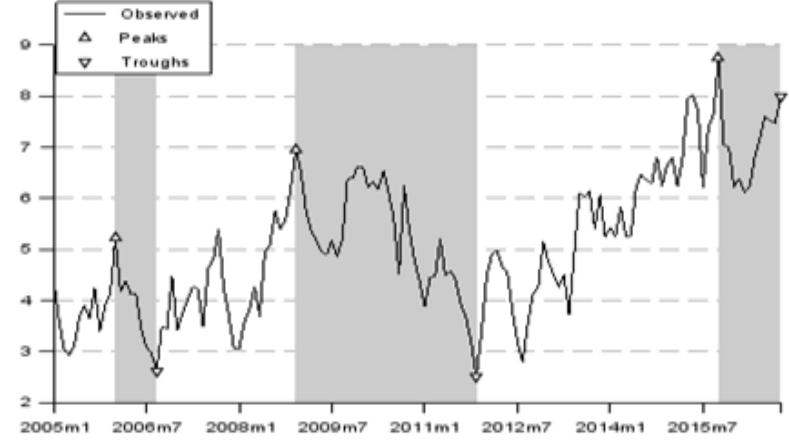

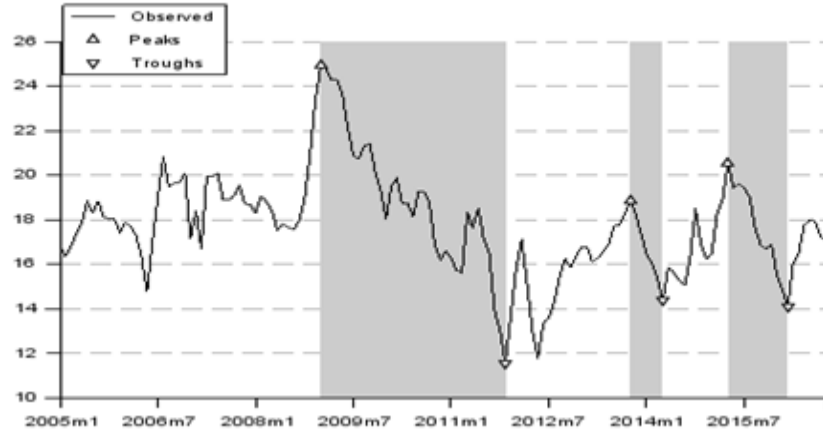
ER5559 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

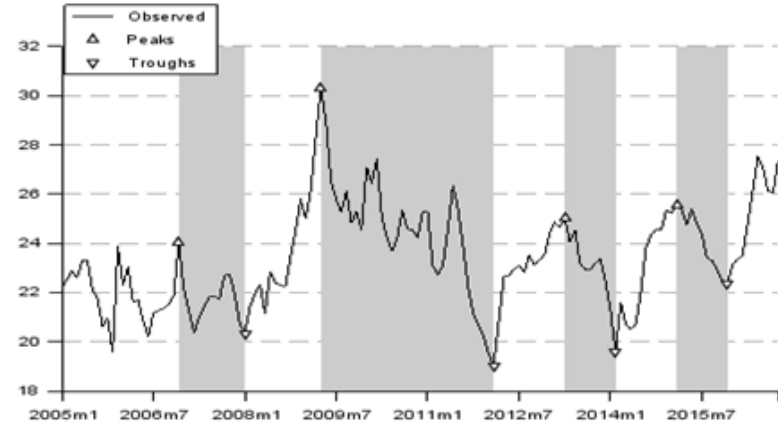
ER6064 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

KR1519 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

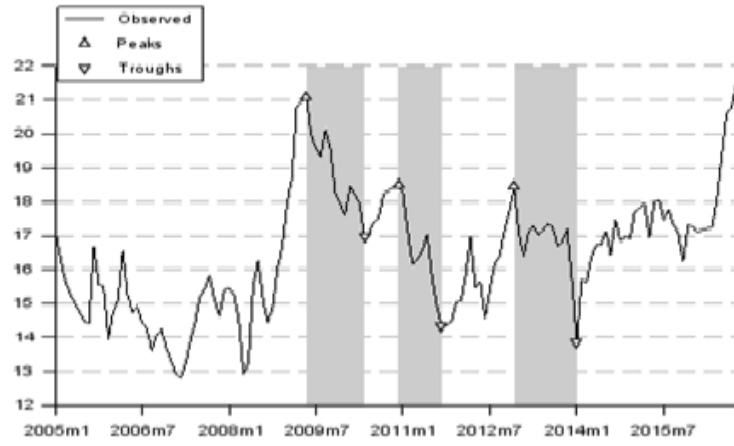

KR2024 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

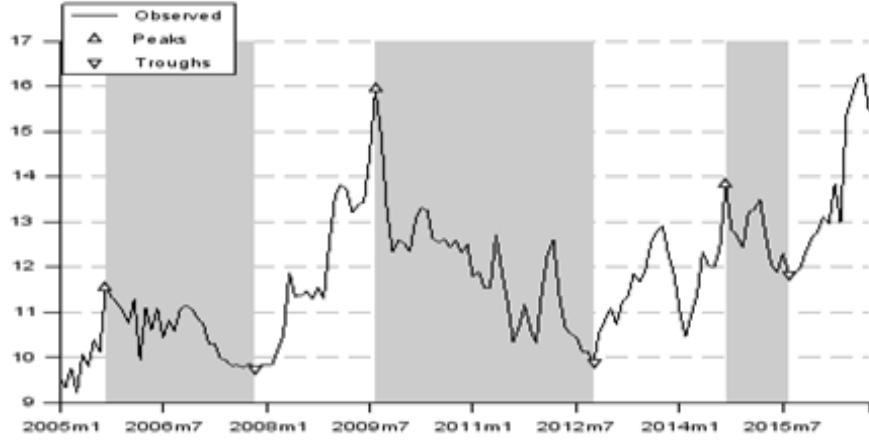

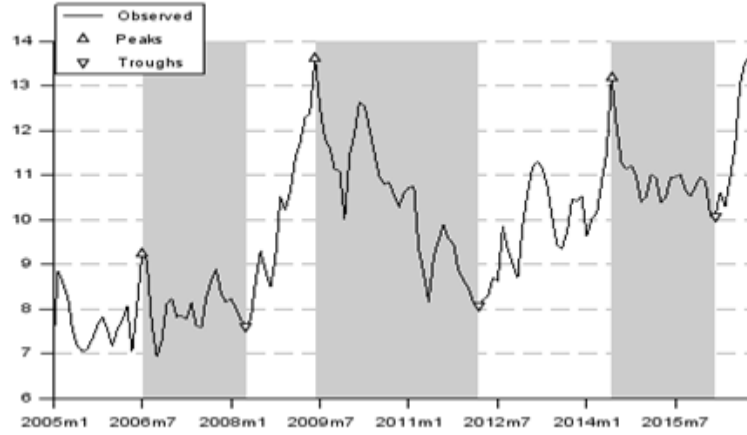
KR2529 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBO YAKLAŞIMI

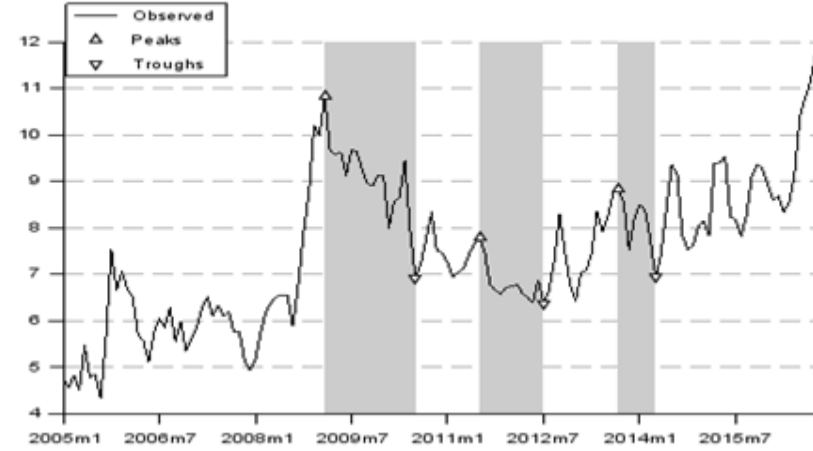
KR3034 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBO YAKLAŞIMI

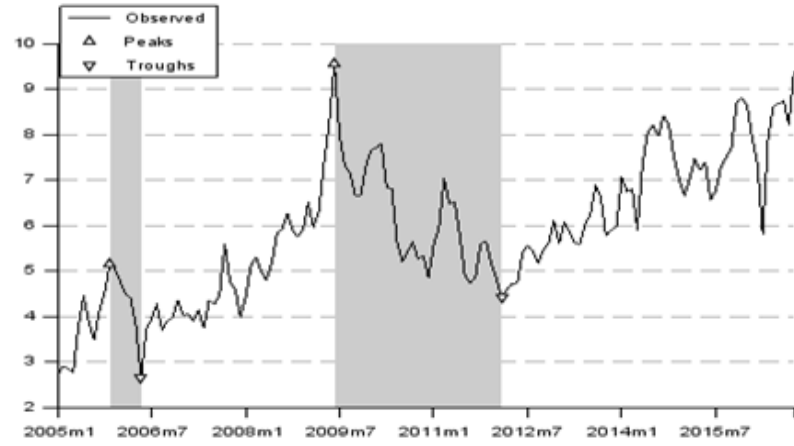
KR3539 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBO YAKLAŞIMI

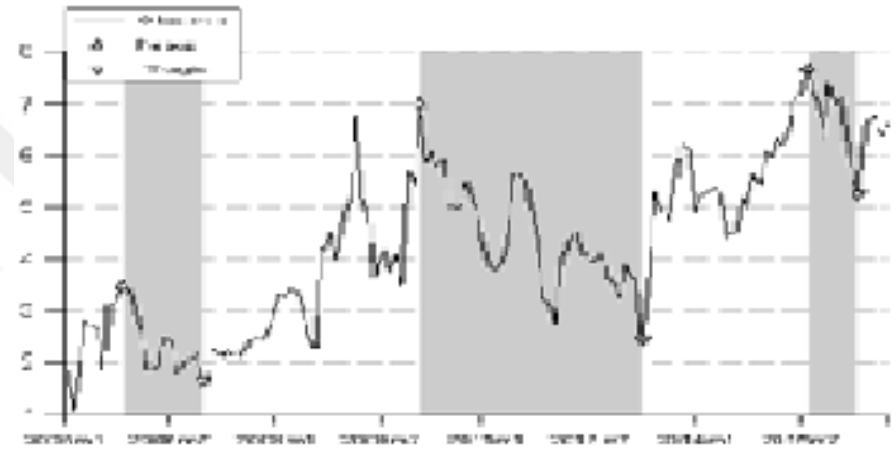
KR4044 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBO YAKLAŞIMI

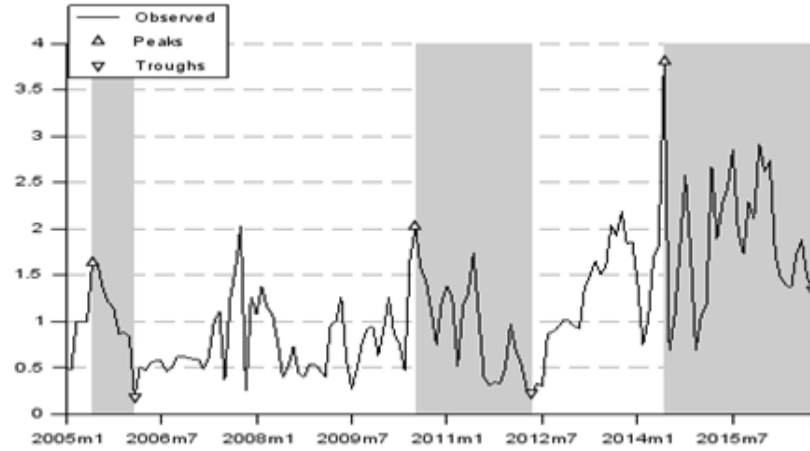
KR4549 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

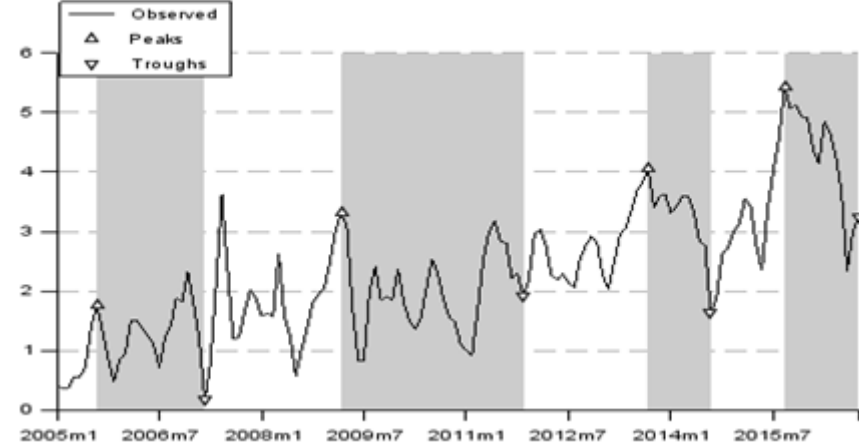
KR5054 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

KR6064 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

KR5559 Değişkeni İçin Dönüm Noktaları Analizi: MBBQ YAKLAŞIMI

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Ankara'nın Nallıhan ilçesinde doğdum ve şuan Ankara'da ikamet etmekteyim. Abim ve ben memur bir babanın ve ev hanımı bir annenin çocukları olarak büyüdük. 1998 yılında Nallıhan Sakarya İlköğretim okuluna başladım ve 2006 yılında mezun oldum. 2006 Eğitim-Öğretim yılında Nallıhan Şehit Ömer Boztepe Çok Programlı Lisesi'ne başladım ve Türkçe-Matematik alanından 2009 yılında mezun olarak lise eğitimimi tamamladım. Üniversite hayatıma ise, 2010 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi İktisat bölümünü kazanarak başladım. 2014 yılında mezun oldum ve aynı yıl içerisinde yine mezun olduğum okul olan Bülent Ecevit Üniversitesi'nde İktisat Anabilim Dalında Tezli Yüksek Lisans eğitimime başladım. 2017 yılında, Emek Piyasasında Geçici ve Kalıcı Şokların Analizi ve İşsizlik Oranlarının Genişleme ve Daralma Rejimlerine Göre Asimetrik Tepkisi: Türkiye Örneği konu başlıklı tezimi bitirerek yeni bir hayata adım atmaktayım. Bu süreç içerisinde benden yardımlarını hiç esirgemeyen, birçok konuda beni bilgilendiren, bana ailem gibi davranan, saygıdeğer hocam Yrd.Doç.Dr. Tezcan Abasız ve eşine, eğitim-öğretim hayatım boyunca hep yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme ve bana birçok katkı sağlayan üniversite hocalarıma emeklerinden dolayı teşekkür ederim.